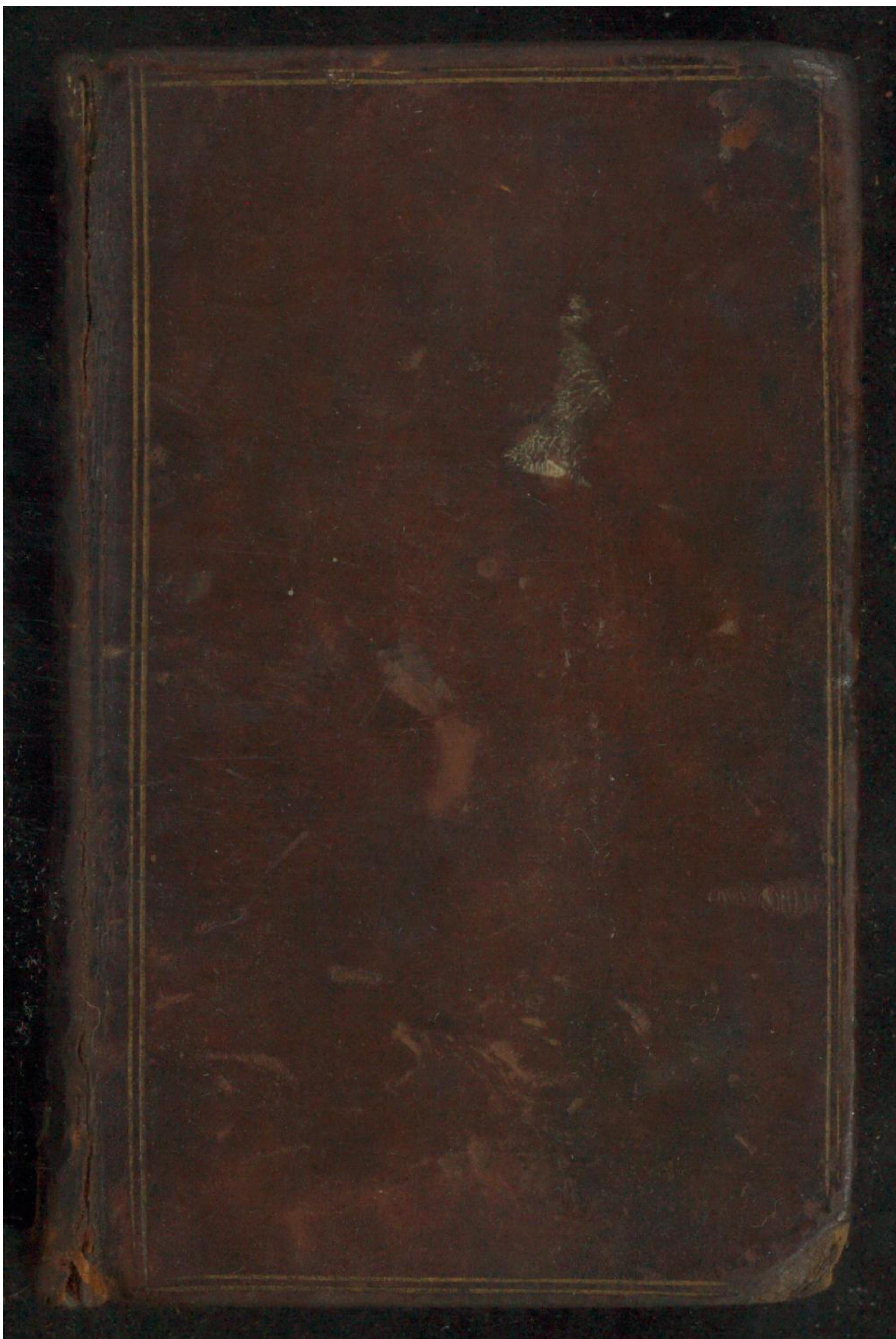
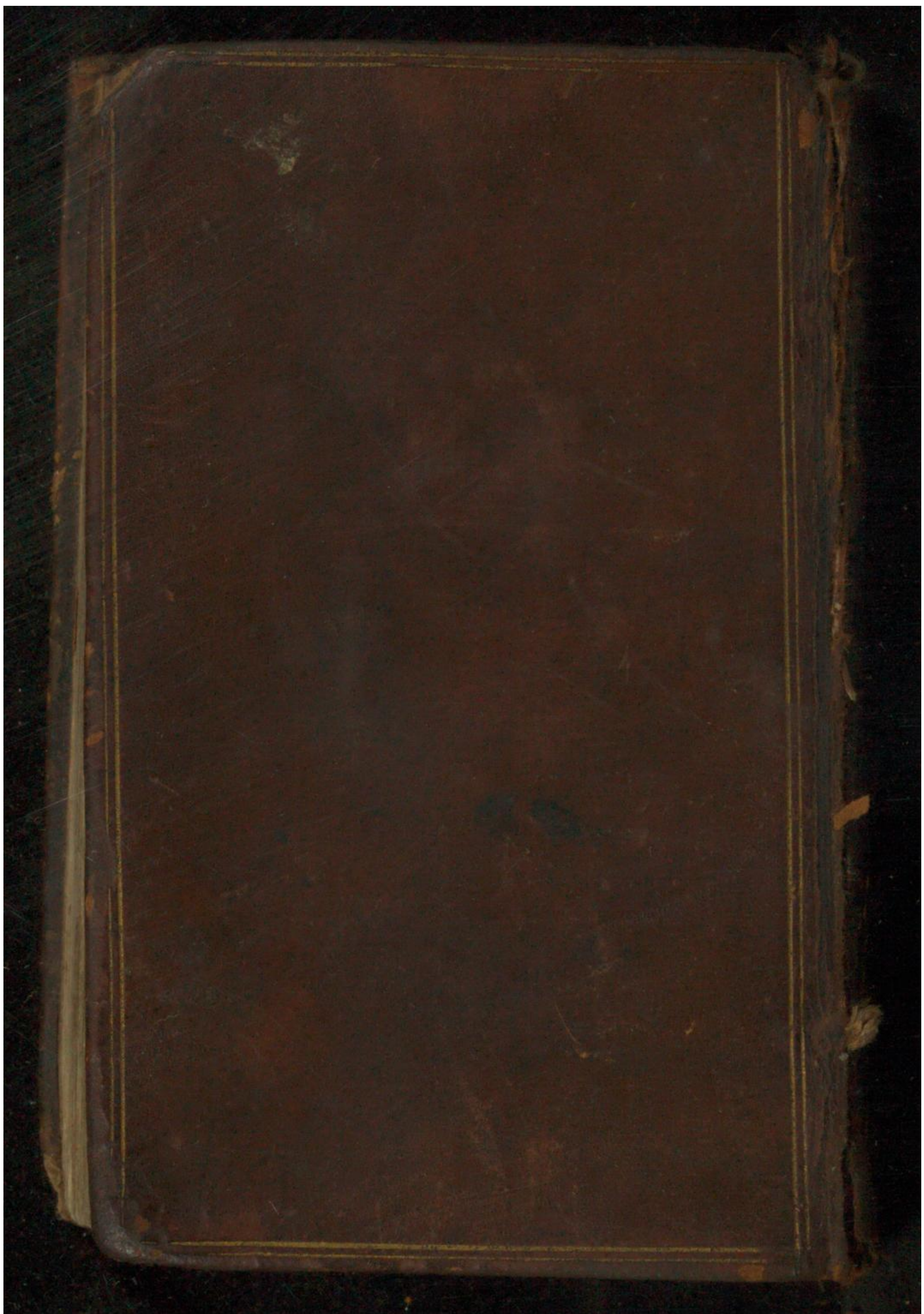

Saml. John Jones

Saml. John Jones

a 26. 6. 10343

Rev.d Pollak
e M. S. J. Jones
25/2/61

Mary Tripp.
1868

THESAVRVS EVONYMI PHILIATRI, DE REMEDIIS SECRETIS,

Jo: Johnson:

*

Liber Physicus, Medicus, & partim etiã Chymicus, & œconomicus in vinorum diuersi saporis apparatu, medicis & pharmacopolis omnibus præcipuè necessarius.

Quem præter hæc quæ antea prelo commissa fuere, quàm plurimis fornacum figuris & auximus, & illustrauimus.

LVGDVNI,

Apud Viduam Balthazaris Arnolleti.

M. D. LVII.

ARGVMENTVM.

E remediis secretis hunc librũ inscribere placuit, quòd de illis medicamentis doceat, quæ non integra & in substantia sumuntur, aut applicantur, sed puriore sui parte, hoc est liquoribus, aquis, oleis aut succis secretis siue abstractis per destillationem, aut alios modos artificiosos. Deinde etiam quod secreta. arcana, & paucissimis hactenus cognita remedia, quæ empirici quidam tanquam mysteria occultabant, contineat quàm plurima. Non solùm autem de medicamentis istis singulatim & empiricè tractat, sed logicè etiam ac methodicè, hoc est de præparationibus & compositionibus eorum in genere. Hæc lucubratio nostra si approbata fuerit viris bonis & eruditis, meditabimur etiam alterius libri æditionem de experimentis & raris quibusdam remediis, quæ integra vel in substantia sua vsurpantur.

CLARISSIMO VIRO D. NICOLAO Zur Kinden Bernensi, Euonymus Philatros S. D. P.

Vnc de secretis remediis siue librũ siue cẽtonẽ, quem partim ex libris diuersis, excusis, manu scriptis, Latinis, Germanicis, Gallicis & Italicis. collegi, trãstuli, in ordinẽ digessi: partim ex obseruationibus propriis confeci, tuo imprimis nomini, clarissime Nicolae, inscribere volui, quoniam & in bonis literis te excellere, nec earũ cultũ per magistratus honorẽ, quem in clarissima Reipli. Bernẽsis ditione Sabaudica gessisti, tibi imminutũ esse, & bonos studiosósq; homines summa humanitate ac beneuolẽtia te dignari, & de hac præcipuè rei medicæ parte, quæ circa stillatitios plãtarũ liquores ver-

ſatur, iudiciũ ferre poſſe: iamdudũ cognoui. A quo tẽpore etſi nulla familiaritas propter locorũ interualla tecũ intercedere mihi potuit, ſemper tamen nõ ſolũ maximi te feci, ſed etiã amaui ſummoperè, ita vt ſæpe huius animi, quo ergà te afficior declarãdi, occaſionẽ quæſiuerim. Quod ſi id in præſentia commodè facio, eſt quod gaudeã & & gratuler mihi, ſim minus, tu tamen voluntatẽ noſtrã boni cõſules, & quicquid pro iudicio tuo et experiẽtia, quibus plurimũ potes tum aliis tum his in rebus, emendandum aut quouis modo mutãdũ deprehẽderis, admonebis me, ſi me amas, quàm liberrimè, ſi quid etiã his noſtris adiicere de tuo poteris, quod nõ dubito, id quoque candidè, ingenuè, ac liberaliter vt facias per illũ quo te proſequor amorẽ & publicam rei medicæ ſtudioſorum vtilitatem, etiam atque etiam te oro. Vale quàm fœliciſſime.

CAPITA PRAEsentis libri.

aa 4 Oleum

SVMMA PRAEFATIONIS CAPITA.

1. *De liquorum, & oleorum ſtillatitiorum inuentione.*
2. *De ſcopo huius libri. De quo plura etiam dicuntur circa finem præfationis.*
3. *Laus eorum, qui quæ optima & efficaciſſima habent remedia, communia eſſe volunt.*
4. *Quantùm in omni re apparatus referat.*

Præfatio.

Hymiſtica ars quã chymiã, alchymiã alkimiã, chemiam (vt Suidas,) & alchemiam vocant multa humanæ vitæ vtilia inuenit: & in re medica quoq; mira quædã & laude digna, ſi quis recte & diligẽter paret. nam me-

dicorum & pharmacopolarũ vulgariũ, imperitia, auaritia, aut negligentia factum eſt, vt pleræque huiuſmodi præparationes contemnantur: & meritò quidē ſi ea reſpicias quæ ipſi parant immeritò, ſi artem ipſam, quę certè & pulcherrima & vtiliſsima eſt, id quod in cauſa mihi eſſe videtur cur tam diu latuerit, & ſerò admodùm vſurpari cœperit. Sunt qui ad Hieronymum Brunſuicenſem, qui ante annos circiter ſeptuaginta medicinam Argentorati factitauit, aquas, vt vocant, & liquores & olea è medicamētis ſimplicibus vi ignis eliciendi originem referant: ſed illi multùm falluntur. non enim ab illo inuenta hæc ars eſt, ſed lingua noſtra Germanica conſcripta & euulgata primùm. Meo quidem iudicio tam vetus hoc inuentum eſt, quàm ipſius chymiæ, quam ab hominibus Punica ſiue Arabica lingua vſis primum celebratā & literis proditam exiſtimo, paulò poſt Gręcorum medicorum ætatem, illorum dico qui vltimi ferè ſcripſerũt, vt ſunt Aetius, Oribaſius, Actuarius, Pſellus. In Italiæ quibuſam bibliothecis hodieq; extant, Gręcorum quorundam recentiorum de chymia ſcripta, & nominatim Stephani cuiuſdam philoſophi: item liber inſcriptus

ptus de mutatione metallorũ, quæ vulgò Chymia dicitur, ſiue Archymia. Auicennæ etiã de Alchymia ad Aſſem philoſophũ liber habetur, Geber nepos neſcio cuius magni Mahumethis, q veluti dux & princeps huius ſciētię celebratur, qua vixerit ætate non facile dixerim. Quanquam non illum primum huius artis inuentorem, ſed illuſtratorem fuiſſe exiſtimo. Hic in opere quod Summæ pfectionis inſcribitur, de deſtillatiõe in genere multa pulchrè diſſerens, varios deſtillandi modos ferè omnibus notos eſſe ſcribit, nimirũ vt vetus quoddam ſuo etiam ſeculo, non recens quoddam inuentum. Recentiores quidam non ſolum Alberti Magni, & diui Thomæ, & Razæ ac Auicennæ medicorũ Arabũ, ſed etiam Ariſtotelis, Platonis & Salomonis de Alchymia ſcripta aut certè mentionẽ eius ab ipſis factam, referunt. quibus ego parum adhibeo fidei, non quod hoc ſtudium recentius putem, ſed certe philoſophis iſtis aut ignotum aut nuſquam memoratum. Sunt qui omnia poëtarum figmenta, & præcipuè illud de vellere aureo ab Argonautis quæſito, ad chryſopœiã ſeu artem de mutatione metallorum argutè interpretentur. Alij etiam altius aſcendũt, &

primos ſtatim à condito mundo homines eius authores faciunt. Sunt qui ſimpliciter antiquiſsimam faciant, déq; primis inuentoribus nihil certũ haberi aſſerant. Patauij in Italia noſtro ſeculo repertum eſt monumentum vetuſtiſsimũ nempe vrna fictilis, cum inſcriptione huius hexaſtichi.

Plutoni ſacrum munus ne attingite fures,
Ignotum eſt vobis hoc quod in vrna latet.
Nanque elementa graui clauſit digeſta labore
Vaſe ſub hoc modico Maximus Olibius:
Adſit fœcundo cuſtos ſibi copia cornu,
Ne pretium tanti depereat laticis.

Intra hanc vrnam erat altera vrnula cũ inſcriptione horum verſuum.

Abite hinc peßimi fures.
Vos quid voltis cum voſtris oculis emißitijs?
Abite hinc voſtro cum Mercurio petaſato caduceatóq;.
Maxumus maxumo donum Plotoni hoc ſacrum facit.

Rurſus intra hanc vrnulã reperta eſt lucerna adhuc ardens intra duas ampullas, alteram ex auro, alteram ex argento, puriſsimo liquore quodam plenas, cuius virtute creditur per multos annos lu-

cernam hanc arsisse, vt annotarūt in suis Antiquarū inscriptionum collectaneis Petrus Appianus & Bartholomeus Amātius, Meminit huius rei Hermolaus Barbarus etiā in corolario in Dioscoridē, vbi de aquis in commune agit. Est & cœlestis aqua, inqt, siue potius diuina, chymistarū, quam & Democritus, & Mercurius Trisinegistus nouêre, modo diuinā aquam: modo Scythicum laticem appellantes, modo pneuma, hoc est spiritū ex ætheris natura & essentia rerum quinta: vnde aurum poculentum, & iactatus ille necdum inuētus philosophorum lapis, & sabulum cōstet. Hinc & arti datū nomen, psammurgicen, & mysticen: & ammophysiam, & sacram & maximam vocādo, ceu literas quasdam seclusas habeat, & à quibus prophanum vulgus arceri cōueniat. Hoc genus laticis, Vt arbitror, significat epigrāma nuperrimè in agro Patauino iuxta oppidulum Atestæ inuentum opere lateritio ac proinde fragili, per imprudentiamq; manus rusticæ proscindentis ibi terram, corrupto: Cuius memoria ne pereat verba prætexuimus: [*Plutoni sacrum munus, &c.*] vt supra. Itaque antiquissimum huius artis apud Barbaros studium fuisse constat ad

Romanos verò & Græcos deriuatum tar
dius, nec prius fortè quàm Romani ma-
gnę orbis parti imperitarēt: aut si prius,
latuisse tamen & intra paucissimos se cō-
tinuisse. Cicendulę quæ noctu lucēt, (in-
quit Cardanus,) docent nos liquorem fie
ri posse qui reluceat in tenebris. fit autē
putrescentibus his quæ cādorem, lucem
ac perspicuitatem summā habēt: & fieri
posse nō dubito: sed quib⁹ & quomodo,
adhuc mihi incertum est. Sed hæc ferè
extra scopum, nisi omnino sublimandi
destillandiq; vt loquuntur, ratio, à chy-
mistica profecta, & simul cum ea semper
durasse videretur, nostris verò homini-
bus tum primùm aperta fuisset cum or-
be per imperium Romanorum patefa-
cto, aromata quoque multa, & remedia
diuersa Europæ prius Græcisque & Lati
nis incognita importari cœperunt, &
postea etiam amplius cùm Mauritani &
Arabicæ linguę doctrinęq; homines ma
gnam Hispanię partem tenuerunt, vnde
eruditorum aliquot libri ad nos perue-
nerunt: & inter postremos, vt puto, Bul-
casis Benaberazerin cuiusdā, qui vbi de
præparationibus medicamētorum agit,
de nonnullis quoq; sublimādis destillan
disque docet. Eiusdem ferè ætate Ioan.
Mesu

Mesuen claruisse puto, quem legimus vixisse circa annũ Domini 1158. Is tamen nõ alias destillatas aquas quàm rosarum & absinthij commemorat. Auicennam floruisse aiunt anno Domini 1149. qui & ipse rosaceæ aquę distillatę meminit. Lõgè antiquior, saltem quod ad authorum traditionem, metallicorum sublimatorum vsus est, & oleorum quæ per descensum fiũt, vt apud Rasim & Aetium. Græcis recẽtiorib. liquores huiusmodi destillatitios nõ ignotos fuisse nuper quidam scripsit, cuius nomini parco, hoc argumẽto quòd in Actuarij scriptis aliquoties stillatitij liquores nominent. Et sanè nominat ille alicubi Rhodostagma, vt in zulapio cõtra tussim: & paulò post in alio zulapio Intybóstagma. Sed his vocibus nõ aliud quã simplex de rosis aut intybo syrupus significatur. Rhodostactũ describit Aegineta libro 7. cap. 15. his verbis, Rosarum quibus vngues sunt adempti, succi sextarios duos, mellis sextarium incoquito despumans quoad quarta pars fuerit absumpta. Quin & paulo ante hydrorosatum, id est aquam rosatã describit, illam quoq; à stillatitio liquore siue aqua destillata lõgè diuersam. constat enim rosarũ vnguibus exemptis li-

bris quatuor:aquæ ſextarijs quinq;:mellis ſextarijs duobus. Arabes etiam vel eorum interpretes cũ plantæ alicuius aquã dicũt,eius in aqua decoctum intelligũt: & ſimiliter Nicolaus Myrepſus qui cõpoſitiones medicamẽtorum Græcè ſcripſit,quem recentiſsimum eſſe ex barbaris quibus frequentiſsimè vtitur dictionibus apparet,in quo illud miror, nullã ab eo aquarum oleorúmue chymiſticis inſtrumentis paratorum mentionem fieri. Capniſtum tantum oleum, quod per deſcenſum deſtillatur, deſcribit, vt Aetius quoque. Porrò ea quæ chymiſtæ faciunt duobus fermè generibus ſummis cõprehenderim, vt aut liquores ſint,aut ſolida.liquores rurſus aut aquei aut oleoſi : & hi vel aërei vel ignei. Solida verò, aut quæ in vaſorũ fundo remanent, aut quæ ſurſum efferũtur : idq́ue dupliciter, vel tanquam pura corpora, vt quæ ſublimata vocantur, argentum viuum, arſenicum,&c.vel fuligo ad oculorũ remedia apud medicos. Sunt & alij quidam artificioſi præparationis modi, quibus quod in medicamentis puriſsimum efficaciſsimumq́ue ineſt extrahitur,& veluti forma à materia ſeparatur.

Et quãquã ego nec in chymiſticis neq;

cæter

cæteris apparatibus versatus sim, sed obiter quædã tum ipse experiendo paucula, tum ex amicis cognouerim: tamen quicquid & quantulumcumque hoc est, rei medicę studiosis communicabo: non vt perfectè accurateque artem ipsam destillandi & alia præparandi tradam, sed tanquam ijs scribens qui iam prius non prorsus rudes & imperiti harum rerum sint, quod vel ipsi periculum fecerint, vel aliorum scripta legerint. Nihil enim tã egregium aut secretum habeo, quod nõ cupiam in publicam & cõmunem vtilitatem prodire: & quãquam in tenui fortuna semper natura ad communicandũ pronus fui, quod alij ad simplicitatem, alij melius ad liberalitatem ingenij referunt. Sunt qui sua omnino celent, diuersi quidẽ generis homines, ambitione quidã, vt habeãt quo præ cæteris excellant. alij etiã auaritia, vt lucrũ faciãt. alij per ignorantiã veterũ scriptorũ, quasi non aut eadem aut meliora multò à veterib. prodita sint, quæ nũc plerisq; negliguntur, & noua semper quærẽdi stulta & insatiabilis libido est. Non desunt qui magna & efficacia remedia ideo abscondenda putẽt, ne homines imperiti, vt multi sunt empirici omnis ferè rationis & om-

nium ſtudiorum expertes, ijs abuti, & quæ ad ſalutem inuenta ſunt ea in homi nũ perniciem cõuertere poſsint. His ego dixerim malum quidem minimè facien dum quicquam vt aliquid boni ſequatur: bonum verò non ideo non faciendum, ne quid ſequatur mali. Nam qui rebus et inuentis bonis abutantur, deerunt nunquam. At viri boni, ſimpliciter quæ bona habent communia facient, non ideò omiſſuri quod metuant improbos quoſdam per eadem nocere poſſe. Sed relinquo hanc diſputationem. hoc candidè & ex animo teſtor, cupere me exemplo meo doctos & bonos medicos excitare, vt depoſitis ambitione, auaritia, inſcitia, inuidia, ſi quid præclarum ad profeſsionem noſtram adferre poſſunt, id vt ſimiliter candidè publiceque præſtent. Indocti certe nõ magnis tantùm iſtis & efficacibus medicamẽtis, qualia hic prodemus nõnulla, ſed cibis etiam & potibus communiſsimis, intempeſtiuè exhibitis hominũ vitã ſæpe ad morbos mortemq; cõpellunt, & notum eſt Hippocratem noſtrum ptiſanam intempeſtiuè exhibitã, mortis cauſam fuiſſe pleuritico cuidã ſcripſiſſe. Iſti igitur ptim inſcitiæ partim improbitati ſuæ relinquẽdi ſunt:

-ij verò q medicorũ opera indigẽt admonendi, idẽ in medicina vt faciãt, qđ in oĩbus alijs artib⁹ omnes ſolent: hoc eſt medicos vt eligant bonos & eruditos, quiq; hanc artem ex profeſſo tum rationibus ceu philoſophiæ partem, tum actu ipſo medendi colant exerceantq;. Sed redeo ad inſtitutum. Apparatus igitur, inquã, maximam in omni re vim habet. In oratione elocutio, actio & pronũtiatio, magis ferè mouẽt audientiũ animos, quàm ipſum quod tractatur argumentũ. hinc eſt quòd numeris & metris incluſa, tãtopere delectant: quæ ſi oratione ſoluta efferas, frigida, ſupina & inertia habebuntur. Hinc eſt quod quidã in oratore quid primum eſſet interrogatus, pronũciatio reſpondit, quid ſecundum, quid tertium, idem. Spectacula & dramata quod adeo afficiũt auditores, & ſpectatores, multis modis formę eorum & apparatui potius quã argumento debetur. Sic in ipſis rebus, & operibus, tũ naturæ tũ artiũ, forma, figura, modus, in ſumma apparatus quidam, magis quàm materia ſpectatur, aut laudatur. Similiter in re medica maximũ rectè præparandi ars & commodè adminiſtrandi ſolertia momentum habent: neque plus refert quid exhibeas
quàm

quàm quo modo. Et licet plures sint circonstantiæ vt rectè exhibeas medicamẽtum considerandæ, modus tamen & apparatus intra medicamentum est, eiusq; veluti forma aut pars: reliqua verò extra ipsum, tempus, locus, & quę circa ęgrum considerantur. Sed alijs apparandi pręparandique modis nos in præsentia omissis, illos tantum attingemus, per quos à medicamentorũ substantia virtus & facultas omnis separatur, ita vt liquidior tantũ, purior & subtilior cuiusq; remedij pars secreta et abstracta à crassa & terrestri habeatur, siue ea in liquorẽ ab eodẽ remedio abstractũ colligatur, siue in alium quendam externum, &c. quod exuirtuare & excorporare barbarus scriptor Arnoldus appellat. Iam si quæ curiosius aut operosius scripta videbũtur, cogitandum est ea non ad medicos vulgi, & pauperũ pertinere, sed ad illos qui diuitijs & otio magis affluunt, & ministris abundant, qui ve in principum regumque aulis versantur: aut etiã ad philosophos, qui mirabiles rerum naturæ mutationes ac vires rimantur, & in ijs se oblectant. Postremò non est quòd quis miretur medicamentis quibusdam magna & prolixa eulogia addi, vt quintis

essen

essentijs quas vocant, aquis vitæ & balsamis factitijs, & quibusdam facultates valde mirabiles attribui, quales sunt, ingenium & memoriam acui, sensus & iuuétutem conseruari, &c. quando huiusmodi effectus apud veteres etiam Græcos Latinosque theriacæ & alijs antidotis & compositionibus, præcipuè quidẽ apud Arabes diuersis, sed à Galeno etiam theriacæ adscriptos legimus. Sunt quæ nolim defendere, & quorum fidem apud authores relinquo, quorum nomina adscribo vbique. Sed iam prius dictum est hæc omnia à nobis pro hominibus eruditis scribi, qui plerunque quantum cuique fidei sit habendum facilius iudicabunt. Et si in plurimis eruditione & iudicio valere non satis sit, nisi etiam experientia accesserit.

Sed desino præfari.

AVTHORES IN hoc Libro citati.

AEgidij cuiusdam libellus de nouem aut decem liquoribus destillatis, in quo reperio multa quæ etiam in Raimundi Lulli de aquis libello habentur.

Aetius Amidenus.

Albertus Magnus.

Alexander Benedictus.

Andreæ Furnerij libellus Gallicus de decoratione humanæ naturæ.

Antonius Guainerius.

Arnoldus de Villa noua.

Auicenna.

Bartol. Montagnana.

Bulcasis, quidam Albucrasin vocāt.

Brudus Lusitanus.

Dioscorides.

Epiphanij Empirici medici in Græcia peregrinati, quē adolescens cognoui, remediorum liber manuscriptus.

Geber Chymista.

Gualtheri Ryffi de destillationibus liber Germanicus.
Hermolaus Barbarus.
Hieronymus Brũsuicẽsis, qui de aquis destillatis primus Germanicè scripsit.
Hieronymus Cardanus.
Iac. Hollerius de materia chirurgica.
Iac. Syluij Commẽtarij in Mesuen, & libri de simplicibus medicamẽtis præparandis & componendis.
Id. Armenal de morbo Catholico.
Io. Bracescus.
Io. Ganiuetus.
Io. de Rupescissa, vide in Raim. Lullo.
Ioannis Gœuroti liber Gallicus.
Io. Manardus.
Io. Mesue.
Io. Tagautij Metaphrasis in Chirurgiam Guidonis de Cauliaco.
Ioannis de Vigo Chirurgia.
Marianus Sanctus Chirurgus.
Monachorũ commentarij in Mesuen.
Nicander.

Nicolaus Massa de morbo omnigene.

Nicolaus Myrepsus.

Petri Andreæ Matthæoli Senensis liber de morbo Gallico: & Commentarij Italici in Dioscoridem.

Petrus Aponensis.

Phil. Vlstadij Cœlum philosophorum.

Raimũdi Lulli liber optimus & doctissimus de quinta essentia, qui Argẽtorati olim editus est & nuper Norimbergæ, sed in multis differẽs. Mihi exẽplaria duo manuscripta sunt, et alia duo apud amicũ uidi, quæ omnia & inter se & ab impressis differũt. Vidi & Ioã. de Rupe scissa libellũ de quinta essentia ferè ꝑ omnia ad verbũ eundẽ, vt Lullus ab eo trãscripsisse, videatur, aut Lullo aliquis falsò tribuisse, si modo is ante Lullũ scripsit, vt in Io. Bracesci dialogo legimus. Symphorianus Cãperius tamẽ Lullũ siue Lulliũ claruisse anno Christi 1311. annotauit: Io. verò de

Rup

Rupe ſciſſa anno 1340. Tritthemius.

Eiuſdem Lulli libellus de aquis, vide ſupra in Aegidio.

Raſis.

Remaclus. F. Limburgenſis, qui ſcripſit de aquis deſtillatis illis quæ in communi vſu ſunt.

Rogerius Bacho de viribus aquæ vitæ per 12. ſigna quem librum aliqui non rectè Arnoldo de Villa noua tribuunt.

Serapio.

Et alij quidam tum excuſi, tum manuſcripti in diuerſis linguis, quorũ aliqui nullum authoris nomen expreſſum habent.

Scripſit & Adamus Lonicerus nuper de deſtillandi arte quædam Latinè, ita puto vt Brunſuicenſis & & Ryffij ſcripta breuius comprehenderet.

DE DESTIL- LATIONE EIVS- QVE DIFFEREN- tiis in genere.

DESTILLATIO (vt doctiores ſcribunt, nõ diſtillatio) eſt humoris è ſucco tenuioris extractio vi caloris. Syluius. Deſtillatio per aſcẽſum dicitur, vbi vapores ſurſum elati, ibi concreti in aquam deſtillant, Idem. Humida corpori (ſic enim vocãt latius vas, à quo vapor tollitur) impoſita, vi caloris tenuantur in vaporem, qui capitelli vel alterius frigiditate coactus, in aquam, alueolo in marginẽ capitelli inſerto ferè excipitur, mox per naſum (ſic enim etiam vulgò vocant capitelli partẽ, naſo noſtro figura & vſu finitimã) in ſubiectũ vas, receptorium & matellam dicũt, aliquod deſtillat. Syluius. Similia quædam natura fecit, tum in meteoris præſertim humidis, tum in hominis & aliorũ quorundam animaliũ catarrhis à capite ad

ſub

ſubiectas partes. Plãta ergo aut corpore alio ad deſtillandum compoſito, pars eius quæ tenuari eſt aptior, (ſcilicet natura tenuior, leuior, rarior, liqdior, ſuperficiaria magis,) illa primũ vi caloris tenuata attollitur: poſtea alia illi natura ꝓpinqua, poſtremò id qđ ceu humidũ rei ſubſtantificum terreas partes glutinans, pingue, & oleaginum vi ignis validiore ſeparatur, integrumq́; atollitur: quo omnino extracto, velut cinifactum corpus & diſſolutum cernitur. A plãta igitur omni & animali ex omnibus vtriuſq; partibus aqueum aliquid crudum, ac velut pituitoſum excrementoſumq́; primùm extrahitur, mox coctius & tenuatũ magis, poſtremò oleaginũ: quod etiam ex oſsibus ipſis extrahitur: non modò ex alijs partibus ſolidis: niſi quòd quędam eſſentię tenuioris, vires propè vniuerſas remittunt primas. Porrò hęc omnis humorũ extractio calore perficitur. Nam quæ per liciũ penicillũ (filtrum vocant) arenas, vas figulinum crudũ, ciſſybium, id eſt, vas hederaceum (Plinius puto de ligno hæderę Smilacis ſcribit, ꝙ aquam vino mixtam tranſmittat, quod ego olim experiendo verum depræhendi) fit humoris tranſmiſsio, deſtillatio nõ fuerit

rit

rit, nisi abusiuè loquẽtibus. Calore enim proprie dicta destillatio perficitur, & eo vel à Sole, vel ab igni, vel à putredine. A Sole flores magna quorũdam industria aquam reddunt, floribus ipsis odoris & gratis qualitatibus aliis proximam. Ab igni autem, id est à flamma, quæ ex ære & æreis corporib⁹ producitur, vel à carbone ignito, qui fit ex terra vel terreis corporibus accẽsis, destillatio fit vel nullius alterius interuẽtu, vel mediis aquis feruentibus, vel etiam ab his vapore: cineribus, arenis tenuib⁹: scoria læuigata. Flamma præterea ipsa, vti & carbo, non parum variat: non solum maioris & minoris ratione, sed etiam lignorũ vel putriũ, vel graueolentiũ, vel beneolentiũ & integrorũ, vel viridiũ, vel siccorũ. Adde ꝙ clibani magnitudo, & figura & cõnexio, magnã vim habet caloris mutandi. Præter hæc carbo ex suffocatis & semiustis lignis graueolentiã & qualitatẽ quandã alienã rebus destillandis, vt coquendis & aliter preparandis imprimit. Sint igitur carbones omnino accensi & semiusti, vt ex eis malignitas ante expirauerit, quàm his res destillanda cõmittatur, presertim si in corpus est recipienda, nam foris admouẽdorũ ratio minus

habe

habenda est, Hæc omnia Syluius. Elemēta quatuor per destillationē vini ordine ascendūt, leuius, tenuius & calidius primum, nempe ignis: secundo loco aër, tertio aqua, terra in fundo remanet, & similiter puto in destillatione aceti. In crassis verò & terrestribus, ac iis etiā liquidis quæ præter aquosas partes, habēt crassas aliquas, & que densari possint, vt lachrymis, succis, gūmis, resinis, & in melle etiā, quod aquosi⁹ est primò effertur, quod aëreum secūdo, quod igneum postremo, terreæ partes in fundo manēt & si maior sit ignis aduruntur, in metallicis verò eædem in vaporē resolutæ & alembico adhęrentes concrescūt, colore in album mutato, vt argentum viuum, arsenicum, halinitrum, &c.

Ignis attenuat (inquit Cardanus) vel cōminuendo sicca, vt cùm arenā in puluerē redigit: aut colliquando, vt metallica: aut tenues partes separādo, vt in destillationibus. Contingit tamē in destillatiōibus aliquid attenuari ac alteri misceri: cum à calido humido non ab igne fiunt. Calor enim miscet, & cū humido attenuat. (Cōtra forte, Calor enim attenuat, & cum humido miscet.) Fit autem hoc, vasis in aquam feruentem immissis

vocántque Mariæ balneum. Proximum bonitate destillationis genus huic in equino fimo, inde quod per cineres, præstantissimum in oliuarum recrementis postquã oleum detractum est, nam cùm calida sit ac humida substãtia, per multos mẽses calorem seruare potest, atque eò longiore temporis spatio quàm vuarum acini, quò oliuarum substantia densior est ac pinguior. At nullũ horũ metalla liquare põt: sed illa igne indigent. Sed vt ardentissima destillatio fit per ignes, ita mixtioni ac vere attenuationi inepta, cui fermè similis est quæ fit per cineres. Nam si igne destillata fecibus suis miscueris, fiet totũ pro molis ratiõe grauius quàm antea: tum etiam siccius. Non igitur verè attenuat ignis, sed natura ipsa quę totã substantiam cõcoquit ac miscet. Vnde ob subtilitatem omnia in vnum conueniunt, mixtúmque densius fit: & tamen ex subtilissimis compositũ partibus. Ergo in naturali coctione, vt quæ in liquãdo durissima, etiam vim ignis obtineat, & mollis balnei in attenuando: partes crassiores cõminuuntur, quod ab igne impetrari non potest.

Calor primi gradus, qui temperatus est vt fimi equini, Balnei Marię, vocatur

calor digeſtionis, reſolutionis, putrefactionis ſeu maceratiõis & circulationis: de quibus ſuo loco plura dicemus.

De modis deſtillãdi diuerſis per ſublimationem, cum aqua & ſine aqua, vide infra in Roſacea aqua, ex Bulcaſi.

De deſtillatione in genere quædam ſcripſit Geber Arabs Summæ perfectionis 1.4.50. vbi multa pulchrè diſſerit, præſertim de differentia, & diuerſis effectibus deſtillationis per aquam & per cineres. Ibidem capite 39. de ſublimatione docet, cur ſit inuenta. & deinceps capite quadrageſimo, quid ſit ſublimatio, & de tribus gradibus ignis in ea obſeruandis. & capite 41. de moderando igne in ſublimatione, & quomodo eius rei ratio intelligatur lana xylina in ſuperius foramen aludelis immiſſa. De lignis eligendis, capite 43.

Quę deſtillãda imponũtur in roſario vulgaria, in iis, præſtat nõ multa ſimul imponere, ne inferiora arida & aduſta relinquantur, ſupremis adhuc ferè integris. Et præcipuè ſi qua odorata & precioſa deſtilles, ſatius fuerit ſæpius recentia imponere, ſic & vberior aqua fluet, Brunſuicenſis.

Herbæ deſtillandæ, flores aliáque ex-

plantis, in ipſa maturitate colligi debẽt. præcipuè verò creſcente luna, cœlo ſereno, & per diem in vmbra relinqui, cõcidi: & etiam ſi opus videatur, contundi, & ita mox deſtillari, Idem.

De Viribus liquorum deſtillatorum in genere.

CVm animaduerterem (inquit Manardus in epiſtolis 15.15.) in vulgaribus aquis quæ per ignem à plantis extrahuntur: neque odorem neque ſaporem eundem ſeruari, ſed plerunque contrarium. (Aquam enim abſinthij dulcem, à mentha, & ocimo mali potius quàm boni odoris exire videbam: quod certam mihi fidem faciebat, quòd non eiſdem viribus aqua ſola, quibus tota herba polleret:) cœpi anxiè cogitare, conſultis etiam his qui ab huiuſcemodi fuſionibus chymici vulgò dicũtur, quonam ingenio valeret idem odor, & ſapor in aquis hiſce cuſtodiri, qui in tota planta reperiretur. Longum autem eſſet ſcribere modos omnes quos ad hęc conſequenda attentauerim. Sed vnum tantũ attinguã qui melior & facilior

mihi visus est. Fit autem per vaporem aquæ calidæ in duplici vase,&c.

Destillata vires simplicium à quibus separantur,retinent:nisi quod tenuiora & valentiora fiunt,quò frequentius destillantur, quod in aqua vini ferè experimur,rarò in aliis. Syluius.

Liquoris qui destillatur vires quidam alterant vel illito capitello aliqua materia, vt melle,ladano,alijs:vel ea naso imposita, quòd fere fit ad odoris gratiam. moscum enim, cariophyllos, caphurã, id genus alia,nodulo ligata summo naso impingunt,vt per has materias transmissus liquor odoris suauitatem cõtrahat,Idem.

Dubitatio.Si ignis cũcta calefacit siccatque,omnes aquæ quæ destillatiõe habentur,calidæ ac siccæ esse deberẽt. Nec repugnat substãtia,quòd aquea sit,talis enim cùm sit aqua ardẽs,& vritur & corpora humana egregiè excalefacit ac siccat. Rursus aquæ omnes frigidæ sunt ac humidæ,vincente substantia. At neutrũ semper verũ est: Imò aliquæ ex his similiores sunt his à quibus excipiũtur,vt rosacea,odore,sapore,virib⁹. Vrceus aquæ plãtaginis fluentẽ vndequáque sanguinem sistere potest.Nõ idem facit lactu-

cæ aqua, & si sit frigidior. Quidã nuper dum memoriam augere niteretur melissam triduo albo vino infudit, inde leuiter expresso vino aquã destillãdo collegit, cuius potu memoriam recuperare visus est, sed cùm calidi esset iecoris, bonam valetudinẽ penè funditus euertit. At qui hic mos est à philosophis vocatus stellas cœlo infigere.

Quæri igitur solet an aquę hę ꝓprias vires retineant. Diximus olim dũ de malo medẽdi vsu loqueremur, nullas esse vires, quòd odore & sapore destituãtur. Absinthij enim aqua nec absinthium redolet, nec amara est : imo quòd mirum est, subdulcis. Ardẽs tamen aqua (vt rosaceã praeteream) fidem facit inesse vim aquis. Nam si talem ob ignem esse dicas, quid est quòd nulla aliarũ talis sit? Nam hæc egregiè calefacit, siccat, penetrat, acutũ olet, ardet. Itaq; vires aquis iã inesse certũ est, sed nec omnib9, nec æquas. Quæcunque enim res tenuem substantiã habent frigidæque iunctã, aquam emittũt sibi nõ adsimilem, vt rosa. Quæ vero tenuem & calidam, similem sed vrentem emittunt, vt vinũ & metallicorum quædam. Quæ crassam & calidam, dissimilẽ & prauam, vt absinthium. Quæ crassam

ac fri

ac frigidam, dissimilem sed nō prauam, vt cucurbitæ. Iuxta hanc rationem vires aquarum, quę læui excipiuntur igne, facile perdisces. Nam quę vehementi igne indigent, omnes siccāt vehementer, plerunque etiam excalefaciunt, Hæc Cardanus.

Sed diligentius hęc mihi consideranda videntur. Primùm enim quod absinthij aquam amarā esse negat, verū est si (vt vulgus pharmacopolarū solet) negligenter & in alembicis plumbeis destilletur. In balneo Mariæ destillato, odorem saporémque deesse non puto. Vtrunque efficacissimè obtinebit, & hæc & quęuis alia planta odore, saporéque aliquo prędita, si arida prius per dies paucos vino maceretur, deinde in balneo Mariæ, aut per cineres leniter destilletur, vt infra docebo amplius. Iā cū quædā odoris sui magna abundēt copia, eaque tam efficaci, vt longo tempore non expiret, nimirum quoniam vis illa odoris in totā earum substātiam ex æquo digesta est, nihil mirū in iisdem vasis aquas alias similiores destillari suis plantis, vt rosarum, quas suū odorē diutissimè seruare Theophrastus etiā scripsit, alias verò dissimiles. quarū enim vis in superficie est, illæ

facile

facilè exhalant, vt absynthij, cuius odorem eodem in loco existimandum haberi vbi sapor eius amarus continetur, reperimus autē illum in superficie tantum. nam si corticem à caule aut ramulis separes, quod interius est insipidum aut dulce reperies. Itaque hæc differentia non à crassitie aut tenuitate partium petenda est, quanquam hanc etiam aliquid afferre momenti puto, sed magis ab eo quod vis cuiusque aut per totum ex æquo distributa est, aut centro aut superficiei vicinior. Ego sanè cum Raymundo Lullo eius sum sententiæ, posse ab omni planta, aquam eiusdem facultatis elici, à frigidis frigidam, à calidis calidam, à siccis siccam, ab humidis humidam. Eandem verò vim manere, nisi odoris saporisve, aut vtriusque vt in odoratis, similitudo relinquatur, minimè concesserim.

Cur odor florum quorundā, vt iasmini, & caryophili floris non retineatur in aquis, &c. vide infra ex Cardano, vbi de Balneo Mariæ in genere agitur.

Bonum esset omnē aquam semel destillatam denuò, aut etiā tertiò super fęces suas contritas superinfundi, & per duos aut tres dies putrificari, atque iterum

rum destillari, aut potius, semel destillatã, nõ super feces relictas, sed sup eiusdẽ generis herbas infundi, & in circulatorio aut alẽbico cæco putrificari, ac destillari, Brunsuicensis si bene memini. Quibusdã prima destillatio sufficit, vt rosis.

Vidi alchymistã, qui nõ herbas ipsas, sed succum tantum herbarũ aut fructuũ destillabat, repetendo aliquoties destillationem, & fecibus super marmore cõtritis aquam destillatam super eas refundendo, Guaynerius.

Auena (potus nimirum ex auena: vt ceruisia ex hordeo) excalefacit & inebriat non minus quàm vinũ. Apud Tartaros referunt aquã è lacte destillato inebriare. Sed omnis aqua (non elementũ sed liquor aliquis cõpositus aut succus) cùm sæpius destillatur hoc potest efficere. nã incalescit, attenuatur, & vim ignis magis recipit. vnde ardens sępius destillata eò acuitatis deducitur vt bibi non posit, Cardanus. Quò autem liquor aut res destillanda crasior fuerit, eò magis calorem & ignem repetita destillatione concipere videtur.

Constat aquã fieri posse (inquit Cardanus) quę lapidem vesicæ per catheterẽ immissa, illico confringet. Nã cùm duo

sint

ſint neceſſaria & quòd lapidem atterat, & quòd veſicæ ſit innoxia: primum præſtabit modus ac materia: nam extremos vapores è ſcorpionum cinere, vel Macedonici Petroſelini vel tecolito, aut lapidibus cancrorum excipiemus. Sic enim aqua fiet, quæ etiam porphyritem comminuat. Porrò innocentiã prę̄ſtat, ſi materia ex qua aqua excipitur, omnis ſalſedinis expers fuerit. Nõ igitur è ſalis genere: aut alumine vel chalcãtho, aut vini fece, ſed ex aliquo eorum quæ nuper retulimus, aquam excipere oportebit. Opus autem ſemper eſt diligenti experientia in confirmanda ſubtili ratione, vt ea quę adeò ſubtiliter explorauimus, ſecurè per experientiam confirmata, in vſum hominum poſsimus deducere. Equidem ſcio ſtercus columbicum, ac parietariam hoc vel illud hac arte in aquã deductũ, lapides veſicæ duriſsimos frangere poſſe. Quodnam autem illud ſit quod id facturum ſit & abſque noxa, experientia declarari oportet. Nam & hircinus ſanguis, & leporis pellis, & vitrũ, multum probantur ratione. Sed tamen nihil horum forſitan ſeorſum, ſed ex his aliqua ſimul iuncta, atque certa menſura. Metallicum certe ſit tale oportet, aut

ad

ad metalli naturam mutatum. Audiui quondam inuẽtam à quodam Ianuense. sed denuò amissam morte illius, qui eã notam nemini facere voluit. Hoc certũ sanè est inueniri posse, atque hanc esse illius artẽ, hucusque Cardanus. Iuuaret fortaſsis ad hanc artem chrysocolla quoque, arte facta nimirum & acrimonia carẽs, qualis etiam ab aurifabris laudatur, quamobrem ad boracem faciendum, aqua pluuiali destillata quidam vtuntur & lacte destillato, aliqui etiã melle, medullis, &c. Ego nuper audiui empiricum quendam calculos vesicæ in quibusdam curasse cum borace mixta aqua ardente ad spiſsitudinem ferè mellis, admixto etiam trito tartaro aut calculo ab homine exciso, aut fece vrinæ è matula. Iubebat per quatuordecim dies hoc medicamẽto vti, ita vt semper parum eius vino bibendo, etiã in prandio & cœna, admisceretur. Memini legere de liquoribus quibusdã, in quibus lapis aut silex positus resoluatur. Chymistæ ad resoluenda metalla aceto destillato vtuntur, & vrina destillata.

Dissoluũtur aceto forti, prę̨sertim destillato, vel succo limonum, margaritæ, testę ouorũ, lapides renum vesicę, coral-

lium

lium vtrunque:eaque poſt ſiccata promptè friantur, Syluius.

Non poſſum hic omittere aquã Epiphanij Empirici, quæ huiuſmodi eſt. R. Antalis & dentalis, boracis, ſarcocollæ, coralliorum alborum, cryſtalli albi, gypſi, anethi, orizæ, farinæ orobi, portulacæ, ana ſemunciam. Fiant trochiſci cum aqua fabarum moſcata. Vſus eſt mulieribus ad faciem dealbandam, ſed ſuffiatur àntea facies cum aqua decoctionis hordei & auenæ, deinde trochiſcus vnus diluatur cum aqua fabarum, & illinatur facies ſub ingreſſum lecti, mane verò abluatur cum aqua decoctionis fabarum & furfuris ac rurſus cum aqua frigida. Quod ſi trochiſci fiant cum aqua limonum, magis ornabunt faciem, nam & limones aſsi per ſe illiti eandem ornant. Quod ſi hæc aqua à ieiuno bibatur, & pecten inde vngatur, frangit lapidem, ſignũ eſt, quod ſi per noctem in ea porcellanas reliqueris, poſtridie ceræ inſtar eas digitis ſubigere poteris. (Porcellanas vocant conchas quaſdam, ſed & fictilia quædam precioſa.) Hæc pluribus, vt induſtriis medicis diligentius ſuper hac re cogitãdi occaſionis aliquid præberemus.

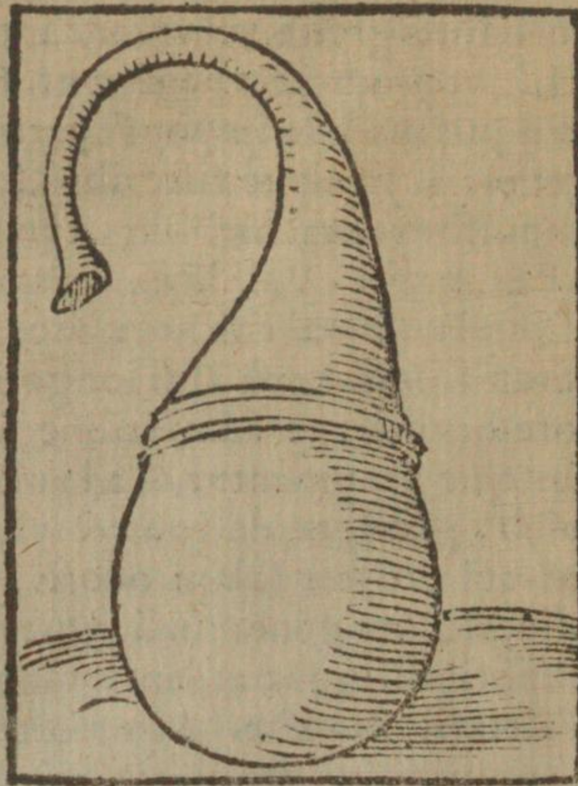
De

De multiplici vſu liquorum deſtillatorum tum in re medica, tum extra illam.

AQuarum deſtillatarũ vſum multiplicẽ eſſe video: ſed maximũ & precipuũ medicis, qui ſtillatitijs huiuſmodi liquorib. ritè paratis tum intra tũ extra corpus vtuntur per ſe & cum alijs medicamentis. Aquam ardentem & olea calida chimiſticè parata, vnguentis admiſcẽt, vel odoris gratia, vel vt reddant calidiora, & vt promptius penetrent. Lintea his aquis madida imponũt partibus refrigerandis, precipuè viſceribus, fronti, temporibus, brachialibus, tumoribus inflammatis. Validè exiccantibus ad abluenda vlcera chirurgi vtuntur. Communiſsimus verò vſus longo iam tempore obtinuit in admixtione ſerapiorum quæ propinantur, & ad zulapia ſiue iuleb, præcipuè de roſis & violis.

Sunt qui propter ſolam odoris gratiam diuerſorum generum liquores, & olea conficiant. Aqua ardente vtuntur etiam vitrarij encauſtæ. Aqua forti, vt vocant, aurifices. De chimiſticis vſibus ad metallorum mutationem, & ad colores ac pigmenta diuerſa: necnon ad

venena, vt occidantur animalia noxia, hîc locus dicendi non eſt. Raymundus Lullus ardẽtis aquæ etiam in bellis ſub-ipſos cõflictus vſum eſſe ſcribit mirabilem, ad excitandos confirmandósq; militum animos. Sed de vſibus aquæ ardentis ſuo loco amplius dicam. Quinetiam in bonæ & ſalubris aquæ inopia, vt quæ ſolæ ſuppetũt, ſalſæ, corruptæ & inſalubres, aquæ potui idoneæ fiãt, neceſſaria

fuerit deſtillandi ars. Poterit autem in magno lebete, cui magnum altúmq; ſit oper

operculum rostratum, aqua dulcis à salsa separari.

Forma purgandi aquas turbidas. ex Bulcasi.

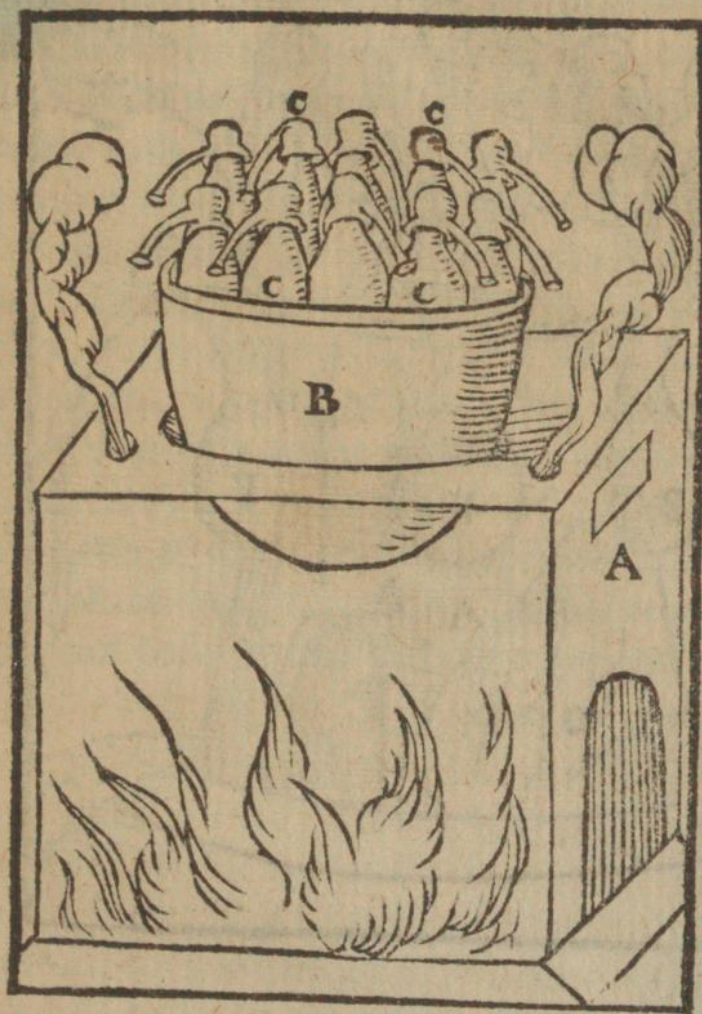
OLlam magnam A aqua turbida replebis, & igne B leui subiecto duo ligna C transuersa ollę marginibus im-

pones crucis instar: lignis verò impones lanam D mundam & diligẽter elotam: & quicquid imbiberint lanæ ex ascendente vapore expressum repones, idque continuabis quandiu aliquid vaporis ascenderit. Sunt qui aquam turbidam instar rosaceæ destillent. Alij clarificant iniiciendo aliquid anethi, (error videtur, malim aceti) aut amyli, aut farinæ: quoniam ista descendunt, & trahunt secum ad fundum vasis crassitatem aquæ.

De balneo Mariæ in genere, & de iis destillationibus, quæ fiunt in vapore aquæ feruentis, & in fimo equino.

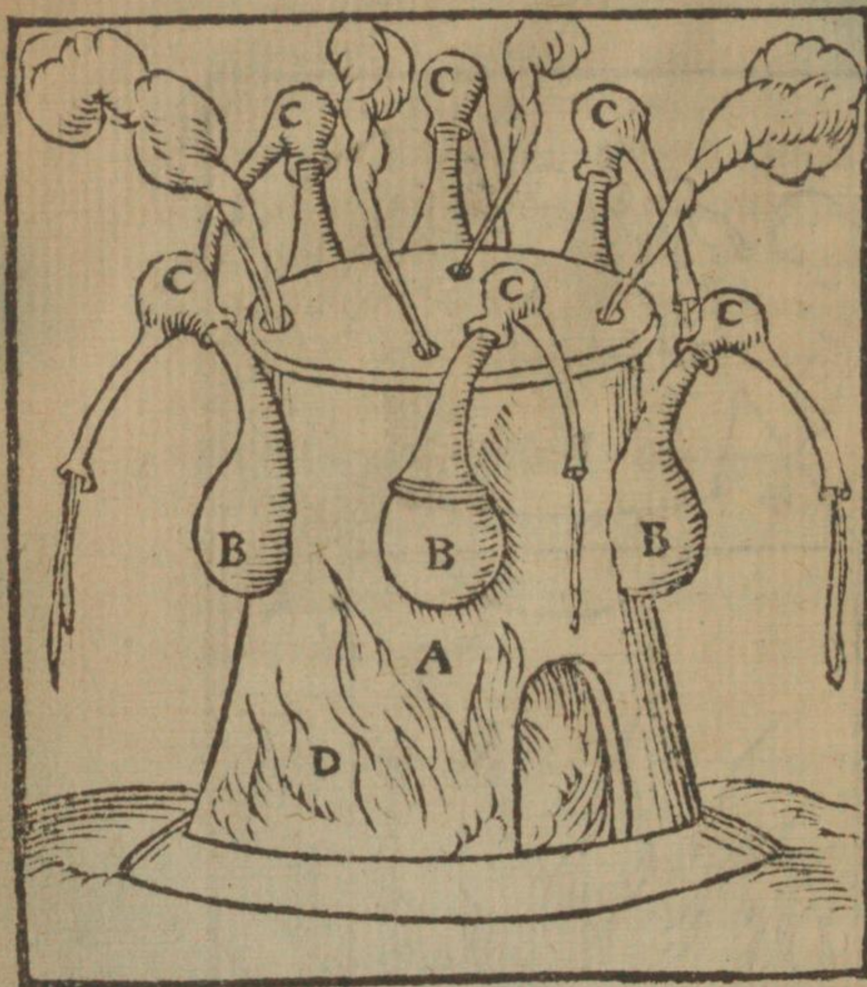
AQuæ feruẽtes aut ab his vapor minus agũt in rem destillandã, quàm vel ignis ipse per se, vel etiã per media alia sicca prædicta. Ob id vt Galenus in diplomate, id est vase duplici (balneum Mariæ vocant cum chymistis pharmacopolæ) liquat, calfacit, coquit ea, quorum vires ignis violentia dissipari non vult: sic quæ mitia integriora volumus, in aquis feruẽtib. imposita destillamus, vel earum vapore. Quę quamuis minus

duratura putantur, ſunt tamen minus à ſua natura mutata: quam rem odor priſtinus declarat.

A Fornacem huius generis habeas, cui vas B æneum grãde ſuperponitur aqua plenum: ei verò vaſi æneo vaſcula in arcum ſuperponãtur quàm plurima poſ-

ſunt, C in quorum fundo res deſtillan-da inſit, A Alij aliter fornacem, velut in

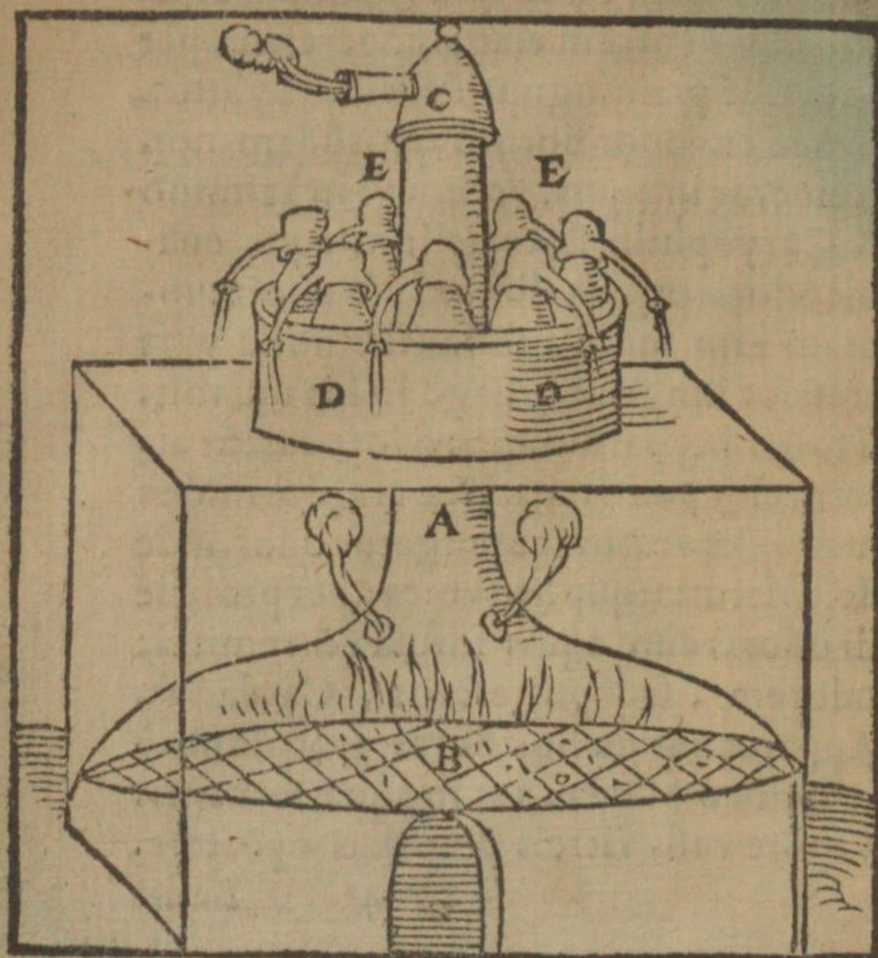

arcem ſcilicet extruunt, & eius lateribus vaſa inſerunt terrea, B longa, fundo latiore deſtillanda continente, intrò penetrante, ore foris tanquam lage-

na

na operculato, C in qua vapor per aptilem eius ventrem elatus concreſcit, per os eiuſdē prælongum deſtillat, Syluius.

Sed cur odor florum quorūdam non retinetur in aquis, verum vt in Iaſmino & Caryophilo flore ac lilio aqua euadit odoris expers, dictum eſt alibi: quoniam tam tenui ſubſtantiæ nulla pars craſsior iungitur. Ergo in his iuuabit, ſi folijs herbarum, quæ odore careāt alternatim poſitis materiæ craſsiori, nō tamen quæ vratur, adiungatur odor, inde deſtilletur: atque hęc vnica ſpes prolicien di odoris cùm aquis infuſa nō remittāt odorem, ſed putreſcant, Cardanus. Apparet autem hos flores proculdubiò in balneo Mariæ, aut in aquæ feruentis vapore vaſis vitreis deſtillari oportere.

Balneum Ma. commodè calfit cum amplo canali è cupro in mediũ immiſſo, A in cuius imo craticula eſt, B vt cineres defluant, vulgus pigrum Henricum vocat, Vldaſtius furnum acediæ. Imponitur & operculum è cupro, C cum paruo canali tranſuerſo, qui per feneſtram aut foramẽ aliquod fumum efferat. (Sic aliqui

qui iam ſolia etiam calefaciunt ad balneandi vſum.) Huius canalis D tum pręcipuè commoditas eſt, cum pluribus L vaſis deſtillatoriis in circuitu ponẽdis E decem vel duodecim, ſimul vti libuerit, vt tẽpori & labori nec non ſumptui parcatur.

Quidã cucurbitis ſtanneis vtũtur ad deſtillãdũ in Balneo Ma. alembicis verò vitreis, quorũ roſtra ſi breuiora ſint aut fracta, alia ex cupro apponũt & lutant.

Herbas deſtillandas in Balneo vel aliter aliqui primum terunt, deinde aliquã diu relinquũt (per aliquot dies fortè) antequam deſtillent, tanquam ſic vberiorẽ aquam habituri, quod ſi in vaſis obſtructis præſertim loco calido id facerẽt, bene haberet: ſed plerique pharmacopolæ & alij qui quæſtũ inde faciũt, locis frigidis relinquunt in fiſcis apertis, donec odorem amittant, & humido craſſóque aëre vitientur.

Sunt qui aquæ Balnei Ma. arenæ etiã nõnihil admiſceant, vt vehemẽtior fiat calor: vt Matthæolus Senenſis in aqua philoſophica cõtra morbum catholicũ. Et in tali deſtillatione duplicem liquorem excipi poſſe ait, primũ dilutiorem alterum rubentiorem.

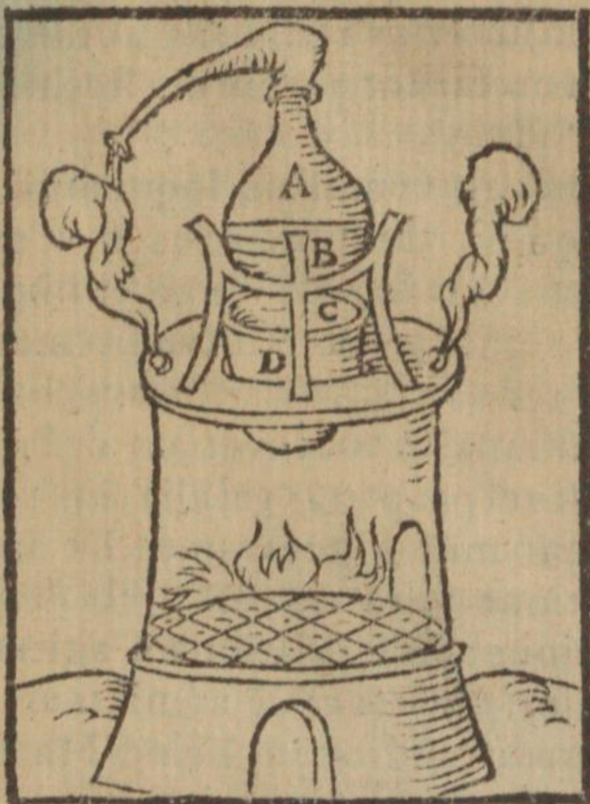
Aqua in Balneo Mariæ nõ magis calere debet quàm digitus tolerat, Brunsuicensis.

Destillationem cuiusdam aquæ vitæ in Balneo Mariæ Vlstadius ita lẽto igne fieri iubet, vt numeres vnum duo tria, vsque ad septem, antequam vna gutta cadat.

Plura quæ ad communem Balnei Ma. rationem pertinet, leges infra in mentione aquæ Camphoræ ex Bulcasi & aquæ rosaceæ ex eodem.

In Balneo Marię destillatio adhibetur oleis etiam, vt loquuntur, rectificandis, vt plegma ab eis abstrahatur. Sola enim aqua Balnei calore eleuari potest, oleo in fundo residente.

Cùm animaduerterem aquas vt ex plantis vulgò destillari solent, neque saporem neque odorem eundem seruare, anxiè cogitare & multa experiri cœpi, vt modum inuenirem, quo qualitates istæ in aquis custodirentur. Longum autem esset scribere modos omnes quos attentaui. Vnum tantùm attingam, qui melior mihi visus est & facilior. Is autem est, vt in duplici vase, eo modo quo Galenus iussit omnia vnguẽta confici, hæc fiat operatio, ita tamẽ vt eius vasculi A

li A fundum in quo herba B continetur, aqua C in maiore D bullientem non attingat, ſed ſolo vaporifero humore ab ea eleuato incaleſcat. A calore enim illo miti, ex totius herbæ ſubſtantia vapores exhalant, qui in aquam vertuntur, omnium herbæ partium vires adſeruãtem, quæ ex odore & ſapore

aper

apertè cognoſcuntur, Hæc Manardus.

Sed hoc modo deſtillata, & ſi vires plantarum & qualitates (vt odorem priſtinum) interius retinēt: quia tamen excrementoſa ſunt, parum diu ſeruari poſſunt, Syluius.

Fimi vel (vt quidam loquuntur) ventris equini, vſus præcipuus eſt, vt materia deſtillāda in vaſe vitreo ei impoſita colore ipſius pręparetur, vt dicemus ſuo loco latius in putrificationis mentione. Poteſt tamē in eodem etiam deſtillatio fieri, ſi vel paupertas vel alia cauſa impe diat quò minus igne vtamur. De hac deſtillatione plura vide infra, vbi de præparatione ad deſtillationem agitur. Fimi calor (propter calcē admixtam) medio gradu caliditatem Balnei Ma. excedere iudicatur à Brunſuicenſi.

Si aquā ex carnibus cuiuſcúnque animalis deſideres, animal ſuffocabis, ne ſanguis vllus ab eo effluat, & pinguedine omni detracta carnes minutatim cōciſas in fimo eqno deſtillabis (aut) igne lento ne aquæ fœteant, aut vſtilaginem ſapiāt, quod facile fieri ſolet, quāobrem vt bis deſtillentur præſtat, Brunſuicēſis.

Animalium partes, vel excremeta, vt ſanguis, iecur, pulmo, oua, (fel) & fimus

bu

bubulus, deſtillari debent in fimo equino, vaſis nõ prorſus obſcuratis, (ſed mel & lac obturare licet,) ne fœtida reddatur aqua. Si tamen ſic etiam fœteat, deſtilletur iterum in Balneo Mariæ, præſertim aqua de fimo bubulo, cuius prima deſtillatio rarò ſine fœtore inuenitur. Brunſuicenſis.

Melius ſuccedet ſi exigua ſalis portio addatur, in fimo putrificandis aut deſtillandis, quominus corrumpantur.

Egregiæ quædã aquæ ſimplices in Balneo Ma. deſtillatę, ordine alphabeti enumeratæ: primùm ex plantis, deinde ex animalibus.

Abſinthium, Abſince, *Aſſenzo.*

ABſinthij aquæ meminit Ioan. Meſue: & eius quidẽ & roſaceę tãtũ, vt anno

annotauerunt Monachi qui in Mesuen scripserunt: vt existimandum sit eximiā quādam vim præ cæteris in duobus istis stillatitijs liquoribus inesse, si rectè parentur: nam vt vulgus pharmacopolarum parat, absinthij aqua odore saporéque omni caret, vt in præcedentibus dictum est. Quod si quis efficaciorē hūc liquorem desiderat, absinthium aridum in vino maceret ac destillet in Balneo Mariȩ, aut si adhuc validiorem, in cineribus. Sed quæ in liquore aliquo macerata destillantur, horum iam non simplices aquȩ, sed compositæ sunt: de quibus infra priuatim scribemus.

Alsines

Alsines, Mouron, *l'Alsinè.*
Offic. Auricula Muris.

Alsine,(quam vulgò morsum gallinę vocant,)aqua destillata,infantib.& pueris epilepticis datur per se, vel cũ aqua fontana. Valde hoc commendant mulierculæ, & quædam sua experimenta prædicant. Ego nuper frustra propinatã vidi:sed ea mihi gustãti ferè nauseã mo-

ue

uebat: forte quòd vetuſtior, aut in alembicis plumbeis collecta erat.

Cæpa, Oignon, *Cepola.*

CEpæ albæ aqua deſtillata lapidem frangit. Marianus Sanctus.

Cerasus, Cerisier, Cirego.

Cerasorum quorumuis aqua bibitur contra nimios calores, & foris imponitur: priuatim verò dulcium nigrorũ quæ & contra paralysin à multis commendatur si ori infundatur, & os inde bene colluatur, vt amissum linguæ vsum restituat. Destillatur aũt vel caro sola, vel vnà nucle

nuclei quoque contriti, vt calculosam renum & vesicæ materiam educat destillatus inde liquor. Nigra & accida, visula vocantur, aquam reddunt salubrem in febribus tum aliis tum pestilentibus refrigerantẽ & cõfirmantẽ vires, vtilẽ quoque aduersus sitim & dysenteriam, Riffyus.

Dulcium nigrorum recentium destillata à Remaclo F. Lymburgẽsi mirificè commendatur. Cùm primum, inquit, in os epileptici Paroxysmo correpti infusa fuerit (dosis est drachmæ quatuor aut amplius) illicò reuiuiscit recreatus: nec vllo amplius spasmo conuellitur, donec statuto tempore, vt fieri solet, post aliquot dies, alius paroxysmus oboriatur: quod vbi contigerit iterũ infundẽda est: impedit enim, aufert atque sanat paroxysmũ.

Camphoræ aqua siue oleum, sic fit, Accipe vas ex vasis aquæ rosaceæ quod dicitur baten (id est venter) & imple id lignis (segmentis) pini quæ habet magna folia (latifoliæ, Syluius) & impleat vas aqua rosacea (Syluius ita accipit ac si aqua rosacea segmentis pini affundenda sit: mihi verò videtur vas aquæ rosaceæ simpliciter hîc pro cucurbita seu corpore nominari, vt sit repetitio quædam eiusdem quod prius dixerat) & co-

operiatur vaſe habente naſum. Tum po nesventrem in vas æneum aqua plenum ſuper ignem donec bullire incipiat, nam deſtillabit oleum (atqui oleum per calorem aquæ attolli poſſe negant) ſubtile, boni odoris, quod appellatur aqua camphoræ. Aut ſi libet deſtilla in furno Aquæ roſaceæ, eodem modo quo illa deſtillatur, Bulcaſis.

At Bellunenſis, Aqua camphoræ ſecundum Arabes eſt (inquit) aqua quæ fluit ex arbore producentecamphoram, quæ vt & arbor eius calidę eſt naturæ in tertio, camphora ipſa eſt frigida, Monachi in Meſuen. Apiculas tres pone in vaſe vitreo vbi camphora ſit, quæ ſic in Aquam vertetur, Obſcurus.

FRaga matura in vaſe vitreo putrificabis (poſſet forte ſal adiici, aut ſaccharum,) & deſtillabis. Hęc aqua (inquit Lullus lib. 2. de quinta eſſ.) ſalubris & diuina eſt. Confortat naturam, venena expellit, menſes prouocat, humores ardentes remittit, conceptum confortat. Pręcipuè verò maculas recentes oculorum de vtroque humore (calido nimirùm aut frigido) frangit, ſi modo non multùm excedant. Lachrymas ex vtraque cauſa (calida aut frigid.) exciccat. viſum vtraq; cau

ſa perdi

Fragaria, Fraiſes, *Fragaria.*

ſa perditum reſtituit & clarificat. Et ego vidi mulierem recenter in tota facie puſtulas ex percuſsione lapidis cum calore habentem, quæ ſola lotione huius aquę, ſtatim magna cum admiratione ſanata eſt. Eſt autem virtus eius centuplo mirabilior & efficacior cum aqua ardente, &

multò magis cum quinta essentia. Imo lepram curat hæc aqua, mixta cum quinta essentia, vel aqua ardente.

E Fraxini cortice interiore destillati liquoris vnciæ tres cū totidē vnciis vini albi contra pestē bibuntur, & idē potus post tres horas repetitur, sic Deo volente intra 24. horas liberabitur æger.

HAlicacabi acinorum Aqua contra calculum renum & veſicæ commendatur à nonnullis, ſi ſemel aut iterum in ſeptimana bibatur.

Helxine, Parietaire, *Parietaria.*

Helxines, quam parietariam vocamus, aqua contra calculum veſicæ proficit: vide ſupra in viribus aquarum deſtillatarum in genere ex Cardano.

Hieracij, Cichorée. Hieracio.

Hieracij minoris, siue dentis leonis, nostri vocãt [Korlkraut,] aqua, eiusdẽ facultatis videtur, cuius est aqua intyborum. Aliqui per dies circiter octo in vino maceratam destillãt, acetoso sapore, & contra comitiales paroxysmos propinant, mirifico (vt aiunt) experimento.

Hysso

Hyſſopus, Hyſoppe. *Hyſſopo*.

Hyſſopus mirè vim ſuam retinet in ſtillatitio liquore, licet in cõmuni ſiglino alembico tantùm ſuper arena in patellam poſita deſtilletur: & ſimiliter pulegium, & aliæ quædã. Hyſſopi quidam aqua ad Dentium dolores mitigandos vtuntur, eſt enim acris & ſubtilis, &c.

INtybi ſeu Endiuiæ Aqua refrigerat omnes affectus calidos: & omnes aduſtiones ex igne vel Aqua calida factas ſanat, ſi inde abluantur. Conducit etiam febribus quotidianis, & obſtructionibus viſcerum, tum pota, tum foris adhibita, Lullus de aquis.

Lauendula, Lauande, *Lauanda.*

LAuendulæ florum aqua odorata est. Remaclus.

Iuglans.

Iuglans, Noyer, *Noce*.

NVcum iuglãdium immaturarũ aqua circa feſtum diui Ioannis parata, foris impoſita prodeſt vulneribus, & vlceribus calidis,& anthraci peſtilenti:pota etiam ad duas aut tres vncias refrigerat, & peſtilentiæ reſiſtit. Ex putaminibus etiam exterioribus iuglãdium(ſiue maturis

turis

turis, ita vt iam à nuce ſoluantur: ſiue nondum omnino,) menſe Septembri Aqua deſtillatur, nec refert nigra fuerint, modo ne putredinem ſenſerint, imò nigra præferuntur. Huius aquæ mediocris potio, (cum tertia parte aceti, ſi cum calore morbus ingruat,) vena prius ſecta, aduerſus peſtem tanquam certum experimentum propinatur. Laudatur & ad aurium tinnitus, & audiendi difficultatem, & ad anginas gargarizata.

Foliorum verò iuglandis aqua circa finē Maij deſtillata mirè commendatur ad ſiccanda & adſtringenda vlcera, & inducendam eis cicatricem, ſi mane & veſperi inde lauentur, & madidum inde linteolum imponatur, Brunſuicenſis.

Orchis,

Orchis, Satyrium, Satyrio.

ORchis, id est testiculus, herba cum suis radicibus destillatur, ad epilepsiam vtilis, vt ferunt.

Persi

Persica, Peschier, Persicho.

PErsicorum aliqui flores & folia etiã destillant.

Petro

Petroſelinum, Perſil, Petroſello.

Petroſelini(hortenſis nimirum)contriti in mortario aqua deſtillata, appetitum confirmat,& flatus omnes corporis & ventriculi diſſoluit, concoctionem roborat,& pectoris(renum potius) prauos humores expurgat, Aegidius.

Plantago, Plantain, *Piantagine.*

Plantaginis aquæ vrceus ſluentem vndequaque ſanguinem ſiſtere poteſt, Cardanus.

Pulegium, Poulieu, *Il pulegio.*

Pulegium. Vide ſuprà in Hyſſopo.

Rapum

Rapum, Raue, Rapa.

RAporum aqua fieri poteſt, tum ex integris ipſis conciſis, tum ex corticibus priuatim, qui acriores & calidiores ſunt, vt vrina prouocetur, aut ſudor promoueatur.

Rosa, Rose, *Rosa*.

Aqua rosacea prima omnium inuenta videtur, reperio enim eius mētionem apud Auicēnā lib. 2. in capite de Rosis. Aqua rosarum, inquit, pota confert in syncope, & eius succus. Et rursus, Aqua rosarum bona est hepati: & confortat, qui

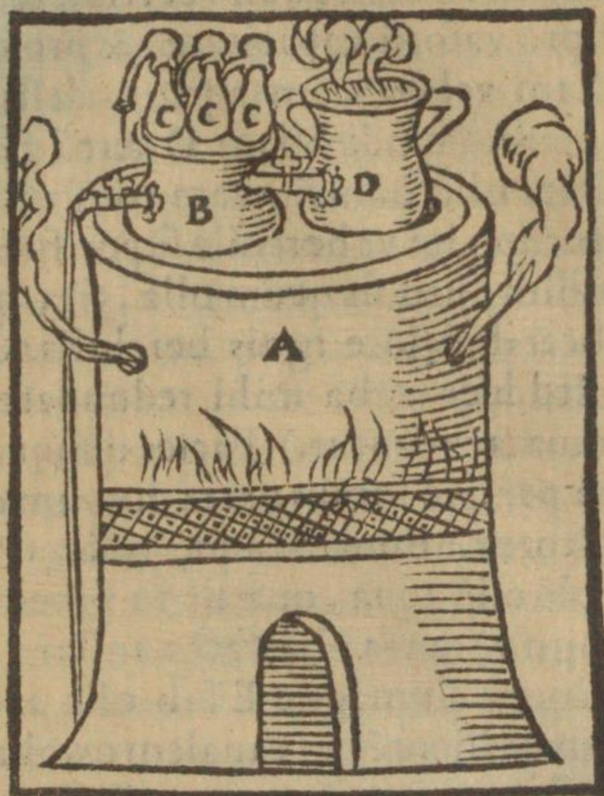
qui ex ea nutritus eſt cum melle ſtomachum, & eſt geleniabin, & iuuat ad digerendum. Et roſa quidē & eius ſuccus conducūt ſtomacho nimis humido. Et quāquam Arabes plerunque aquam pro ſucco decoctóve dicere ſolent: hoc tamē in loco pro ijs accipi nō poteſt, cùm de ſucco ſeparatim loquatur, & decoctionis quoque mentionem prius fecerit. Aqua roſarum per ſublimationem facta plurimùm cōfortat: Meſue in capite de roſis. Et rurſus, Roſa & oleum eius, & aqua ſublimata confortant cor, &c. Idem de aqua roſarum deſtillata loquitur diſtinctione ſexta, vbi iuleb roſatū deſcribit, vt Monachi eius interpretes probant: à quibus hoc etiam obſeruādum eſt, duas ſolùm aquas deſtillatas apud Meſuē memorari, nempe roſaceam & abſynthij. Nullum ferè hodie fit epithema, quod nō accipiat aquam roſarum. In acutis & magnis inflammationibus ad membra principalia roboranda commodè adminiſtratur. Valet ad fluxus inteſtinorum & vomitum. Oculorum inflammationibus initio multùm auxiliantur, quidam admiſcere ſolent modicum thuciæ & ſaccari candi. Oculos corroborat & viſum acuit. Sanguinem à naribus

fluentem linteolo impoſita ſiſtit. Quæ paratur ex roſis rubris, magis, vt loquũtur, cordialis eſt magiſque roborat: ex candidis verò, magis refrigerat Remaclus F. De vino mixto cum aqua roſarum tẽpore cibi, vide apud Arnoldum in libro de vino.

Roſacea aqua licet variis modis paretur, optima fit tamen per Balneum Mariæ, Mattheolus. Si roſæ quas incarnatas vulgò vocamus, ſiccatæ vapore aquæ humectatæ deſtillentur: aquam roſarum bonam reddent, Syluius. Poterunt autem retineri in linteo ſupra aquam feruẽtem, donec ſatis vaporis imbiberint.

De *aqua roſacea ex Bulcaſi.*

Aquæ roſatę apparatus notus eſt apud pleraſque gentes. Melius autem fit cum aqua, quàm ſine ea: melius etiam per ignem carbonum, quam lignorum. vnde ex quatuor modis, qui ſunt, Sine aqua cum lignis accenſis, Sine aqua cum carbonibus, Cum aqua accenſis lignis, Cum aqua ſuper igne carbonum, primus viliſsim⁹ eſt & minimi odoris aquã reddit, melior eo ſecundus, ſecundo tertius, quartus verò omnium optimus, Secundus quidem & tertius modus vſitatior

tiores ſunt. Ego hîc tertium, (qui ſit cum aqua accenſis lignis,) deſcribam, vt in vſu eſt apud reges Aharach. A Facies igitur in domo ampla iuxta parietem berchilem B (ſic vocat vas quod aqua impletur) paruum, cuius fundum & latera ſint ex plumbo, ita ſolidatum, vt aquã non tranſmittat.

Huic vaſi deinde coopertorium aptabis ex vitro, vel terra vitrea, & foramina C rotũda in eo facies duo vel tria, plus minus pro vaſorũ capacitate, & prout vel multam vel paucam aquam deſtillare deſideras. Deinde ollam D æreã facies, ſimilem ollæ balnei, quam conſtrues ſuper furno, ita vt berchile ſuper furnum humiliore ſitu ſit quàm olla, (ita quòd applicet de calore ignis berchilis ad ollam: ſed hæc verba mihi redundare aut deprauata videntur.) Facies quoque caminũ per quẽ fumus extra domum efferatur totus, ne noceat aquę roſatę. Poſteà reple ollã aqua, quæ ſit in puteo (vaſe magno) iuxta ollã facto inſtar putei in balneo. Tum igne E ſub olla accẽſo aquam bullientẽ per canalem ex olla in berchile pertingentem tranſmittes, & alia aqua frigida ex puteo ollam replebis. In berchili quoque cannulã facies: per quã aqua cùm plenum fuerit extra domũ effluat. Pones autẽ cucurbitas ſiue ventres, id eſt vaſa deſtillatoria in foraminib⁹ coopertorij berchilis: & adſtringes circunuoluendo pannos lineos, vt firmiter maneãt in ſuis foraminibus, & aquę vapor non egrediatur, Similiter & capita eorum ſtringes panno lineo. Et

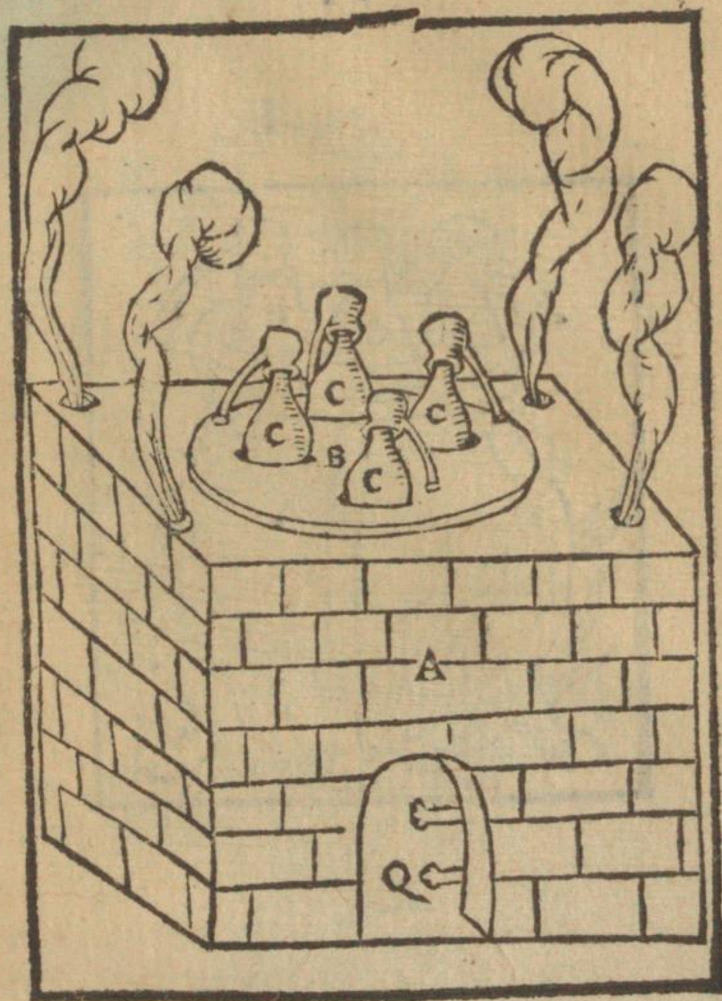
ſint

ſint vaſa iſta ex vitro , vel ex terra vitrea. Tũ roſas impones, & addes coopertorium ſuũ cuique. Et ſuppones cuiuſq; naſo phialam ad recipiendum aquam roſatam effluentẽ. Deſtillatione perfecta roſas primas abijcies, & impones recentes, Hæc Bulcaſis. Miretur autẽ aliquis, quòd in tali fornacis apparatu, vbi ignis vaſi duplici ſeu berchili non ſubiicitur, (vt cõiicio, cùm ex plumbo fundũ & latera eius faciat,) ſed ad latus fornacis ponitur, referre putet ex lignis ne, an carbonibus ignis ollæ ſubiectus fiat. Præterea notũ eſt (inquit eodẽ in loco Bulcaſis) aquam roſaceam ex ſylueſtribus roſis quę ſine rigatione ſponte naſcuntur, odoratiorem eſſe quàm quæ fit ex roſariis domeſticis, quæ coluntur & rigãtur aqua. Fit autem ex his aqua deſtillata apud nos maiore compendio, quàm ſuperior, hunc in modum.

Olla A ærea qualis tinctorum eſt, ad parietem ponitur, cui coopertorium B cum foraminibus aptatur, quibus ventres C inſeruntur. Olla repletur aqua, & ſubiicitur ignis D ex lignis vitis vel ſimilibus. Progrediente autem deſtillatione claudes os furni, donec abſoluatur tota deſtillatio. Pro lignis ſi carbones accendas, odoratior fiet aqua. (Hîc plus rationis eſt quã ſupra, quoniam ignis hîc ſtatim ſub ipſis vaſis deſtillatoriis fit.) Secũ
di

di modi, hoc eſt, deſtillandi ſine aqua cũ igne carbonum, ratio eſt huiuſmodi.

Fac furnum A quadratũ aut rotundũ cum coopertorio, B cui inſerentur ventres C facti ex terra vitreata, ita vt poſſint ſuſtinere ignẽ: & cùm accẽſis carbonibus aqua deſtillare incipiet, claude

os furni, & relinque foramina aperta per quæ fumus egrediatur. Eſt & aliud compendium tertij quartiue modi: Olla

A ænea plena aqua ſuper foco ponitur, cũ coopertorio B perforato ita vt duos aut tres ventres, C ex vitro, plus minus, recipere poſsit. Subiicies autem ignem ex ſarmentis vitium vel carbonibus donec bulliat aqua.

Sal

saluia, Saulge. *saluia*.

Saluiæ aqua odorẽ priſtinum retinet.
Remaclus. F.

Scabio

Scabioſa, Scabieuſe, Scabioſa.

Scabioſæ aqua propinatur vtiliter iis qui fiſtula aliqua laborant, & ipſa herba trita fiſtulæ pariter inſeritur.

Sed

Sedum minus, Ioubarbe, *Sempreuiua.*

Sedi minoris aqua in vſu eſt chirurgis ad partes calidas refrigerãdas, Rema. F.

Solanum, Morelle, *Solatro*.

Solani ſeu morellę aqua prodeſt contra omnes febres, ſi ęger in die acceſsionis ab omni cibo & potu abſtineat: & cũ fuerit in calore magno & multum appetit bibere vt amplius temperare ſibi nequeat: detur ei vitrũ hac aqua plenum. Poſtea diligēter cooperiatur, & per vim etiam

etiam retineatur in calore: & ſudabit ſu
dore fœtido. Abſtinendum autem ei ab
omnibus acetoſis, & ab aëre nimium vel
calido vel frigido. Item valet hæc aqua
ad inflammationes & concuſsiones, ſi
pannus lineus quadruplex in ea madefa
ctus imponatur: & cùm ſiccatus eſt ite-
rum madefiat. Item ad omnes plagas &
alios affectus calidos, ſi abluatur hac a-
qua, & pannus in ea tinctus imponatur.
Iuuat etiam iecur calefactum, & pulmo
nes qui ſiccantur aut hectica grauantur.
Aduerſus omnes iſtos affectus propinari
debet cum tertia parte vini, Lullus in li-
bro de aquis.

Tilia. Tilier. *Tiglia.*

Tiliarum è floribus (quorũ perquam suauis odor est & vitium flori similis odore) aqua destillatur in frequente vsu Apud Germanos. Existimatur autẽ modicè calida, sicca, & emplastica: pota vtilis ad epilepsiam, cordis tremorem, vteri dolores, calculũ renũ, & sanguinem in corp

corpore ob casum, aut ictum aliquem concretum, ad quod remedium aliqui etiam tritos tiliæ carbones admiscent. Dosis est vnica, aut sesqui. Oculorum dolores mitigat: & locos igne aut quauis materia feruente adustos sanat, idq; efficacius si interior cortex albus tiliæ in hac aqua maceretur, aut eius loco cydonij grana aut psyllium, & nata inde muccilagine loci illinantur, Ryffius.

Aliqui liquore vi ignis extracto ex sanguine Melis aduersus pestem vtuntur.

Item ex anatum sanguine contra venena, &c. de quo plura leges in lib. Destillationum Ryffij Germanico.

Hirci sanguinem aliqui medicamentis aduersus calculum destillandis admiscent. Aquam compositam ex sanguine Maialis alijsque diuersis medicamentis infrà alicubi describemus.

De aqua ex lumbricis, & cantharidũ genere quod à mense Maio. [Menlander fafer] denominatum ait, vide Brunsuicensem.

Aqua ad rugas & maculas faciei tollendas, & cutim clarificandam. Albumina ouorum in aqua coctorum ad duritiem, remotis vitellis in mortario con-

teres, & in alembico vitreo aut alio vase vitreo destillabis. Vsus est, vt per tres vel quatuor dies facies quotidie ter illinatur.

Attexerem hic catalogum aquarum destillatarum ex plantis, quæ in Germanicis destillationum libris Hieronymi Brunsuicensis, & pleraque omnia ab eo mutuati Gualterij Ryffij describuntur, nisi breuis esse studerem. Et sane nihil attinet singulas enumerari, cum à plantis ijsdem omnibus quarum vllus in re medica vsus est, liquores etiam destillari & posint & soleant. Sed vires quoque & facultates singularum recensere, vt quidam faciunt superfluum est: cùm nullæ aliæ ferè, sed eædem etiam aquis quæ plantis ipsis attribuantur, vt repetitiones istæ non minus quàm brassica bis cocta fastidium vel mediocriter erudito lectori excitent. Quoniam tamen pharmacopolis aquæ nõnullæ præcipuè & præ cæteris in vsu sunt, vt illę quas Remaclus F. descripsit, earum catalogum hic attexam, eodem quo ille vtitur ordine.

Absinthium. Apium. Artemisia. Agrimonia. Althæa. Acetosa. [Alkekengi.] Auricula muris.

Basi

Basilicon. Buglosus. Balsamita, id est, menta Romana. Betonica. Bursa pastoris.

Chamemelum. Calendula. Carduus benedictus. Centorium. Chelidonium, Cichorium. Capillus Veneris. Caprifolium, id est, Periclymenon. Cucurbita. Cuscuta.

Ebulus. Endiuia. Enula. Euphragia.

Fœniculum. Fumaria.

Gentiana Genista.

Hepatica, id est, Lichē. Hedera. Hyssopus. Hippurus, id est cauda equina.

Lactuca. Lauendula. Lapathum.

Maiorana. Melissa. Marrubium. Melilotus. Mille folium. Menta. Malua.

Nenuphar vtrunque cum floribus. Nigella.

Origanum.

Pæonia. Papauer satiuum. Parietaria. Pentaphyllon. Petroselinum. Pimpinella. Pastinaca. Plantago vtraque. Portulaca, Polygonos, id est centumnodia. Pulegium.

Rosæ albæ & rubræ. Ruta satiua. Rosmarinus. Rubea tinctorum satiua. Raphanus.

Saluia. Saxifragia. Satureia. Sambuci cortices, flores, folia. Scabiosa. Sco-

lopendrium. Solanum, cuius cùm plures ſint ſpecies, ferè, ex halicaccabo tantùm, id eſt [Alkekengi,] aquam à pharmacopolis elici ſcribit Remaclus. Semperuiuum. Serpillum. Salix. Senecio.

Thymus. Tapſus barbatus, id eſt Verbaſcum. Tanacetum. Tormentilla.

Violæ. Valeriana. Virga paſtoris, id eſt, Dipſacus. Verbena. Vermicularis, id eſt, Semperuiuum minus. Vrtica.

Harum autem ſingularum plantarum imagines non adpinximus, tum quod in aceruum congeſtæ ſingillatim diſtingui non patiantur, tum quod crambe hæc fuiſſet repetita, cùm eas in Fuſchij herbario ex noſtra officina typographica depictas ad viuum & deſcriptas videre liceat.

De

De aquis destillatis ex animalibus, earûmue partibus aut excrementis. Et primum ex animalibus integris.

EX catulis aqua destillata prohibet renasci pilos, Andr. Furnerius. Ego curiosis istis,& exquisitis remedijs & parum credo,& etiam si vera sint,non probo,presertim vbi alia multa & parabilia non desunt.

Ciconiam teneram aliqui suffocari & destillari instar aquę rosaceæ iubent, inde illini paraliticas aut contractas partes, & per vices ablui cum decocto cancrorum viuorum sine sale:mirificè enim subuenire aiunt,si continuetur. Sunt qui in ciconiæ tenerę,& quæ nondum volarit,corpus exēteratum vnciam camphoræ & drachmam ambræ imponi iubeāt, & destillando tres aquas colore differentes,singillatim colligi : ex his vltimam præcipuè laudant, vt facies alba & pura reddatur.

Destillatur & aqua ex pica , de qua lege Brunsuicēsem & Ryffium, vt de sequentibus etiam. Ex capone, de qua infrà priuatim agemus, non enim simplex

tãtùm, ſed & multis modis cõpoſita ſit.

Ex ranis, cancris, limacib. formicis.

Ex ſanguine anatis hirci, taxi, vituli: vide Ryffium & Brunſuicen.

Ex humano ſanguine: vide Brũſuicenſem: & infrà in mẽtione. Quintæ eſſent.

Ex iecore & pulmone vituli.

Lactis liquore deſtillato chymiſtæ vtuntur, & qui boracis ſeu chryſocollæ cõfectionẽ moliuntur aliqui. Mirum eſt quod refertur apud Tartaros aquã è lacte deſtillato inebriare. Oportet igitur lac denſius eſſe, & moram apud ignem cõtraxiſſe. Itaque ex lacte forſan equorum id contingit. Sed omnis aqua cùm ſæpius deſtillatur hoc poteſt efficere, nã incaleſcit, attenuatur, & vim ignis magis recipit, Cardan.

Sunt qui aqua ex vino & lacte ſimul deſtillatis cõtra quartanam vtuntur. in Anglia præſertim, vt ſcribit Brudus Luſitanus: aliqui contra auriginem bibũt. author Ioannes Gœurotus.

Priuatim verò aqua ex lacte caprino deſtillatur: vide Ryffium.

Aqua ex felle bubulo: vide apud eundem.

Ex ouorũ albumine & vitello. Ibidẽ.

Ex ſpermate ranarum in aquis inuen

to

to:vide Ryffium.

Ex vacarum ſtercore:vide eundem.

Humani excrementi aquam deſtillatam fiſtulas aliqui ſanare promittũt, itẽ vlcera corroſiua & difficilia curatu, & cancros, & tineam ſeu manantia capitis vlcera: item cicatrices cuti aſsimilare, maculas ſeu albugines oculorum abolere. Potam comitialibus prodeſſe, hydropicos iuuare, calculum è renibus & veſica pellere, cõtra rabidi canis alióſq; venenatos morſus antidotum eſſe. Oleũ ex eodem, quod poſt aquam igne aucto deſtillat, multò efficacius eſt ad fiſtulas & cancros, aliáque prædicta mala, Matthæolus Senenſis & alij. Vide mirabilia quædam apud Brunſuicenſem.

Vrina humana deſtillata chymiſtæ vtuntur ad metalla quędam reſoluenda: typographi ad atramentum librarium, ſed hi in roſarijs deſtillant.

De vasis & instrumentis diuersis ad destillationem pertinentibus.

VAs destillatorium nominantes corpus intelligunt, seu cucurbitam, quam Germani suo vocabulo à similitudine figuræ clauam appellant [ein kolbem:] Idem aliqui cucurbitam vocant.

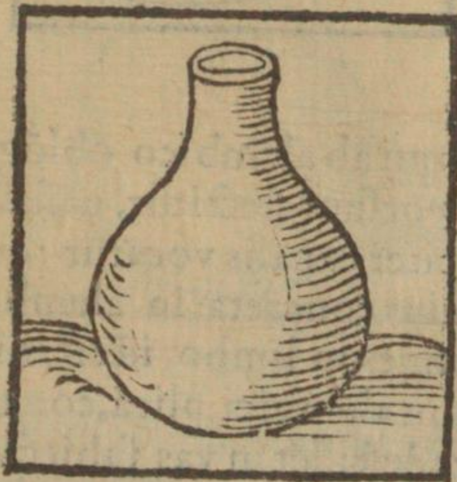

Corpus vel corpulentũ vas aliqui vocant latius vas, seu cucurbitã, in qua ponitur quod destillãdum est, Syluius. Habet enim hoc vas, alembico ceu capiti comparatũ, corporis seu thoracis quandam similitudinem. Idem Arabicè à Bulcasi Beten seu Batan, id est venter nuncupatur. Videtur & Atanor apud eundem

ybi

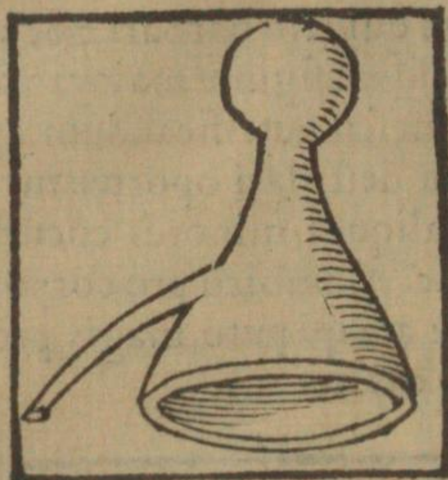
vbi aceti destillationem præscribit, cucurbitam significare.

(Furnum athannor vel fixatorium describit Geber in libro Fornacum.) Cucurbitam quidam barbari Bocciam vocant. Eiusdem figuræ maiora vasa ad digerendum seu putrificandum apta sunt: inde cùm destillari oportet, materia digesta in aliquot minores cucurbitas distribuitur. Alembicũ pro corpore simul & capite accipi puto, magis propriè tamen pro capite.

Caput enim seu capitellũ, vt dixi, est vas superius quod capitis quandam speciem præ se ferat, inferioris quod maius & oblongius est respectu. Idem vas recentiores campanam vocitãt, & capellã, (aliqui metã, in quã per expiratum guttatim

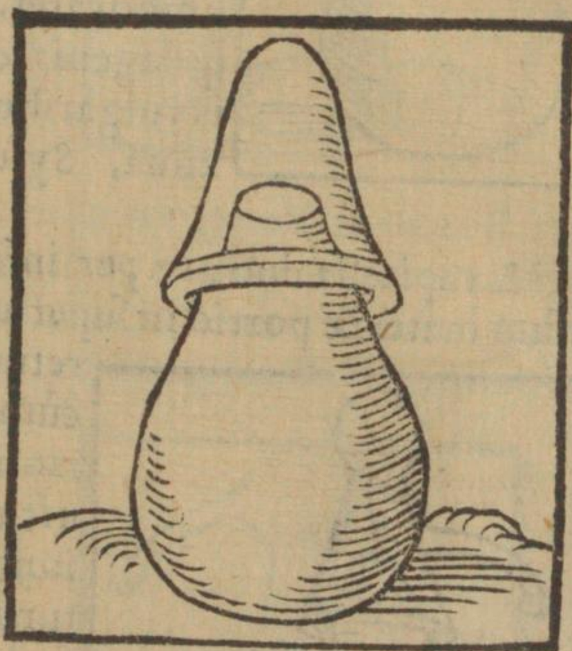
tatim colligitur liquor (alij pileum: nostrates Galeam. [ein helm.]

Tubus qui ab alembico oblõgus procedit & deorſum flectitur, naſus, roſtrũ, & ſimpliciter canalis vocatur: quòd per cauitatẽ eius concretæ in alembico guttæ, quę omnes in limbo, id eſt, interiore circa imum alembici plica, conueniunt, effluentes deſtillẽt in vas ſubiectũ, quod vulgò recipiens, receptorium & matellam nuncupant. Naſus & roſtrum à ſimili figura dicuntur, ꝙ hęc pars non aliter promineat quàm à capitibus auium roſtrum, & quadrupedum naſus. Recipiens vas cũ olea ex metallicis, vt vitriolo deſtillantur, vbi magno igne diúque

opus

opus est, per amplũ requiritur. sec⁹ enim propter copiã vaporum in vasis collectã, ne dissiliant periculũ fuerit. In amplis & largis capitibus aquas & olea præstãtiora fieri creditur, quàm in angustis.

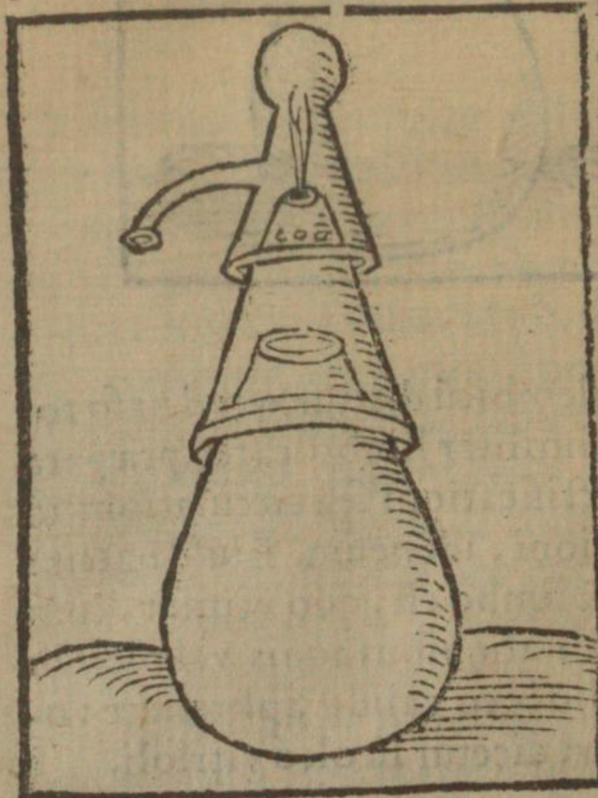
Cæcũ alembicũ dicitur, quod naso rostróue, & similiter limbo caret, præparationi & rectificationi seu circulationi, id est perfectioni, idoneum. Eiusdẽ genus alterum cũ limbo est, quo vtimur, cùm phlegma ab aliquibus aquis vel oleis in Sole aut alio loco calido abstrahere voluerimus, vt dicetur in oleo vitrioli.

Quæ

Quæ corporibus ſeu corpulẽtis vaſis non erectis, ſed velut cubantibus imponuntur capitella limbo carẽt, ſuntq; lagenis terreis vulgaribus ꝓxima, Syluius.

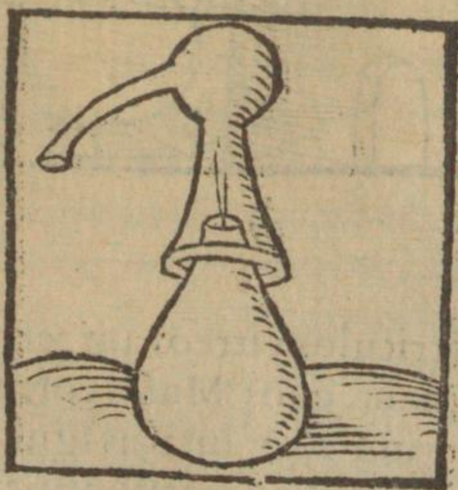
Vidi & capitella duo, vt per inferius pertuſum materiæ portio in ſuperius ferretur, qđ cùm inferiore clauiculatĩ iungebatur, ne inferius lutatum eſſet auferẽdũ cùm recẽs materia vaſi corpulento erat infundenda. Idem.

Inter

Interdum capitelli forma est in altum pyramidis, modo mucronata, interdum parte summa capitis mõdo latescit, vt plus vaporis capiat, & largiorem aquam

cogat: sed tunc ferè in vas corpulentum ex vertice relabitur, Syluius.

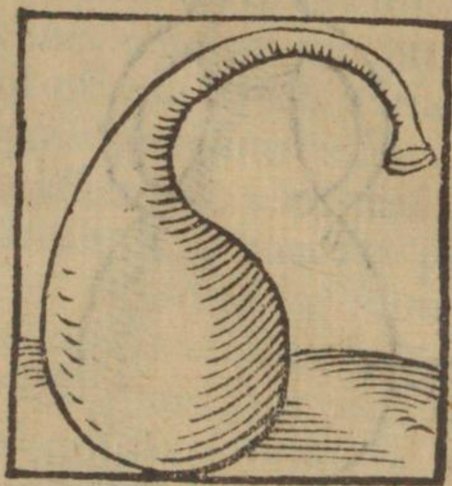
Sublimare pro destillare multi simpliciter accipiũt, alij peculiariter pro eo quod est

eſt in alembicum eleuare vi ignis materiam illi figendam, vt metallica multa ſublimantur.

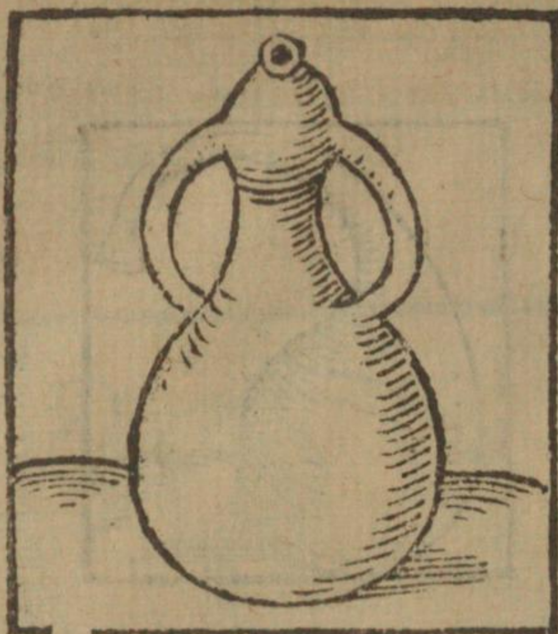
Alij vtriculos vitreos aut terreos mutuò applicant, quos Muſas cornutas vocant, quorum alter lutatus igni inſidet, materiam deſtillandam continens: alter ab igni procul abeſt, humorem recipiẽs in ambobus collis concretum, Syluius. Inſtrumenta hæc vulgò Retorta vocant, Galli etiam Cornetas.

Porrò

Porro Muſa cornuta muſicum inſtrumentum eſt, quod Germani vulgò Sacci fiſtulam nominant. Eſt autem vas retortum, idoneum deſtillandis illis quæ non poſſunt altius attolli.

Vas recipiens plerunque eſt, phiala vitrea collo oblongo, cuius ori alẽbici naſus inſeritur, & aliquando venter eius ollæ aut alteri vaſi concauo imponitur, vt firmius loco maneat, vel pro rei cõmoditate aliter atque aliter collocatur. Circulatoria vaſa dicuntur in quibus per vices vapor aſcendit, & rurſus in liquorem conuerſus deſcendit, vt dicemus infrà in putrificationis mentione. Ex his præ-

ſtantiſsimum eſt , quod vas Hermetis ab authore nominatur: & à figura, vt conijcio, Pelecanus. Nam vt pictores Pelecanum repræſentant roſtro ſuũ pectus pungentem: ita hoc vas vtrinque tanquam anſatum canales habet, qui à capite id eſt ſuperiore parte inchoãtes ſemi circuli figura deſcendũt & reflectuntur quaſi in principium vẽtris infixi, quæ figura eſt ſi à vitrarijs difficulter & magno prætio impetratur, omnium tamen optima eſt ad circulandum: ſi haberi tamen non poſsit, cucurbita cũ alembico cæco ſine limbo vtemur: aut vaſe ex integro vitro, quod in medio anguſtius

ſit

ſit, & ab initio ventris eminentem habeat breuem canalem per quem liquor infundi & effundi poſsit. Vtriuſque horum figuras ponemus infra in Titulo de quinta eſſentia:& alias quaſdam aliorum vaſorum & fornacum paſsim in hoc opere. Formæ vaſorum diuerſæ & propemodum infinitæ ſunt, chymiſtis vſurpatiſsimæ, Syluius. Figuras & nomina diuerſorum vaſorum qui requirit,ex Brunſuicenſi, Ryffio, Andr. Lonicero & alijs petet. In vitrarijs quidẽ officinis quos quis voluerit modos ſibi conficiendos locabit: quales & in Heluetia ſunt prope Scaphuſiam, & non procul Baſilea & Solodoro. Sed optima ex vitro albo fiũt, vt Venetijs. talia apud nos fieri poſſunt fragmentis orbiũ ſpeculariũ alijsq́ue vitri albi collectis. De Aludele, vaſe vide Gebrum in libro Sũmę perfectionis 1.4.4.4.& rurſus in libro fornacum. Albertus alutel ſcribit, & vas interpretatur ſublimationi deſtinatum:ſimiliter Bulcaſis. Idem arſenicum ſublimari iubet in patella terrea vitreata, cuius formam deſcribit in capite de ſublimando adichbardic. Aluthel(per th.)eſt alembicum quo vtuntur alchymiſtæ in deſtillationibus, Bellunenſis.

De materia Vaſorum ad deſtillandum: & primum contra Plumbea & ænea vaſa.

AQuę deſtillatę per Balneũ Marię tãtum excellunt illis, quæ per ignem ſimpliciter in alembicis plumbeis fiunt, quantum aurum pręſtat ferro. Nam quæ in Balneo Mariæ parantur cum capellis (alembicis ſeu capitibus) amplis, & bene magnis & vitreis, abſque vllo moleſto odore fumi aut empyreumatis, natiuum odorem ſaporémque herbarũ & florum, à quibus extrahuntur, referunt, quod in vulgaribus plumbeis minimè cõtingit. Nam quæ in his parãtur aquæ paucisſimæ & raro, præſertim adhuc recẽtes, fumi aut vſtilaginis inſigni faſtidio carẽt: quod quidem bibẽtibus ægris non moleſtum modo, ſed etiam noxiũ eſt, nam praua plumbi qualitas ſtomacho pectori, & omnibus viſceribus nocet: & ſimiliter æris qualitas. Quo intellecto docti & præſtãtes medici, veteres ſecuti, decoctionibus tantùm vtuntur. Sed aquæ vt par eſt deſtillatæ, id eſt, odore ſaporéque ſuę plantæ præditæ, nõ ſolùm decoctionum vires æquãt: verùm etiam ſuperãt in eo

quod

quòd tum guſtu ſuauiores, tum viſu clariores cùm ſint, magis oblectant. Debebunt autem boni tum medici tum pharmacopolæ relictis plumbeis inſtrumentis, balnea Mariæ dicta ſibi parare, & ſi plus in eis tum laboris tum ſumptus foret, ita Deo pariter & hominibus ſatisfacturi, Matthæolus.

Quæ plumbo deſtillantur, omninò improbanda cenſeo, propter ceruſam & qualitates alias plumbi maleficas, cùm & aquam per tubos plumbeos deductam damnarit Galenus, quòd dyſenteriam excitat, Syluius.

Multum præterea variant, vt cocta, ſic deſtillata, vaſorũ ratione. Quamobrem magna in hiscura eſt adhibẽda. vt terrea ſint vel vitrea potius quàm metallica, & quæ terrea ſunt, ex luto ſint puriore & diligenter cocto, qualia ſunt figulina Luteciæ Bellouaca, & Britonica, & Hiſpanica. Vitrea autẽ ſunt præſtãtiora, quia puriora & denſiora: ſed etiã chariora & fragilia magis, niſi paulatim incaleſcant & refrigerẽtur, in quo etiã diſcrimine ſunt terrea. Ob id vtraque luto ſapiẽtię, quod vocãt, paulatim vndique circumlinunt & ſiccant, quantum vaſis eius ignis violẽtia attingere debet, etiam ſi cineribus,

arenis, ſcorijs primùm excipienda ſit. Nam quæ aquis aut ipſarum vaporibus inſident vaſa, munimento nullo indigent. Metallica verò, plumbea, ferrea, ærea, ſtannea, argentea, aurea, cur damnẽ, in promptu Galeni ratio eſt, in ſingulis propè horum metallicorum generibus. Si enim aquam plumbeis tubis delatam affirmat dyſenteriam generare, quis metus ab aquis receptorio & capitello plũbeo deſtillatis? Adde quod ceruſa non pauca in ſuperficie interna plumbei capitelli, vt aceto deſtillando colligitur, ſic vi empyreumatis cum vapore plerunque etiam acri, nẽpe ex plantis acribus aſcendẽtis, ea quæ aquas ipſas inficit, & magna parte lacteas reddit, donec ſubſederit. Ex cæteris metallis, quæ vel ferruginem vel æruginem gignunt vaſa, tantum habent periculi, quantum ferrugo & ærugo nocentior ceruſa. Purgatiore argento & auro facta vt ſunt innocentiora, ſic paratu ob ſumptum magis difficilia, Syluius.

Vaſa optima ſunt vitrea, deinde figlina vitreata (intus foriſque.) deinde alembica ex ſtanno, patellæ (in roſarijs) ex plumbo. Tertio alembica ſimul & patellæ plumbea. Nam & lignorum ignis

ſub

subiectus si modicus sit, plumbo non nocet: sed oportet patellas istas plumbeas in cinere cribrato sitas esse altitudine palmi, non in arena. Quarto alembica ex cupro intus stanno inducta. Quinto ærea, Sed cuprum, & magis etiam æs, duo incommoda habent. Primum quòd aquas reddunt ad ruffum colorem plerunque declinantes, & vstilagine vitiatas. Alterum, quòd semper vis quædam venenosa eis inest, magis quàm cæteris metallis, ideóque cauendum ab eis monet Christophorus de Honestis, Brunsuicen. Cùm igitur eruditissimi quique medici & experientia ipsa, aquas in vasis ex plumbo, ære & alijs impuris metallis destillatas omninò improbent, boni viri officium fuerit ad magistratum hæc referre, vt pharmacopolis aquas huiusmodi partim nocentes, partim certè inutiles amplius parare aut venundare non liceat. Bulcasis quidem cucurbitis plumbeis vtitur in rosis siccis destillandis: quod fortè concedi potest pro illis aquis quæ extra corpus tantum vsurpari debebunt. Sunt qui vasa ex puro & optimo ferro parata non vituperent, quòd nulla praua qualitas inde, vt aiunt, in materiam aut li-

quores redundet: & metallica quædã magno ac diuturno igne destillãda tam validis vasis indigere videãtur. Sed de hoc alij iudicent: ego chymistis ea relinquerim. Berchile Bulcasis vocatvas in furno aquæ rosaceæ bullientem Aquam excipiens ex aheno iuxta posito deriuatam, cui vasi cucurbita rosas continens imponitur.

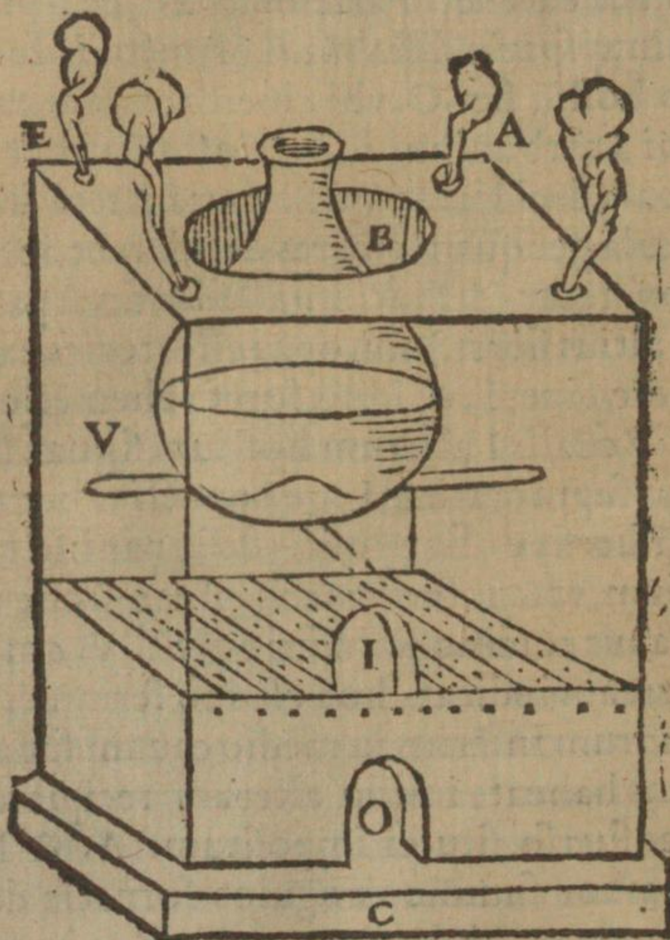
De *Fornacibus*, &c.

FOrnacũ genera duo destillationi per cineres apta supra descripsi: & Balneum Mariæ etiã ex Bulcasi. Hic aliud fornacis genus delineabo, cuius vsus erit varius: præcipuus tamẽ cùm quid per ignẽ validum destillari debet, ita vt nihil medium sit inter ignem & cucurbitam qua continetur materia destillanda: quo modo olea quędam siue liquores caustici ex metallicis eliciuntur, vt aqua fortis, &c. Erit etiã vsus ad sublimandum: & si quis lebetem in summo super crucẽ ferream imponat, eam vel cineribus vel aqua replebit, & luto circumposito quam voluerit destillationem instituet. Pro aqua forti verò aut similibus cucurbitã lutatam statim, recta super crucẽ imponet. Quin & supra tabulam è ligno validã hæc fornax cõstrui poterit, vt ego feci, vt in quẽ

volueris locum trãsferatur. Itaque ſuper tabula lignea quadram fornacem ſtrues, ea capacitate quæ mediocri cucurbitæ imponẽdæ ſatisfaciat. parietes ex lateribus eriges, quos luto optimè præparato cõglutinabis. Altitudo pedes duos non multũ excedet. Parietes intus pedis plus minus ſpatio diſtabũt. Cõſtructo iã fundo hoſtiũ fiet, O. vbi cineres eximantur, qui à carbonibus à ſupſtructa ſtatim craticula deciderint. quod ſi etiã altera craticula per quam cineres deciderent, interponeretur, (& ſpacium illud infimũ paulò altius fieret,) non opus eſſet toties eximere cinerẽ, & ignis foret vehemẽtior.

Vocalis I alterum hoſtium ſignat, ſtatim ſupra craticulã, quã punctis aliquot trãſuerſis ordine poſitis deſignaui. Id hoſtium, vt & inferius, ſatis eſt tantũ eſſe vt manus commodè inſeri poſsit. V. crucẽ ferream indicat, hoc eſt duo ferramẽta, quorum inferius in medio cauum ſubſidens habeat, in quo alterum recipiatur tranſuerſo ſitu ei impoſitum. A. & E. quatuor ſummos angulos fornacis demonſtrant, in quibus totidem ſpiracula (ventilia vulgo vocant) fieri debent. at ſi fornacem rotundam facere placuerit, ſpiracula iſta inferius alicubi fient, nem-

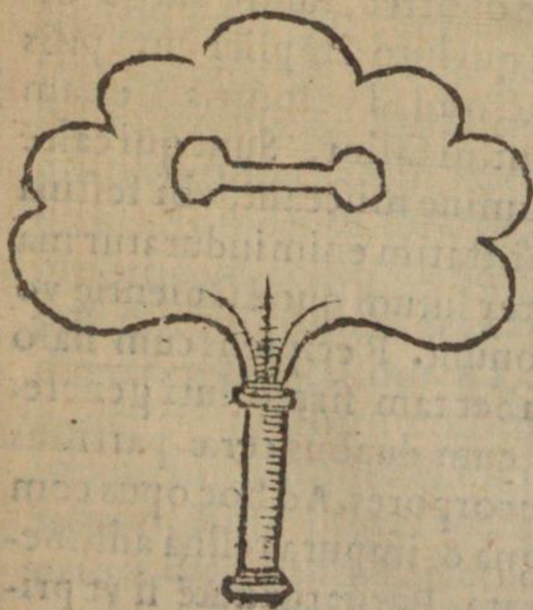
pe circa crucem, vel ſtatim infra lebetē, ſi quis indetur: quem per B literam notaui: tabulā ſuper qua fornax tota ſtruitur per C vt in figura hic adiecta apparet. Aliud fornacis genus pro oleo vitrioli, infrà deſcribam.

Fornacē pro Balneo Mariæ deſcriptā habes ſupra, vbi de Balneo Mariæ in genere tractamus, ex Syluio item in a-

quæ

quæ rosaceæ apparatu, ex Bulcasi. De fornacibus diuersis chymisticis & destillatorijs liber Gebri extat. De fornace construēda vide apud eundē in libro Summę perfectionis 1.4.43. ¶ De rosarijs cōmunibus, in furnis figlinis, etsi quidā ex ęre etiā faciāt, dicemus infrà, statim post destillationē per cineres. ¶ De pigro Hērico seu furno acedię, id est, canali quo Balneū Mariæ calefit, suprà scriptū à nobis est, vbi de Balneo Mariæ in genere egimus. ¶ Carbonū differētias ex Theophrasto: sed melius ex fabris nostris præsertim aurifabris, & ipsa experiētia cognoscemus. Dānātur fossiles propter odoris grauitatē. Ex fago abiegnis præferūtur.

Dioptrā appello instrumentū quòd quidam faciei obtendunt manu, ne ab ignis vicinia lędātur, cū ad vehementiorē ignē accedere o-

pus eſt. Ea eſt tabella rotunda in medio per tranſuerſum exciſa, cum manubrio, huiuſmodi. Liquores deſtillati in phialis vitreis ſeruari debent, oris anguſti. os epiſtomio ligneo præcipuè ex ſubere occludetur, & inſuper inducta cera membranam circum illigare oportet.

Vaſa quomodo claudantur & muniantur, tum luto, tum aliter.

LVtare vulgò dicũt pro eo quod eſt luto illinere, loricare, incruſtare. Odores & qualitates eorum quæ deſtillantur vt melius conſeruemus, caput cum corpore, & naſum extremũ cum recipiente, qua committuntur, diligenter luto ſæpire & aptare oportet, lutare vulgò dicunt. Sunt qui luto ſimplici cum pilis bubulis ſubacto ad id vtantur, alij etiam calcem addunt, ni fallor. Sunt qui calcẽ cum oui albumine miſceant, vbi feſtinatione opus eſt: ſtatim enim induratur materia alij aliter lutum quod ſapientię vocant, componunt. Recipiens cum naſo non opus habet tam firmo luti genere. Sat fuerit ſi cum duabus ceræ partibus vnã reſinę incorpores. Ad hoc opus communis abiegna & impura reſina adhibetur, ſed purgata. Purgatur autẽ ſi vt primum

mum liquata est igne, mox per fasciculũ straminum traiiciatur & percoletur. De præparatione ceræ ad lutandum per stramen, lege Vlstadium capite 10. Si caput non satis aptè respõderit suo corpori, sed laxius sit, chartam in gyrum ductam interpones. Foris etiam vbi circa commissuram inducendũ est lutum, chartam madidã primùm iniicito, aut linteum: deinde lutato. ¶ Lutum ad conglutinandum cucurbitam cum alembico, &c. debet cũ argilla & pilis fieri, & siccari antequam ignis subiiciatur, Bulcasis in oleo de lateribus. Erit autem firmius lutum, si non modò cum pilis aut lanis. sed & sanguine hircino subigatur: magisq́ue etiam cum squama fieri. Lutũ quomodo pro fornacibus parandum sit, vide infrà vbi de destillatione per cineres docemus. ¶ De sigillo Hermetis, id est vitreorũ vasorum orificiis candente forcipe per lenẽ compressionem consolidandis & quomodo postea iterũ reserari debeant, vide Vlstadium capite vicesimo. ¶ Luto muniũtur etiam toto ambitu cucurbitæ illæ quæ ignem sustinere debent immediatè subiectum, idq́ue bis vel ter, siccata semper priore crusta antequã secũda inducatur, vt cũ aqua fortis & oleũ vitrioli destillantur.

tur. Pro destillatione in cineribus lutatione nõ opus est: si quis tamẽ vasorũ fragilitati cõsulere velit, pſertim vbi plura vasa simul in vna fornace ponũtur, semel aut iterũ incrustasse sufficiet. Cucurbitas illas quibus in Balneo Marię vtũtur, pręsertim cũ plures simul ponendę sunt, aliqui panno laneo induũt, confectis ex eo veluti caligis aut soccis, qui infibulãtur.

Vasa vitrea aiunt igni diutius resistere si incerentur: hoc est, si cera liquata vasis priùs calefactis bis aut ter illinantur.

De præparatione ad destillationem.

Quoniam in destillatione elementorum quęrimus separationẽ, siue propter vnum pluráve ex ipsis, siue vt ijs remotis quintam essentiam adipiscamur: separatio verò sine caliditate fieri non potest: Nam caliditas ea quæ eiusdem generis & naturæ sunt colligit, discrepantia separat: varios modos, vt hoc ritè efficerent, tum Chymistæ tum Medici inuenerunt. Vocant autem huiusmodi pręparationem diuersis nominibus, digestionem, fermentationem, putrificationem. Digestionem dicunt comparatione cõcoctionis illius quæ in ventriculo fit, per calorẽ innatũ, qui efficit vt ingesta

sta omnia in vnum chymum vertantur. Nam quod digerere & cōcoquere verba indifferenter accipiant, qui minus latinè loquuntur, notũ est. Quòd si materia siccior cũ liquore cōiũcta sic pręparetur, vocabulo magis ꝓprio macerationẽ aut infusionem dicemus. Cęterũ fermẽtatio propriè dicitur vbi vis quædã calida interna, sed ab externo calore aucta vel excitata in humorẽ agit, ita vt cõmunis quædã qualitas cũ spiritu calido & bullas ciente per totũ corpus misceatur extendaturq́;, vt fit in fermenti propriè dicti cum farina subacta mixtione: item aceto in terrã effuso. Et hic quidem affectus initium putredinis est in ijs quæ humorem superfluũ habent. Ab hac nihil differret quę putrificatio vocatur, nisi vase quod pharmacũ destillãdum continet, in materia aliqua putrescente collocato fieret: idq́; non aliam ob causam, nisi vt vnus idemq́; calor per dies aliquot continuus & æqualis pauco labore sumptuq́; conseruetur. Materiæ verò putrescentis odor & qualitas pharmaco, qđ in cucurbita vitrea ore diligentissimè obturato conditur, meo quidẽ iudicio cõmunicari non potest, & si quidem aliter sentiant. Nã si vas diligenter obstructũ sit,

vitium

vitium nullum accidere poteſt. accidit tamen aliquando non propter fimũ aliám ve externam cauſam: ſed quoniam materia in vaſe excrementitio humore habũdat, qui accedẽte quouis calore extraneo facilè putreſcit. Ipſum quidẽ vas vitreum vt cũque lõgo tẽpe in fimo permanſerit, nihil vitiatur, nec obſcuratur pſertim ſi, ex optimo vitro fuerit, quale venetũ eſt. nã vulgare vitrũ viride nebulã quandam & veluti curtim in ſuperficie acquirit.

Deſtillatio quæ à putredine fit, vel fimi equini tam ſolius, quàm cum calce paulatim irrigata & ſępe mutata. vel corticum humectatorum, vel aliorum putrentium, vt chymiſtis fuerit in multis vtilis: medico tamen non eſt recipienda, propter cauſam in lignis putribus & ex putredine vel alia de cauſa graueolentibus, ſi pręſertim intra corpus eſt recipiẽda. nam admouendorum foris minor habetur ratio, Syluius.

De hac deſtillatione in fimo equino, vide ſuprà in fine eorum quæ de Balneo Mariæ in genere ſcripſimus. In præſentia quidem de putrificatione potius quàm deſtillatione agendum erat. Sed quoniam putrificatio quoque in fimo equino improbanda videtur. ſi deſtillatio

tio in eo vituperatur, non omninò, præter propoſitum noſtrum & aliorum ſuper hac re ſententiam hoc in loco expoſui.

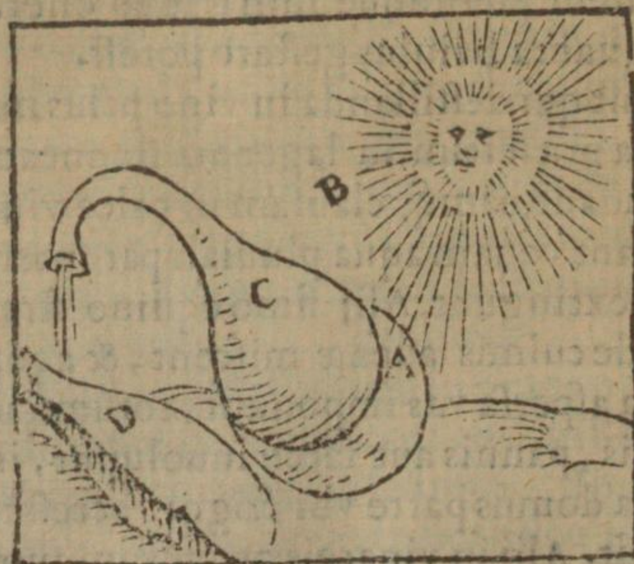
Putrificatio in fimo equino cū calce, aliâs ſic fit, vt fimus quotidie aut alternis diebus, maioribúsve interualis aqua tepida aſpergatur, alias ſine aſperſione, cùm ſcilicet per ſe ſatis calidus fimus videtur. Scrobe effoſſa in aliquo dom⁹ angulo fimi equini ſtratū ponitur, altum circiter pedem, id eſt tres palmos: deinde alterum calcis ad palmi vnius tantùm altitudinem, & ſic deinceps alternis. Opus eſt autem plerunque fimi tribus oneribus, quanta baiulus geſtare poteſt.

Sunt qui deſtillanda in vino prius macerata præſertim, in lagenam ſtanneam infundant, eamq́; clauſam in calce viua condant, quam aqua pluuiali per interualla extingunt. Alij fimo equino ſtramen de culmis auenæ miſcent, & aqua calida aſperſa vas imponunt, totúmque ſtuppis, pannis aut ſacco inuoluunt, in aliqua domus parte vbi frigori acceſſus non ſit. Alij in vinaceis per autumnum condunt. Alij in oliuarum fracibus, id eſt, poſt expreſsionem reliquiis omniū optimè, vt Cardanus docet.

h Pro

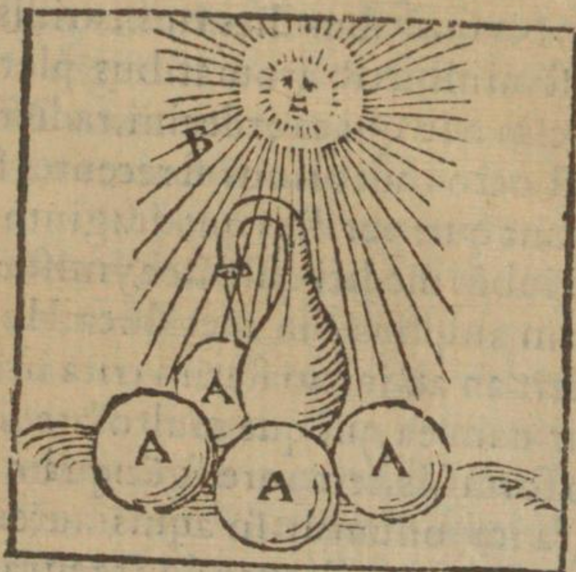
Pro leui quidẽ calore ſimpliciter inſtrumenta conciſa imponi ſatis eſt.

Germani quidam qui in ſtubis degũt per hyemem (hypocauſta aliqui vocant, ego zetas potius) fornaces A in eis humiliores faciunt, & in ſuperficie ſuperiore duas aut tres ollas B vitreatas imponũt ſuper bacillis ferreis, C lutóq; diligẽter muniunt. In his tenuiſsima arena repletis, aut cinere, & deſtillari aliquid poteſt quod & ipſe experiri volui, & liquores quidam præparari aut rectificari, & cætera. ſic ſumptui & labori parcitur.

Aliqui vt materiam deſtillandam in Sole digerant, caua ſpecula D in hunc

vſum con ficiũt, quæ quos exceperint radios B reddunt, & reflectũt in vas C quo materia continetur, ad hoc, vt audio, cõmodior foret figura parabolæ D cauæ. eſt autem parabola coni ſectio. Vide Archimedem in libro de ſpeculis comburentibus.

Idem commodè fieret globis cryſtallinis A ſuſpenſis inter vas circulatorium & Solẽ, B vt ita Solis radij per globos ad vas C pertingãt. Sed horũ ipſe nihil expertus ſum. Vnus omnium iſtarum præparationum finis eſt, vt liquor facilius, vberius, & efficacius etiam extrahatur.

¶ Digeſtionis tẽpus pro materia variat, quæ quo ſolidior eſt, eò longiore in diget tempore. Herbæ recentes breuiore egẽt tempore, cùm in vino alióue liquore macerantur: ſunt enim molliores & diutius relictæ mucorem contraherent. eædem aridæ paulò longiore, dein de ſemina, poſtremò radices: ita vt duplum ferè temporis ſequentibus debeatur, herbis recẽtibus dies tres, aridis ſeptem, ſeminibus & aromatibus pleriſq; duodecim aut quatuordecim, radicibus viginti octo, aut minus ſi recentes fuerint. Sunt quæ per dies quadraginta relinqui iubẽt medici quidã, chymiſtæ verò etiam amplius ſua metallica. Hoc etiã refert an ab initio ſtatim trita infundantur. nam ea quoque multo breuiori, duplo fortaſsis, tempore egẽt: quàm quę integra imponuntur. In aquis aureis, vt vocant, aromata aliquando integra per dies aliquot in vino macerari: tum exẽpta tritaq; rurſus infundi, & per aliquot dies adhuc relinqui ſolent.

Putrificatio herbarum deſtillandarũ in fimo equino ferè per dies quatuordecim fieri ſolet: in Balneo Mariæ verò per duos aut tres tantùm dies naturales, Brunſuicen.

Putrifi

Putrificatione pręcipuè indigẽt quorum substantia siccior est, causa, densa, cruda minus quæ contra se habent, & per naturam aut Solem digesta præparataque sunt.

Putrificatio citiùs perficitur tempore nubilo, quàm sereno, Vlstadius.

Plerisque quæ in fimo equino præparantur, aliquid salis adiicitur, vt animaliũ sanguini, carnib. piscib. Guaynerius.

Vt digeras, accipito alembicum cæcum: si verò materia pura sit, vt liquor purus, vas circulatorium, in quo genere optimus est pellicanus: quanquam is vix fieri potest, nec nisi magno sumptu, &c.

Cæterum in digestione seu putrificatione vas totum occultari debet fimo equino, aut vinaceis, &c. Ad circulationem verò media pars vasis, aut saltem tertia, in aërem liberum & frigidũ eminere debet (vt etiam ad destillationem,) Vlstadius ca. octauo, vbi pluribus docet de putrificatione in fimo.

De rectificatione liquorum destillatorum.

AQuæ in Balneo. M. destilatæ, insolari & rectificari debẽt: nẽpe in va-

ſe vitreo (cui⁹ os corio obligatũ ſit) aqua deſtillata repleto, ſic vt tertia pars vacua relinquatur, in arenã feruentẽ impoſito per quadraginta dies, vt phlegma omne conſumatur: debet autẽ tertia pars vaſis in arena cõdi. Deſtillatæ verò calidæ facultatis aquæ, in vino aut aqua ardente prius infuſę, ne nimio calore homini nocean, loco frigido in arena humida per mẽſem aut ampli⁹, ſi feruidior aqua ſit, relinquantur, ſimiliter tertia parte vaſis in arenam condita: aut duæ vaſis partes (duæ tertiæ) in ipſam cellæ vinariæ terram defodiantur, Brunſuicenſis. Aqua quæq; repetita deſtillatione, præſertim ſuper fæces bene contritas, rectificatur: eóque magis quo ſæpius deſtillatio eius repetita fuerit: ſed pleriſque ter aut quater repetiiſſe ſufficit. Curandũ autem vt ſingulis vicibus phlegma omne diligenter ſeparet̃, quod fit ſi vel primus liquor, aut ſi aqua ardẽs deſtilletur, vltimus, qui aquoſus eſt, ſeorſim excipiat̃, &c. Phlegmate iam ſeparato, vltima per circulationem, (de qua iam proximè dictũ eſt, dicetúrque amplius in Titulo de quinta eſſentia,) rectificatio adhiberi debet.

Vt verò empyreuma, quod his ineſt paulatim expiret, ſatius fuerit phialas,

quibus hi liquores ſeruantur, apertas ali quandiu tenere, obſeruãdo tamẽ ne interim odoris gratia, & cum ea viriũ multũ exhalet, Sylu. Liquores deſtillati diuerſi aliquãdo ſi miſceantur, turbulẽti fiunt inſtar ſeri: & plerunq; liquor vetus cum recente mixtus perturbat eum. His puritatem & claritatem reddes, in libras tres aceti albi acerrimi ſex aut octo guttis iniectis: nam turbulentã materiã ad fundum detrahunt, Brunſuicen.

Deſtillatio per filtrum.

DEſtillatio per filtrũ chymiſtis magis in vſu eſt quàm medicis excogitata, vt leuior & ſubtilior puriórque pars à craſsiori & fęculenta ſeparetur. Itaque ſucci herbarum ſic deſtillari poſſunt, in vaſe A aliquo poſiti, in quo pannus B laneus imponatur, cuius pars latior tantum in vaſe ſit, tenuior & in anguſtum deſinẽs, ſiue in vnam faſciolam mucronatam, ſiue in duas aut tres diſciſſas, extra vas depẽdeat. debet autem vas modicum à latere faſciæ inclinari. Licet & marginales aliquot panni faſcias imponere, ſingulas ferè longitudine pedis, per quas liquor in vas ſubiectum deriuabitur. Quod ſi iterum aut tertiò ſic

deſtillare voles eundem ſuccum aut liquorem, vas primũ in quo liquor eſt in ſcalis ponere potes altiore gradu, ſecundum inferiore, & ſic deinceps, cũ faſciis panni in ſingula vaſa impoſitis & depẽdentibus in ſubiecta, vltimum ſolum faſciis carebit, quod excipere tantũ debet, non etiam effundere. Deſtillatio per filtrum fit etiam in duobus retortis vaſis vitreis bene lutatis, quorum vnũ altius ſtet altero, cũ liquores pretioſos & odoratos à materia (digeſta prius in Balneo Ma.) detrahere libet: vt meminit Vlſtadius ca. 56. Ad ſyrupum qui de acido citri ſucco conficitur, ſuccũ illum deſtillari oportet per pãnum ſeu filtrũ, alioqui coagulatur, cùm refrixerit: & ſimiliter ſuccum limonum & arantiorum.

Per filtrũ aliqui deſtillant etiã herbarum decocta ad leniſsimũ ignem facta, quæ poſtea paulatim ad ſpiſsitudinem mellis decoquũt, vt è radici ellebori nigri. Alij ſimpliciter collare cõtenti ſunt.

De aqua ardente ſeu aqua vitæ ſimplici, eiuſque viribus & vſu multiplici.

AQua ardens, ſeu aqua vitæ, à vino extrahitur, apud nos ex fæcib. tantum

tùm ab iis qui vulgò vendunt, & ex hoc vno ferè victum quærũt. Et fortè nihilò deterior eſt, quę à fęcib. detrahitur: nam Lullus à corrupto etiam vino recte ſeparari poſſe docet: imò ſi aliquoties deſtilletur, efficacior fiet, hoc eſt, calidior & ſiccior. Nam fæces etiam vſtæ perquã calidæ ſunt, & calidiſsimum reddunt oleũ, quod de tartaro vocant. Sed quæ à vino detrahitur aqua ardens, ſuauior mihi futura videtur & odore ſaporéque gratior & nihil vſtilaginis recipiens: & ad quintam eſſentiam quoque aptior.

Aqua ardẽs vocatur etiam aqua ſaponis, ex qua oleo admiſto fit ſapo, vrit enim corpus & veſicat. Fit autem hæc aqua, tanquam lixiuium, ex duabus ſeu tribus cineris partibus & vna calcis: & illa eſt fortior, in qua ouum ſubmerſum magis ſupernatat extra aquam. itaque primò ſic facta, fortior eſt ſecundaria ad vſum cauterij, Monachi in Meſuen.

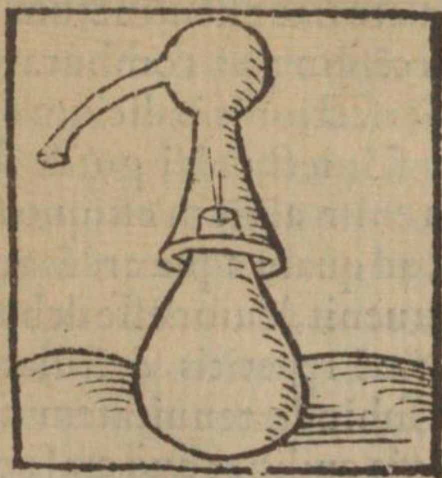
¶ Aqua ardens ſæpius deſtillata eò acuitatis deducitur vt bibi non poſsit, Cardanus, ſed hoc vulgò notum eſt, ſolent autem vulgò qui vendunt bis tantũ deſtillare: ad encauſtorum vitriariorum verò vſum quater, ni fallor. Nos ſuprà docuimus, quomodo ſemel aut iterum

destillata in serpentinis aut aliis consue tis vasis,(cannis brachialibus æreis,) in cinerib. postea perfici possit, donec phle gma omne deponatur: qua ratione non tantũ calidior & subtilior fit, sed etiam gustui gratior odoratiórq; Neq; corporũ quę vocát, neque capitellũ(quę alẽbica dicũt) vna omnibus ad omnes succos destillandos est forma.

Nam aqua trahitur quibusdã ex vino imposito in vas A æneũ magnũ igni incubãs: cui collũ B crassũ trepidale est, & collo huic insidẽs capitellũ C etiã æneũ in pyramidẽ fastigiatũ, ambiente id velut situla D aquã frigidã cõtinẽte, vt celerius

lerius vapor largus à capitello refrigerato desentur, & ne ignẽ sic referat aqua vini. Aliis loco colli & capitelli vaporẽ excipit fistula ex ferro albo vel alio metallo, prælõga in multos anfractus mæandrorũ modo& serpentũ cõtorta (vnde ei vulgò serpẽtinæ nomẽ est) in aquã magna sui parte mersa. Aliis alia quoq; est forma, Siluius. Formas vasorum diuersas aquã ardentẽ destillandi, apud Gualtherum Riffium & And. Lonicerũ depictas vidimus, Bulcasis ait vinum ita destillari posse, vt acetũ, cuius destillationẽ descripserat. Vide infrà, mox post Titulũ de destillatione in cineribus. Sũt qui

ab operculo lebetis vinũ aut feces cõtinẽtis fistulã A teretẽ rectà ascẽdẽtẽ faciãt, infrà largiorem, vt quasi coniformis sit.

eam

eam ſupra recto ferè angulo flectunt, & per ſitulã & aqua frigida plenam ſedi altiori impoſitã dirigunt, ſimplici quidem non intorto ductu, ſic copioſam aquam reddi aiunt. Similia inſtrumenta parua pharmacopolæ quidam parãt, & veſicas vocant: vt ſi quo alicuius herbæ ſtillatitio liquore indigent, ex tempore conficiant: quin & aquam ſuperfundũt, vt copioſior reddatur, quod minimè laudo.

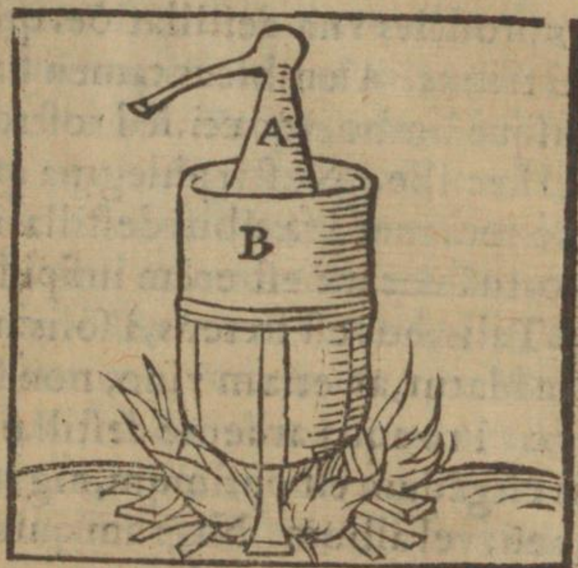
¶ Aquam ardentem ſatis deſtillatam eſſe: hoc eſt vt minimũ quater, & à phlegmate omni purgatam intelligitur, ſi accenſa tota à flammis conſumatur, vt nulla prorſus humiditatis nota in fundo vaſis relinquatur: aut ſi intinctum in ea linteolum accẽſum non comburatur, quod maioris perfectionis indicium eſt, vt illud etiam ſi iniecta olei gutta ſubſidat.

Oleum enim aërium eſt, quo ſubſtantia ignea, ad quam aqua ardẽs toties deſtillata peruenit, leuior eſſe debet, Sed vltra caliditatẽ repetitis deſtillationibus maiorem ſubinde tenuitatem acquirit. & cùm ignis quilibet quò craſsior eſt, eò magis vrat, quò tenuior eò minus tenuiſsimus ſanè omnium minimè vret.

Eadẽ cauſa eſt, ꝙ gutta aquæ vitæ in volã infuſa, quò melior fuerit eò citius

eua

euanescit & consumitur. Audio & hanc esse notã huius aquæ laudabilẽ, si succinum accensum eique in cochleario immissum ardeat. Cùm vinum (inquit Vl-

stadius cap. 10.) bis aut ter destillatũ fuerit, spongiam subtilẽ scinde in frusta ita magna, vt ab omni parte posśint attingere cucurbitã in parte superiori, (nempe in ambitu interiori.) debet autem alligari spongia tribus aut quatuor funiculis extra eminentibus, quando superimposueris alembicum, ita quod spongia non posśit in fundum destillatorij cadere: & intingatur in oleum oliuæ, & parum iterũ exprimatur, ne fortè oleũ in cucurbitam incidat, & cum materia destillãda misceatur. Tum alembico super

per impoſito claudatĩ cũ cera(vel reſina purgata)prędicta. Per hanc ſpongiã ſpiritus optimè deſtillabũtur, & phlegma propter oleũ non tranſibit. Et hoc modo plus proficies vna deſtillatiõe, quàm alioqui tribus. Alembicus tamen ſit factus abſque limbo, vt cæci, ſed roſtro nõ careat, Hæc ille. Noſtri phlegma quod in fundo remanet à fæcibus deſtillatis aquã mortuã vocant. eſt enim inſipida & fœtida. Talis, hoc eſt fœtens, à ſolis ne fęcibus reddatur, an etiam vino, non ſum expertus. Pro aqua ardente deſtillanda, vinum eligẽdum eſt optimum, nigrum, vel rubeũ, vel album. Nigrum quidem & vetus vberiorem & meliorem aquam reddit. Ignis primò læuis, deinde vehementior fiet: ſed cauendũ eſt ne vllo modo bulliat vinum. Quæ elicitur aqua, ardens cognominatur, aut anima vini: & cum bis vel ter deſtillata fuerit, aqua flagrans, Albertus vt quidam citant.

¶ Ex fęcum quinque partibus duplici deſtillatiõe, hoc eſt prima & ſecũda, vnã relinqui audio, vel paulò minus. Phlegmate omni iam conſumpto, nihil amplius deſtillando amittitur, ſed totũ redditur. De quatuor menſuris vini plerúmque vna mẽſura aquę ardentis colligitur

gitur in prima deſtillatione,plus minus ſecundum bonitatem vini.Deinde in al tera deſtillatione, pro vna mēſura redit dimidia.In tertia,pars vna de quinq; cō ſumitur:in quarta tantundem redditur, quantū impoſueris,vt plurimū ſi deſtil-latio ritè fiat. Perges tamē deſtillare.ſic enim aquā magis magisq́; perficies, ita vt nona & decima repetitiōe quàm per-fectiſsima euadat. Sed quoniam ad de-ſtillationem toties repetendam & tem-pore maiore, & ſumptu opus eſt, tertiò aut quartò deſtillata aqua ſæpè ſumus contenti,& perfectam vocamus. Et ſa-nè vt citius tardiúſue perficiatur aqua, plurimum refert inſtrumentum. Va-por enim magis deſtillatur in prima de-ſtillatione canonis, quàm in tribus ſer-pentinæ.(Vide an legendum ſit, Vapor enim magis deſtillatur & perficitur in vna deſtillatióne quæ per ſerpentinam, id eſt cannam anfractuoſam fit, quàm vel tertiò repetita per cannam rectam.) Sciendum prætcrea quòd tres diuerſæ aquæ ex prima deſtillatione colligi poſ-ſint,quarum prima perfecta eſt, illa ſci-licet quæ ardet & igne conſumitur: lin-teum verò in ea intinctum quamuis ar-dens,non conſumitur.(facies igitur ali-

quot

quoties periculũ,& cùm ardere aqua desierit: quod in destillatorio superest, tanquam inutile auferes. Secũda inter vtilẽ & inutilem media est.) Tertia inutilis, nisi quòd oculos & faciẽ clarificat, si ter quotidie mane, meridie & vesperi inde lauetur. (Sed hæc vis tertiæ aquæ, si ex vino destillatio fiat, fortè vera est: sin ex fæcibus, vt apud nos, non vera.) Porrò destillatorium nõ supra duas partes impleri debet, vt tertia relinquatur vacua, & vaporibus suum sit spatium, Hactenus Lullus.

De viribus aquæ vitæ ex libro Arnoldi de Villa noua, qui de aqua vitæ inscribitur.

ARnoldus in libro de aqua vitę quã plurimas eius facultates describit, tũ ipsius per se, tũ alijs medicamẽtis ad mixtis ei post destillationẽ, seruato 12. signorum ordine à capite ad pedes. quoniam, vt ipse ait, remedia capiti adhibenda multò efficaciora sunt, si eo tempore admoueantur, quo Luna in ariete est, & similiter in cęteris, id quàm verum mihi videatur, nunc nõ dicam: hoc tamẽ non tacebo, quo nostro seculo doctior quisque

que est eò minus illum huiusmodi persuasionibus, quas Arabes in rem medicā inuexerunt tribuere. Aqua vitæ simplex (inquit Arnoldus ex nescio quo Theoderico) rumpit abscessus tū intrinsecos si bibatur, tū illita extrinsecos. Rubentes, & calligantes oculos emēdat. Fluxum lacrymarū restringit. Epilepticos pota iuuat. Paralysin inuncta curat. Ingenium acuit, memoriā restaurat. Exhilarat & iuuentutem conseruat. Lētigines, impetigines, & omnes maculas faciei tollit. Synnanchem gargarisata curat, & vuam humore flaccidā, item phlegma salsum, guttam rosaceam & dolorem dentium remouet. Maniacis & melācholicis mirabiliter confert. Venenum fugat. Odor eius (accensæ) muscas & reptilia frigida interimit. Decoquit carnes, & pisces à putredine seruat. Vinum putrefactum restituit. Extrahit virtutes herbarum & radicum, si per quatuor dies (aliàs horas) imponantur in ea, viola tantùm excepta. Debet autem reponi in vitreo vel argenteo vase optimè clauso. Melior vberiórque fit ex vino vetere, puro & rubro. Hæc ille. Qui plura desiderat quod ad vires aquæ ardentis, legat quæ superius scripsimus de viribus quorun-

dam liquorũ quos aureos vocãt noſtri, & aquas virtutum. Nam pleraſq; omnes facultates ex æquo tum illis tũ aquæ vitæ ſimplici adſcribunt, & multò magis cõpoſitę, maximè verò quintæ eius eſſentiæ. Adeat præterea Lullũ in libro de aquis. Vidi etiã Alberto adſcriptũ quoddam fragmentum de aquæ ardentis viribus. Sed homines empirici rerũ atque tẽporum imperiti, aut vt ſponte decipiant quos poſſunt, multa impudẽtiſsime Galeno etiã & Hippocrati & Ariſtoteli, de aqua ardente ſcripta attribuunt. Frigidas paſsiões omnes, quæ curabiles ſunt, breui curat: præcipuè verò cerebri, neruorũ & iuncturarum affectus. Tineã & vlcera, omnémque ſcabiẽ, ſi aſsiduè lauetur, curat. Lienẽ iuuat. Vermes omnes interimit. Anhelitũ fœtentem emendat. Lumborum dolorem tollit. Membra lęſa, ſi illinãtur, priſtinę reddit ſanitati. Carnes & piſces à putrefactiõe pręſeruat: ſed antequam edantur aqua communi ablui debent. Camphora in eam impoſita, diſſoluitur. Infuſa in eam aqua communis, fundum petit: & ſimiliter oleum, Hæc Albertus vt quidam citant.

¶ Sapor eius ſapores omnes excedit,

immutátq;,& odor odores omnes, Lullus. Calorem natiuum magis quàm vllum aliud remedium cõfortat, ventriculo, cordi & hepati saluberrima, sanguinẽ nutrit, cũ hoĩs natura mirã & maximè conuenientem habet familiaritatẽ. Membrorũ, venarũ & meatuũ omnium orificia aperit & purgat : obstructiones tollit omnium, & oĩa corroborat. Quin. etiã animi affectus immutat, tristitiã & anxietatẽ tollit: lętos ingeniosos & animosos reddit, Lullus. Capitis dolorẽ illita aufert: lũbricos interimit à ieiuno pota. Animi deliquia excludit. Vlcera pudẽdorũ sanat inde abluta. Stomachicis succurrit. Flores omnes exterminat. Cadauera ne corrũpant à vermibus cõseruat. Caniciẽ excludit. Prægnãtibus non concedit. Capitis pituitã aut catarrhũ emendat. Potentiã ad coitũ auget. Auditus difficultati auribus infusa prodest. Cum vino mixta & pota comitiali medet. Ore diutius retenta varios dentium dolores tollit. Oculorum maculas seu albugines abolet (infusa nimirum:) fluxiones verò eorum auertit, vel ore tantùm retenta. Lepram aliquãdiu prohibet & occultat. Putrida vlcera corrigũtur impositis madẽtibus inde linteis. Cũ pauco apij deco

cto calculos vesicæ pellit. Mulieres fœcundas reddit, grauidis nocet. Dolores diuersos curat, & ossibus quoque fractis vtiliter calida (cum stupa aut emplastro aliquo) imponitur. Spasmũ in cruribus illita remittit, Innominatus. Sunt autẽ pleraque vt vidẽtur, ex Lullo desumpta.

¶ Noui ego mulierẽ vetulam, frigidã, cachecticã, in sudario per aquã ardẽtem intus accensam calefacto, restitutam.

¶ Sunt qui Constantini testimoniũ de viribus aquæ ardentis adducant.

¶ Aqua vitæ præter cætera ad strãguriã & alios vesicę affect⁹ valet: ad tertianã & quartanã febres cũ frigido humore cõiunctas, ad lupũ, ad vermes, ad vlcerosum doloris sensum. Mẽses in mulieribus promouet. Calculũ renũ frãgit & expellit, & fœtus mortuos absq; magno dolore. Fluores vteri cuiuscũque coloris emendat. Perfectã esse aiũt, quæ ex decẽ vini partibus ad vnã redacta fuerit, (hoc tertia aut quarta destillatione fieri puto.) Capiti illita vermes, crustas, scabiem, porriginẽ & achores sanat, Maculas in facie & alibi tollit. Oua fracta aut quibus adempta est crusta, si imponas, in ea coqui possũt. Apoplexiam, tumores, phlegmata, tenesmum & lassitudinẽ

inuncta sanat. Morpheam potu & illitu emēdat. Cutim mollem & puriorē reddit. Deniq; contra morsum canis rabidi valet, vulnus quoduis aqua ardē. ablutū egregiè sanatur, ita vt nihil mali symptomatis superueniat.

Ego cùm aquam ardentem nimis calfacere & siccare perciperem, mel aliquādo admiscui, vnde & suauior potus, & mitior factus est ventriculo frigido vtilis, per hyemem præcipuè. Sunt qui cum aqua mulsa permisceāt, aut potius cum apomelite, quod vulgò nostri ex fauis faciunt, &c. Aliqui caricas eo perfusas & accēsas, calidas deuorāt. licebit & quē uis syrupū, prout morbus requiret aliū atque alium dulcem admiscere.

Vinum ne cōturbetur aut putrescat, decima pars ardentis aquę infusa efficit: melius longè sulfur, sed odore prodit dolum. Idem potest alumen, sed noxia ambo, valetudini vehementer obsunt, Cardanus.

Si vinum per saporem vasorum vel vuarum fuerit corruptum, aqua ardente infusa restituitur. Eadem vinum pendulum recentius purgat: item vinum putre factū, & acetosum quoque, nam acetū conuertit. Deniq; cuiuis malo aut cor-

rupto odorem & saporem bonum conci liat, ex bono etiam vino melius reddit, Albertus vt quidam citant. Cùm vinum infundendum est vasi vacuo, plerique orbiculum ex sulfure incensum, immittunt: alij aquam ardentem, intincta in eam stuppa.

¶ Vinum cui datur omnis sapor & odor in momento, & est res curiosa, maximè pro diuitib. qui diuersitatem vinorũ obstentare volunt, & etiã vtilis: possunt enim vino hoc modo communicari diuersorum remediorum qualitates. Herbæ, semina aut aromata quęuis infundã tur in aquam ardentem per horas viginti quatuor, sic vis illorum extrahetur. Tũ aquę sic imburę modicũ vino bibendo miscebitur, Arnoldus de villa noua.

Cum aqua ardente aromatibus imbuta quomodo fiat vinũ quod vulgò Hippocraticum vocant, in vinis dicam.

De quinta essentia vini dicam infrà sub Titulo de quinta essentia.

De iis quæ arida destillantur, in liquore aliquo infusa.

QVæ sicca vel arida sunt, destillari non possunt, nisi in liquore aliquo

quo infuſa & macerata fuerint. De his hoc in loco ſcribam:de iis verò quæ recentia in liquore aliquo ante deſtillatio nem præmacerantur, inferius inter aquas compoſitas, ſtatim ab initio. Quãuis & illæ de quibus hîc agimus, compoſitis adnumerari potuiſſent. Arida igitur conteruntur primùm, deinde in aliquo liquore macerantur, vino, aceto, aqua pluuiali aut fontana, atque his ipſis vel crudis, vel deſtillatis. Acetum quidem & vinum hunc in vſum alias ſemel alias ſepius deſtillantur: aut in alio quopiam ſtillatitio liquore. Poterunt & in plantæ alicuius ſucco macerari, eoq́; ſimiliter crudo, aut (quod prȩſtat) deſtillato. Aqua ardens rectificata aromatib. macerandis magis cõuenire videtur, niſi nimiam caliditatem, qua vtẽtes detracto inde liquore affici poſſent, vitemus. Aliqui cinnamomum contritũ aqua fontana affuſa deſtillant, vt inter olea dicemus. Semina etiã & alia aromata, quib⁹ oleũ elicit̃, in aliquo ex prædictis liquoribus macerãtur. Prȩſtat aũt hȩc omnia, arida dico, infuſa in cineribus igne lento deſtillari, meo quidem iudicio. De aquis virtutum ſiue aureis quæ fieri ſolent ſaluia, aliiſque herbis odoratis &

aromatibus in vino infuſis, infra dicam inter aquas compoſitas: & de iis quæ in aqua ardente infunduntur inter aquas vitæ compoſitas. Refert etiam quandiu infuſa in vino macerentur, nam recẽtia, tenuia, rara, minori tempore indigent quàm ſicca, craſſa & denſa: & contrita quàm integra: radices quàm ſemina & aromata: & ea rurſus quàm herbæ. Vide ſuperius vbi de præparatione deſtillãdorum præcepimus. Vulgaris quidem conſuetudo ea ferè tantùm ſicca in vino infuſa prius per aliquot dies deſtillat, quæ odoris maximè gratia requirũtur, vt aromata & herbæ odoratæ. Sed reliqua etiã omnia quorũ odorem ſaporémque, qualiſcunque is ſit in liquore ſtillatitio, ſeruari volumus, rectè deſtillantur in vino infuſa, vt ſupra etiam docui, vbi de aqua abſynthij mẽtio fuit, & de viribus remediorum retinẽdis in aquis deſtillatis. Et ſanè in iis quæ cũ recentia ſunt, & humore multo habũdãt, ideóque minus odora ſunt, vt gentiana, aſtrãtia, iris, baccæ, iunipi, & alia: liquores ex ſiccis in vino aut alibi infuſis magis probarim: ſi quæ verò rara vel tenuia ſunt, aut nulli' odoris, aut refrigerare & humectare debent, ea recentia potius deſtillanda fue-

rint. Est quando anni tempus aut recentium inopia, ad sicca confugere cogit.

Gentianæ aqua. Gentianæ magnæ siue albæ (cuius radices pinguissimę sunt, & vino infusæ: nec ipse corrumpũtur, nec vinum corrumpi sinunt, vt ipse per biennium expertus sum) libras quatuor radicum recentium, aut potius siccarum cõsissarum minutatim, in duo vasa vitrea magna iuxta fornacem in zeta ponito aut suspẽdito vase diligenter occluso: & vinum generosum superfundito, vt per duos digitos excedat. Perges autẽ recẽs affundere donec radices imbibere desinant, & sic eminẽte per duos digitos vino, vt dixi, vas per mensem relinques & demum in duabus cucurbitis vinum cum radicibus distributum distillabis in Balneo Mariæ, vel in cineribus igne lento. De aqua centaurij minoris & gentianę simul in vino destillatorum, vide infrà inter aquas compositas.

Baccæ iuniperi etiam aridæ vino infusæ optimum & suaui odore liquorem reddunt: absynthium verò (dies paucos præmaceratum) per quàm efficacem & amarissimum, idq́ue magis si in cineribus destilletur, quorum vtrunque nos experti sumus.

Pyretrum vel recens vel ſiccum vino infunditur, aut aceto ſimplici deſtillatóue.

In aqua ardente etiam infuſa, vt dixi, vim ſuam ei communicat, ſed multò efficacius hoc fieri audio, ſi contrita remedia ab initio ſtatim fęcibus vini deſtillandi (ex his enim potius, quàm vino aquam ardentem noſtri eliciunt) admiſceantur. Sic & abſynthij aquam & alias optime parari, quidam ceu rem arcanam me docuit: ego eius rei periculũ nondum feci.

Aqua roſacea cum roſis ſiccis ſic fit. Roſis ſiccis ſuper infunde aquam, non amplius quã vt in ea macerari poſsint. Transfer in cucurbitas vitreas aut plumbeas, & deſtilla paulatim. Vtilis erit hęc aqua in remediis, & ad ornatum (ſeu odorem.) Eſt qui libræ vni roſarum ſiccarum, aquæ libras decem affudit, & deſtillauit ſatis bonã. Sed hoc non fit, niſi cũ ex recentibus fieri non poteſt, Bulcaſis. Si roſæ quas incarnatas vulgò vocamus, ſiccatæ, vapore aquæ callidæ humectatæ deſtillentur, aquam roſarum bonam reddent, Syluius.

Nucis vomicæ aqua ſiue ſuccus igne decerptus, aquam colore, non odore vel

ſapor

ſapore imitatur, præſtãtiſsimum contra venena remedium, Cardanus libro ſecũdo de ſubtilitate. Et paulo poſt, Si venenum recẽs ſumptum adhuc in ventriculo maneat, præſtantiſsima ſunt auxilia quæ vomitum validum prouocant, lac, lixiuium, oleum, aqua nucis vomicæ. Ego per ſuccum igne decerptũ, aquam deſtillatam ab eo intelligi puto. Nam & aquã nominat, quod colore ei ſimilis ſit, non item odore ſaporeque, quod aquis deſtillatis conuenit. Sed cùm nux vomica tota duriſsima ſiccißimaque ſit, appa ret ſcrobem eius oportere in aliquo liquore macerari vt aqua, vino, aqua vitę, aceto. Ego in aceto potiſsimùm macera rim, quod & venenis per ſe reſiſtit, & ad vomitum quoque ſciendum prodeſt.

Aquæ ex recentibus plantis deſtillatę (inquit Brunſuicenſis) præferri debent. Quæ ſi quando haberi non poſſunt, ſiue aliam ob cauſam, ſiue quod peregrina quædã arida tantum afferuntur, vt ſpica, ſaliunca, ſtichas, ſchœnuanthos, epithymus, &c. ex aridis hũc in modũ deſtillabis. Mẽſe Maio quotãnis ante Solis or tum, cùm ea nocte nõ pluerit, & cœlum fuerit ſerenum, rorem colliges, ex prato aliquo diuerſis herbarum & florum generе

nere virenti, non aquoſo aut vliginoſo, neque in cõcauo loco, ſed potius in monte aliquo, ſi fieri poteſt. Colliges autem linteum albũ extenſum per herbas trahẽdo, donec roris plurimum imbiberit: tũ exprimes in aliquod vas: & iterũ trahendo replebis & exprimes, donec ſatis collegeris. Hunc rorem in Balneo Mariæ ter deſtillabis, & in ſole rectificabis, (nempe in arena feruente per dies quadraginta,) & ſeruabis per annum.
Quocunque autem anni tempore liquorem ex herbis ſiccis deſideraueris, ſic facies. Herbarũ quas in vmbra ſiccaris, (foliis deſtrictis ſeorſim ſeruatis) quantum volueris in vaſe vitreo pones, & roris aquæ ſuperinfundes ter tantùm, aut tribus vicibus ita vt primũ tantũ infundas, vt herbę ſatis operiantur aqua, & rurſus bis tantum. deinde per duos aut tres dies in fimo equino pones, deſtillabis, iterũque putrificabis: ita vt tertiò alternis putrificetur ac deſtilletur. Hæc ſanè aqua multò præſtantior erit quàm ſi quis, vt Bulcaſis ſcribit, ad vnam aridarũ roſarũ (aliarúmve herbarum aut florum) aquæ communis libras decem affundat, & mox deſtillet. Medicus quidam peritiſſimus, ſi ex aridis modo iam dicto aqua

destilletur in rore infusis non ter tantũ, sed nouies destillato, meliorem aquam scribit futurã quàm si ex recentibus fieret, quę multum phlegma secum habẽt. Idem ait rorem nouies destillatum vires ex plantis ei infusis non minus extrahere quàm aquam vitæ. Hactenus Brunsuicensis.

Rori quidem per se etiam vis medicata inest, vt in aqua eius destillata alibi docet Brunsuicensis. In comitiali morbo si placẽtulam ex farina cũ nocturno rore diui Ioannis sub cinere coxeris, ac eam infirmo dederis commanducãdam, sanari aiunt, Alexander Benedictus.

De quinta essentia remediorum.

QVintam essentiam nominant summã & cœlestem in quacunq; plãta, metallo, animali, aut partibus eorum facultatẽ & virtutẽ, quę toti9 essentiæ vi & puritate, nõ vlla elemẽtari aut sensibili qualitate (etsi absque qualitatibus nõ) si humani corporis valetudinem cõseruet, iuuentã extẽdat, senectã differat, & omne genus morbi abigat. De hac primus omnium Raymundus Lullus scripsit, omnibus suo etiam seculo medicis

ignota

ignota,nec literis prodita, nec vſu ipſo tentata. Illum præter alios ſecuti Ioã.de Rupe ſciſſa.(quem tamen quidam ante Lullum floruiſſe putat, vt ſuprà ſcripſi: ego contemporaneum fuiſſe iudico.) Hieronymus Brunſuicenſis. Philippus Vlſtadius;& alij forte pauci, & ipſi quidam literis de eadem mandarũt. Eſt autem alia ſimplex, vt celebratiſsima illa vini ſeu aquæ ardentis quinta eſſentia, chælidoniæ, ſanguinis humani, fragorum, antimonij,&c. Aliæ cõpoſitæ, nempe cùm remedia quędã ad aliquã quintã eſſentiam iam perfectam adiiciuntur, vt vires eorum extrahat, quibus & aurum potabile adſcribi debet.

¶ Dubitatio oritur, inquit Cardanus, an aquam liceat facere temperatam, quã Quintam vocant eſſentiam. Erit autem hæc, vt docebo, æther, id eſt ſubſtãtia tenuiſsima mobilis,& quæ motu calorem temperatum retinet,& eum plurimum. Hæc igitur vires omnes conſeruare poteſt,& vitam producere. Nam cũ tenuiſſima ſit, miſcet ſe humido primò penetrans ſolida, ac excrementa ſeparat, quæ in illo cõtinentur. Quia verò calidi plurimũ habet eiicit impurũ quicquid eſt, naturalemq́ue ob id calorem inſtaurat.

Nihil

Nihil enim aliud eſt ſenectus, quàm naturalis caloris imminutio, imminuitur verò, quia motus prohibetur: vt de igne dixi, ſimilis eſt enim huius ad illũ ratio. Motus verò prohibetur ob terreæ ſubſtantiæ abũdantiã. Quoniam ſola terra plurimã habet materiã, & motu omnino caret. Ergo aqua illa calore cũ ſit ſic tẽperato, nec cor vexabit, nec iecori infeſta erit. Itaq; ſola hæc iſta quæ diximus præſtare poteſt. Cùm igitur ardẽs aqua diuturno circulatiõis motu tenuitatem retinens caliditatẽ acuménque ſaporis ac odoris exuerit, æther eſt: ac tũ primũ fragrat. Eſt enim nihil aliud odor fragrans, quàm acutus cum moderatus extiterit. Indicio eſt quod piper non fragrat &c. Igitur ardẽtem aquã, ſi ad temperamentum redierit, tenuitate retenta, neceſſe eſt fragrantem fieri: & ſi fragrãs fiat, neceſſe eſt viciſsim in æthera eſſe conuerſam. Fit & quæ iuuentutem inſtaurat aqua cum tyri carne, fit & cùm elleboro, qualem apud patrem meum vidi. Sed hæ diuexant corpora, & iuuentutis imaginem fucatam reddũt: æther verò veram præſtat, cùm eam retineat diu quàm quis habet & exornet. Sed nunquid igne qui calidiſsimus eſt, te-

nuior æther? Certè sic. Nam cœlo contiguus, ideóq; leuissim⁹, impressam enim ab astris caliditatem circulatione moderatur tenuitate retenta, atque eodem modo hæc aqua calore ignis ad summã redacta tenuitatem motu ipso refrigeratur ac temperiem acquirit. Itaq; & hæc & æther, mediũ quasi sunt inter mortalia immortaliaq;. Locũ enim cũ habeat ac temperiem tum substantiã cœlo proximam corrumpi nequit. Dum verò infrà impellitur, refrigeratur, atq; sic post multa secula corrũpitur. Itaque mediũ est quasi mortalis ac immortalis, cuius generis Stoici animam humanam esse credunt, Hæc omnia Cardanus.

Virtus cuiuscunque rei latet in quinta eius essentia, calida, frigida, humida, sicca, &c. et idem operatur quod prius in suo mixto vel cum sua materia, sed celerius & mirabilius multis modis. Post destillationem super fęces aliquoties repetitam, intercedente semper noua digestione, semper quęlibet aqua tandiu circulari debet in fimo equino aut alibi, donec suauissimi odoris fiat. Nam fragrantia summa in omni quinta essentia requiritur. Quędã semel & iterũ destillari satis est, tum circulari, & post dies aliquot

si quid de terra & fęcibus superest in fun do circulatorij, separari defundendo. Essentia quinta vini non amplius vrit os, nec amplius est aqua ardēs, sed subtilior, & cœlum vocatur: cui stellas suas addi dicimus: cùm diuersarum qualitatū herbę, & contra diuersos morbos excellentes, in ea macerantur, vt infrà in aquis vitæ compositis docebimus. Solificari autem siue deaurari, cùm Solis, id est auri virtutem ei imprimimus, vt supra in auri pota bilis mentione explicatum est, Hæc fere ex Lulli libro de quinta essentia.

Essentia quinta cuiusque medicamenti millies maiorem habet virtutē, quàm antea habuerat, dum adhuc corpus elementatum esset, Vlstadius.

Quomodo extrahatur quinta essentia rerum omnium, ad applicandum illas (vires earum) corporibus humanis, ex primo libro Lulli de quinta essen.

QVinta cuiusque rei essentia extrahi ab ea potest, lignorū, fructuum, florum, radicum, foliorum, seminum,

lapidum, metallorum, carnium, & quarumuis ſpecierum, hunc in modum.

Quãcunque rem à qua volueris quintam eſſentiam ſeparare, impones in quintam eſſentiam vini (puram & perfectam vt prædictum eſt:) & expones inſolandã in vere, vel in vaſe ad ignem leuem: & intra tres horas habebis quintam eſſentiã rei mixtam cũ quinta eſſentia vini, quæ cõuertetur in talem naturam, qualis rei impoſitæ eſt, ſiue ea calfaciat, ſiue refrigeret, humectet, ſiccet, purget, vel cuiuſuis alterius cõditionis aut odoris fuerit: neque idem tantùm efficiet, ſed eodem in gradu quoque, hoc eſt non magis aut minus, &c. Poſt hæc enumerat remedia ſingulatim quæ in primo gradu calida ſunt, deinde in ſecundo, tertio, quarto: & ſimiliter frigidorum, humidorum, ſiccorumq́ue catalogos inſtituit. Deinde de gradibus remediorum & eorum mixtionis artificio in genere docet. Poſtremo addit etiam catalogos iuxta ſecundas qualitates, vt vocant. Quę omnia nos omittimus, quoniam doctis & medicis ſcribimus: neque conuenit partes ſcientiarum inter ſe confundi. Deinde lib. ſecundo per ſingulos morbos, (eos duntaxat qui grauiores & fere incurabiles vul

gò

gò habentur,) docet quænam remedia quintæ essentiæ vini admisceri debeant. Scripsit & rogerius Baccho libellum de facultatibus aquæ vitæ per 12. signa, secundum morbos à capite ad pedes, aquis & medicamentis pro singularum partium & affectionum natura aliàs alijs adiectis. Hunc aliqui Arnoldo de Villa noua attribuunt.

¶ Io. Bracescus vir in chymicæ artis mysteriis nostro seculo exercitatissimus vt scripta eius testãtur, in Dialogo cuius interlocutores sunt Raymundus Lullus & Demogorgon (quẽ author Italicè edidit, vnà cum altero super expositione librorum Gebri. Ioã. Petreius Norimbergæ vtrunque Latinè excudit sine authoris nomine,) quintam essentiam illã quæ ad humanã vitã conseruandam & extendendam faciat, non ex plantis, annimalibus aut gemmis, sed ex solis metallis requirendam asserens, ita scribit Raymũdus. Cùm necesse sit vt hæc medicina omnino incorruptibilis sit, & omnia elemẽtata ĩ hoc superare debeat, necesse est vt extrahatur materia quæ ab omni corruptione quẽ alienissima sit. Demogorgõ. Tñ dixisti tu in lib. quẽ de naturæ secretis inscripsisti, hanc extrahendã esse

de vino rubeo. Idem confirmat Ioan. de Rupe ſciſſa: alij verò Chelidoniam accipiendam eſſe autumant, alij ſanguinem humanum. Raym. Non parum erras, ſi perſuaſum habes philoſophorum ſcripta ex nuda ſcripta intelligenda eſſe, maximè verò in hac ſcientia, quātò clarius & appertius loquũtur, tātò plus obſcuritatis habent eorum ſcripta: ſimilitudinibus enim & per ænigmata locuti ſunt.

Demog. In hac re qua vſi ſunt ſimilitudine. Raim. Dicit Senior philoſophus hanc medicinam conuerti & variari de colore in colorem, & de ſapore in ſaporem, & de natura in naturam: propterea nomina eius multiplicata eſſe.

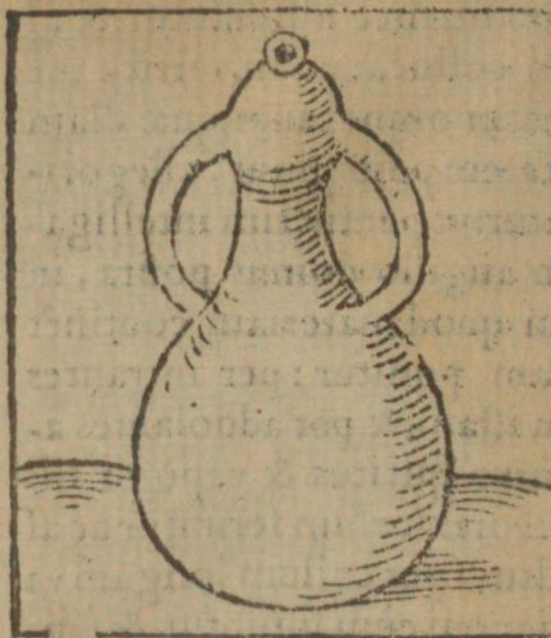
Item Minois philoſophus, Si quæratur (inquit) quare factum ſit rubrum antequam reciperet albedinem. Reſpondendum bis denigrari, bis in colorem citrinum conuerti, & bis recipere colorem rubrum. Cùm verò bis colorem rubrum recipiat, vt rubrum vinum & ſanguis humanus, videlicet poſt putrefactionem & in deſtillatione: propterea veteres per ſimilitudines loquentes vocauerunt ipſam vinum rubeum, ſanguinem humanum, & ſanguinem draconis & his ſimilibus, &c. Paulò poſt etiam ſi-
gna

gna illa quæ Io. de Rupe ſciſſa de quinta eſſentia iam prefecta ponit: nempe vt ad eam in angulo domus poſitam ingredientes omnes mirificè alliciantur: & alterũ vt ad eam collocatam in vertice turris congregentur omnes aues, quæ illam odoris ſuauitatem percipiunt, allegoricè interpretatur: vt per turrim intelligatur fornax in angulo domus poſita, in quam vitrum quod materiam continet dequoquendam ponitur: per intrantes verò domum iſtam, & per aduolantes aues ſignificentur ſpiritus & vapores illi qui virtute caloris ſurſum feruntur ac aſcendunt in altum per collum longum vaſis ſiue bocciæ: qui cùm figuntur, & amplius non aſcendunt, indiciũ eſt (inquit) humiditatem aqueam iam conſummatam & materiam dulcoratam, & medicinam finitam eſſe. Et in hanc quidem ſententiam etiam Raſis fuit, Hæc ille.

De quinta eſſentia à vino extractione, ex philoſopho Vlſtadio & Raim. Lullo.

VInum quã generoſiſſimum, cuiuſcũque coloris vinoſum potiùs quã dulce, quater deſtillabis in alembico, ita

vt cõmuniter aqua ardẽs paratur. Quod si etiam sæpius destilletur, præstabit. Perfectè destillati indicium est, si accensum in vase aliquo (argẽteo vel stãneo) totũ cõsumatꝛ, sic vt nulla humiditas in vase remaneat. Sic igitur pręparatũ imponatur in pellicanum, id est vas vtrinque ansatũ, quod etiã vas Hermetis aliqui vocãt, per cuius in summo foramẽ materia circulãda immitti potest & extrahi. Et vase diligẽter lutato, & luto forti cęmẽtato, & frequẽti ascensu descẽsuq; aqua in veram quintã essentiam conuertetur. Porrò vinum sic destillatũ, vt diximus, cũ habeat omnia quatuor elementa, tamen per crebram motionẽ & agitationẽ ascendendo descẽdoq;, de corruptibili ĩ incorruptibile fermè transit & cõuertitur. Quod si per crebrum destillationis ascensum ac descensum

sum

ſum craſſum à ſubtili, impurum à puro ſeparatur: quãtò magis id contingit in deſtillatorio vbi millies milleſies ſurſum ac deorſum agitatur? Hoc igitur motu exiſtimandũ eſt materiã elementarẽ cõuerti in ſubſtantiã inelementarẽ & corpus incorruptibile, ita vt tãtò remotior quinta hæc eſſentia à corruptione corporis elemẽtati ſit, quãtò cœlũ ipſum quatuor elemẽtis incorruptibilius eſt. Cæterùm hac circulatione multoties iã facta, tandẽ aperiatur quod in ſummo eſt foramẽ: vbi ex precioſiſsimo & ſuauiſsimo odore cognoſces, nũquid de quatuor elemẽtis reſtet, quod in quintã eſſ. nõdum cõuerſum ſit. Nã ſi res pfecta ſit, odor lõgè omniũ fragrãtiſsimus prodibit, adeò excellẽs vt q eo fruũtur, ex terra ad cœlũ eleuati ſibi videãtur, & cœleſti quadã fragrãtia frui. Hic vapor ſi in ſecretũ aliquẽ domus locum ſe inſinuet, adeò replebit totam domum, vt nihil ſuauius, amœnius, & odoratius vnquam ſenſiſſe videaris, res dictu mirabilis & ferè incredibilis. Quod ſi in faſtigio turris ponatur, omne genus auium quæ in vicinia ſunt alliciet. Si verò excellens illa odoris gratia nondum appareat, iterum claudes in pellicanum, &, diligenter lutatum rurſus impones ad

deſtillationem circulatoriam, quouſque appareat perfecta ipſa quinta eſſentia, ſiue vt vult Raimundus libro primo capite ſecundo, mercurius vegetabilis. Nõ ſolùm verò habet odorem illum & ſaporem excellentiſsimum: ſed etiam quandam incorruptibilem naturam circa alias medicinas. Et certè nullam habet aduſtionem in ore ſicut aqua vitæ, neque vllam humiditatem ſiue phlegma: quia omnis materia terreſtris & elementaris in fundo reſidet.

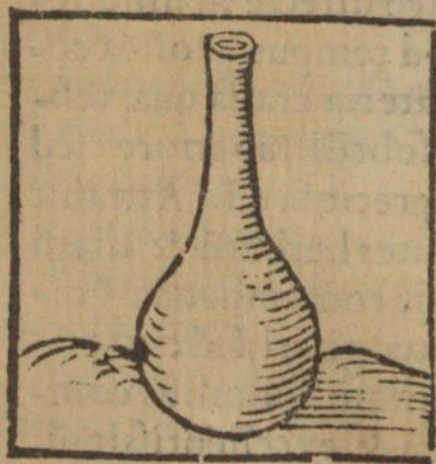
Quomodo quinta eſſentia facilius & minore ſumptu extrahatur, in gratiam pauperum ex iiſdem.

FImum equinum impone in vas B magnum & profundũ, vel in foueam ad hoc

hoc factã. & in medio fimi ponatur destillatorium c impletum materia destillãda ad duas tertias: ita vt tertia pars remaneat extra fimum vacua, vt materia ascendere & descendere possit, & sic in aquam clarissimam conuerti Sed fimus per singulas hebdomades semel vt mini inum renouandus est. Idem hoc fieri potest in vinaceis recẽs expressis per vindemiam: vel in diebus canicularibus ad Solem. Potest etiã extrahi quinta essentia ex vino turbido immundo & putrido, modò nõ sit acetosum: nam etiam ex corrupto vino, quod in bono loco natũ sit, quanquam turbato & mali saporis, optimam aquã vitæ destillari videmus.

¶ Est & alter modus sine labore extrahendi, huiusmodi. Aquam vitæ quam inueneris nobilissimam, pone in vitrum cum collo longo habente in summitate foramen, quod debet claudi & lutari cera ritè præparata, (vt inferius docet Vlstadius capite decimo. (Deinde ver

tatur vitrũ, & cũ collo imponatur in fimũ, sic crasior materia residebit in fundo destillatorij: quod cùm longo tempore in fimo sepultum fuerit, tandẽ extrahetur ab ipso leniter in forma, sicut est impositum. Tunc videbis separationem puri ab impuro, & subtilis à crasso: omnis enim materia crasior erit circa collũ vitri. Itaq; stillo ferreo tenui & acuto cerã perforabis vsq; ad aquã: & stillo extracto effluet materia crasior, quę in collo residebat: hæc cùm effluxerit tota vsque ad subtilem, hoc est ipsam quintã essentiam, vas digito obstructum inuertes.

Sic habes quintam essentiam, sed minus preciosam superiore. Simili modo potest aqua ardens in vas vitreum poni, quod nõ vertatur, sed directè in fimo sepeliatur per aliquod tempus. Postea colando separetur materia crassa quæ residebit in fundo à subtili superiore: sed hæc adhuc minus preciosa est. Attrahit tamen omnes virtutes herbarũ & aliarũ materiarũ, vt non sit contemnenda. Possunt & alij modi excogitari, sed ego primum modum ex animo omnibus commẽdo ceu optimum & excellentisimũ. non magno labore & sumptu paruo cõstabit, nec pœnitebit te huius, vel illius:

thesaurum enim magno cum fœnore re peries, Hæc Vlstadius capite octauo.

¶ His subiicit modum extrahendi quintam essentiam è musto, id est vino nouo feruente in vase per autumnum, quod absque vllo vini nocumēto fit, quem breuitatis causa, & quia ab aliis etiam authoribus, quod sciam, nō attingitur (nisi à Lullo fortè) omittam.

Quibus locis Vlstadius in cœlo suo varias quintas essentias extrahere doceat.

QVomodo extrahatur quinta essentia vini, in qua potest resolui aurum ad faciendum aurum potabile, capite xj.

Quomodo extrahatur quinta essentia mellis, quæ ingreditur aurum potabile, capite xij.

Quinta essentia ex chelidonia, c. xiij.

Ex sanguine humano, ouis, carnibus, &c. cap. xiiij.

Ex pomis, piris & alijs fructibus, capite xv.

Ex floribus, herbis & radicibus, capite xvj.

Ex anti

Ex antimonio, cap. xvij. ¶ De iisdem omnibus leges etiam apud Lullum libro 1. de quinta essen.

Quintam essentiam vini, aliqui vegetabilem Mercurium, item cœlum & clauem philosophorum vocant, hæc, (vt aiunt,) omnis rei per tres horas in ipsa maceratæ vim attrahit. ¶ Io. Bracescus per vinum rubeum à quo quinta essentia extrahenda sit, allegorice aliud quippiã & metallicum intelligi putat, vt supra recitàuimus, vbi de quinta essen. in genere egimus.

Aqua mirabilis quæ contrarium efficit quàm aqua vitæ: quæ quinta essentia frigida appellari potest.

FLorum sambuci, florum vngulæ caballinæ quæ crescit super aquas habens magna folia & florem giluũ (aliàs florum nenupharis, quod placet, & sic Rogerius interpretatur (vtrorumque libra. Seminis portulacæ, sem. latucæ vtriusque libræ tres, (aliàs selibra.) Foliorum solani scrup. duo. (aliàs, solani, quantum de omnibus.) Debent autem hæc omnia recipi viridia, & destillari

septies

ſepties,ſeruariq́; in terra profunda in vaſe vitreo. Hæc aqua in Sole cùm caleſcit in meridie, vaſa vitrea vel lignea ſub tilia, imagines vel teſtas ouorum facit per aëra volare, (locus videtur corruptus, aut res ipſa falſa.) Pãnus ex ea madidus & in ignem proiectus reſilit ab igne illæſus:& quicquid in ea intinctum fuerit.calorem ignis non patietur. Nec ab igne læditur pannus in iſta aqua madefactus, ſi aqua vitæ ſuper aſpergatur, & in ignem proiiciatur, vel per candelam accendatur: ardet enim, ſed non conſumitur, nec vllum vſtionis veſtigium in panno relinquitur: Quod ſi pars huius aquæ ſub ardente Sole in ſcutella ponatur, & in aërem cum aſperſorio (vel aſpergillo, vt vocant) fundatur, nubem magnam & denſam efficit ſubitò,& calorem Solis pro magno tẽpore mitigat. Menſes ſiſtit,ſudorem prohibet, appetitũ excitat, dolorẽ capitis ſedat, maximè ex calida cauſa, vel Solis aduſtione obortum. Cancrum omninò & integrè ſedat. Denique multas & magnas virtutes habet: valet enim in calidis cauſis, ſicut aqua vitæ in frigidis. Quamobrem vſus eius eſt in omnibus febribus tã acutis quã peracutis: in omnibus affectibus calidis

calidis, & oculorum doloribus & capitis & caliditate item ad tædium (fastidium) stomachi ad lupum, & fistulam, & dolorem lateris, & calefactionem membri virilis ex coitu, & omnem passionem circa hæc membra genitalia ex quacunque causa calida. Et post partum mulierum perutilis est, si pannus ea intinctus superponatur vuluæ, & super locum passionis, si passio fuerit extrinseca: si verò intrinseca, sumatur de ea, & per clysterem in vterum immittatur. Si vitium in stomacho fuerit, sumatur de ea ad dimidiam testam oui mane & vesperi. Virgæ intrinsecus dolenti per syringem iniiciatur. Ad obstructionem verò hepatis & lienis & alios affectus ex calida causa, linteum in ea madefactum ter die apponatur ad affectum latus, sanguinem enim maximè purgat. Sed diligenter cauendum est ne pannus inde madidus super stomachum reuoluatur.

Eiusdem facultatis videtur aqua in libello Raymundi Lullij de aquis descripta, his verbis. Aqua composita secundū residuum (vt habet codex manuscriptus, lego contrarium) aquæ vitæ: R. camphoram candidã, rosas, papauer album & nigrum, lactucam, cichorium, portulacam,

lacam, violas, ſolanum, capillos Veneris, cymbalariam, ſemperuiuum, vermicula rem, roſtrum porcinum, cardicellum. Folia terenda terantur & deſtillentur.

De Chelidoniæ eſſentiis omnibus extrahendis: quo exemplo induſtrius quiſque vti poterit ad aliarum quoque plantarum eſſentias extrahendas.

PEr Chelidoniæ quintam eſſentiam aliud quippiam allegoricè intelligi Ioan. Braceſcus putat, vt ſuprà retuli vbi de quinta eſſen. in genere egimus.

Chelidonia (inquit Vlſtadius) vires innumeras poſsidet: & quinta eius eſſentia, quam hic elicere docebimus, etiam ipſum aurum potabile ingreditur. Chelidoniã quum maximè matura eſt cũ herba, radicibus & floribus minutatim cõciſam ac in mortario cõtuſam, pone in cucurbitam terream vitreatam. Cucurbita autem tota repleta, clauſa, & luto ſepta ponatur in fimũ equinum recentem per tres

tres hebdomadas. Deinde impoſito alẽbico deſtilletur in Balneo Mariæ igne ad modũ lento, & exibit phlegma. Tum fæces extrahes, & ſuper marmore quàm ſubtiliſsimè tritas in cucurbitã repones cũ alembico cæco, & in balneo Ma. per hebdomadẽ relinques: aut in fimo equino (pluribus diebus.) Deinde paulatim refrigerata materia, alẽbicũ roſtratũ impones, & in cineribus deſtillabis, vt capite decimo de ſeparatione olei ab ipſa terra diximus, & exibit aqua clara cõtinẽs in ſe aërem & aquã. Separabis autẽ aquam ab aëre in cucurbita recẽti per balneum M. modico igne: aſcẽdet enim phlegma, & oleum remanebit, quod ſeruabis. Tũc iterum fæces ſuper marmore cõteres, & quatuor partes phlegmatis ad vnã fæcũ affundes, miſcebis, incorporabis, & in Balneo Mariæ per ſeptẽ dies relinques, denique per arenã magno igne deſtillabis, & exibit phlegma primũ, deinde Aqua rubicunda, ſiue potius oleũ quod eſt elemẽtũ ignis, à quo phlegma in Balneo Mariæ ſeparabis, vt ſupra. Cæterũ fæces relictæ quæ nihil amplius præter terram continẽt, igne forti vrgeri & ad calcem redigi debent per decem cõtinuos dies, (nimirũ in calcinationis ſeu reuerbera-

tio

tionis fornace,aut in ipſa fornace calcis vt ca.decimo docui.) Deinde iterũ tritæ ſuper marmore imbibãtur cum ipſo phlegmate, & deſtillentur per alembicum, donec in illa materia videas paruos lapillos albos inſtar ſalis. Et hoc ipſum ſal iterum diſſoluatur cum aqua, ex qua deſtillaueris:& poſtea iterum deſtillabis,idque toties repetes,donec ipſa terra amittat omnem impurum & terreum colorem, & ad album deducatur, (ad albedinem ceræ) & ſic terra erit rectificata.Debent autem reliqua etiã elementa rectificari, ita vt ſingula ſepties deſtillentur,aëri quidẽ & igni ad ſingulas vices affundendo phlegma & poſtea ſeparando,vt prædictum eſt.Quum autẽ faciliori via id facere volueris,diſſoluatur quodlibet elemẽtum cũ aqua ſua per partes æquales,& cetera:quæ omitto,quod obſcurius tradita ſint. Eſt etiã alia via ſubtilior redigẽdi quodlibet elementum in ſuam perfectionẽ ſeu quintam eſſentiam,ſed præſupponitur,quòd elementum quodque prius iuſtificatum ſit.Deinde ponatur in vas circulatorium in fimo equino aut in Balneo Mariç per dies xxx.tunc iterum deſtillẽtur.Sic corpus ipſum tanquam materia craſſa per-

mutabitur in ſpiritum vel ſubſtantiem ſubtiliſsimã. Sunt qui idem facilius efficiunt accipiendo quatuor partes terræ, & vnam partem de vno quatuor elemẽtorum quodcunque voles, & digerendo modo prædicto, & circulando per dies xxx. ſic quoduis elementum in quintam eſſentiam permutant. Materia autẽ ſatis circulata iudicatur, quum quinta eſſentia ſuper reliquam materiam innatat.

¶ De viribus ſingulorũ chelidonię liquorũ. Elemẽtũ aquæ prodeſt ad omnes ęgritudines corporis, calidas & frigidas. Temperat etiam omnes venas circa cor, & omne venenũ à corde expellit. Omnes qui pulmoni accidũt morbos curat. Sanguinem purgat, & hominem pręſeruat ab omni corruptione virtutis naturalis. Prodeſt in ſumma omnibus ægris in quocunque morbo.

Elementum aëris, oleo ſimile, iuuenũ vires & venuſtatem confirmat & auget, ſi interdum cum cibo vtantur: omnem enim ſanguinis putredinem prohibet. Adurit (Cõſumit) & expellit omne phlegma ſalſum, & tollit melancholiam & omnem bilis aduſtionem.

Elementũ ignis quantitate grani tritici cum vino optimo permixtũ, & infuſum

sum in fauces hominis ægroti, imò etiã semimortui, omnes vires corporis restituit & recreat, penetrat enim vsque ad cor, & ipsum calefacit, & expellit omnia venena & omnes humidas superfluitates à corde. Lullus cum quinta essentia vini infundit huius olei guttulã, vt moribundos aut desperatos restituat intra vigesimam horæ partem.

Sunt qui alio modo breuiore quintã essentiam à chelidonia extrahãt. Chelidoniã cũ radice & flore minutatim scindũt, ponderant, & aqua fontana super eã infusa decoquunt donec ad idem pondus reducatur. Deinde in pila lapidea terunt, & succum expressum linteo à fæcibus purgãt, reliquũ ad mellis consistentiam decoquũt. Postea in cucurbitam ponunt, ita vt repleatur dimidia: & in Balneo Ma. destillãtes, aquam seu phlegma colligũt. Deinde vase in cineres trãslato oleũ aëriũ excipiunt: cui cũ supernatans alterũ olei genus viderint (aucto nimirũ igne,) aliud vas recipiens supponunt, in quo ignis elementũ colligitur. Horũ liquorũ vnumquẽque rectificari oportet, vt idoneus sit remediis corporis humani: nempe septies repetita destillatione aquæ quidem seu phlegmatis in Balneo

Mariæ ita vt singulis vicibus cucurbita diligenter lauetur (purgetur) à fæcibus remanentibus, quæ admisceri debent elemento terreo post ignei liquoris destillationem relicto in cucurbitę fundo. Similiter aërem rectificabis septena per cineres destillatione, admiscendo fæces cum terra. Denique liquorem ignis similiter. (Materiam verò terream, ita vt in superiore modo dictum est.) His ita paratis vires attribuũt, easdem quas supra scripsimus, singulis, quas nihil attinet repeti: ea tantũ in quibus differunt, adscribemus. Aqueus Chelidonij liquor omnes à pectore calores & venena pellit. Pulmonis & hepatis obstructiõibus prodest. Humorem enim & phlegma superfluum consumit. Denique hominem intra dies nouem ab omni infirmitate liberat. Aërius liquor non atram bilem, non amaram, nec phlegma in corpore humidum obtinere sinit. Sanguinem auget, & in omnes corporis partes eum distribuit penetratione sua. Quam obrem hoc oleo vtentes sæpius venam incidũt. In periculo amittendi oculi si per triginta dies vna aut altera gutta quotidie instilletur, mirifice prodest. Liquor igneus multò efficacior est aqueo & aëreo, &

iuuat

iuuat vbi illi frustra tentati sunt. Iuuentutem conseruat, senectam vegetam & iuuenilem reddit: cor recreat: & cum aqua siliginis sumptus dicitur esse elixir vitæ. Porrò terrea materia rectificata per dissolutiones, coagulationes, & calcinationes, est subtile sal terræ, quo cum omnia metalla in lapidem cõuerti possunt, & omnes spiritus figi habentes humiditatem radicalem. Nutrit etiam leprosos. Ex hoc philosophi prisci lapidem fecerunt, quem philosophicum vocant. Modus liquores prædictos intra corpus sumendi, huiusmodi est. Tres guttas ignis chelidoniæ, tria cochlearia aquæ rosarum, modicum cochleare de aëre sanguineo (liquorem aërium intelligo,) permisce, & propina ieiuno: si affectus est calidus, cum vino: & si homo excesserit annum vigesimum quartum, cum aqua vitæ. In febribus autem calidis, nullo modo sumi debet. Hæc omnia Vlstadius.

De quatuor elementis extrahendis à chelidonia, & à foliis Lauri, vide etiã Io. Ganiueti librum qui Amicus medicorum inscribitur, differentia quarta capite septimo.

Quomodo extrahatur Quintum esse à fructibus, vt pomis, piris, prunis, cerasis, castaneis, &c. ex Vlstadio.

FRuctus minutissimè concisos & contusos in mortario terreo (lapideo,) misce tum decima parte salis cõmunis. Deinde in cucurbita cũ alembico cæco pones in fimo, vt supra dictum est de sanguine humano, &c.

Ex floribus, herbis, radicibus.

PLantas bene maturas collige, cœlo sereno, Luna crescēte & iam ferè plena, purgatas minutissimè discinde, & in pila marmorea cõtũde cũ decima parte salis: & in circulatorio seu alembico cæco fermentabis in fimo equino per mensem. Deinde in alembico rostrato destillabis in Balneo Mariæ augẽdo primum ignem vsque ad tertium gradum. Tum fæcibus è cucurbita extractis & minutissimè tritis, aquam destillatam rursus superinfunde, & rursus putrificata in fimo vt prius, tandem destillabis, ignem minuendo per gradum medium. Deinde iterum teres fæces, &c. vt prius, & destillando rursus minues ignem per medium

dium gradum. Putrefactio quoque decrescat semper per mediũ gradum: nempe ita vt in secunda digestione putrefiat per dies viginti & vnum, in tertia per dies quatuordecim, in quarta per dies octo. Quarta autem destillatione per-

acta ponatur in circulatoriũ, (supra infráq; clausum & largũ, in medio angustũ, cũ breui rostro cauo ex summa inferioris ventris parte sursum tendente:) & digeratur in fimo vel balneo cũ igne primi gradus: vel in Sole, aut vinaceis, per mensem. Euadet autem liquor tantò nobilior, quantò sæpius destillatur. Et sic habes quintam essentiam: quæ tamen efficacior fuerit, si ex herbis, seminibus vel radicibus destillaueris aquam: & eam rursus infundas super fæces suas, digerásque per septem dies: & postea destilles per cineres, prorsus eodem modo vt supra de Chelidonio dictũ est: vt singula elementa seorsim habeãtur, & quidem rectificata.

De quinta essentia ex sanguine humano, ouis, carnibus, & melle.

QVinta essentia quomodo eliciatur ex sanguine humano, ouis & carnibus, lege apud Vlstadium capite decimoquarto. Additur eis pars decima salis, cum quo bene miscentur, putrificantur, & destillãtur, idque quater alternis vicibus: & demum circulatione longa perficiuntur, donec ad summam odoris suauitatem, & substantiæ subtilitatem perueniãt: meminit & Lullus libro primo capite quarto, de quinta essentia, sed illic addendum esse salem codices impressi omiserunt. Videtur autem sal rectè addi humidis rebus destillandis, illis scilicet quæ facilè putrescerent, quales præcipuè animalium partes sunt.

Aqua preciosissima Alberti Magni, vt in libro quodã manu scripto reperi: Sanguinem hominis sani destilla per vitrum tanquã aquam rosarum. Hęc illita omnis corporis infirmitas sanatur, & potu eius quicunque internus est morbus. Exigua eius quantitas sumpta omnibus viribus exhaustos restituit, paralysin efficaciter curat: & ab omni futura ægritudine præseruat. In summa omne morborum

borum genus curat. Ego verò neque ex ſanguine humano remedium hominibus fieri probare poſſum, quod etiam ſi ratio & experientia ſuaderent, religio tamen prohibere videtur, præſertim in tanto remediorum numero, &c. Sed neque ipſa præparandi ratio placet, in hac Alberti aqua ſi modò eius eſt, cū ſemel tantùm & ſimpliciter deſtillari iubeat. Plus rationis habet quæ ſequitur compoſitio, ipſa quoque in eodem libro manu ſcripto mihi reperta.

Oleum ſanctum ſiue oleum viuum, quòd vitam hominis cōſeruet, Hugonis Gordonij, quo ille plurimas grauiſsimas ęgritudines curauit. Sāguinis rubicūdi de homine ſano vel hominibus ſanis, ætatis annorū viginti quinque aut triginta, lib. tres. Spermatis certi, medullæ bubulæ, vtriuſque libra. Deſtillentur in alembico bene lutato: & exibit aqua prima alba, altera pallida, tertia flaua, quarta rubea & craſsiuſcula. Oleum ſic deſtillatū cū Luna pariter creſcit decreſcitque, quāobrem ſanctū cognominānt. Quòd ſi ægroto qui & vires omnes & loquēdi facultatem amiſerit, tres guttas cum vino perexiguo infuderis, mox & loquetur & validior erit. Si quis quoti-

die huius olei guttam cũ cochleari vini biberit, animo & corpore per omnia mẽbra robusto euadet:& senectutẽ prorogabit quàm fieri potest lõgissime, nec ab vllo veneno lędetur. Curat etiã fistulas, fracturas veteres & chronica vlcera, si vini lotione prius ſicciora euadẽt. Vulnera recẽtia triduo ſanat illitu. Ficos ani internos externósque curat. Medetur variis affectibus, lepræ, morpheę, paralysi, & aliis, si quis ieiunus gutta cũ vini albi cochleario biberit.

Nonnulli multum gloriantur de sanguine humano sublimato, vt quidã Bartholomæus de Montagna Paduæ faciebat, sed certè ipsum prępararare nesciebat quo si vti volueris, facias sic. Sanguinem de sanguineis iuuenibus bono victu vtẽtibus recens extractũ, quiescere permitte:& aquam supernatãtem abiice: deinde cũ modico salis triti fortiter agita, & in vase diligenter occluso (lutato) recondein fimo equino per quadragĩta dies. demum destilla aliquoties, super fæces semper aquam refundendo. Vltimo veró habebis aquam mirabilem, quæ cum zulabio aliquo mixta hecticis summopere conducet. Fiet autem melior si post destillationem rursus quadraginta dies

in fimo maceretur. Licebit etiam cum ſanguine alia remedia hecticis ſalubria admiſcere, Guaynerius.

De quatuor elementis extrahendis à ſanguine humano, vide Ioan. Ganiueti Amicum medicorum. 4.7.

De ſanguine humano ſimpliciter deſtillato lege Bruſuicenſem in libro Germanico deſtillationum: Idem hâc aquã & excrementi humani, ſi miſceatur, mirabilia quædã efficere ſcribit. Mihi animus ab huiuſmodi remediis abhorret.

Ioã Braceſcus per ſanguinẽ humanũ allegoricè aliud quippiã & metallicũ veteres inſinuaſſe putat, vt recitaui ſupra vbi de Quinta eſſentia in genere ſcripſi. Vlſtadius capite decimo Cęli philoſophorũ docẽs quomodo fiat quĩta eſſentia vini, ſingulis elemẽtis ſeorſim abſtractis: Et hoc (inquit) quod in ſeptima deſtillatione eſt deſtillatũ, appellatur ſanguis humanus, quem chymiſtæ maximè inquirunt, & eſt ipſe aër, Hæc ille. Videtur autem aëris liquor qui in pleriſque deſtillatis oleoſus eſt, ſanguinis humani nomine appellari, quoniam corpus noſtrum ex quatuor humoribus tanquam elementis conſtat, ex quibus ſanguis aëri comparatur calidus, humi-

dus & pinguiusculus &c. Ioan. Bracesci verò sanguis humanus metallicum quiddam est à colore sic dictum.

De extrahēda quinta essentia à melle quæ intrat aurum potabile, lege Vlstadium ca. duodecimo, & cap. vicesimosecundo, vbi & modos diuersos pręscribit ad triplicem aquam mellis colligendā, & facultates addit, de quibus cap. duodecimo nihil dixerat, & duas tātùm aquas diuersas elicere docuerat.

De quinta essentia metallorum.

IOan. Brascescus in dialogo Raymundi & Demogorgonis, cū asseruisset quintā essentiā humanę vitæ seruandæ & extendendæ vtilem non aliunde quàm ex solis metallis haberi posse, subdit tandem: Cùm autem secundum opinionem philosophorum veterum singula metalla secundum similitudinem, virtutē, nomen, colorem, & proprietatem in omni metallo sint cōprehēsa, vt apertè demonstratum est in libro expositionis librorū Gebri. Igit & hæc nostra medicina, quāuis solummodò ab vno aliquo metallorum extracta fuerit, habebit tamen nihilominus virtutem omnium metallorū & planetarū, & virtutem super totum

corpus humanum sanandi plures infirmitates curabiles. Idem voluit significare Ioã. de Rupe scissa de humiditate nostra radicali loquens, & de quinta essentia sub nomine aquæ vitæ: dicit enim aquam ardentem bonam in se continere omnium metallorum virtutem, & non aquam esse vitis, sed vitæ: quia vitam hominibus donet. Qui hac de re plura cognoscere volet & clarius, legat eiusdem Bracesi dialogũ quo Gebrum interpretatur.

De quinta essentia extrahenda ab antimonio, plumbo, cerussa, ex Vlstadio.

ESsentia quinta ex antimonio sic fit. Puluerem antimonij subtilissimum incorpora cũ aceto acerrimo destillato, & relinque donec acetũ in colorẽ maximé rubicundum vertatur. Deinde colabis acetum & in vase puro aliud acetum destillatũ antimonio superinfundes, & pones super ignem modicum donec acetum coloretur. Hoc toties repetes, donec acetum desinat colorari. Quicquid verò eius coloratũ fuerit, per alembicũ destillabis in cineribus: defluet autem primo acetum ipsum: post hoc videbis

egre

egredi materiam mille colorum, & hæc est illa quinta essentia quę à philosophis appellatur plumbum philosophorum, & à quibusdam lac virgineũ, (differt tamen ab illo de quo infra dicetur, inquit Vlstadius,) & ferè oleum benedictũ colore refert. Hanc pones in pellicano vt circuletur per dies quadraginta. Vulnera exciccat, & vtilis est ad omnes plagas loco balsami: nam facilè & citissimè omnia vulnera curat: & apostematis omnibus mirum in modum confert.

¶ Quin etiam ex plumbo vel cerusa extrahitur quinta essentia sicut ex antimonio, superfundendo acetum destillatum per digitos quatuor, postea in fimo digeratur, vt dictum est de quinta essentia herbarum & florum. Deinde destilletur, & primò videbis ascendere ipsum acetum: post ipsum liquorem quendam oleo similem. Et hoc etiam appellatur oleum plumbi, siue quinta essentia plũbi, & habet in se quandam dulcedinem sicut oleum antimonij. Valet autẽ contra omnes cõbustiones ignis & aquæ calidæ, vt contra impetiginem & vesicas cholericas. Notandum tamen est, cerusam prius debere ablui sępius cum aqua rosarum, colando per pannum lineum,

donec

donec nihil in ipſo remaneat de puluere cerusſę. Deinde exiccata vſui reſeruetur. Sic fieri iubet Bulcaſis, & Io. de S. Amando ſuper Antidotario Ioan. Meſuæ.

De extrahenda quinta eſſentia ex metallis diuerſis, vt auro, argento, plumbo, ſulfure, auripigmento rubeo, ſandaracha, antimonio & marchaſita plumbea, qui voluerit leget apud Lullum in libro de quinta eſſentia.

Spiritus ſiue quinta eſſentia vitrioli laudatur à quibuſdam aduerſus comitialem morbũ & apoplexiam. Spiritus auri ad vitia iecoris. Spiritus berylli aduerſus renum aut veſicæ calculum. Sed de his & aliis quibuſdam infra dicemus inter olea metallica & alibi.

De aquis vitæ compoſitis.

AQuæ vitæ compoſitæ propriè dicuntur, vbi remedia quædam in ipſa aqua vitæ macerata & ſimul deſtillata fuerint. Minus ꝓpriè vbi poſtea addũtur, nec deſtillantur ſimul. Sunt & aquæ virtutũ ſeu aureæ dictæ, vbi remedia nõ in aqua vitæ, ſed in vino prius macerata deſtillantur, de quibus infra ſcribimus;

&

& harum quædam plurima cũ iſtis quas hîc deſcribimus communia habent niſi quòd minus vehementes minusque calidæ & ſiccæ ſunt.

Aquæ vitæ quædam ſimpliciter remediis in aquam vitæ infuſis fieri iubẽtur: aliæ in aquam vitę ter quatérue deſtillatam. Sunt quibus etiam tempus infuſionis ſeu digeſtionis præſcribitur, vt dies xiiij. &c. Quædam initio trita immittũtur, alia integra: terũtur autem poſt dierum aliquot fermentationem. Sunt quæ ſemel tantùm deſtillentur, aliæ bis aut ter. Et quędã in Balneo Ma. tantùm, alię in Balneo Ma. ſemel & iterũ, tertio verò per cineres, vt quam Vlſtadius deſcribit cap. 46. licet illic infuſio tantum in vino fiat. apud eundem cap. 44. Aqua vitæ ter deſtillãda deſcribit, cuius prima aqua dicitur benedicta, ſecũda aqua vitæ, tertia mater balſami. Rurſus quarũdã deſtillatio ſic repetitur bis aut ter, vt aqua prius deſtillata ſemper iterũ refundatur ſuper fæces. vt Apud Vlſtadiũ capiti. 49. & 56. Item aliæ lẽto igne in Balneo Ma. detrahi iubentur: aliæ in eodem valido igne, vt deſcripta Vlſtadio ca. 46. Nõnunquã in prima deſtillatione herbæ tantùm recentes & ſemina recentia ponuntur tum

aqua

aquæ vitæ: à quibus extractæ aquæ postea adduntur ſicca odorata, aromata & alia, item mel, & iterato deſtillantur: deinde ambra, moſcho & camphora adiectis, tertiò alembicum ſemper inuoluendo cum pānis madidis ex albumine ouorum cum farina: Vide Vlſtadium capit. 51. & 56. Quod ad materiam, nulla ferè ſine aromatibus componitur: pleriſque etiam herbæ quædam odoratæ adduntur: quibuſdam & flores & ſemina, interdum & aquæ aliæ deſtillatę. Item vinum maluaticum, mel, ſaccarum, ficus: quibuſdam denique aurum integrum: ego niſi extinguatur in liquore, fruſtra adhiberi puto. Sed hæc omnia clarius exemplis patebunt. Vlſtadius Aquas vitæ compoſitas numero quatuordecim deſcripſit, quas nos breuitatis ſtudio omittemus. Aqua vitæ cum aromatibus & melle, &c. quater deſtillanda in Balneo Mariæ legitur apud Vlſtadium capite 53. & alia ſimiliter, ſed ſine melle, capite 54.

Mirabilem quandam aquam vitæ deſcribit Vlſtadius capite 56. Primum varia medicamenta recentia iubet digeri in Balneo Mariæ per dies quatuor infuſa in aqua vitæ: deinde deſtillari in cinere igne lento. Poſtea aromata & alia ſic-

ca addit, & per dies quatuordecim digeri iubet, ac iterum destillari in Balneo Marię. Deinde addit camphorã, rhabar. crocum, ambram, & moscũ. Quod si aquam inquit, adhuc meliorem desideres, adiice preciosos quosdam pulueres seu species confectionum diambrę, diamoschi, diamarg. &c. & ducatos aliquot optimi auri cũ sacchari selibra, & tribus diebus in tepida aqua Balnei Mariæ digeres: postea destillabis per filtrum in vitris retortis bene lutatis, ita vt vnum vitrum altiore situ sit quàm alterum. Et hæc aqua vitæ (inquit) excellentissima est inter omnes alias.

Aquæ vitæ, contra plerosque morbos auxilium. In aqua vitæ quater destillata impone rosmarinum, cinnamomum, caryophillos, zinziber & macis, & duos aut tres florenos aureos, quib. hac ratiõe nihil decedit. Quater destillata vtere mane & vesperi ante somnũ. Varia morborũ genera depellit, & iuuẽtutẽ restaurat.

Aqua vitæ in qua maceratus sit rosinarinus quid possit, vide infra in Oleo rosmarini.

Dianthos facti cum saccharo, vncias tres pone in tribus libris vini per triduũ vel aqua vini destillata semel pro senibus

bus, (ea ſcilicet quæ prior manat, non quæ poſterior:) præterea deſtilletur per filtrum: quidam in alembico deſtillant, & ſeruant ad vſum. Alij miſcent roſatæ nouellæ partem ternam, vt remittant caliditatem & ſiccitatem dianthos.

Aqua vitæ contra peſtem.

R. Rutæ, ſaluiæ, florum lauendulæ, maioranæ, abſinthij, roriſmarini, roſarum rub. cardui bened. pimpinellæ, tormentillæ, valerianæ, granorum iuniperi, baccarum lauri, terræ ſigil. boli Armeniæ præpa. ana drach. duas. Dictamni, angelicæ, biſtortæ, corticum citri, melliſſæ, zedoariæ, inulæ camp. gẽtianę, rhapontici, ana drac. tres. Coriãdri præp. florum borraginis, bulgoſsi ſandali albi & rubri, ſeminis acetoſæ, baſilici, rhabarbari ben albi & rubri, granorum paradiſi, piperis, ana ſequidrachmam. Zinziberis drac. duas. Cinnamomi, croci, ſpecierum confectionis contra peſtem electuarij liberantis, elect. de gemmis, diamoſchi dulcis, diacameron, diãbræ, dia rhodon abbatis, lætificantis Almanſoris ana drachmam. Calami arom. caryophyllorum, macis, nucis moſch. cubebarum, cardamomi, galangæ, agallochi,

ana ſcrup. duos. Oſsis de corde cerui, ſpicæ nardi, cãphoræ ana drach. ſemis. Folia auri octo. Moſchi ſemiſcrup. Theriacæ electæ vnc. quatuor. Mithridatij vnc. duas. Vini ſublimati rectificati menſuras duas. deſtillentur per alembicum.

Aqua vitæ contra peſtem, à quodam noſtri temporis medico Solodori in Heluetia anno Domini 1547. magno & mirabili ſucceſſu comprobata. ita vt vix decimus quiſque ex infectis qui eam ſumpſerunt, perierit.

R. Margaritas optimas, hyacinthum orientalem, matrẽ perlarum, corallos albos & rub. de ſingulis vncias duas.

Vnicornis cornu ſeſcunciam. Croci, myrrhæ boli Arm. terrę ſigillatę, zedoarię Venetę, ligni aloës, eboris, Mithrydatij, Theriacæ Alezandrinæ, cinnamomi electi, ben albi & rubei, corticum citri & ſeminum, ſingulorũ vnc. duas. Sandalorum omnium, de ſingulis ſeſcunciam.

Oſsicula de corde cerui numero duodecim. Granorum pæoniæ, baccarum iunipe

niperi, vtrorumque numero ſexaginta. Conſeruæ bulgoſſæ vnc. duas. Radicum tormentillæ, dictamni vulgaris, inulæ, aſtrantię, chelidonij, Libyſtici vulgaris, morſus diaboli, ari, Valerianę, ſaxifragę illius quam Germani bibinellam vocãt, angelicæ de ſingulis iſtarum ſtirpiũ radicibus vnc. duas. Saluiæ, ſcabioſæ, rutę, mentaſtri, pulegij, centaurij minoris, abſynthij, roſarum alb. & rubr. de ſingulis manipulum. Liquorum deſtillatorum, roriſmarini, gentianæ, meliſſæ, betonicæ, roſarum ſylueſtrium, ſonchi ſiue cicerbitæ quam noſtri carduum ancerinũ vocant, cardui benedicti, hyſſopi, florũ boraginis, plantaginis maioris, iridis, ſingulorum vncias quinque.

Liquores deſtillatos, vt decet, in balneo Ma. miſcebis cũ optimo vetere vino Alſatico, aut potius cũ aquæ vitæ ſexies deſtillatæ libris quatuor, in valida cucurbita vitrea menſurarum quatuor capace: quã bene lutatã per quatriduũ in Balneo Ma. relĩques. Deĩde hyacĩthos, corallos, marguaritas & matrẽ perlarũ in calcẽ rediges igne vrendo, & ſuper marmore cõteres diligẽtiſsimè, ita vt nulla amplius aſperitas tactui ſe offerat. Hunc puluerẽ in vaſe aliquo impones, & cũ aqua roſa-

ceæ dilutum defundes: & quicquid aspe-
riusculũ remanet, quod nõ miscetur cum
aqua iterũ teres & denuo dilues. Corallos
quidẽ tritos liceret ꝑ dies quatuordecim
in succo berberis impositos ĩ aquã resol-
uere, qui mod⁹ melior videtur. Post hæc
radices mediocriter contundes, & simili
iuniperi & pæoniæ semina: herbas verò
discindes. Deinde in validam cucurbitã
vitream sex mensurarũ capacem immi-
tes herbas, radices & gemmas cũ rosacea
dilutas, & superinfundes aquam vitæ
quæ cũ liquoribus stillatitiis in Balneo
Ma. digesta est: & luto sapientiæ munitã
cucurbitã impones in foueã quam in lo
co humido excitaris, vt in cella aliqua
subterranea, altitudine duorũ cubitorũ,
longitudine & latitudine ferè quatuor
cubitorum, quam fimo equino & calce
replebis alterno situ stratorum, vt vocãt
ita vt pedes duos supra foueã emineant,
In huius medio cucurbitã relinques per
mensem. Deinde paulatim remoto fimo
auferes eam: & materiã quam continet
destillandam in sex minores cucurbitas
distribues, & in Balneo Ma. destillabis
igne tam lento, vt ab vnius guttę ad alte
rius delapsum decem vnitate ordine nu-
meres. Omninò enim cauendum est,
ne in

ne iusto calid⁹ sit Balneũ. Peracta destillatione fæces in singulis cucurbitis relictas rude siue bacillo aliquo mediocriter agitabis, & aquam à singulis detractam denuò superinfundes, ac iteratò destillabis igne lento, vt prius. Hac etiã destillatiõe finita, fæces omnes effunde: & liquores in sex cucurbitis collectos distribue in duas cucurbitas, quarum vtraque tres mensuras capiat, & in Balneo Mariæ leniter destilla. Sic habes thesaurũ & incomparabile aduersus pestem remediũ.

Vsus est tum ad præseruandũ, tum ad curandum, imperato sudore post eius potum, & cætera. Cùm primum autem aliquis se peste infectum senserit, (modo ne post viginti quatuor horas id fiat, post enim id tempus nulla aut minima remediorum spes,) semuncia huius liquoris epota, in lecto mediocriter opertus sudorèm expectet, in cubiculo, vbi aëri aditus sit reclusus. Incipit autem sudor ferè post sesquihoram, & perferri debet vt minimum tribus horis: præstabit autem si paulò plus vel quatuor horis sudetur, nullo interim potu admisso, & facie subinde absterſa linteo. Postea paulatim remotis stragulis & absterso corpore, cùm surrexerit æger, hordeum co-

ctum, aut paucam tostam farinam arenæ in iusculo edet admixto aceto rosaceo, aut simplici, quod etiam per dies octo semper admiscebitur cibis eius. Pro potu sumet hordei decoctum cum passulis & glycyrrhiza, bene refrigeratum, quantum libuerit: & vino per tres aut quatuor dies abstinebit, postea diluet aqua. Cibo igitur post sudorem sumpto, lectus nouus egro parabitur, aut permittetur ei pro arbitrio in cubiculo, sed absque aëre, versari per tres quatuórue dies. Quòd si à sudore internum calorem adhuc perceperit, bibat liquorẽ destillatum ex refrigerantibus, vt papauere erratico, moris, intybis, floribus sambuci, aut acetosa. Et si inter sudandum, vt sæpe fit, anthrax aut bubo exoriatur, hoc remedio vteris. Cepam parte aliqua rescinde excaua, & in cauum impone theriacam, tormẽtillam, dictamnum diligenter trita partibus æqualibus, & partẽ resciſſam repone, & inuolue stuppa humida, & sub cinere per sex horas assato: tum in pila tritam, per linteolum aceto rosaceo affuso exprimito. Inde madidum linteolum loco impones, & quoties inaruerit, rursus madefacies.

Quòd si quis semel in mẽse semuncia

huius liquoris pota ſudauerit, præſeruabitur. Proderit etiam ſi quis quotidie mane vnam aut alteram guttam ore aliquandiu retinuerit.

Aliam aquam vitæ tum ad peſtem tum alios morbos commendatam deſcribit Vlſtadius cap.46.

Aqua vitæ ſeu quinta eſſentia, cuius præſentaneus eſt effectus aduerſus venena, præſertim ex animalibus morſu ictú ue relicta, à Matthæolo Seněſi deſcripta libro 6. commentariorum in Dioſcoridem. Libra antidoti noſtræ iam deſcriptæ, (cuius deſcriptionem nos breuitatis cauſa omittimus, licebit autem eius loco ponere optimã theriacã, vel Mithridatium vel aliam efficacẽ antidotũ) & libræ ſyrupi de corticibus citri, miſceantur cum libris quinque aquæ vitæ toties diſtillatæ, vt ad quintam eſſentiam peruenerit, & ponantur in cucurbita vitrea duplæ capacitatis, (hoc eſt librarum quatuordecim) & eam bene lutatam tandiu leuiter commoueto, donec antidotus tota reſoluatur & miſceatur cum liquore. Sic per mẽſem relinques, bis in ſeptimana ſimiliter mouens aut agitans. Exacto menſe aquã claram, quæ ſupra antidotũ in fundo ſubſidẽtem aſcendit, paulatim

& leniter defundes in aliud vas vitreum, & optimè obstructum reseruabis. Hic liquor tã efficax est, quod innumeris experimẽtis mihi constat, vt si media eius vncia è vino bibatur, aut cũ aliqua aqua destillata idonea aut etiã per se, hominẽ veneno ex morsu ictúue cuiuscunq; animalis infectũ restituat, etiã & si vocẽ & sensus iã amiserit, & magna cũ admiratione omnium reuocet. Vt plurimũ etiã humores iam infecti, vomitu reddũtur. Eadem vis est contra venena quę quis in cibo aut potu sumpserit. Est enim huius liquoris vis adeò subtilis & efficax, vt vel momento temporis omnes corporis venas penetret. Similiter etiam aliis multis & diuersis affectibus medetur, vt eruditus quisque medicus per se æstimabit: imprimis verò pestillentiæ resistit, tum præseruando tum curãdo infectos, Hæc Matthæolus. Aqua vitæ ad cholicam affectionem. In mensurã aquæ vitæ rectificatæ immites cinnamomi semunciam, nuces moschatas duas aut tres, caryophyllorum scrupulos duos, singula trita, diei spatio, & destillata inde aqua in alembico vitreo, cochleare plenum ægro propina, Andreas Furnerius.

Aqua vitæ Georgij à lapide. Cinnamomi

momi, cubebarum, zinziberis, nucis moſcatæ caryophyllorum, galangæ, ſingulorum vncia. Saluiæ recentis vnciæ quatuor. Vini ſublimati ſexies ex vino optimo & non ex fæcibus, ad pondus omnium, id eſt vnciæ decem.

Deſtillatæ per alembicum aquæ quotidie tantùm ſumi debet quantùm auellana caperet. Hac vſum aiunt M. Gallum phyſicum Caroli Imperatoris, & vixiſſe annis 124.

Aqua virtutum nobiliſsima, auro & argento præferenda, ex libro quodam manu ſcripto. Caryophyllorum, cinnã. macis, galgãgę, zedoariæ, baccarũ lauri, granorum paradiſi, ſingulorum ſemunciam. pulegij, ſaluiæ, hyſſopi, rutæ betonicæ, ceri folij, camphoræ, ſerpentinæ, ſingu. ſemunciam, granorum iuniperi, ſem. fœniculi, ſem. petroſelini, ſem. aquilegiæ, ſileris montani, florum cocti, ſem. apij, herbæ paralyſis, caſtorei, ſing. drachmas duas. Libyſtici, ſpicæ nardi, cubebarum ana vnciam. Pimpinellæ vncias duas. diatr. (vox eſt corrupta) drachmas duas. Hęc omnia in vino deſtillato per dies quatuordecim, deinde colabis vinum, ſpecies cõteres, & rurſus admixtas vino per dies octo relíque & deſtilla: & tan

& tandem iniice aliquot folia saluiæ recentia. Vires ei attribuuntur eædem omnes quas supra scripsimus in aquis virtutũ, quę circiter viginti vni ex eis attribuũtur. Sanitatis conseruatio, iuuẽtutis restauratio, & aliæ quæ etiã ferè simplici aquæ vitæ rectificatæ adscribuntur.

Aqua vitæ quædã in libro quodã manuscripto contra leprã & pestilentiã cõmendatur: ad cuius compositionem fumus terræ, vrtica minor, folia bedeguar in vino macerãtur in Balneo Ma. per mẽsem, deinde destillantur iniecta etiã auri in puluerẽ redacti drachma: deinde additur vinũ destillatum quod cum pipere sit decoctum, vt æqua sit vtriusque liquoris portio: qui iuncti & per octo dies simul in balneo Ma. macerati iterũ destillãtur. Huius aquæ cochleare quotidie mane bibi iubetur per mensem, & loca leprosa inungi. Purgari ea sanguinem aiunt, & congelatum dissolui, & totam corporis temperiem inde mutari: & si credere fas est, omnes ferè morbos curari.

Aqua vitæ Emperici cuiusdam, ad diuersos morbos peculiari quodã & egregio apparatu composita. Pedis coruini, iuæ moschatæ, saluiæ, turionum ebuli, betonicę, hyperici, chamædryos, sam-

ſuchi, chamæpityos, origani, pulegij. hyſſopi, rutæ, caryophyllatæ, gentianæ, ariſtolochiæ rotũdæ, ſingulorũ manipulus ſeſqui. Polypodij, ſchœnoanthi, ſpicæ, caſsiæ ligneæ, folij, ſingulorum drachma. Baccarum lauri drachma ſemis. Chamæmeli drachmæ duæ. Nucleorum perſicorũ, balſamitæ, pimpinellæ, chelidoniæ, agrimoniæ, ſingulorũ vncię duę. Roſmarini vncia. Dictamni tormẽtillæ ſcabioſæ albæ, ſingulorũ vncię quatuor. Seminis bardanę ſeſcũcia. Aniſi, fœniculi, ſerpilli, [alkekengi,] granorum iuniperi, petroſelini, ſingulorũ ſemuncia. Sauinæ, naſturtij, vtriuſque manipulus ſemis. Carui, cumini, ſeſelios, ſingulorum drachma ſemis. Cineris veſpertilionis, tamarici, radicis ireos cum floribus, ſingulorum ſemuncia. Ex his omnibus fiat puluis qui diuidatur in ſex partes: quarũ vnam pones in aqua vitæ ter deſtillata, & relinques fermẽtari per diem naturalem: tum deſtillabis, & poſtea aliam partem pulueris in aqua iſta deſtillata fermentabis deſtillabisq; ſimiliter. & ſic deinceps ſingulatim cæteras quoque partes omnes fermentatas deſtillato, & vltimum liquorem ſerua. Deinde Nucis moſchatæ, macis, cardamomi, foliis, cin-

namo

namomi, zedoariæ, ſingulorúm vnciæ tres. Agallochi, ſandali albi & rubei ſin gulorũ vnciæ duæ. Oſsiũ de cordibus cer uinis, vnicia. Theriacę veteris, vncia. Zin ziberis, amomi, cubebarum, granorũ pa radiſi, galangæ, piperis, ſingulorum vn-ciæ quatuor. Moſchi electi vncia vel plus, ſaltem non minus ſemuncia. Trita hęc omnia ponãtur in prędicta aqua per triduum: deinde iterum deſtillentur len-to igne in balneo Mariæ ter, ſemper re-fundẽdo aquam abſtractam ſuper fæces.

Tandem adde huic liquori olei oliua-rum clariſsimi quartam partem, & tan-tundem mellis optimi deſpumati, & cùm per diẽ quieuerint deſtilla vt ſupra. Vti-lis eſt hic liquor dolori capitis, epilepſię, maniæ, vertigini, obſcuritati viſus, defi-cienti auditui pectori obſtructo, cardia-cæ: item contra venena, chiragrã, poda-gram, guttam, arthritin. Sanguinem purgat, febres omnes de frigida cauſa tollit, ſtomachũ roborat. Curat cholicã, ileon, diabeten, ſplenis & iecoris obſtru ctionem, aquam hypoſarca, & paſsiones omnes ex frigida cauſa natas. Denique ſelectiſsimum eſt remedium pro conſer uatione corporis. Propinatur quantum dimidia nux auellana caperet cum cya-
tho

lio puri vini albi.

Alia. Mellis despumati libram. Aquæ vitæ selibram, ligni aloës vncias tres, Gummi Arabici vncias duas, Nucis moscatæ, galãgæ, cubebarum, cinnamomi, mastiches, caryophyllorum, spicę nardi, moschi, sing. drachmas tres, Ambrę drachmas duas. Hæc omnia pariter trita misce liquidis, & destilla. Hæc aqua fœtentem animam emendat, dentes dealbat, surditatem & tineam capitis curat: & omnia vulnera sanat, si intinctũ ea linteũ superponatur, denique iuuentutem conseruat, & amissæ speciem reuocat.

Aqua magnæ virtutis in paralysi, quã amicus quidã ceu experimentis cognitã nobis communicauit. Caryophyl. galãgæ, zedoariæ, nucis moscatæ, piperis vtriusq;, baccarum iuniperi & lauri, corticum citrij & arantij, zinz. albi, foliorum saluiæ, ozimi, libanotidis, sambuci, menthæ pulegij, gentianæ, florum sambuci, rosarum rub. & albarum, spicæ, ligni aloës, cardamomi, cubebarũ, calami aromatici, stichadis Arabicę, chamædryos, chamepityos, macis, mercurialis, sem. artemisię, caricarum, passularum, dactylorum sine ossib. amygdalarũ dulciũ & amararũ, pineorum, singulorũ drachma,

con

consolidæ vtriusque, virgæ pastoris, ben albi & rubr. singulorum drachmæ duæ. Scolopẽdrij sesquidrach. Laureolæ drac. semis. Mellis albi drach. quinque. Sacchari libræ tres. Theriacæ, Mithridatij vtriusque vncię quatuor. Aquæ vitæ quater destillatæ libræ sex. Destillẽtur in vase duplici, lento & continuo igne, donec mutetur color, tunc muta recipientem, idque ter facies.

Compositiones duæ aquæ vitæ ex Raymundi Lulli libro de aquis.

IN sequentibus aquis vitæ compositis etsi Raymũdus non exprimit vinúmne medicamẽtis an aqua ardens, vt simul destillentur, addi debeat: visum est tamẽ hoc loco eas recensere, quòd Raymũdus videatur omninò in aqua ardẽte hæc remedia destillari velle, potius quàm in vino, vt qui vbique liquores perfectiores & sæpius destillatos probet.

℞. radicum fœniculi, rusci, capillorum Veneris, asparagi, raphani, petroselini, eryngij, milij solis, endiuię, scariolę, singulorũ partes ęquales: miscæ & lẽto igne destilla. (Apparet hunc liquorẽ mouẽdæ vrinæ, & aduersus calculos vtilem esse.)

Alia

Alia. R. Caryoph. nucis mosc. masti-ches, doronici, zedoariæ, galangæ, piperis longi, corticum citri, saluiæ, sambuci, (forte sansuchi,) anethi, spicę nardi, ligni aloës, cubebarum, cardamomi, lauẽdulæ, mẽtæ, pulegij, origani, calami aromatici, sticados vtriusque, chamedrios. chamepithyos, singulorum partes ęquales, & parum moschi. Trita destillentur. (Facultates sunt eædẽ quæ aquę vitę simplicis sed longè efficaciores. Vel eædem quæ supra aliis aquæ vitæ compositis ex pluribus medicamentis attribuuntur.) Deinde sequitur aqua ex multis remediis frigidis composita (non suo loco, vt videtur) quam supra commemoraui in Essentia quinta frigida. Deinde subiicitur Aqua vitæ perfectissima, (vt vocat: nimirum quòd ex plurimis iisque calidissimis composita fit.) R. Euphorbij, serapini, opopanacis, pyretri, capparis, chœnoanthi, spodij, bdellij, piperis longi & albi vel nigri, cubebarum, castorei, zedoariæ, singulorum partes æquales, quibus addes mastichen bonam & parum ambræ, croci & ossis de corde cerui. Item R. omnia antedicta in aquis compositis, & igne lento destillentur. Est enim aqua mirabilis, & remediorũ

omniũ mater ac princeps:cuius mirabiles & innumerę ſunt virtutes contra oẽs paſsiones frigidas. Et fit tali modo, &c. Subiungit autem deſtillandi modũ per ſerpentinas, vt vocant, & alia addit quæ omnia aquæ vitæ ſimplici conueniunt, vt codicem noſtrum librarij culpa mutilatum exiſtimem.

De remediis quæ Aquæ uitæ miſcentur citra deſtillationem: primum intra corpus deinde extra.

SAepe inſtrumenta, tempus aut ſumptus aliquẽ deficiũt, quò minus medicamenta quorũ vim impreſſam vellet (ſeu per metempſychoſin quandam) in Aquam vitæ per deſtillationẽ ei admiſceat, qui vnus miſcendi optimus modus eſt. Nam & per digeſtionem ſeu præparationem in moderato calore primùm aliqua mixtio fit, deinde in deſtillatione dupliciter, vaporẽ primò per minimas & tenuiſsimas ſpirituum partes, deinde guttatim cùm in aquam concreſcunt, mixtionis verò omnis perfectionem & colophonem circulatio imponit, & ſanè nulla quam homines moliãtur mixtio, proprius imitari poteſt naturalẽ. Quod vel

vel hoc argumẽto à fine & effectu sumpto constat: quoniam hoc modo parata & mixta, minus quàm vllo alio corrumpũtur: & simpliicsimã quãdam purissimámq; essentiam nacta, vt omninò ad sensum simplicia, & æthereæ seu quintæ essentiæ similia videãtur ad incorruptionem quandam, quoad eius fieri potest, perueniunt. Hoc quidem constat quo quæque res minus exactè & per omnia mixtas è quibus constat partes habuerit, eò viciniorẽ esse corruptioni: quòd primum & præcipuè in iis que meteora dicuntur corporibus, deinde aliis multis, siue per naturam. siue per artem mixtis, facilè intelligitur. Sed quoniam in diuersis adeò hominũ conditionibus aliis de causis impediti, non semper quod optimum est sequi possunt, si quinta essentia fieri nõ posit, secunda saltẽ aut tertia, aut quotquot licuerit, destillationes lento igne repetãtur. Multò melius enim omnis mixtio peragitur paulatim & lẽtè, quàm subitò & violenter. Et si destillare simul cum aqua vitæ remedia, (quorũ vim miscere ei desideramus) nõ licuerit: contrita saltẽ, aliquãdiu in ea macerentur: attrahit enim ad se omnium ei impositorũ vires.

Extat Arnoldi de Villa noua liber, aut Rogerij potius quem manu scriptũ habeo, in quo docetur sigillatim ad quos affectus & morbos, quæ medicaměta in aquã vitæ maceranda infundi debeant, per singulas corporis partes, quas ille duodecim zodiaci signis attribuit.

Gentianã aduersus grauissimos quosdam morbos & venena antidotum esse optimum multis hactenus seculis notum est, sed multò efficacius pollinem eius cũ aqua ardente faucibus pecorum quæ veneno in cibo potúue vel morsu ictúue læsa sciunt aut suspicantur, quidã infundunt: & si gentiana desit, ipsam aquam ardentě per se. Ad hominis morborum quorundam remedia, præsertim thoracis, apomeli addi potest. Nam & alioqui in deliciis quibusdam apomeli cum aqua ardente mixtum, & madidus eo tostu panis pro ientaculo sumitur. Poteris & arte destillatam ex gentiana cũ vino aquã cũ apomelite aut vino aromatite dulci contra diuersos morbos propinare.

Absyntites vinum præstantissimum aliqui hunc in modum parant. Absynthij, præsertim sicci comis aquam ardentem optimam superinfundunt, & tantũ

dem

dem vini maluatici: huius cochlear parnum miscent cum paruo vini haustu & propinant. Sic statim & efficaciter fit, & diu cōseruatur: ego in cholica aliquādo feliciter propinaui. Eadem ratione in aliis etiā tum herbis tū aromatibus, & cæt. vti licebit. Nam & breui tempóre sic virtus extrahitur: & gratior fit potus, & satis longo tēpore cōseruatur.

Aqua vitæ viridis. Melissæ & balsamitę, quas in vmbra siccaueris, illius vncias tres, huius duas, infunde in libras quatuor aquæ vitæ quater destillatæ in Balneo Mariæ per dies octo: deinde vtere siue p se, siue admiscēdo ei alias aquas vitæ compositas; ad confirmandum stomachum. Oportet autem in vmbra siccatas esse herbas, vt viridis & pulcherrimus color reddatur. Nam si in sole siccaris, aqua fiet obscura seu succus alicuius herbæ, Vlstadius capite 56. Licebit & aliis colorib⁹ tingere, qui simul & coloris gratiam & remedij vim augeant, vt croco, pastinacis luteis & rubētibus aridis. Sunt qui per æstatē cerasa acida nigra addunt, vnde etiā sapor fit gratior, & calor nimius remittitur.

Aquæ ardenti quidā iniiciunt mētam concisam & contusam, insolantque per

quatuor aut quinque dies, postea colant & rursus insolant. Hac extremum nasum illinunt aduersus corruptum & pestillentem aërem.

His subiiciam aquæ ardentis usum cum aliis medicamentis.
extra corpus.

Multi vnguentis calidis, qualia sunt, Martiatũ, Arragon, dialthæa, vsus tempore aquæ ardentis aliquid miscent, & ita inungi iubent.

Aqua cerebro calorem fouens ac restituens, qua perfricandũ est caput. Aquæ vitæ vnciæ duæ. Moschocarij, caryophillorum, sampsuchi, cubebarum, piperis longi, sing. drachma semis. Trita misceto, capitique infricato aliquandiu. Sunt qui euphorbij scrupulum semis addant, Epiphanius, Empyricus, alij alia odorata & calida addunt, vt Saluiæ vncias sex. Rutæ, zinzib. granorum paradisi, sinnami, florũ rorisimarini, corticũ citri, ana semunciam. Olei laurini vnciam. Spicæ drachmam. Castorei sesquidrachmam. Et in destillato liquore suspendunt moschi & ambræ, vtriusque granum. Hunc illitum capiti prodesse aiunt, etiam odore, paralysin & apople-

xiam aduertere.

Aqua mirabilis ad pudendorũ abſceſſus, eiuſdem. Ouorum vitellos tres ad duritiem toſtos & minutim inciſos pila contere: aquæ vitæ eminã ſuperinfundes cũ ſcrupulo aluminis, drachmis duabus camphorę, & dimidia æruginis, ſingulis contritis. Macerata aliquádiu per linteum validè exprimes. Hoc liquore imbuta linamenta ter quatérue per diẽ vlceribus imponãtur, miraberis effectũ.

Aqua pro lauandis partibus paralyticis. Myrrhæ, aloës, ladani, terebinthinæ, caſtorei, ſing. drachmas duas, zedoariæ, galange, cubebarum, nucis moſch. piperis longi, pyretri, ſingulorum drach. tres. Herbæ paralyſis, iuæ arthriticæ, ſtichados Arab. ſaluiæ, ſampſuſchi, mẽtæ, pulegij, centaurij minoris, roſmarini, ſingulorum ſemunciam, Omnia trita infundes in aquæ vitæ deſtillatæ libras duodecim per tres dies: Vt reperi in libro quodã manu ſcripto, ſed fortè nimia eſt aquæ vitæ menſura. Nam ad ſingulas libras eius, ſex drachmę tantùm (cũ ſcrupulo fortè) ſpecierum adduntur.

In Catholicomorbo interdũ fauces & guttur ex prauis deſtillationibus ero-

duntur,quibus nisi succurratur,sępe gar gäreon absumitur,sæpe vsque ad ossa transit corruptio.Itaque purgationes & diuersiones fieri debent,&c. Fit & aqua ad id mirabilis.Destillatur theriacha in aqua vitæ & aceto per alembicum,aqua exit limpidissima virtutum multarum: præcipue autem valens vbi profundius conduci vis medicamenti debet, si ergo bolum Armenium aut sphragida in ea dissolueris,ac partes erosas tetigeris,& seminaria eius contagionis absumes,& erosionem omnẽ sanabis, Fragastorius libro tertio de contagione.

De aquis destillatis compositis,sed alijs quam cum aqua vitæ.

AQuas quæ ex duabus aut pluribus medicamentis permixtis destillatę sunt,compositas voco. Harum aliæ medicinales sunt,alię odoriferæ.alię cosmeticæ,id est ornandi gratia inuentæ. Sunt quæ simul duo ex his aut etiam omnia præstent. nos vnamquáque tamen ad vnũ genus referemus, in quo scilicet magis excellit. Medecinalium rursus aliæ intra corpus sumuntur, alię extra tantum adhibentur, aliæ vtrobique. Nos

duo

duo tantum capita instituemus. Nam licet quædam vtrobique vsurpentur, magis tamen vel intus vel extra.

Nunc earum quæ in corpus sumũtur quædã simpliciores sunt quas priore loco describemus: secundo ex pluribus cõpositas. De aquis vitæ compositis, vbi species in aqua vitæ simplici macerantur, separatim scripsimus. Hîc reliquas vt dixi, & quas caponum aquas vocant ponemus, & vnam cum medicamentis aliquot in sanguine porci infusis.

In vino macerari & postea destillari, de iis præcipuè herbis & medicamentis institutum videtur, quę per se parum succi habent, vt saluia betonica, melissa, absynthium, &c. quæ insuper odorem suũ attrahẽte illum ac imbibente vino, nec ob tenuitatem dissipetur, ita firmius retinent. Dicemus autem hic etiam de quibusdã in vino macerandis, sed recentibus. Nã supra de aridis in vino alióue liquore maceratis atque ita destillatis egimus.

Betonica, vulgò dicta [eerenbrensz,] in vino per dies aliquot maceratur, & similiter melissa. Vires nimirum eædem sunt, sed efficaciores tenuioresque, quæ herbis ipsis per se.

Melissa id est citraria (inquit Lullus) ponatur in vino ad destillandũ. Huius vini cochlear bibatur à ieiuno. Intellectum & ingeniũ acuit, memoriã auget. Cui lingua impeditur, is linteum hoc vino madidum linguæ imponat, & rectè loquetur, nisi balbutiat naturaliter. Epilepticus cũ pauca theriacha ieiunus bibat, & perfectè curabit. Curat anhelitũ fœtentem, & aufert dolorem dentium. Carnes vel pisces in eo positi nõ putrescunt, & seruari possunt quãdiu libuerit. Vino corrupto infusum, id restituit. Calculos frangit, vrinã & menses prouocat. Valet cõtra iliacos & renũ dolores. Cõtra scrophulas bibi debet, & amplastrũ ex herba fieri. A ieiuno pota rumpit omnes internos & latẽtes abscessus. Sanat oẽs punctiones, quæ ad cor aut latera ferũtur. Omnibus vermiũ intra corpus generib aduersatur. Omnes denique corporis tũ viui tũ mortui corruptiões tollit, & omnia quę tangit sanat, seruátque in bona sanitate & bona virtute. Spirit9 exhilarat, omnibus mẽbris cõfert, & sanat omnia genera guttarũ frigidarum. Neruos super oĩa confortat. Vtilissimũ est contra scabiem ex frigore generatã. Visum bibentis acuit: caliginem & la-

chry

chrymas & superfluos humores oculorum tollit. Pectori salubre, concoctioni vtile cõtra malos humores quibus impeditur. Cũ bono vino potũ, appetitũ ciet. Labes, lẽticulas siue maculas faciei inde ablutæ abstergit. Quod si adiecto pauco balsamo facies lauet, bonitas coloris efficitur. Gingiuas curat. Odor eius occidit omnes muscas & vermes. Hydropẽ sanat cuius causa est frigida, & cholerã superfluã, potu & ablutione. Omne genus vulnerum vtiliter eo abluitur, & sic ab omni putrefactione præseruatur. Omnia febriũ genera sanat, maximè quartanas. Sancti lazari morbus huius vini potu crescere prohibetur. Prodest etiam iis quorum imminutũ est cerebrum, & phreneticis. Item si quis casu ederit araneam & statim hoc vinũ superbiberit, veneno lædi non potest, Hęc Lullus. Melissa contusa in vino per noctem maceratur. Destillatam hanc aquam quotidie potam vel(&) in ore retentam apoplecticos sanare aiunt. Item comitiales, hydropen, quartanam, aliósque varios ex bile atra aut pituita affectus. Datur etiã ad vuluæ strangulationem & dolorem dentium, Remaclus F.

Aqua centaurij minoris, auro comparanda

randa. R. Gentianæ partẽ vnam centaurij partes duas. Trita & quinque diebus in vino macerata destillato. Hæc aqua mane & vesperi pota præseruat corpus ab omni morborũ genere omnia apostemata excludit, bonum colorem facit. Pestilentiæ resistit. phthisicos sanat, stomachum repletum inanit, calculũ in rebus frãgit, aquosos splenis humores separat. menses promouet, si nouem diebus quotidie mane bibatur, & vterũ expurgat. Item purgat omnem bilẽ & sanguinem corruptũ. Omnes plagas intra corpus sanat. visum clarificat. Morsus venenosos curat. Ad vulnera quidẽ sananda cẽtaurij etiam puluis imponi debet, Lullus in lib. de aquis. Quidam hodie aridas gentianæ radices in vino macerant, & aquã inde efficacissimam destillant.

Saluię & pulegij partes ęquales ĩ mortario contusas destilla. Hęc aqua calefacit hominem nimis refrigeratũ. Coctã cum castoreo quotiescunq; aliquis biberit ca.(calidã vel eam) per tot dies prolongat vitã eius vsque ad tẽpus statutũ à Deo. Nec põt esse quisquã tãtopere refrigeratus, quin ea pota cũ castoreo nouẽ diebus perfectè sanetur. A ieiuno potare mouet malum ventris, & omnem guttã

& ſcabiem, & facit bonum ſanguinem, optimum colorē in facie: & ad alia multa prodeſt, ter die pota. Aegidius.

Aqua de iuniperi baccis recētibus vino maceratis deſtillatur. Ego aridas in vino maceraui, vnde liquorem deſtillatum optimum & odoratum habui.

Iridis radices cōtuſæ per duos aut tres dies in vino albo macerantur, & deſtillantur.

Sed quatumuis herbarum radices quę in vſu medico ſunt aut eſſe poſſunt, conciſę minutius & dies aliquot in vino maceratæ, aquam reddunt eiuſdem facultatis, ſed tenuioris, & cętera. Minus autem vini affundi debet recentibus radicibus, quàm aridis: & fortè illis etiam minus, quæ aut refrigerare debent, aut modicè calefacere: quare eaſdem recētes potius quàm aridas deſtillabimus, vt pauciore vino indigeant: aut ſi recentes deſint, in aqua potius macerabimus aridas, aut in alio quopiam liquore idoneo, aceto interdum, præſertim ad vſus extra corpus.

Gualtherus Ryffius radices in vino maceratas deſtillandas enumerat, quæ ſequuntur: Allij, Angelicæ ſatiuæ & aquaticæ, ari, ariſtolochiæ cauæ quā vul-

gò sic Germani vocant, asari, bistortæ, bryoniç, carlinę, dracũculi, eryngij, hibisci, hirundinariæ, iridis, inulæ, lapathi, liliorũ, mei seu dauci cretici, pęoniæ, pastinacarũ, petasitæ, peucedani, pimpinellæ seu potius saxifragiæ: polygonati, pyretri, raphani communis & syluestris, raporum rubię, satirij, scrophulariæ maioris, symphyti maioris, valerianæ Hic dũ suas singulis facultates adscribit integrum librum facit, cùm tamen alias vires nõ adferat, quam quæ remediis ipsis simplicibus etiam ante destillationẽ attribuuntur, quod vno verbo ipsum ab initio monuisse satis fuerat. Et sanè miror cũ tanto studio libros transcripserit, & sua omnibus modis ad magnitudinẽ augere conatus sit, cur alias plurimas radices omiserit, imò potius cur nõ omnes quæ in vllo sunt medicorum vsu enumerauerit cum suis singulas repetitis facultatibus, quod quidem ne faceret non voluntatem ei, sed memoriam festinatione impeditam defuisse puto.

Raphanum syluestrẽ, quẽ vulgò maiorẽ vocant, in vino per aliquot dies maceratũ minutatim concisum, efficacem stillatitium liquorẽ reddere crediderim. facilè enim acrimoniã suam deponit in

liquo

liquores in quibus maceratur, ita vt etiã dulces quædã radices, vt pastinacę, simul cum eo in aceto maceratæ, acriores euadant, raphani verò segmenta suam acrimoniã exuant. Aduersus calculos quidẽ in aceto macerari poterit, vnà cũ apij radice & aniso, &c. & destillari in cineribꝰ.

Pyretri radix recens (vel etiam arida) contrita & in vino macerata destillatur: vel etiam, ad dentiũ dolores & apophlegmatismos, in aceto siue recenti siue destillato, vt docet Ryffius.

Aqua vtilis aduersus dentium putredinẽ. Radices pyretri tenuissimè contritas cum vino generosissimo misce: & fac mixturam quæ sit similis aquæ vitæ cõpositæ. hanc per alembicum destillabis. Vsus tempore cochlear plenũ gustabis, ore continebis, mane vel quando volueris, nam breui senties remedium. Sanat dentes infirmos, corruptos, cõcauos: eosdem purgat & clarificat: Et ad omnẽ putredinem siue immunditiam oris extrahendam, & per sputum excreãdam prodest, Innominatus.

Aqua ad epilepsiã, cuius duo vel tria cochlearia in ipso paroxysmo dari debẽt ab amico nuperrime nobis communicata. Aquam angelicæ, quam in vino opti-

mo per triduum prȩmacerare poteris, & aquam lauendulæ pari portione misce, & da patienti.

De vino & lacte simul destillatis scriptum est supra in simplicibus aquis ex animalibus.

Aquæ compositæ quædam, vel ex remediis per se, vel cum aqua fontana destillandis, ex Rogerij tractatu 4. cap. 6.

Aqua extracta è foliis hyssopi, leuisti ci, satureiæ, prasij, inula, & floribus iridis, & trifolij illius quod multos flores gerit ad magnitudinē nucis gallæ, cuius flores si sugantur succū dulcē reddūt. Humores phlegmaticos thoracis dissoluit, sputum attenuat, promouet & incidit.

Aqua destillata ex gūmi Arabico, tragacantha alba, glycyrrhiza, violis, maluis, omnibus in aquā infusis & destillatis, caliditatem pectoris reprimit, & siccitatem emendat.

Aqua foliorum plātaginis, quinqueruiæ, tormentillæ & rosarum, si bibatur cū vino calido, pectoris vulnera ex causa calida consolidat, & dyscrasiam calidam alterat.

Aqua extracta è foliis vel florib' iaceȩ albæ vel nigræ, verbasco, rosis, sauina, lappa inuersa, intēperiem thoracis frigi dam

dam emendat, phlegmaticos humores consumit, & vulnera thoracis ex frigida causa consolidat. Aqua destillata è mēta, betonica, melissa, balsamita, satureia, saluia, serpillo, polio, puleio regali, hasta regia, ex foliis singulorum, capitis & stomachi infirmitati ex causa frigida medetur: fluxum ventris eadem ex causa sistit, concoctionem iuuat.

Aqua è floribus violarum & maluarum alterat & laxat.

De aquis virtutum siue Aureis, & aliis quibusdam compositis ex pluribus remediis, cum vino destillatis.

AQuæ virtutum, quas Germani aureas nominant, omnes destillantur aromatibus & herbis odoratis, (pręcipuè saluia, quæ tanquam basis in hisce aquis cōpositis videtur,) per dies aliquot prius in vinū infusis, & in vsu frequētiore sunt foris adhibitæ, quā intra corpus sumptę: præcipue ad spiritus suo odore confortādos, & cōtra capitis dolores, &c. Sunt qui simpliciter in vino infundi iubeant, alij vase optimè obturato (quidam in lage-

pa stanea) posito in cella vinaria, in fimo equino, in Balneo Mariæ, in Sole, in paleis aut stramẽto conciso, in calce cui aqua pluuialis aspergatur in lagena.

Aquas virtutũ Gualtherus Ryffius in suo destillationum libro cõplures cum aqua ardente compositas describit, pauciores verò aromatibus & cæteris speciebus in vino maceratis, quæ tamen præferendæ videntur, vbi vitia leuiora sunt, & corpora sicciora, & minori caliditate indigẽt. Sumptu quoque & tẽpore minore fiunt. Et licet in his quoque aquã triplicem colligere, viribus differẽtem, ex quibus mediã præcipuè probarim. Nam aqua vitæ purior circa initiũ destillationis fluit, circa finem aquosior. Ex aromatibus verò & gummis, prius dilutiores partes ascendũt, calidiores &858 sicciores sequũtur, quod vel color magis magisque ad ruffum vergẽs declarat. Postremæ vstilaginẽ olẽt, & gustu insuauiores sunt. Sed extra corpus efficaciter adhibẽtur, &c. Verùm triplex melius colligitur ex aromatibus & speciebus siccis tantum, non in vino, sed aqua ardenti quæ nihil amplius in phlegmatis habet rectificatis, in quibus similiter mediã elegerim.

Aquis virtutum, aliqui etiam semina odora-

odorata diuretica admiſcent, & fœniculum, violas, petroſelinũ, ſaxifragã, thus, maſtichen, pomũ arantiũ: præter aromata & herbas odoratas, ſaluiã, coſtũ, rutã, abrotonũ, ſerpillũ, lilium conualliũ. Talis Arnoldo cuidã Pariſienſi adſcribitur.

¶ Omninò in aromatum tum ſpeciebus, tum numero & põdere varietas eſt. Sunt qui ad diuerſa aromata, vt caryophyl. nucem moſc. cinnamũ: ſingu. ſemũciam: (quibus aliis addũt zedoariæ, galãgæ, piperis longi, granorũ paradiſi, ſingul. drachmas duas) ſaluiæ & lauendulæ tantùm addant, vt coniunctum pondus earum æquet pondus aromatum, &c.

Huius aquæ tres aut quatuor guttas vino quod in prandio & cœna bibitur, miſceri conſulunt: aut mane & veſperi cũ modico vino ſeorſim bibi. Hæc aqua (aiunt) viſum clarificat, cerebrum & ingenij bonitatem confirmat. Paralyſin amolitur. Faciem candidam & nitidam reddit, cutem abſtergit: & alia plurima præſtat.

Aliqui menſe Maio vel Iunio, quum ſaluia & lauendula in vigore, ſunt huius dimidiũ, (vncias ſex) illius duplum accipiunt, & minutatim concidunt. Addunt caryophyl. zinzibe. nucis moſcatæ. ma-

cis, granorum paradisi, cinnami, zedoar, galangæ, rorismarini, singulorũ semunciam conterunt, vino infusa destillant. Hæc aqua (inquiunt) post tertium annũ melior est quàm initio. Vires habet easdem omnes quas supra singulatim circiter viginti in alia aqua virtutum enumerauimus. Descriptionis huius Iudæum quẽdam authorem faciunt, qui vires has omnes attribuat.

Aqua mirabilis & multæ virtutis. Caryophyllatæ, zinzib. rorismarini partes æquales ponantur in generoso vino per octo dies, & postea destillentur vt aqua vitæ. Prodest dolenti pectori, stomacho debili, dolorib. & tortionibus ventris. Vermes in corpore & intestinis interimit. Si quis obesior attenuari cupit, hãc bibat: & si quis macilentus habitum meliorem desiderat, cum saccharo bibat.

Aqua virtutum. Saluiam, lauendulam, rorismarinũ, carui, & aromata diuersa, concisa aut trita in optimo vino in lagenam stanneam infuso macerabis: quam obrues calce viua per dies xiij. & calci aquam pluuialem asperges, postea destillabis instar aquæ rosaceæ. Hac aqua madidum linteum fronti & syncipiti in capitis dolore impones.

Alia

Alia bona & nobilis, Saluiæ libr. 1.ſ. Nucis myriſticæ, zinzi. caryophyllorũ, granorum Paradiſi, Cinnamomi, ana vnciam. ſ. putrefiant in vino præſtantiſſimo, more ſolito. Tum ſpecies conterantur & deſtilletur totum

Sunt qui præterea addant, florum borraginis, roſarum rubearum, corticis citri, ligni aloës ſingulorum vnciã ſemis. & in optimo vino (cuius pondus ſextuplex ſit ad reliqua) p tredecim dies macerentur: deinde vino colato ſpecies diligẽter conterant in pila lapidea, iterũmque admiſceant vino, & vel mox deſtillent, vel adhuc dies aliquot relinquãt. Aliqui etiam in vas recipiens deſtillantem aquam ſaluiæ recentis, (malim aridæ) ſemunciam ponunt. Facultates eius hę prædicantur. 1. Carnem omnem, piſces & cibaria reliqua, quibus aſpergitur, ab omni corruptione integra cum odore ſaporéque ſuo conſeruat. Omnia vinorum vitia emendat. vt cum turbantur, pendula ſunt aut ſitum olent alitérue corrumpuntur, ſi modicum eius vino inſtilletur, ita ſaporem & colorem recuperant. alia intra ſeptem dies, alia intra vnum, neque amplius deinde corrumpuntur, neque medicata ſentiuntur. 3. Aromatibus

aſperſa vim eorum cōſeruat & odorem. 4. Abſceſſus interaneos rumpit, & ante quam ſuppurentur per inferiora expurgat. 5. Abſceſſus extrinſecus ſimiliter ſi illinatur aperit, & afluere facit, demum ſanat. 6. Vitia oculorum curat, vt lippitudines tum fluidas tum ſiccas, & puſtulas & maculas, aut albugines ſeu pterygia, ſi modicè cum penna inſtilletur. 7. Quicquid præter naturam in facie ſub oculis excreſcit, & lepræ incipientis ſuſpicionem facit, illita hac aqua per pennam ſanatur. 8. Pota affectus omnes interaneos curat. 9. Item vitia iecoris, ſplenis, inteſtinorum, ventriculi. Omnes malos humores ex cruditate in ventriculo natos, tollit. 10. Argentum viuum ab argento verò ſeparat. 11. Vulnera quæuis ſi illinatur percurat: item plagas & ictus & ortos inde tumores. 12. Hædropen pota & illita depellit, item auriginem. 13. Cerebro (craneo) illita, guttam ex catarrho cerebri naſcentem emendat. Illita & pota capitis dolores aufert. 14. Oris vitia emendat, ſi quis per noctem in eo retinere poſſit. 15. Ozænis & fœtori narium & catarrho medetur, ſi quis intra nares aliquandiu retinendo tolleret. 16. Dentium malis illita ſuccurrit. 17. Cordis affectus ſa-

nat.

nat, & pectus cùm ſiccius vel humidius iuſtò fuerit, aut tuſsi aut anhelatione ægrum, & cæt. 18. Memoriam auget & obliuionem tollit in homine, qui ſæpius per interualla vel guttam inde hauſerit. 19. Furfures, porriginem, ſcabiem, vlcera, poſtulas & ſi quid aliud impurum cutim infeſtat; aut etiam interiora corporis abſtergit, & venena exigit, illita & pota. 20. Illita faciei vtcunque modicè colorem nitoremque iuuenilem conſeruat, vt vel octogenarius, vix paucos ſupra triginta annos natus videatur 21. Omnem lepram incipientem auertit. Hęc ex libro quodam manu ſcripto Germanice ſine authore. 22. Exhilarat, & iracundiam remittit. Et aduerſus peſtillentiam commendatur. Attribuuntur autem ab aliis iidem aut ſimiles effectus etiam aliis aquis virtutum: aut aquis vitæ potius compoſitis, quæ deſtillantur ex aromatibus & herbis odoratis, &c. in aqua ardente optima maceratis, & fere etiam Aquæ ardenti ſimplici.

Alia aqua virtutum. Saluiæ nobilis vnciæ decem, lauendulæ herbę (aliàs florum) vnciæ duæ: rutæ, zinzib. caryophyllor. granorum paradiſi, nucis moſc.

ſingulorum vncia, cinnamomi ſemun-cia, Galangæ, piperis longi, vtriuſque, drachmę duæ. Spicę, citrij caſtorei, ligni aloës, granorum paradiſi, ſingulorum drachma. Hæc omnia cõtrita in vaſe ſtã-neo cum libra olei laurini, & ſeſquimen ſura vini generoſi, per dies nouem aut tredecim ſeruentur: & ter aut quater in-terim agitãdo miſceantur, poſtremò de-ſtillentur. Alij non oleum laurinum, ſed baccarum lauri vnciam addũt, & ru-tæ tantundẽ, & macis drachmam. Vires ei eaſdem omnes attribuũt, quas & pro-ximè præcedẽti adſcripſimus circiter vi-ginti Alij eandem aut ſimilem nõ cum vino, ſed cum aqua ardente parant.

Aqua vitæ qualis Conſtantinopoli fit in aula Imperatoris, vt idem liber manu ſcriptus habet. Caryophyllorum nu-cis moſch. zinz. coriandri, galangæ, pi-peris longi, granorum iuniperi, arantio rum, ſaluiæ, baſilici, roſmarini, amaraci, menthæ, lactucæ, foliorum lauri, pule-gij, gentianæ, florum ſambuci, roſarum alb. ſpicæ nardi, ligni aloës, cardamomi, cinnamomi, artemiſiæ, ſingulorum par-tes æquales: malum punicum ficus duas, paſſulas, amygdala, dactylos, de ſingulis parum. His tritis admiſce partem mellis

& ſac

& sacchari. Omnia in generoso vino per quinque dies macerentur, ac destillētur. Est autem optimus qui primus effluit liquor, alter infirmior, tertius infirmissimus. Quod in fundo simile vnguēto relinquitur, vtile est ad multos affectus frigidos. Primus liquor remedio est ad omnes maculas oculorum, ruborē & sanguinem (concretum.) Ventriculum confirmat, animum exhilarat, guttæ medetur, febri, tussi, vtero, & tineę capitis, bonum denique colorem conciliat.

Aquas vitæ aliquot Vlstadius describit, plures quidem cum aqua ardente cōpositas: cum vino autem ternas, capitibus 46. 49. & 55.

Petrus Andreas Matthæolus Senensis morbum suum Italicum sanguineū chol ericumque recenter contractum curare docet aqua philosophica, vt ipse vocat (codicis Basileæ olim excusi folio 70.) cōposita (ex diuersis medicamentis, succis, syrupis & vino, per octo dies simul maceratis.) ac destillata in vase vitreo per balneum feruentis aquæ, cui arenæ quantitas sit commixta. Excipit autem duplicem aquam, primā clarā, secundam rubētiorem. Deinde ad pituitosum vel melāchólicū morbū Italicum, alia com-

positionem subiũgit similiter destillandam. Quòd si efficacius, inquit, in atram bilē remediũ desideraueris, tres aut quatuor angues longos, nigros, excoriatos exēteratósque tum multo sale, temporis aliquo spatio, tum aceto perfricatos, vt vnà colliquescant, addere poteris: nam hoc solùm morbo Italico sed lepræ multisq; aliis ægritudinibus quas nunc prętermittendas duximus, maximè confert, Sed compositionem istarum aquarum & vsum apud ipsum authorem leget qui voluerit. Ipse quidem se quosdam decimo potu curasse ait: alios longiori tempore, in quibus grauior erat morbus.

Io. Almenar libri de curandi morbi Gallici ratione capite quarto: Humoribus, inquit, euacuatis, procuranda est membrorũ alteratio: pro qua intētione fiat balneum siue stufa cũ aqua dulci, in qua bulliant malua, bismalua, melilotus, chamæmelũ, rosæ, lapathũ, fumaria postridie post purgationem Et quũ incipit sudare æger, accipiat infra scriptã aquã. R. radicis althęæ, fumi terræ, lapathi, inulæ, singulorũ selibram. minutim incisa pone ĩ quatuor libris vini maluatici per diem & noctem, deinde addatur theriacę ætatis decem annorũ aut amplius sescun

cia de

efa. destillatæ huius aquæ accipiantur vnciæ tres cum vnciis duabus aquę buglossæ in principio, vt dictũ est. Et ista stufa reiteretur omnibus sex diebus transactis aut septẽ bibendo istã aquã, quæ est optima & singularis, & in hoc morbo magnum secretum, & vltimum est cauteriũ.

Aqua ad asthma certi remedij. Calaminthæ, hyssopi, adianti, marrubij, scabiosæ, tussilaginis, singu. manipulus. Aristolochię rotundæ vncia. Ireos sescuncia. Sem. vrticę tantundem. Radicum fœniculi, petroselini, vtrarũque vnciæ duę. Lilij cœlestis vnciæ tres. Inulæ campanę selibra. Sem. sinapis, nasturtij, vtriusque sescuncia. Costi drachmæ quinque. Spicæ drachmæ decem. Baccarum lauri vnciæ quatuor. Nigellæ, sescuncia. Omnia tenuiter trita per dies sex relinquantur in vini albi sex mensuris infusa, deinde lento igne destillẽtur. Propinabis mane vncias ternas. Epiphanius Empiricus.

Aqua ad renum & vesicæ calculos. Asparagi, rusci, apij, fœniculi, petroselini, rubię, sing. semuncia, seminum quinque diureticorum, ligustici, lithospermi, ammeos, raphani, seselis Massiliẽsis, dauci, saxifragæ, sin. drachmę tres. Adiãthi, matricariæ, ceterach, scolopendrij, trifolij,

grami

graminis, ſenecionis (cardaminã intelligo) hepaticæ, ſem. peucedani, ſing. manipulus. Iridis ſemuncia. Xylobalſami drachmæ ſex. Glycyrrhizæ vnciæ duæ. Quatuor ſeminum cõmunium frigidorum maiorum mundatorum, ſing. ſemũcia hederæ tetreſtris, pimpinellæ, ſingu. manipulus j.ſ. Nucleorum ceraſorũ vncia. Spicæ nardi drachmæ tres. Gũmi hederę drachmę ſex. H rcini ſan. præparati vncia. Cinnamomi tantũdem. Trita infuſa vini albi libris denis, aut q.ſ. deſtillato. Similis aqua & ad eũdem vſum deſcribitur à Rogerio tractatu 4. ca. 6. ſed cum aceto deſtillata, non cum vino.

Aqua ad calculum Epiphanij empirici. Hyperici, chamædryos, chamæpityos, ſenecionis, (non erigerontem, ſed ſiſymbrium cardaminẽ intelligit.) graminis quinque folij, ſcolopendrij, helxines, verbenæ, eupatorij, pulegij, rutæ, ſingu. manipulus. Quinq; radicũ diureticarũ, acori, inulæ, rubeæ, aſari, tamaricis, ſingulorũ drachmæ tres. Quinque ſeminũ diureticorũ, ſaxifragiæ, lithoſpermi, dauci raphani, petroſelini Macedonici, ammeos, marathri, cari, libyſtici, ſing. drachmę duę. Nucleorũ perſicorũ drachma ſemis. Quatuor ſeminũ cõmuniũ frigidorum

dorum maiorum mundatorum, de singulis sesquidrach. Glycyrrhizæ vnciæ duę. Baccarum iuniperi semuncia. Trita hæc biduo in libris quinque vini relinques infusa, tum destillabis igne lento. Propina post balneum, vel mane in aurora tepidam, à semuncia vsque ad vncias duas.

Aquæ compositæ nonnullæ cum aceto destillatæ.

DE ipso aceto destillato vide supra vbi de aquis in Balneo Mariæ destillatis egimus.

Aqua vesicæ calculum comminuens, Epiphanij empirici. Succi saxifragiæ libræ duæ. Succi milij Solis, petroselini, anisi, sing. selibra. Aceti albi vnciæ octo. Inde destillatã aquã ieiuno propinabis.

Aqua irundinum sic fit. Hirundines iuuenes tritas in puluerem misce cũ castoreo & pauco bono aceto, & destilla. Hæc aqua à ieiuno pota est vera medicina morbi caduci de quacũq; causa prouenientis. Et quamuis homo passus fuerit illum morbũ per quinque annos, curabitur, si huius aquæ parũ sumpserit per quatuor dies, & curabitur perfectè. Phrenitin quoque à ieiuno pota curat intra no-

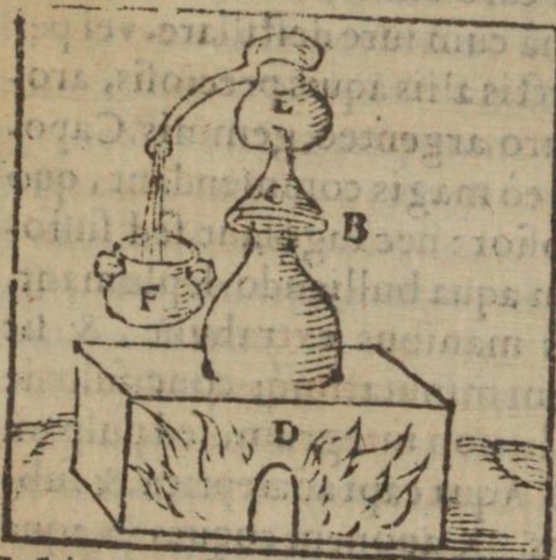
uem

uem dies. Cerebrũ bonum facit ſupra omnes medicinas: purgat ſtomachũ & pectus mollificat, neruos confortat, radices paralyſis eradicat, augmentat naturam, & refrigeratos calefacit. Item cum hyſſopo cocta (cum hyſſopi decocto malim) & pota, hydropen ex frigiditate natum curat, & febres quotidianas. Sed abſtinebunt ea grauidæ, ne fœtus in vtero corrumpatur. Cum hyſſopo pota capitis dolorem arcet: ſomnum facilem præſtat, & concoctionem & vrinæ (aliàs alui) excretionem promouet. Pilos remouet, vbicunque cuti puræ illinitur, ita vt nunquã renaſcantur, Lullus & Aegidius.

Aqua Rogerij (tractatu 4. ca. 6) aduerſus obſtructiones hepatis, lienis & matricis ex frigida cauſa frãgit etiam lapides renum & veſicæ. Poteſt autẽ bibi per ſe, vel cum ſaccharo. R. radicum ruſci, aſparagi, dianthos, ſcolopẽdriæ, ceterach, politrichi †pentilidiõ, hepaticæ, pulmonarię, graminis ſenecionis, cretani† ſimplicis, centaurij, pſylij, ſeminum citrulli, melonum, cucurbitę, cucumeris ruſci, aſparagi, apij, petroſelini Mace. fœniculi, leuiſtici, ammeos, ſileris mõtani, dauci, ſaxifragiæ: milij Solis, xylobalſami: peucedani, vel ireos, hederæ arboreæ & ter-

reſt:

restris, gummi hederæ, nucleorum cerasorũ, cantharidum vel cariarborum, lapidis spongię, † plumbũ, sanguinis hirci, aceti albi, (cardui) fullonis se. minoris (seminum minorũ forte) cinnamomi, spicę nardi, seminis † acori vsti. vrticæ, trifolij, tribuli marini & campestris, vniuscuiusque quantum libuerit. Ponantur hæc in

amphora A magna amplum habente fundũ & strictum os, quod cooperiatur superius cum argilla B. Itẽ iuxta vsque quantũ libuerit: ponatur caput emboti. Item ligentur & tunc sub amphora prima fiat ignis lẽtus D, ita ne materia ebulliens attingere possit caput emboti. Sic vapor per embotum ad aliã ollam transiens in superiori condensabitur, & in liquorem valdè clarũ & subtilem vertetur, qui in inferiore olla recipitur B. Hęc Rogerius. Quę à librariis corrupta iudicaui, hoc signo † notare volui.

Capo.

Caponum aquæ.

CAponum aquæ, vt vocant, propinā-tur ad vires restaurãdas, valde debilitatis morbo aut nimia euacuatione, puerperis & senibus ægrotãtibus. Solēt autẽ caponem ipsum in aqua diutissimè coquere, vt caro omnis ab ossibus soluatur: & sic vnà cum iure destillare, vel per se, vel adiectis aliis aquis preciosis, aromatibus, auro, argenteo, gemmis, Caponem aliqui eò magis commendant, quò fuerit annosior: nec iugulant, sed suffocant: nec in aqua bulliendo deplumant, sed plumas manibus extrahunt, & sic exenteratum minutatimq; concisum destillant. Alij non integrum, sed pulpam adimunt. Aqua capi analeptica, & subadstringens. Caponem coques in aqua secundum artem: & addes aquæ rosaceæ libram, conseruæ rosarum, borraginis, buglossi ana vnciam. Corallij vtriusque ana drach. duas. Specierum diarhodon abb. drachmam. Passularum sine nucleis vnciam. Coriandri præp. semunciam.

Fragmenta omnium (gemmarum,) mrgaaritarũ, ana vnciam. ſ Destillentur.

Alia. Capus decoquatur cum libra bubulæ ad sufficientem decoctionem: cui addes

addes vini maluatici, aquæ rosarum vtriusque selibram: panis albi, vt imbibatur, vncias tres. Contundes hæc sine carne bubula, & addes species illas quæ sequuntur. Specierum electu, de gemmis, diarhodon abbatis, diamoschu dulcis, sin drachmam. Diamargaritõ, specierũ cõfectionis contra pestẽ, vtriusque scru. duos, Folia auri puri octo. Misceantur omnia cũ iure, & destillẽtur lento igne.

Sunt qui hãc aquã parent cum croco & cinnamomo, &c. pro puerperis quæ & debiles sunt, & vteri fluxio eis nõ procedit. Propinatur autem vel per se, vel cum saccharo.

Aliqui etiam sine destillatione hunc in modum parãt. Capum vetustissimũ exenteratum & ritè paratum diutissimè decoquunt: pulpam deinde & ossa comminuunt, & in vase stãneo aut vitreo, bene obturato, & in cacabum aqua plenũ bulliẽte imposito, circiter sex horas coquunt, sunt qui aurum adiiciant, vt annulos aut numos aureos.

Aqua quædam cũ capone gallóue aut gallina decoctis simul variis medicamẽtis confortãtibus, describitur apud Guainerium in capite de cura hecticæ: nõ destillanda, sed coquẽda tantum in vase vi-

treo, impoſito in cacabo pleno aqua.

Aquæ compoſitæ, ad varios affectus, intra corpus præcipuè, quarũ quædam ex recentibus adhuc pharmacis & ſucculentis fiunt, aliæ verò infuſæ in plantarum ſuccis aut aquis deſtillatis ſero lactis, aut ſanguine.

AQua ſomnifera, Hyoſcyami vnciȩ duæ. Radicum mandragorȩ vncia. Opij drachmæ ſex. Gith, ſuccini, vtriuſque drach. duȩ. Sedi maioris & minoris, nymphææ, lactucæ, ſingul. manipulus. Trita infundantur in libras duas aquæ papaueris, cum vncia j.ſ. ſeminis lolij. per biduum deſtillentur.

Alia ſommifera. R. ſem. lolij libram. Sem. hyoſcyami ſelibram. Sem portulacæ libras duas. Sem. vel rad. mandragoræ vncias tres, halicacabi tantundem. Sigillatim tritis affundes, ſucci fabæ inuerſæ, ſucci rad. vel foliorũ hyoſcyami, vtriuſque libram. Succi foliorũ papau. nigri, aut ſi id deeſt, rubei, librã ſ. deſtillati huius liquoris exhibe vnciam. vehemens eſt.

Aqua petralis dicta, tertia Aegidij ꝑ

petram

petram seu calculum comminuat. Semi nis pimpinellæ, petrocelini, apij, ari, (aliâs caryophylli, sinapis, aro & lappa omissis, item apij, nimirũ herbę & radicis: nam semen prius nominatur) lappæ, mastiches singulorum partes æquales. Bene trita misceãtur cum sanguine lyncis (aliâs hirci, & melius) & pauco aceto affuso relinquantur per dies aliquot in vase bene occluso: tum destillentur. Vtilis est calculosis, qualiscunque fuerit calculus, rubeus, alb9, acutus, planus, quod si calculus fuerit confirmatus, patiens de hac aqua bibat quotidie, sic enim cõminuetur & redigetur in arenam. Hac aqua si semel quotidie lauẽtur capita scabiosa, curãtur, & noui capilli renascuntur, & scabies intra nouẽ dies curabitur. (aliâs & quæuis scabies inde lota curat̃ intra tres vel quatuor dies,) A ieiuno pota, sanguinis & coloris bonitatem facit (supra omnem medicinã) mirificè, neruos roborat, & morbum caducum tollit bis die pota. (Aliâs additur, Paralysin exterminat, si nõ sit mortua in membris) Aegidius & Lullus.

Aqua experta in vlceribus renũ & vesicæ per cardinalem Tutellensem. Caudæ equinæ, plantaginis rosarũ rub. gra-

norũ hallicaccabi, radicum althæę, glycyrrhizę, rasa singulorũ vncia Iuiubarũ sebesten vtrorumque drachmæ sex. Boli armeni semuncia. Quatuor seminũ cõmunium frig. maiorum mundatorum sing. drachmæ tres. Sem. papaueris albi drachmæ sex. Cytoniorum semũcia. Seri caprini libræ sex. Relinquantur per duos dies in infusiõe, postea destillẽtur. Propinabis ieiuno vncias quatuor tepidas, quandiu durauerit, Epiphanius empiricus.

Aqua alia composita, secunda inter Aegidij aquas: legitur etiã in libro Lulli de aquis. Ruta, satyrium cum manibus & testiculis, chelidonia, (aliâs, Ruta, agrimonia, satyrion, chelidoni.) saccharũ (aliâs tutia) & lapis calaminaris, æquali singula pondere contrita destillentur igne lento. Hęc aqua multis viribus pollet. Nullus oculorum dolor tam improbus est, qui non huic remedio cedat. Pota venenum omne pellit, aut cum cibo sumpta. Sic enim venenum vomitu reddit. Hydropicis medetur, stomachum ab omnibus prauis humoribus expurgat. Ignem sacrum vno die extinguit, si stuppa canabis in ea intincta superponatur. Valet etiam in igne

nigræ

nigræ diſpoſitionis exterius candido. vel (vt Germanicus quidã liber habet) contra internum calorem ignis: nam ſi rubedo foris appareat, nullo modo emplaſtrum imponi conueniet. Cancrum curat admixta aloë,& ſiuppa canabis in eam intincta emplaſtri modo impoſita, bis in die.

Aqua compoſita, prima inter Aegidij aquas. Hyſopi, pulegij, caryophillatæ, cichorij, ſingulorum drachma. Contrita deſtillentur. Poſtea accipe tutiæ petroſelini Alexandrini, rutæ, zedoariæ, aloës & lapidis calaminaris, ſingulorũ drachmam. Contrita decoques in prædicta aqua ad cõſumptionem tertiæ partis, & liquorem panno colatũ ſeruabis in vaſe vitreo diligenter obſtructo per dies nouẽ (aliâs quadraginta.) Poſtea detur in potu quotidie mane ante diem (aliâs per decem dies) ægro ieiuno. Prodeſt autem contra morbum caducum, ſi ſex horis poſtea qui ſumpſit ieiunare pergat. Et ſanè efficaciſsimum eſt remediũ. Omnem neruorũ reſolutionem ſanat, & membra corroborat. Cum caſtoreo pota valet contra omnẽ guttam, quæ nondum radices egit in membris. Nouem continuis diebus à ieiuno pota fugato-

mnem febrim ex quacunq; materia prouenientem, (si per nouem dies quotidie manè bibatur.) Est etiam vtilissima hæc aqua ad abluendum vulnera in quibus nerui dissecti sunt.

Alia Aegidij numero nona, aliqui duplicē vocant. Seminis apij, sem. papaueris albi, apij. zinzib. (aliâs, Sem. apij, papaueris albi, sacchari, caryophil.) singulorum æquale pondus. Tritis in mortario adde aquam conseruatiuam (hoc est ex petroselino destillatā) & destilla. Hoc summum est tussis remedium, & malè affecti pectoris, si quis ieiunus eam frigidam biberit, & vesperi quàm poterit calidissimam. Cum castoreo calida pota valet contra apoplexiam & membra paralytica sanat, modo paralysis non sit mortua in mēbris. Somnum & quietem facilem conciliat: membra omnia exhilarat: prauos humores pellit, & caput ac cerebrum confirmat.

Alia inter Aegidij aquas numero sext. Gladioli, hyssopi, sauinę, abrotoni (aliâs seminis abrotoni, omissa sauina, nō placet.) singulorū æquas partes, simul tere, & per dies aliquot relinque, tū destilla. Hæc aqua ꝑ quā efficax est. Resistit omnibus febrib⁹ tū calidis tū frigidis. Men-

sca

ſes prouocat, ſi modo ter bibatur, ſed noxia foret prægnāti, & fœtū perderet. Reſtringit fluxum ſanguinis & vētris, (ego ſanguinem ab ea vndecunq; cieri potius quā ſiſti dixerim: alius codex, nihil quā ventris fluxum ab ea ſiſti, habet.) & ſtomachū purgat à malis humoribus. Vermes interimit à ieiuno pota, & omnem dolorē curat: cum caſtoreo paralyſin ſanat, ſi quotidie quā calidiſsima bibatur, intra tres dies. Eandem deſcriptionem reperio in libello Lulli de aquis.

Aqua contra peſtem, &c. ex ſanguine maiadis, id eſt verris caſtrati, ex libro quodam Germanico manu ſcripto.

MAialē vndiquaque ruffum & boni habit⁹ iugulato ſanguinē olla recens exceptū, bacillo de iunipero rubra diu agitato, & agitādo collectū ſanguinis grumū abiicito. Tum ramēta eiuſdē iuniperi immites, & baccas de iunipero rubra ſimiliter circiter vigintiquinque. His addes parum agrimoniæ, rutę, phu, ſcabioſæ, veronicæ vulgò ſic dictæ, pimpinellæ, cichorij, pulegij, ſingu. manipulum. Quòd ſi ſanguinis menſura ſextarios tres exceſſerit, adiicies theriacæ vn-

cias duas: sin minor fuerit, pro portione sanguinis theriacę modum minues. Debent autem omnia pręparata in promptu esse, vt sanguini adhuc calenti imponantur. Permixtis omnibus liquorem stillatitium elicito, quem diligenter seruatū in vitreo vase dies octo insolabis. quod semel quodānis facies: durat enim circiter viginti annos. Hunc liquorem experiētia constat egregiè prodesse aduersus pestem, apostemata capitis & laterum seu costarum, iecoris & pulmonis morbos, lienis inflationem, sanguinem corruptum, febrim, tumores, cordis tremorem, hidropem, calores præter naturam, malos humores, & imprimis aduersus venena & pestillētem febrim. Bibet autem æger quocūque ex prædictis morbis correptus, lingulę mēsuram, vel quatuor aut quinque guttas, & vt insuper sudet curabis.

De *purgantibus medicamentis compositis destillatis.*

AQuæ compositæ dicendæ sunt etiá illæ quæ ex medicamentis compositis, in vino, aqua ardente, alióue liquore maceratis, destillantur. Aromaticæ quædam compositiones, ad cordis & spirituū vires instaurandas aquis caponum

paran

parandis per destillationē, vt supra dixi, miscentur: Item aquis ardētibus, seu potius quintæ essentiæ vini aduersus pestē & venena, vt supra docuimus. Sed & pur gātia medicaméta electuaria præcipuè, in quibus diacrydium & alia vehementia & stomacho inimica recipiuntur, liquoribus admixta, pręcipuè cū aqua ardente rectificata, aut cū vino, (fortassis etiam cum vino & lacte, aut lacte seróue seorsim, in calidiorib. naturis & morbis, rectè fieret,) & aliquādiu in infusione relicta, artificiosè destillantur, vt propinentur iis qui vel delicati sunt & diuites, vel nimium viribus exausti, aut stomacho ad reliqua pharmacha abhorrente. Quod & Lullus vehementer laudat, & empirici quidam nobis cogniti cum gloria vsurparunt. Noui ego quendam qui electuarium hamech & quòd de succo rosarū cognominatur, præcipuè destillabat: & exceptum liquorem per se propinabat imbecillioribus, robustioribus verò electuarij aliquid miscebat, ita se sine omni molestia ægros purgare inquiens. ¶ Cum elleboro aqua fit quæ iuuentutem instaurat: talem apud patrem meum vidi. Sed huiusmodi aquæ diuexant corpora, & fuccatam iuuētutis

imaginem præſtant, Cardanus.

Aurum potabile.

DE auro potabili, qui volet, legere poterit multa in lib. Philippi Vlſtadij, quem Cœlũ philoſophorũ inſcribit, & in libro Lulli de quinta eſſentia. Ineſſe quidem vim auro, quæ ab eo igni to extinctoq́ue in aqua, emanet, argumẽto eſt, quòd aqua in qua extincta fuerit maſſa ferri, vel auri, vel argẽti, aduerſus aconitũ venenũ commendatur à Nicandro: videtur enim de aqua intelligendum, in qua hæc metalla extingui debeant, cum nullũ alium liquorem nominet. Ferrum, inquit, ignitum, extinguas aut ferri ſcoriam, aut aurum ignitũ aut argẽtum, in turpida potione intinguas. Vbi interpres, Ferrum (inquit) in aqua extingue, & bibe. Et paulò poſt, Scoriã ferri in melle extingue & bibe apobamma, ſic vocans liquorẽ in quo aliquid extinctũ eſt. Dioſcorides in vino extingui iubet (vt & Auicẽna habet & Aegineta nec nõ Aetius, qui & molarem lapidem ita extinctum conferre addit, & vinum bibendũ eſſe calidum) his verbis, Et ferri ſcoria, aut ferrum ipſum, aut aurũ, aut argentum candens vino extinctum, ſi is liquor bibatur. Et ſané vinum plus vi

rium

rium auri candẽtis quàm aqua recipere posse videtur. Aquam cùm aliquãdo gustarem, in qua sæpius extinctum erat aurum, nullam in eo qualitatem odoris saporisue mutati deprehendere potui. Rursus aquam ardentem, præsertim ad quintam essentiá redactam, amplius vino viriũ auri attrahere credibile est: magisq; si aurum in tenuissimas diductum laminas fuerit, maximè verò si in calcẽ redactũ. Sed hæc omnia superabit, quod ex auro redditũ fuerit oleum. Simpliciter verò decocti auri, vt in iure caponis, vim planè nullã esse, nisi quid ipsa persuasio potest, crediderim cum plerisque omnibus eruditis. De auri facultatibus vide Auicen. lib. 2. cap. 78. Sed quoniam purissimũ ad remedia deligendũ est, adscribam hic Plinij verba ex lib. 33. circa finẽ capi. 4. de auri purgatione. Torretur aurum cũ salis grumo pondere triplici misso: & rursum cũ duabus salis portionibus, & vna lapidis, quẽ chiston vocãt: ita virus tradit rebus vnà crematis in fictili vase: ipsum purũ & incorruptum. Ego Pliniũ hoc loco non rectè schistum lapidem pro schisto alumine accepisse coniicio, nam & alibi, (lib. 35. cap. 15.) aurum à lumine nigro purgari ipse scribit.

Exce

Excellit autem inter aluminis genera q̃ schistum vocatur. Quin & ratio à viribus sumpta magis pro alumine facit:nã & sale p se purgari dicit aurũ, & schisto addito, atqui alumẽ ad salis effectus,magis quàm lapis schistos accedit,cui veteres nullam aliam vim tribuunt nisi quã cum hæmatite(cui cõgener est)communem habet, nempe sanguinis sistendi. Alumẽ verò ad purgationem metallorũ etiam in aqua forti, vt vocãt, assumitur. Excusari tamen Plinius potest,quòd lapidis nomen communis apud eum sit: nam & argentum viuum, & metallica multa lapides nominat: quare etiã alumen schistõ,lapidem schiston,appellare potuit. Nõ debuit tamẽ hoc facere propter differentiã illius qui propriè lapis schistus vocatur. Eodem in loco Plinij post verba iam recitata,mox subiicitur. Reliquus cinis (salis scilicet quo cũ vna cremato purgatum est aurum, vel duarũ salis partiũ, schisti verò vnius) seruatus in fictili & ex aqua illitus, lichenas in facie sanat,lomento eum conuenit ablui, fistulas etiam sanat, & quæ vocantur hæmorrhoides. Quòd si trito spuma adiiciatur,putria vlcera & tetri odoris emẽdat. Ex melle verò decoctũ cum

melanthio, & illitum vmbilico, leuiter soluit aluum. Verrucas curari eo Mar. Varro author est. Hic in prioribus verbis, cinis seruatus & illit⁹, nemo dubitare potest quin de cinere loquatur. sequētia verò decoctum & illitum, ad aurum ipsum videntur pertinere. Sed meo quidem iudicio legendum fuerit decoctus & illitus, idem nimirum cinis, vt & sermonis consequētia & ipsa remediorū ratio postulat. Nam & salis vsus apud medicos (Dioscoridem & alios) est ad lichenas siue impetigines, ad excrescētias omnes erysipelata & herpetes: & cū melle tosti ad phagedænas, &c. Puerorum verrucas nostri sale & fuligine perfricant. Et alumen apud Plinium putrescētia vlcera compescit, cum adipe: phagedęnas vlcerū ex aceto, aut cum galla pari pondere cremata: cum salis duabus partibus (qua proportione etiam ad auri purgationem miscetur) vitia quæ serpūt. Porrò spumę nomine Plinius halosachnem intelligit vt etiam 31.7. In hunc locum nihil obseruatū inuenio ab Hermolao aut Gelenio. ¶ Cæterum vt alumine aurum purgatur, sic etiam misy, teste similiter Plinio 34.12. & alia ratione cum argento viuo, vide Pliniū 33.6. Vt purgetur

tur cum plumbo coquitur, Idem 33.3. Alium eiusdem purgandi modum Cardanus lib.6.de subtilitate describit.

Aurum potabile, Recipe mel & fauos de examine apum nouellarũ: cui misceбis ambram griseam, sperma ceti, agallochum, piper lõgum, caryophyllos, nucẽ moschatã: sandalos & aurũ purũ. Hęc in fimo equino per dies triginta relinquens. Postea destillabis per alembicum in Balneo, deinde materiam relictã con teres (læuigando super lapide nimirũ,) & aquam destillatam denuò ei superinfundes, & iterũ destillabis in cineribus. Hæc aqua aurum soluit. Quòd si aurum potabile induratur, accipies de eo magnitudine pisi, & impones in ouum coctum durum, cui vitellum ademeris, ita soluetur. hoc ęgro propinabis, corroborat enim per se, Innominatus.

Chymistæ ex auro solido liquorẽ faciunt, qui potus, vt aiunt, corpus lætificat, Geor. Agricola.

Sapientibus placet, quod edere cibos paratos in vasis aureis, vel quorum decoctioni adiunctæ fuerunt laminæ auri: & bibere vinum in quo laminę vel monetę aureæ extinctæ fuerint multoties, bonã habitudinem cordi cõciliat & imprimit vali

validè. Arnoldus de cõſeruanda virtute.

In quinta eſſen. vini, aurum, argentũ vinum, margaritæ, & lapides pretioſi aliaq; metalla diſſolui poſſunt, ad faciẽdũ aurũ potabile. Sed hæc auri reſolutio ad chymiſtas potius quàm medicos pertinet, Phil. Vlſtadius capite nono & deinceps: vbi plura de auro potabili legent qui volent.

Vinum in quo lamina auri quadrageſies aut quinquageſies extincta fuerit, apud quoſdam loco auri potabilis habetur, Arnoldus de Villa noua.

Idem in libro de vino. Vinum extinctionis auri, (inquit) habet proprietatẽ magnam in multis cõditionibus, fit autem extincta lamina auri in bono vino quatuor aut quinque vicibus, dimittatur clareſcere, & diligenter colatum ſeruetur, habet enim virtutem confortandi cor, & deſicat ſuperfluitates omnium aliarum fęcum à ſanguine: & ſubſtantiam cordis & ſpiritus ſua claritate illuminare poteſt. ſua ſoliditate confortare: & ſuo temperamento temperare & pręſeruare, ſanguinem purgare, & ſua grauitate ſuperfluitates ad partes expulſionum inclinare, & iuuentutem conſeruare: virtutes partium princi-

palium in ſuis actionibus conſeruat, & tẽperie ſoluit vrinam delegatam, ſanat epilepticos & inſenſatos, & cõfert lepro ſis. Multi hoc tẽpore viri diuites & principes, partes aliquas auri cũ ferculis eorum coqui iubent, alij vtuntur in pãnellis cum electuariis, alij in limatura, nam in cõfectione diacameron additur tum auri tum argenti limatura. Sunt qui fruſtum auri in ore tenere & ſaliuam deglũtire ſoleant. Conſtat autem quòd argentum ore retentum extinguit ſitim: & coralium confortat ſtomachũ, tum retentum ore tum collo ſuſpenſum, ita quòd pẽdeat verſus ſtomachum, ſic enim eius conturbationẽ prohiberi expertus ſum. Alij cõuertunt aurũ in aquã potabilem, qui modus ſine dubio optimus eſt. Et alij quidẽ aliter eo vtuntur pro diuerſis hominũ conditionibus & tẽperamẽtis. Eſt ſane aurũ res arcana, perfectiſsima, temperamento æquali & mirabili proportione elemẽtariũ virtutũ compoſita, cui nullũ corpus mixtũ cõparari poteſt. Vulnus cũ eo factum non inflãmatur, in electuariis cõfortat viſum, & ſynceram reddit ſupra omnia ſubſtantiã cordis & principium vitæ. leprã palliat & refrænat. Sed hę virtutes auro vero & naturali
non

non chymistico attribui debent.

Elixir vitæ, quod nuper amicus quidam nobis communicauit per literas his verbis. Huius remedij descriptio Roma ad me missa est, quod an tantum posit quantum pollicetur nondum expertus sum. Extingue aurum ter vel quater in vino vel sæpius pro quantitate vini Deinde destillabis in Balneo Ma. quater, & vteris in variis morbis tam calidis quàm frigidis, addendo calida vel frigida remedia, & interdum aliquid bonæ theriacæ prout morbus postulauerit.

Spiritũ siue quintã essentiam auri, quidam ad vitia iecoris sananda extollunt.

Aquæ aliquot compositæ ad oculorum affectus.

AQua mirabilis ad visum cõseruandum, & contra maculam oculorũ. Rutæ foliorum, mentæ, rosarum rub. saluiæ, capillorum Veneris, (alij mentã & saluiam omittunt, & pro iis addũt, fœniculum, verbenã eufragiã, betonicã, siler montanum, & endiuiã,) singulorum manipuli sex. Ponãtur in vino albo per diẽ naturalem, deinde destillentur per alembicũ. Quæ primò effluxerit aqua, argẽto

comparatur: ſecunda auro: tertia Balſamo, & hæc in vitro diligentiſsimè ſeruari debet. Lullus. Aqua ad omnes curabiles oculorum affectus, ex Aegidio & Lullo, deſcripta eſt à nobis ſuperius inter aquas compoſitas ad varios affectus internos. Aqua compoſita ad oculos.

Per initium Maij collige chelidoniã, verbenam, rutam, fœniculum: teres ſingulatim, & de ſucco ſingularum vncias ternas accipies: miſcebis, addes parum de pampinis (vt Galli vocant, pampes) roſarum, tres vncias ſacchari candi, tutiæ optimæ vncias quatuor, & tantundem ſanguinis draconis. Omnia trita miſcebis & deſtillabis in alembico vitreo. Liquorẽ qui extillauerit per duos aut tres dies in recipiente clauſo relinques, deinde vteris. Efficax eſt ad oculos malè affectos, rubentes, & catarractam ſiue ſuffuſionem. Aqua vitis vnà cum melle per ignem ſublimata, oculorum lippitudines maximè curat, Monachi in Meſuen. Eſt autem aqua vitis, inquiunt, quę tempore veris cùm putantur vites, ex locis inciſis, per aliquot dies clariſsima deſtillat. Hæc aqua etiã non deſtillata, punctiones & calorem oculorum remouet, & viſum ex calida cauſa impeditum clarificat.

rificat, si in vtroque angulo oculi gutta vna ponatur, Rogerius.

Aqua vel oleum de sponsa solis visum acuit, & quemuis oculorum affectum intra quinque dies curat, & cæt. vide infra in cosmeticis aquis inter eas quæ ad capillos tingendos faciunt. Aqua pro oculis æstate, ad præseruationem visus, descripta à Io. Manardo in epistolis 6.4.

Rosarũ partes tres: herbæ fœniculi, rutæ, ana partẽ vnam: incidantur, & simul bene commisceantur, & post tres dies destilletur aqua, vel cum solo vapore aquæ bullientis, vel in Sole, vel ad Balneũ Mariæ vocatum, ita vt in recipiente aquam vase pugillus earundem herbarum (melius si aridæ fuerint, nostro iudicio) imponatur, vt super eas stillæ cadant & rostrum superioris vasis cum inferiore illo studiose committatur, & circumlinatur vt vapores exire non posint.

Aqua ophthalmica quædam ex Rogerio.

REpleto vase destillatorio foliis agrimoniæ, verbenę, fœniculi, rutæ, memithę, & leuistici ĩcisis, supasperge aliquantulũ vini albi & clari, & vasis lutatis

destilla. Hic liquor tumorem palpebrarũ ex frig. causa reprimit, lippitudinẽ desic cat, lachrymas intercipit. visum clarificat, maculas frangit. Quòd si efficaciorẽ volueris pro maculis frangẽdis, adde folia callitrichi, & morsus gallinæ (anagal lidis) cui flores rubẽt. Potest etiam è fœniculo elici aqua ad easdẽ causas. Nã ex radicibus & foliis fœniculi in aqua decoctis liquor collectus in pelui, supra aquã illã adhuc bullientẽ posita, in phiala seruatur, & quotidie mane & vesperi gutta vna in angulo oculi ponitur ad prædictas causas communi experimento.

Vt maculam frangas, myrrham & aloẽn trita cum præditis aquis misce: & colati liquoris guttam mane & sero in vtroque angulo oculi pone.

Aqua de floribus spinæ albæ & salicis destillata punctiones, calores & rubores oculorum remouet, lachrymas de calida causa intercipit, & maculas de eadem causa frangit.

Aqua de foliis (& floribus) euphragiæ lachrymas de frig. causa intercipit, palpebras de eadem causa tumidas extenuat, maculas ex eadem causa frangit, & visum impeditum restituit. (Ego euphragiam nõ calfacere, sed temperatam esse,

vel

vel modicè refrigerare gradu primo, ſiccare autẽ ſecundo dixerim.) Aqua egregia, ad viſus debilitatem à Gordino deſcripta. R. Chelidoniæ, fœniculi, rutæ, ſileris mon. eufragiæ, verbenæ, roſarum rub. electarũ ana. lib. ſ. caryophyllorum piperis longi ana vnc. duas. Cõcaſſata in alembico vitreo igne lento deſtilla, & quotidie impone in oculis.

Alia eiuſdem ad fiſtulas, quibus eam mederi certum eſt. Vini albi optimi deſtillati eodem vaſe, quo aqua vitæ lib. 2. aquæ roriſmarini, ſaluiæ. ſing. lib. 5. ſacchari lib. 2. Simul denuo deſtillatis adiicito ſaluię, florũ roriſmarini, ſing. vnciã. Macerata diebus octo, colabis, & vteris.

Aqua ad cancrum in quacunque parte corporis. Herba cancri quæ etiam pes columbinus vocatur, flores cotoneorũ, flores cerifolij, frondes aut folia rubi Idęi (quem Galli framboſiam vocant,) & paucæ roſæ albæ, mel, & vinum album, & alumen quod Galli à glacie nominant. Hæc omnia ſimul deſtillentur, Andreas Furnerius.

Aqua ex talpa, &c. ad omnem guttam, noli me tãgere, capitis ſcabiem, guttam roſaceam & lupum: Vide infra inter coſmeticas vbi aquæ ad tingendos capillos

inuentæ recẽſentur. In coſmeticis etiam referemus aquas illas qua tubercula & vlcuſcula in facie ſanantur.

De aquis odoris.

AQuę nõnullę ſolius ferè odoris gratia fiunt, vt manibus, faciei & capitis barbæque pilis aſpergantur: item linteis ſudariolis, & veſtimentis, cum aliis tum lectorum, quibus non ſolùm aſperſione, ſed etiam vapore ſuo feruidam odoris ſuauitatem communicent. Roſacea etiam ad ciborum condimenta venit, ſola puto in hoc genere. nam & ad intinctus aſſumitur, & infunditur aſsis carnibus adhuc calidis, &c. Cæterum ex odoratis aquis alię ſimpliciores ſunt, alię ex pluribus compoſitæ. Vtriuſque aquæ virtutum, aureas noſtri vocant, adnumerari poſſunt: nam & harum aliæ ſimpliciores ſunt, aliæ compoſitæ. Sed aquę aureæ plereque omnes etiam intra corpus ſumuntur, & omnes in vino aut aqua ardente herbis aut aromatib. infuſis fiunt. Odoratæ nobis ſimpliciter dictæ aliter vt ex ſubiectis exemplis patebit. Rurſus odoratæ vel totæ deſtillantur, vel poſt deſtillationem etiam odorata quædam pretioſa ei adduntur.

Quædam ſine deſtillatione fiunt.

Ireos puluis aquæ calidæ mixtus, odoratam reddit, & barbitonſoribus in vſu eſt. Lauendulæ & multò magis ſpicæ vulgò dictæ flores, tum recentes, tum aridi, in aquam aut vinum, aut aquam ardentem vaſe bene obturato inſolatoque iniiciunt, vt odore ſuo imbuant. Sed recentes & adhuc humidi, vinum ferè in acetum conuertunt. ſicci non item.

Odoratior autem fiet liquor, ſi flores in vaſe vitreo clauſo, in Sole ſiccentur: & poſtea vinum album affundatur. Quòd ſi quis odoratam aquam ex tempore deſideret, vnam aut alteram guttam olei de ſpica aquæ puræ ſatis copioſæ affundat, & ſimul in vitreo vaſe oris anguſti agitet. Hæc omnia quanquam ſine deſtillatione fiunt: eadem tamen ritè deſtillata, præſertim aliis quibuſdam admixtis, ſiue pretioſis, vt moſcho, ambra, ziuetta, caphura, agallocho, ſiue mediocribus, vt aſſa dulci, ſtyrace, & ſtacte, myrrha, aromatibus quibuſuis, præcipuè caryophyllis: aut etiam vilibus, vt roſis, corticibus aut floribus, aut foliis citri, limonis, arantij, foliis lauri, herbis communibus odoratis, roſmarino, amaraco, ozimo, &c. multò ſuauiora fient.

Crocus quidem nimis vehemens eſt, & caput replet.

Aquæ roſarum cum moſcho, cum croco, cum caryophyllis, cum caphura, &c. ex Bulcaſi.

CVm moſcho. In aquæ roſaceæ libris duabus pones moſchi boni cõtriti aureũ, in vẽtre deſtillationis vitreo. Et deſtillabis paulatim, & repones in vaſe vitreo diligenter occluſo. Aqua eſt mirè odorifera, & regibus conueniens, vt panni eorum inde aſpergantur.

Cum croco. Croci boni ſemunciam in libris duab. aquæ roſaceæ infundes per ſpacium diei, & deſtillabis. Vtilis eſt hæc aqua vt miſceatur medicamentis: item ad odorem & ornatum.

Cum caryophyllis. Caryophllorum contritorum ſemunciam in ſeſqui libra aquæ roſaceæ per horas xxiiij. pones, & deſtillabis.

Cum caphura. Vnciam caphuræ cum libra aquæ roſaceæ deſtillabis, & vtêris in medicamentis regum.

Eodem modo fit aqua roſata cum ſandalis, & aliis ſpeciebus (aromatibus) quibuſuis

bufuis. Sunt qui destillant hæc omnia in aqua simplici locò rosaceæ.

¶ Tribulum, quasi trifolium Romæ vocant, herbam odoratissimam, quam destillant pro suffumigiis, & aliis variis odoramentorum lasciuiis faciendis. Monachi in Mesuen.

Aqua odorifera, qua capitis, cordis & stomachi vires refocillantur. Florum lauendulæ manipuli quatuor. Rosarum alb. & rub. vtrarumque manipuli duo. Rorismarini, caryophyllatæ, cyperi recentis, corticum citranguli, singu. manipulus. Menthæ, saluię, thymi, sambuchi, foliorum lauri, vel pulegij singu. manipulus semis. Caryophyllorũ vnciæ quatuor. Galangæ, nucis mosch. calami aromatici, zinziberis, cinnamomi, florum (malim radicis) ireos, singul. semuncia. Vini albi libræ sex, (vel q. s.) Trita infundantur per octo dies in vitro bene clauso. postea vtere. Egregia est ad manum lotionem, si parum inde ad copiosam aquam puram miscueris. Poteris etiam destillata vti & imponere moschi scrupulum, Epiphanius empiricus.

Alia eiusdem eximia odoris suauitate oblectans, zibetti, moschi vtriusque drachma. ligetur in linteo subtili, & infun-

datur ad Solem per aliquot dies in aquæ rosaceæ libris duabus.

Alia eiusdem, perquàm odorifera. Ozimi, menthæ, sambuchi iridis, hyssopi, balsamitę, (sisymbrium interpretor,) satureiæ, saluiæ, melissæ, lauendulæ, rorismarini, singulorum manipulus semis.

Caryophyllorum, cinnamomi, nucis moschatæ. singul. vncia. Citrangula poma (à citriorum genere ouata specie, colore luteo) tria aut quatuor. Terantur & infundantur in aqua rosarum triduo. deinde lento igne destillentur. Destillatione peracta addes moschi scrupulum, & insolabis.

Alia eiusdem, excellentissimi odoris. Aquæ rosarum libræ tres caryophyllorum, cinnamomi, sandalorum citrinorum, singul. drachmæ sex, florum lauendulæ manipuli duo. Asse dulcis drachmę sex. Vini maluatici, aquæ vitæ vtriusque vnciæ duæ. Relinque per mensem in infusione ad solem bene clausa in vitro, vel super fornace. Deinde in balneo Mariæ destilla, & adde destillationi mosci drachmam semis. Tum rursus diebus decem in Sole vel super fornace relinque, vtere. Mirum in modum odorata est.

Aquæ odoratæ Andreæ Furnerij, in libro eius Gallico de decoratione naturæ humanæ.

AQua mirę ſuauitatis, pro ſuffiendis lectorũ linteis, vnde locus vniuerſus grato odore ſpirat. In paruam phialam vitream immittes octodecim aut viginti grana moſchi, & zibetti, & ambræ parum, deinde aqua roſacea impletam igni appones, & cum incaluerit auferes, & bene obſtructam refrigerari ſines. poſt quam biduo ſic reliqueris, vtêris deinceps. Tam elegans eſt, ac ſi deſtillata fuiſſet. Cum induſium aut lintea ſuffire volueris, pones eam in vaſe ore largo, & ſupra eam bullientem veſtimenta extendes, vt vaporem imbibant. Alius modus aquæ odoratæ quam vocant caſſolettam, id eſt capſulam. In vas paruum ex orichalco funde modicum aquæ roſaceæ moſchatæ, & modicum zibetti, & caryopyllos, agallochum, ſtyracem calamitam, omnia trita ad ignem miſceto: & exhalante inde vapore imbues quæ volueris veſtimenta. Mirabilis eſt odor, quem vt conſerues, vas diligenter claudes: & cùm videbitur, amplius roſaceæ

affun

affundes, vt renouetur.

Alius. In aquæ rosaceæ libras quatuor immittes assæ dulcis crassiusculè tritæ, styracis, & caryophyllorum, camphoræ, agallochi singulorum vnciam. Moschi, zibetti, vtriusque grana viginti. Hæc pariter indes in vas vitreum membrana clausum, decem aut duodecim foraminibus modicè pertusum & vas ipsum in cacabo aqua pleno per horas quatuor bullire permittes quasi in balneo Mariæ. Postea refrigeratum colabis per linteum subtile, & in vitreo vase seruabis, in quo moschi grana quindecim iniecta fuerint, quibus cum aqua iam dicta perfusis, (dilutis) vas obstrues, & per quinque dies insolabis. Sic aquam habebis longè odoratissimam.

Aqua odorifera & secreta, cuius pars vna cum decem aquæ puræ partibus mixta totã facit suauissimã. Moschi grana viginti plus minus, (prout odor eius magis minúsue tibi placuerit,) nucis moschatæ, caryophyllorũ, galãgæ, spicænardi, granorũ paradisi, macis, cinnamomi, singulorum vncia. Omnia trita indatur in vas vitreum destillationi idoneũ, affusa aquæ rosaceæ sesquilibra aut circiter. Sic per quatuor aut quinque dies relin-

ques

ques postea addes ter tantum aquæ rosaceæ, & totum hoc destillabis in alembico in cacabo pleno aqua bulliente tanquam in Balneo Mariæ. Aquam inde collectam diligenter occlusam seruabis ad eundem vsum vt superiorem.

Alia excellens. Aquæ florum citri libræ duæ. Aquæ de rosis rubeis libra: de myrtis, selibra. Rosarum moschatarum bona quantitas, & similiter iasmini (scilicet florum,) caryophyllorum semuncia. Assæ dulcis bene contritæ vnciæ tres. Vernicis vncia. Styracis calamitæ & rubei, vtriusque semūcia Omnia trita & aquis admixta destillabis in alēbico vitreo cū capite & recipiēte diligenter luto leptis, ad exiguū ignem aut in balneo Mariæ, vel in cacabo aquæ bullientis.

Aqua odoratissima, qua cum etiā oleū destillatur Illa quidē vel cum cētuplo aquę purę, permixta, totā sua suauitate imbuit hoc vero etiā cū millecuplo. Myrrhæ electæ, puræ, recentis & pinguis in frustula minutatim cōtritæ libra. Succi rosarū selibra Mixta in alembico destillantur in cinerib. vbi primum lēto igne aquam separabis, aucto deinde oleū: demum aqua ab oleo secernes. Aqua illa faciei nitorem conciliat. Vulnera efficaciter glu.

ter glutinat tum vetera tum noua. Oleũ verò maximè pretiosum est, & eadē quę aqua efficit, sed multò celerius: verbi gratia, horæ spatio, quod aqua diei. Aquæ huius destillatæ vnciæ cētenis aquæ puræ admixta, omnes reddit egregié odoratas, olei verò vncia, aquæ puræ etiam centenis libris addita, idem facit.

Aqua rosacea moschata: quæ ad aliàs etiam compositiones requiritur. In vase vitreo quod inferius largũ, supra angustum sit, moschi grana duodecim aut amplius immitte, & sic membrana clausum per quatuor aut quinque dies insolato. Deinde vas aliud simile rosis repletum modicè siccis & tusis, obstrues linteo tenui & raro, vel cilicio. Tum os vasis quod rosas continet, impones in os alterius quo moschus continetur, & diligenter luto obstrues ambitum, & insolabis, ita vt vas rosarum superiore loco sit, alterum inferiore, in fenestra aut alibi vbi calor Solis vehemens sit. Poteris etiam rosas modicè siccas & contusas optima aqua rosarum aspergere, & ita in destillatorium immittere, &c. Hac aqua longè suauissima tum per se vteris cum volueris, tum aliis compositionibus eam admiscebis.

Aquæ destillatæ Cosmeticæ, hoc est ad ornatum pertinentes.

AQuæ destillatæ cosmeticæ in aliquot differentias distrahũtur. Aliæ enim faciei conueniunt, vt colorem eius reddant, album, roseum, nitidum, rugas amoueant, à Sole præseruent: aut vt maculas & scabritiem in ea aboleant. Aliæ ad capillos & colorem in eis mutandum pertinent. Aliæ dentes dealbant.

Non debet autem omnis cosmeticorũ vsus inhonestus, & homine probè instituto indignus videri. Nã Galenus quoq; clarissimus medicorum cosmetica medicamenta non pauca præscribit in opere de compositione sec. locos:& sæpe vtilẽ & honestũ eorum vsum esse docet. Nam maritorum quorundam improbitas paruis & leuibus cõiugum vitiis, ab amore earum ad pellices & meretrices auertitur:& vitia quædam huiusmodi sunt, vt hominem ingenuum cum iis in publico apparere pudeat: nonnulla etiam molestiam inferunt, doldrémue aut pruritum, vt tubercula quædam in facie, &c.

Nos quidem hæc non mulieribus aut

aliis

aliis hominibus, ſed medicis tantum ſcribimus, quos viros bonos, & prudentes eſſe conuenit: vt cum aliàs honeſtis iſtis remediis vtantur, tum imprimis cum huiuſmodi à Regum & principum nobiliumque matronis ſpectatæ probitatis requiruntur. Plura de iſtis, & quid coſmetica ars, qua honeſtus ornatus queritur, à commotrica & fucatoria differat, leges apud Galenum de compoſ. medic. ſec. locos libri. .capi. 2.

Aquas coſmeticas ſimplices hic non referemus, vt ſunt aqua florum fabarum, fragorum, roris, lactis caprini. Vide ſupra de aqua fragorum, & de eadem ac ceteris apud Brunſuicenſem aut Ryffium. Habet & aqua vitæ vim coſmeticam vt ſuo loco recitauimus.

Aquæ deſtillatæ de foliis perſici & ſalicis, æquo pondere mixtæ humectata inde tubercula in facie rubicunda, Galli vocant [rubiz,] perſanant.

Vinum aromaticũ ad ornatum mulierũ, quæ cutim albã ſubtilẽ, purã & coloratiorẽ reddit. Zinziber & cinnamomũ pone in vino, & deſtilla ad modum aquæ roſaceæ. Valet etiam contra omnes frigidas complexiones, & maximè contra paralyſin, Arnoldus in libro de vino.

Coſm

Cosmeticam aquam, qua cum mulieres cutẽ crassam, nigram & squamosam emendant, ex argẽto viuo cocto in ouo crudo, &c. habes apud Nicol. Massam de morbo Catholico lib. 6 capi. 2.

Aqua ad faciei candorem. Spumæ argenti lib. ſ Tritam cerne, & in aceti albi lib. 2. decoqueat tertiæ partis consumptionẽ, rudè agitando, decoctam destillato. Tandem addito caphuræ semunciam aphronitri, olei de tartaro, aluminis scissilis, sing. vnciam. Colato per pannum crassiorem, faciem & collũ illine, Epiphanius Empiricus.

Alia eiusdem ad faciei nitorem. R. radicum lilij, arij, dracunculi, singularum recẽtium selibram. Aquæ florũ fabarum sesquilibrã. Aquæ rosaceæ vncias octo. destilla, adiice moscho carij, cinnamomi, vtriusque drachmas duas. Faciem bis die abluito.

Aqua ad eundem vsum elegans, eiusdem. R. Florum fabarum, amygdalarũ amararũ, persici foliorum, singu. vncias tres: lactis caprini, quãtũ aliorũ omniũ destillatis, adde 6. vel 8 ouorum elixorũ albumina, quę misceri agitariq; cũ aqua destillata oportet: mox iterũ destillato atq; caphurę drachmas duas admisceto,

Aqua Gallicana, ad lentigines, omnẽ ſcabritiem & maculas faciei. Tartari ad albedinẽ vſque cremati libra. Maſtichæ, tragacãthæ, vtriuſq; ſemuncia. Camphoræ drachmæ ſex. Albumina ouorũ quatuor. Trita mixtaq́; in aqua roſacea deſtillentur. Remediantur cum admiratione, Epiphanius Empiricus.

Aqua cõciliãs faciei roſeum & formoſum colorẽ. R. pintã aquę vitę ter deſtillatæ, praſilij vnciã: caryophyllos numero decem & totidem grana paradiſi. cubebas quinque numero. Omnia trita & cribrata cum aqua vitę perparũ feruefacies in vaſe diligẽter operculato, ne quid vllo modo expiret. Deinde refrigeratam hanc mixturã deſtillabis per alẽbicũ vitreũ omnino lẽto igne, & habebis aquã bonã & clarã. Cùm vti volueris, ſpongia inde madida faciẽ vel cutẽ alicuius tinge. Facit em̃ ſine dubio colorẽ roſeũ, candidum formoſum. Et durat iſta tinctura longo tẽpore: nẽpe per duos vel tres annos. Quòd ſi aqua vitæ defuerit, accipe vinum rubeũ de Rupella quod reperiri põt optimũ, mẽſura ſemiloti: maior em̃ vini mẽſura eſſe debet quàm aquæ vitæ. Sed aqua vitæ multò melior eſt ad hanc aquã parandã Hæc aqua cutẽ hominis

ſubtiliter

ſubtiliter & mirabiliter ornat, Ex codice manu ſcripto ſine authore.

Huic ſimilem mox ponemus ex Gordonio.

Alia rugas maculas faciei tollēs, & cutim clarificans ex albuminibus ouorum deſtillatis. Vide ſupra inter aquas ſimplices in Balneo Mariæ deſtillatas.

Aqua mirabilis quæ delet napas (tubercula ſeu puſtulas papuláſue, aliqui napas vocant. Itali puto) Lupinas, glandulas, ſcrophulas, porros, id eſt verrucas, & omnia naſcentia mala vbiuis in corpore tollit. Olei laurini libræ duæ, thuris albi, maſtiches electæ, gummi Arabici, terebinthinæ claræ, ſingulorum drachmæ tres. Tritis terendis miſce omnia & deſtilla per alembicū. Et in aqua iſta ſic deſtillata infunde ſelibram cineris terræ, & iterum deſtilla: & ſerua aquam tanquam theſaurum, Innominatus. Videtur autem hic liquor oleum potius quàm aqua futurus: & niſi cinis adderetur, recte deſtillatis balſamis adſcribi poſſet.

Aqua coſmetica faciem dealbans, & calculum comminuens, deſcripta eſt nobis ſupra circa finē tituli vbi de viribus liquorum deſtillatorum in genere egimus

mus. Vide etiam Rogerium tractatu 4. capit. 5.

Cosmeticas quasdam ad faciem reperies etiam mox in sequentibus ad capillos inscriptis. Sunt inter balsama quoq; inferius quæ ad ornatum faciant.

Aquæ destillatæ aliquot ad faciei ornatum ex Andreæ Furnerij libro Gallico de decoratione naturæ humanæ.

AQua ad nitorē & albedinē faciei. Florū rosarū albarum, nymphææ, sambuchi, liliorū adēptis crocis, fabarū, singulorum istorum florū libra. Aquæ fragorum selibra. Medulæ panis albi quantum videbitur. Albumina ouorum duodecim. Thuris albi vncię duæ: in his omnibus per noctem infundatur cerussa trita. Destillentur omnia in alembico vitreo aqua extracta. Soli exponatur. Ea abluatur facies manè & vesperi, ita ne abstergatur.

Alia, vt facies & reliquę corporis partes pulchrā & iuuenilē speciē retineāt. Aquæ vitæ vnciæ duæ. Aquæ de floribus fabarum, rosaceæ, vtriusque vnciæ quatuor. Nymphęæ vncię sex. Mixtis omnibus adiice tragacāthæ albissimæ drachmam

mam, per ſex dies inſolatam hãc aquam colabis linteo puro. Vſus eius eſt manè, ita vt non abſtergatur.

Alia ad ſplendorẽ & formam faciei. Aqua de albuminibus ouorum recentiũ per ſpongiam facta cum æquali mẽſura ſucci limonũ, deſtilletur vt roſacea: Huic aquæ poſtea addes lixiuij communis circiter duas vncias: & limonem integrum contuſum (decorticatum potius) immittes, poſt octo dies exprimes ab eo ſuccũ. & miſcebis cum aqua Facies prius abluta aqua pura, & abſterſa, hac aqua deſtillata lauetur. Nitorem elegantẽ cõciliat, cutim conſeruat, & omnino optima eſt.

Alia qua vtebatur Iſabella ex Arragonia duciſſa Mediolani. Florẽ farinæ frumenti ſubigito cum ſextario lactis caprini, inde panem in furno leniter coquito, & extrahito antequam nimiũ coctus ſit. Huius panis medullam per minuta fruſtula diuiſam aut friatam, & in alio recẽti lacte caprino infuſam per ſex horas relinquito. Admiſcebis aquã è duodecim albuminibus ouorũ cum ſpongia factã, calcis de putaminibus ouorum vnciam. camphoræ, aluminis ſaccharini, corallij albi, ſingulorũ drachmas duas. Omnia hæc trita cum liquidis incorporentur, &

in alembico vitreo destillentur. Aqua inde proueniet optima, & vtilissima ad tollendum omnes molestias in facie nascentes. Decorem faciei quàm fieri potest summum conciliat.

Alia formam faciei concilians. Folia rorismarini, & tartarum album cum vino albo miscebis, & aqua inde extracta per alembicum vtêre vt præcedentibus ad eundem effectum.

Alia ad idem. Flores fabarum in bono vino albo per vnum aut alterum diem insolabis in lagena vitrea, deinde lento igne destillabis. Vsus eius est mané & sero vt ea abluatur facies, sed eadem semper prius lauetur decocto cerussæ. Et breui tempore videbis effectum.

Alia quæ omnes maculas tollit. Crystallij & corallij partes æquales pone in vase vitreo cum aqua limonum digitum transuersum superante, hoc vas obstructum in loco aliquo frigido vt in cella vinaria, in terram impones, (addendum erat per quot dies.) Deinde limaces abiectis testis aqua modicè salsa toties lauabis, donec omnis eorum viscositas abierit. Tum destillabis & seruabis aquam. Deinde ex rapis etiam mi-

nutas

nutatim concisis aquam elicies in alembico. Vsus tempore, accipe primæ aquæ cochlear vnum, secundæ quatuor, & tertię quatuor, misce & ablue faciem, quæ tamen prius abluta sit aqua pura & absterſa.

Alia ad idem mirabilis. Accipe limaces sine testis suis, & laua vt supra dictũ est. deinde salis(aliàs salis gemmæ)contriti vnciam in vase vitreo sparges, & limaces superimpones tum rursus salem alterum sperges,& limaces superimpones, idque alternis facere perges donec tertia pars vasis impleatur. Tunc affundes succi limonum tantùm, vt supra salem & limaces duobus digitis excedat, & destillabis. Aqua ista vtêris vt suprà scriptum est. Quòd si destillandi commoditas non fuerit, simul omnia mixta insolabis vase clauso, donec vnguenti formam recipiant, eóque vtêris vesperi. vt aliis supra scriptis vnguentis, (facie prius abluta, abstersáque,) & postridie manè ablues faciem cum aqua de floribus fabarum. Hoc etiã in Antidotario Gordonij legimus.

Alia non destillata. Duodecim limones, singulos in quatuor partes diuisos, in bono vino albo pone. Hoc li-

quore vtêris ſicut aquis prædictis. Feliciter ſuccedet.

Poſt hæc ſequitur eiuſdem effectus aqua deſtillata ex ciconia tenera, quam ſupra deſcripſi inter Aquas medicinales ſimplices.

Alius modus optimus & ſecretus. Oua ſex recentia, vini Maluatici ſelibra, pipio nondum totus plumis veſtitus, caſeus à preſſura recēs cui nihil adēptū ſit butyri, arātia poma 8. olei de tartaro vnciȩ 3. ceruſſæ vncia. Terētur quȩ teri poſſunt, & miſceātur oīa, vt deſtillent̄ igne lento. Aquæ vſus eſt vt præcedentium. Cutem reddit elegantem, ſubtilem. teneram, quàm fieri poteſt maximè.

Lotio ſiue aqua regia quæ tollit omnes maculas. In aquam terebinthinȩ claræ, quanta de libris duabus extrahitur, impone maſtiches ſemunciā, thuris albi vncias tres, tragacanthæ ſemunciam. Trita commiſce cū aqua, & deſtilla, aquam ſeruabis. Deinde axungiam porci maſculi nō ſalitam liquato, & per linteū duplex colato. Deinde accipito, zinziberis albi, caryophyllorum, cinnamomi, euphorbij, ſpicæ nardi, camphoræ, ſingulorum vncias duas, nuces moſchatas tres. Trita hæc omnia cum

axungia

axungia colata, vt dixi, miſceto. his adde vncias duas argenti viui ſępius abluti cum ſale & aceto & per corium traiecti, & cum hoc incorpora ſcoriam (la feuille ou de la laueure, vt Gallicè ſcribitur) argẽti fini (de couppelles.) Omnia ſimul mixta deſtillato, aquam ſeruato. Poſtea accipe aquæ de terebinthina prædictæ vncias ſex, & poſterioris aquæ de axungia duplũ miſce: & cum vti volueris, abluito faciem prius cum decocto cerusſæ & abſtergito. Tum de aqua iſta cõmixta circiter ſex guttas in volã manus effunde, & vbi volueris illine, & locũ illitum linteo intege donec ſiccetur. Effectus ſequetur mirabilis.

Alia de limacibus. Limaces albæ triginta. Lactis caprarum libræ duæ, Adipis porci vel hœdi recentis vnciæ tres. Camphoræ tritę drachma, deſtillentur in alembico vitreo.

Alia. De medulla panis frumenti albisſimi ſex vncias infunde & laua in libris duabus lactis. Miſce diligenter, & deſtilla, vt ſupra, & laua.

Probatur etiam aqua deſtillationis albuminum ouorum.

Alia candorem faciei inducens. Myrrhæ vnciæ duæ: thuris albi, maſtiches

vtriusque semuncia, zinziberis albi drachmæ tres, cinnamomi electi argēti sublimati, vtriusque drachmæ duæ. Camphoræ drachma. albuminis ouorum libra aut sequi. Omnia diligenter mixta ponãtur in ventre gallinę iuuenis & bene habitæ, exenteratæ. Quòd si voles, gallinã simpliciter adiicito, sed pelle detracta minutatim diuisam: addãtur etiã lactis asinini, aut caprini sextarij circiter tres. Destilla in alembico vitreo.

Vt facies eleganter splēdeat. Oua recentissima triginta macerato in aceto quàm acerrimo per tres dies & noctes: deinde cum acicula pertundito, vt quicquid humoris continent effluat. Hæc in rosario destillabis vt facies eo abluatur.

Aqua faciē clarificans. Radicē serpentariæ purgatã & concisam in tenues rotulas per dies nouem macerabis in vino albo ita vt quotidie vini recentis selibra aut amplius affundatur, deinde accipe omenta (toyllettes Galicè) hædina mense Maio seruata numero sex: oryzę contritæ & coctæ in trib. libris aquæ solani nigri, & libram de farina oryzæ, aquæ prunorum syluestriũ selibram, fabarum contritarum sine corticibus quę in aqua iam dicta bulliãt. His adiicies duodecim

poma

poma putrida, & oua decem. radicum iridis communis aut iridis Florẽtinę mani. duos mellis librã amygdalarũ amarorũ ſelibram, gummi Arabici, ſarcocollæ, tragacãthæ, boracis, cãphoræ, ſingulorũ drachmas duas: lactis ouilli, libras ſex. terebinthinę Venetę vncias duas. aquæ de floribus nymphææ libras duas. Hæc pariter in alembico deſtillentur igne lento. Aqua deſtillata Soli expoſita ſæpiuſcule moueatur.

Alia quæ maculas cutis delet & dealbat. Boracis vncia. camphoræ drachma ſemis. aluminis communis drachmę tres. gummi Arabici, & tragacantæ, vtriuſque ſemuncia. ſarcocollæ, aſſæ dulcis vtriuſque drachmę duæ, ceruſſæ vnciæ quatuor. Omnia hæc tere, miſce & infunde in aquæ ſerpentariæ aut(&)de floribus lilij vtriuſque ſelibram, vnà cũ aquis de floribus geneſtę, de ſolaneo, de nymphæa, ſingularum vnciis quatuor. Mixta deſtillabis in alembico vitreo.

Vt facies clara & iuuenilis fiat, adeò vt vix maiorẽ quindecim annis ætatẽ præ ſe ferat. Oua gallinæ recentia ſine corticibus duodena. cinnamomi vncia. lactis aſinini libr. Aqua inde per alembicum detracta ablue faciem.

Coſmetica quædam ex Antidotario Gordonij.

R.Radicum lilij,rad.dracunculi,ari, cicerum excorticatorum , orizæ amyli,ceruſæ lotæ , ſaponis Gallici,ana, vnc duas. Ponantur in olla noua cooperta,decoquantur in furno,& cõterantur. Tum R.tragacanthæ , gũmi Arabi.ana unciam.infundantur in aqua de floribus fabarum. Deinde porcellanas tempera in aqua limonũ,donec poſsint malaxari.adde boracis ſemunciam.Hæc omnia cũ valde exigua axungia porci,miſceantur cum aqua fabarum.Hinc facto quaſi vnguento illine totam faciem mane & veſperi, & ablue cum aqua tepida colaturæ furfuris.Hoc medicamẽ abſtergit, purgat,dealbat:deniq; faciẽ reddit ſummè & mirificè venuſtam,planam,æqualem,gratioſam.

Aliud. Limones ſciſsi in tres vel plures partes,decoquãtur in vino albo,quo cum facies abluatur.

Aliud ad rubificandũ poma maxillarum,(cui ſupra quoque ſimilẽ deſcripſimus.) R.Aluminis,braſilij , granorũ ex quibus fit perſicum rubeũ,terantur cum aqua vini deſtillata.Inde plurimum illinat

natur locus quem libuerit rubificare. Quòd si adderetur per exiguũ aquæ salis Ammoniaci destillati, color foret firmior ac diuturnior. Caueatur tamẽ ista aqua Ammoniaci: quia omne corpꝰ corrodit, & si vti libuerit minima quãtitate adiiciatur, ne corrũpat medicamentum.

Qui plures liquores, destillatos præsertim, ad faciei puritatẽ & nitorẽ requirit, legat Rogeriũ tractatu 4. cap. 5. vbi is describit aquam fabarum, & limonũ, quarum vsus sit vel per se, vel cum compositione quadã, &c. item aquam cum bryonia & dracunculo compositam, & simplices, ex fragaria, ex hasta regia, ex herba muscata, ex floribus nigellę, &c.

Aqua ad tingendos capillos & alios pilos.

SPonsam Solis tritam (aliâs, Solsosij semina trita) pone in lacte mulieris nutriẽtis puerũ masculũ, decẽ (aliâs quadraginta) diebus, deinde fac oleum. Hoc oleum decoctum cũ auro foliato leniter bulliendo per diẽ vnũ, mirabile est: nã si quis cum eo lauerit crines, auro similes euadent. Eadẽ si facies illinatur & fricetur, plana & clara erit, vt angelica videri posit, continuando per quinque dies.

Quin & visum clarificat, & quemuis oculorũ affectũ intra decem (aliàs à quatuor) dies curat: nec nõ omnes dentium dolores intra triduum: & si gingiuæ cũ ea bene fricentur vermes cadunt & moriuntur, Aegidius, inter cuius aquas hæc numero quarta est. Si quis biberit de hac medicina nouẽ diebus, curatur à paralysi de quacunq; causa proueniente, etiam si durauerit per quatuor annos, Lullus in lib. de aquis. Videtur autẽ hic liquor nõ destillatione, sed expressione tantum fieri, vt dicam inter Olea ex seminibus.

Aqua ex lardo destillata, vt capilli lõgi & flaui ac splendidi fiant, & facies elegantior. Lardi quantum volueris radendo quàm minutissimé conscindes, deinde in pila marmorea contũdes vt pastam subactá referat. Hac in alẽbico destillata liquorẽ albũ colliges, quo pilos & faciem inunges. Pulchritudinem enim eis & splendorẽ conciliat, Andr. Furnerius.

Aqua ex melle destillata pilos venustos & prolixos reddit. Vide infra vbi dicemus de quintis essentiis simplicibus: & inter aquas quę destillãtur in rosariis.

Aqua dealbans, &c. ex talpa, sexta inter Aegidij aquas. Talpam in puluerem redige cum sulphure, & affuso chelido-

niæ

niæ ſucco relinque per aliquos dies, poſtea deſtilla. Hac aqua lauabis locum cuiuſuis beſtiæ, & dealbabitur. Eidem ſi admiſceas aquam, aliâs omittitur vox, aquam aloën & ceram, inungendo locũ affectũ curabis omnem guttam: & quod vocant noli me tangere, ſi emplaſtrũ inde factum imponas. Iuncta ſimiliter ſcabiem capitis emendat, & curat guttã roſaceam emplaſtri modo impoſita. Ceterum cũ lapide calaminari & aloë mixta, curat lupũ perfectè, emplaſtro inde impoſito bis in die, ſi etiam ſuperfluitates eadẽ mixtura lauentur. Nullo modo autem intra corpus ſumi debet.

Aqua tingens viridi colore. Cuperoſæ, id eſt vitrioli libra. Smerilli ſelibra. Deſtilla & vnge, Epiphanius Empiricus. Capparorum aqua deſtillata virides verè pilos & capilos efficit, Cardanus.

Aqua ad dentium purgationem bene faciens.

R. Salis Ammoniaci, ſalis gemmæ, ſingu. vncias tres. aluminis ſaccharini ſeſcunciam. deſtilla, aut in lib. duabus aquę macerentur octo dies colẽtúrque, dẽtibus lauãdo affrica, Epiphanius Empiricus. Alias duas ſimiles ad eundem

dem vſum reperies infra poſt Aquæ fortis deſcriptionem.

Per deſcenſum quomodo deſtillentur aquæ ex herbis, floribus & radicibus.

Modus deſtillādi per deſcenſum aquas odoratas & efficaces ex floribus & herbis.

Accipe vas figulinũ, ſuper quod linteum lineum rarum extende, & ſuper ipſum roſas, (nam ſic roſacea fragrãs mirum in modum euadit,) aut vacinia floréſue alios aut herbas ſparge. Inde habeas patellam quæ vas integat, & ſuper fundum ignem pone. Sic deſtillatur odoratiſsima nõ ſolum, ſed etiam efficaciſsima aqua. Roſacea in Sole conclusa poni ſolet, vt fumi odore priuetur, cùm tamen odorem roſæ retineat. Cardanus.

Roſæ recentes linteolo ſuper peluim tenſo impoſitæ, ſi vas carbonibus ignitis

tis plenum acceperint, deſtillant aqua multa & odora in eam peluim. Eodem modo flores reliqui. Syluius. Mihi quidem hoc deſtillationis genus pro iis omnibus quæ frigida ſunt & refrigerare debent, commodum videtur, præcipuè ſi odore careant, vt pleraque omnia adſtringentia:& magis etiam quæ frigida & humida ſunt. Quinetiam multam aquam & breuiori tempore, minoriq́ue ſumptu ſic habebimus, nec periculum eſt quòd euaporent. Sed danda opera ne vas impoſitum nimis ferueat: & ne diutius quàm par eſt relinquatur, ne aqua aduſtionem recipiat.

Si duæ matulæ ſibi applicentur,& ſuperior roſis impleatur & inſoletur (interpoſito linteo) deſtillat aqua odoratiſsima in ſubiectam, Syluius. Aqua roſarum moſchata quomodo in Sole fiat per deſcenſum, præſcripſimus, ſupra in capite de aquis odoratis. Palpebras inuerſas emendat violarum florum luteorum humor, qui per ſe in vitream ampullam deſtillat. Vas impletur floribus qui diebus pluribus ſole continuo macerantur: vnde liquor quidam colligitur in fundo, is oculis ſalutariter imponitur, Alexander Benedictus.

R. Turiones fœniculi, antequam floreant, ſucci plenos cũ foliis. hos in phialam vitream imponito, non omninò tamen replebis: & os eius inuerſæ in alterã phialam ſubiectam immittito, ac oblinito fermẽto, ne ſpiritus exhalare poſsint.

Pones autem phialas in foramine alicubi in pariete, ſolem meridianum feruidiſsimum verſus. Sic intra ſex aut circiter horas aquam habebis vtiliſsimam ad lippitudinem & viſum acuendum: cuius vtilitatem amicus in ſeipſo expertus, qui aquam quoque ipſe parauerat, nobis indicauit. Squillæ recentes detracto cortice exteriore, cultro inciſæ vaſi infernè foraminulento, & ſupra operculato lutóque munito imponuntur. Huius ollæ fundus immittitur in alteram ollam ſubiectam in ſcrobæ terræ, & luto commiſſura circundatur. Tum ignis excitatur circa ſuperiorem ollam per noctem vnã (horas decem aut amplius.) Sic aqua defluit in ollã inferiorem, quæ cum farina vel pane miſta, guſtata mures cito necat: citius ſi lithargyri paucum miſcueris, Bulcaſis li. 2. & ex eo Syluius. Eſt quãdo per deſcenſum fiunt aquæ & olea quædam, quomodo ex reſinoſis arboribus vrendis pix, Syluius. Sed de oleis quæ per

deſcen-

descensum fiunt, infra dicemus. Quædam medio ferè inter ascensum & descensum modo fiunt, vt oleum vitrioli cucurbita in latus posita transuersa.

Destillatio in cineribus, vel arenis, aut scoria trita, &c.

IN cineribus destillantur tum aquæ, tum olea. Aquę, mitissimo calore, quē manu tum cineres, tum ipsa destillatoria vasa tangendo discernes. Et fortè nihil interest in Balneo Mariæ aut cineribus quasuis aquas destilles, si ignis modum obserues. Nam in Balneo Mariæ aquam cui destillatoriū vas imponitur feruere licet: cineres feruere aut calere nimis nō licet: nempe cū herbæ, radices, flores, aut liquores aliqui ad deriuandam ex eis aquam destillantur. Eò quidem suauiora, & empyreumatis minus olentia fieri creduntur in cineribus destillata huiusmodi, quò lenius lentiusque res perficitur, ita vt capitellum non caleat, & aliquando inter vnam & alteram guttam delabentem, circiter quinquaginta vnitates ab accelerante numerari possint. Olea verò maiori igni & calore vehementiore indigent: nempe sic ciore, itaque licet in cineribus rectè fieri

posſit, quicquid in aqua fit, non conuertitur tamẽ: nam olea in cinerib. fieri poſſunt, in aqua bulliente nequeunt. Sed hęc res clarior fiet infrà vbi de quinta eſſent. docebimus. Facilis autem & in promptu eſt per cineres deſtillatio, ſi vas figlinum aut æneum mediocre, ſatis profundum, & cucurbitę ſeu corporis deſtillatorij capax cinere tenui & cribrato aut arena tenuiſsima, eouſque repleatur, vt quæ in vaſe eſt materia deſtillanda, tota infra cineres habeatur neque emineat. Hoc vas cineribus plenum ſupra quinque aut ſex ferreos cylindros aut bacillos pones: qui trãſuerſi de latere ad latus impoſiti ſint. tribus nempe lateribus foco impoſitis, eorum duo latera occupabũt, poſteriori, ſi res ad parietem fiat, non eſt opus. Anterior pars huius ceu quadratę conſtructionis aperta relinquetur, vt ignis illic fieri & ſubiici poſsit. Longitudinem laterum ſingulorum pedalem eſſe ſatis eſt: altitudinem digitorum ſex, aut circiter.

Hæc omnia circunquaque luto (admiſtis fruſtulis teſtaceis) obfirmabimus, vt calor melius contineatur, duobus ſpiraculis relictis in angulis. Sed modus hic prorſum extemporaneus eſt, & pro vno duntaxat vaſe idoneus. Ego operoſiorem

ſiorem aliquando fornacem conſtruxi huiuſmodi. In angulo domus baſin cum lateribus & calce erexi, ad altitudinem ſeſquipedis. Super baſi fornacem rotundam cũ hoſtio vno anguſto, longo latoq; inſtar parui lateris, (ita vt manus inſeri poſsit,) qui cum claudere libet fornacẽ opponitur. Spiracula ſeu ventilia erant tria. Altitudo fornacis ad digitos circiter decem. Supra hanc fornacẽ eiuſdẽ circunferẽtiæ lamina ferrea impoſita erat, diametri ad duos pedes aut amplius circa hanc vndique margo erigebatur ex crudis lateribus (nam pro fornace lateres coctos accepi) in orbem, altitudine ad duos palmos: Rotundum hoc ſupra laminas ſpatium cineribus replebatur. In cineres per circuitũ circiter quinque vitrea deſtillatoria indebantur, vt eodem tempore, & eodem igne plures ſimul aquæ, aut olea deſtillarentur. Vndique autem fornax munita erat luto ſubacto cum aqua valde ſalſa, cui pars aliqua fimi equini miſta erat. Eſt ſanè hoc genus fornacis valde idoneum, quòd exiguo igne indigeat, qui & ipſe in tali forma diutiſsimè durat: vt mane & veſperi ſemel curaſſe ignem ferè ſufficiat. Debet autem is ex carbonibus tantum fieri, qui per bacil

lum ferreum, tantùm vt commodè per oſtiolum inſeratur, in fornacem omittuntur, bacilli huius margines vtrinque modicè eleuãtur, vt carbones cõmodius cõtineantur. Opus eſt etiã bacillo ferreo oblongo (pro modo fornacis) in fine curuato ſecundum angulũ rectũ, & ibidem in fine aliquãtulũ dilatato, per quem moueantur & digerantur qui intus ſunt carbones & de bacillo detrudantur. Sed hæc experientia melius cognoſcuntur. In his fornacibus, & quomodocunq; in cineribus, tũ alia aquarũ oleorũq;, vt dixi, genera rectè parãtur, & ꝑcipuè quæ ſicca in vino infuſa & aliquãdo vaſe optimè clauſo macerata fuerint, eundem prorſus odorem ſaporemq; redditura: vt abſynthium, ſicut ſupra docui, gentiana, baccę iuniperi, & aromata ex quibus deſtillatas aquas aureas denominant noſtrates, &c. tum aquæ vitæ deſtillatiò aliquoties repetitur: in aqua hoc animaduerti, meliorẽ ſemper & puriorẽ partẽ primã fluere & quicquid phlegmatis eſt, (vel aquæ mortuæ, vt quidã vocant, quòd inutilis, noxia, & fere fœtida ſit,) poſtremum ſequi, quod in capitello vitreo pulchrè dignoſcitur. nã dum eſſentia purior, ignea ſcilicet & aërea fluit, nullum in capite ſi-

gnum apparet: vbi verò iam phlegma cō meat, aquæ ſtriatim fluentis veſtigia manifeſtò apparent, quæ vt primum videri cœperint, remouendum eſt vas recipiēs, & quicquid in cucurbita ſeu ventre reliquum fuerit, tanquam inutile effundendum: & altera deſtillatio inchoanda, idq; repetendum, donec nullū amplius phlegma ſe probat, quod quarta plerunque aut quinta deſtillatione contingit. Poſt quam non amplius deſtillatione, ſed circulatione opus eſt, vt liquor rectificetur, vt illi loquuntur, & in cœlum aut quintā eſſentiā vertatur. Deſtillata vapore aquę calentis vires & qualitates plantarū integrius retinēt: ſed quia excremētoſa ſunt, parum diu ſeruari poſſunt. Diutius quæ cinerū aut ſchoriæ pulueratæ calore deſtillātur in vaſis lapideis aut vitreis, quātumlibet multis, ſuper lōgam aut rotundam fornacem tegulis intectam, quæ ſuſtineant arenas altas plumbo alto circundatas. Sed vaſa hæc paulatim calfacienda & refrigeranda ſunt priuſquam aëri frigido aperiantur: aliqui mox rumpuntur, Syluius.

Vlſtadius deſtillationem quandam in cineribus fieri iubet igne tā lēto, vt poſſis numerare vnū duo tria p ſingula gut-

tarum interualla.

Fructus quilibet bene maturos, concisos & contritos destillabis in arena igne lento, Vlstadius.

Extemporaneus quidam modus.

Conficitur & repente aqua, dum calefacto aut feruente succo, cyathus superponitur vitreus, in quo fumus transit in guttas. guttæ inde collectæ in aquam coguntur. Sic acetum in aquam facilè vertitur. Vtilis hæc ad oculorum maculas & suffusiones detergendas, maximè si albo aceto ruta incoquatur, Cardanus.

Resinam larignã aliqui in vase ligneo ponunt cuius fundus ad perspicuam, & quàm fieri potest summam tenuitatem à tornatore redactus sit: sic in loco calido purior & tenuior pars destillat.

De rosariis, id est instrumentis, quibus ex rosis & aliis medicamentis liquor stillatitius elicitur, igne subiecto plerunque immediatè, ex carbonibus aut segmentis lignorum.

IGnis in destillatione magis adustionis odorem communicat aquæ destillandę quàm carbones aut aqua, quod vt caueas arenam imponito patellæ in communibus rosariis: aut potius fac vt arena inter ignem & patellam sit, necnon circa patellam, eamq; vitreatã si terrea est, nam & ex ære fit. Patellę & alembici cõmissurã luto munies, fascia scilicet lintea luto inducta & aptè circũposita, necnon vas recipiens cum naso alembici, Brunsuicensis. Hodie quidam rosarias istas capellas ex ære faciũt, & suprà arenam ponunt herbas destillandas: & in circuitu patellæ (& infra ipsam quoque, ni fallor) spatium vacuum aqua replent, canali vbi infundantur ad id facto. Ignem autem vel ex carbonibus subiiciunt, vel ex lignorum segmẽtis breuissimis, quòd ignis flamma propter ambientem aquã minus posse nocere videatur. Sed procul dubio hæc omnia in vitreis vasis multò fœlicius destillabuntur, siue in Balneo Mariæ siue in cineribus. Acetum destillatione candidum redditur, cùm ad alios chymistarum & medicorum vsus, tum vt syrupo acetoso misceatur, de quo Bulcasis verba adscribam. Construe atanor simile illi in quo destillatus aqua

rosacea.& semper pone vas destillatoriū ex vitro vel ex terra vitreata: & imple tres partes ex aceto bono, vt quarta pars vasis superius sit vacua, ne cum ebulierit acetum effundatur. Deinde operi vas cū vase aliquo superius, sicut nouisti, habente nasum, vt sit in aqua rosacea: & fac ignem leuem nō fortem: nam si esset fortis, non fieret acetum adeò album. Oportet autē acetū quod destillatur, esse ex vino albo, & accerrimū. Sic albū & purum colliges liquorem, & repones. Eodē modo destillari potest vinū, Hæc Bulcasis. Ego in vitreis vasis in cinerib. aliquando destillaui, quod aliquot hactenus annis seruo odore saporeq; aceto nō destillato simile, colore tñ & substātia differēs quibus aquā purā refert. Videtur autem Bulcasis sentire destillandū esse acetum cum igne sine aqua, non in balneo Ma. sed eo modo quē in rosis destillādis, primum & secūdū facit. i. sine aqua cū igne lignorū, aut potius carbonū. Nos in cinerib. optimè destillauimus. Dissoluūtur aceto forti presertim destillato, vel succo limonū, margatitę, testę ouorum, lapides renum, vesicę: corallium vtrūque, eàque post siccata promptè friantur: præcepitata & sublimata in cinabrium, & in argentum

viuum

vinum redeunt, Syluius. Aceto destillato metalla resolui chymistæ aiũt item vrina humana destillata. Cannabis folia in farinam versa, quòd caput feriant, potum suauiter inebriantem efficiunt. Cardan. Videtur autem aqua superinfundenda, & cum simul fermentata fuerint, destillãda, similiter vt aqua ardens vel in rosario, aut simili instrumento, vbi ignis immediatè subiiciatur: & fortè bis aut ter repetenda destillatio.

Idem dixerim de auenæ aqua, de qua similiter Cardanus: Aqua (inquit) ex auena destillata vtuntur Moscouitę quod vino careant, nec minus excalefacit aut inebriat quàm vinum. Cùm enim auena crassioris sit substantiæ, necesse est vt ex destillatione incalescat, attenuetur ac exacuetur, & ad naturam aquę ardentis accedat. Hæc illæ. Idem sanè fieri poterit ex quouis potu inebriante, vt zytho, ceruisia, curmi, & apomelitæ, præsertim vetere: & eo qui cum milio decoquitur.

Mel inter destillandum inflari & exundare solet, cùm incalefactum est: hoc cauetur, cùm destillatio fit in rosario cõmuni, sup impoſito in patella ligneo cribro (cũ setis equinis.) ita vt mel attingat.

Deſtillaturus autem in cucurbita vitrea, puram & bene lotam arenã admiſcebis, & ignem lentũ facies. Aqua prima abiicitur, colligitur verò ſecunda cui color aureus, & ſub finem ruffus. Huius aquæ vſus eſt mulieribus ad capillos, vt augeã tur, molleſcant, & flaueſcant, ea madefacti præſertim in Sole. Defluuia capillorum emendat. Oculis tumidis & lippis medetur: & aquoſas earum tunicas & caliginem diſcutit. angulos oculorum læſos & vlceroſos ſanat. Locis ambuſtis egregiè medetur, præſertim mollib. & teneris, ita vt nulla cicatrix relinquatur. Poſterior aqua, quæ ruffa eſt, expurgat pus & ſaniem in putridis vlceribus, ſi ea lauentur. & imponantur madida inde lintea, & cum ea repurgarit, carnem etiam producit, Ryffius. Vide Vlſtadium.

DE OLEIS DESTILLATIS.

Et primũ genere deinde particulatim:
De Oleis ex platis, floribus, herbis, gũmis, reſinis, ſeminibus, corticib⁹, lignis:
De Oleis compoſitis illis quæ balſama vocant.
De Oleis ex animalibus.
De Oleis metallicis.

Olea

OLea quæ vasis chymisticis siue per descensum, siue per ascensum parantur, quædam simplicia, quædam composita sunt: horũ quędam ex pluribus composita vt balsama, quę artificialia vocãt, aliquot: quædam ex paucis. Sunt quæ inter simplicia & composita media videri posśint, vt illa vbi vni medicamento cõtrito liquor aliquis additur, quo cùm maceretur & vnà destilletur, vt per id quasi vehiculum ascendat, postea separatur.

Item quædam ex plantis fiunt earúmue partib. floribus, radicib. seminibus, corticibus, resinis, gummis, lachrymis. Quędam ex animalibus, earúmue aliqua parte, aut excremento. Alia ex metallicis, aut simili. vt ex antimonio, plumbo, succino. Nos dè singulis loquemur, per tres istas posteriores classes. De cæteris verò oleis quæ alio quopiã modo fiunt, vt expreśsione, infusione, &c. infra seorsum tractabimus. Vt oleum benedictum ex lateribus ignitis oleo restinctis destillatur per sublimationem, sic ex ladano, cera, liquoribus, gũmis, resinis, ośsibus, medullis, & aliis pingui humore abundantibus potest sublimando, trahi oleum, Syluius. Olei natura rebus mixtis siue à natura cõpositis omnibus inesse videtur, cũ

sali

ſali etiam corpori aridiſsimo inſit, vt Cardanus ſcribit. (Eſt etiam in ſale pinguitudo, quod miremur, Pli.) ſed aliis pl⁹ aliis minus. Eſt enim oleoſus & pinguis humor qui in mixtis ineſt, non aqueus ille & facilis exiccatu, ſed aëreus qui etiã calidus eſt. Vtrique enim elemento ſui generis humiditas eſt. Hunc liquorem in quibuſdam ipſa natura ſeparat, non in plantis tantum per ſuccos ſiue liquores, opoùs Græci dicunt: lachrymas, gummi, reſinas, elæomeli: ſed etiam in corporibus inanimatis, vt in metallicis pinguibus, ſurfure, argento viuo: item in bitu-minum generibus diuerſis, naphtha, ſuccino, ambra, & petrelæo, cui nomẽ quòd è ſaxis effluat. Manifeſtiſsimè verò in animalibus, tum per alias eorũ partes, tũ præcipuè adipes, medullas, ſanguinẽ & in ijs quæ ſanguine carent congenerem ei pinguẽ aliquem humorem. Idẽ neque excrementis deeſt, alui, veſicæ, ſudori, melli, ouis. &c. In ſolidis quidẽ tum animaliũ tũ plantarũ partibus, iis præcipuè omnibus ineſſe videtur, quę fibras ſeu venas habent manifeſtas, per quas ſcilicet nutrimentum attrahitur. Nutritioni enim dulcia maximè deſtinãtur, quæ quidem facilè in pinguitudinem à mediocri
calo

calore vertũtur.quin & ipsa pinguia sub dulcia sunt. Et succi pinguis abundantia in iis maximè spectatur, quæ dulcibus multis aluntur. Pinguia tamen ipsa per se non nutriunt, quod innatent, neque in massæ seu chili in vẽtriculo vnitatem redigi posśint. Iam pinguiusculus ille succus eò plus olei continet, quo in solidiore aut ficciore inest materia, vt pote syncerior & minus aquosus. Guaiacum quidẽ quod in aqua subsidit, eo abundat. Rariora & leuiora ligna pinguẽ succum in gũmi aut resinas conuertunt, quamobrẽ eo minus abundant solidiora densioráque & grauiora eundẽ retinent, vt guaiacum, iuglans, fraxinus.

Porrò oleũ lignis omnibus inesse vel cinis ostẽdit. omniũ enim cinis pinguitudinem suam habet, quã in lixiuium deponit. Adeò durabile est pingue aëreum & magis etiam igneum, vt cùm terra comburatur, aqua euaporet, illa remanẽt, partim in cinere, partim in fuligine: quanquam in vtriusque etiã illis terræ essentia reliqua sit, vt sola aqua absumpta videatur tota. Sed hæc ad philosophos pertinent.

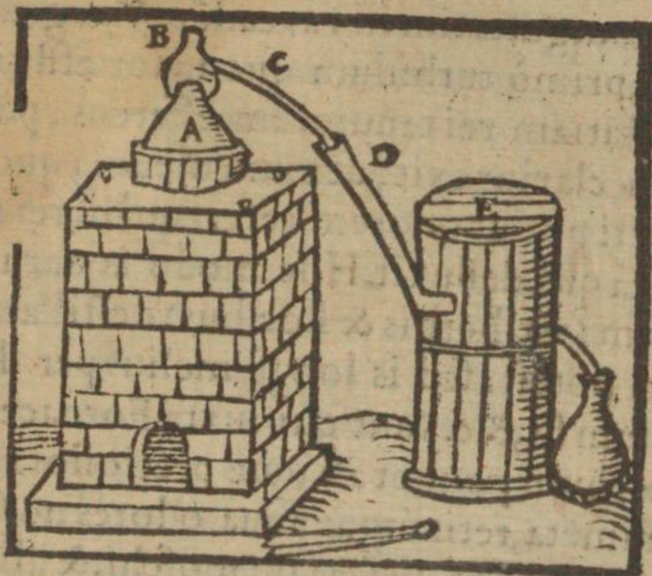
Quo

Quomodo extrahendum ſit oleum ex aromatibus, vt caryophyllis, nuce moſchata, croco, macis, & aliis.

A Roma quodcunque volueris conciſum, & contritum craſsiuſculè, aqua vitæ rectificata & circulata, mediocriter perfunde, & ſimul macerata demũ deſtilla igne perquàm lento. Et cum aqua vitæ omni iam detracta, oleum ſtillare inceperit, materiam aromatum è cucurbita exemptam ſacculo impones diligenter filis obligato, & in prelo ad id apto exprimes, vtriuſque ferreis preli laminis bene calefactis. Sic expreſſum oleum deſtillare, rectificare & circulare conuenit: vt oleum ſyncerum à craſsiore materia ſeparetur. Fæces deinde rurſus digeri ſeu putrificari poſſunt cum aqua vitæ prius ſeparata, & denuò deſtillari. Et hic modus commodiſsimus vtiliſsimúſque inter cæteros videtur, Ryffius: ſed obſcurius quàm oportebat, nos vt licuit vertimus.

Oleum

Oleum quomodo per destillationem extrahatur è lignis, & similibus, velut caryophyllis, ex Cardano.

IN vitreo vase A contrita ponuntur, & quanto leuiore licet igne destillantur: & si liceat aqua feruente circum vas posita oleum elicere, longè erit melius. Summitati vasis pileus vitreus B imponitur, ac luto ne respiret aptatur, cui de more canalis adiacet, C cui alter canalis vitreus adiungitur D ita luto septus vt nihil posit respirare. Hic per vas ligneũ E transit, quod aqua perpetuò frigidissima repletũ habere oportet, cannulæ detrahentes quicquid iam calorem contraxerit, aliam nuper haustam denuò adden

do, nam ſic refrigidatur, fumíque non vtuntur, ſed in aquam vel oleum tranſeunt, cõuerſíque per canalis partem obliquam & vltra vas aqua plenum exporrectam, guttatim in vas cadũt. Vt igitur vidi, primò turbidum quoddam effluit, ſubſtãtiam rei tenuiorem efferens, pòſt aqua clarior exit, demum oleum, quod exuſti potius odorem refert quàm rei illius à qua defluxit. Hoc modo aquarum etiam (ex herbis & floribus) deſtillatio fieri poteſt, ſed is longè melius per deſcẽſum fit, &c. Sunt qui iuxta Fornacem moſchum ponunt aliáque pretioſiora odoraméta, retinétque aqua odores nõ ſolum proprios, ſed etiam moſchi, & aliorum quæ apponuntur.

De deſtillatione per deſcenſum. Vlſtadius capitu. xix. docet de hoc deſtillandi modo in genere: & priuatim de oleis ex lignis iuniperi, ex vitellis ouorum, ex nuce moſchata, & Benedicto: ex quo ego clarius & breuius rem oſtendere conabor. Docet igitur conſtrui fornacem A huic deſtillationi aptam, ſimilem foco qualis apud Germanos fit, ex lateribus non coctis, altitudine ſeſquicubiti vndique, excepto anteriori latere, (quod humilius fieri poteſt, & lateribus tenuibus

regi, ad imponendum aliquid vt ferramenta, quibus ignis regitur,) latitudine trium cubitorum quoquo versus. In medio huius foci foramen B fit tantum vt pes hominis immitti poſsit. (Erit autem hæc fornax etiam ad alium vſum apta, nẽpe ad ſigillandum ſigillos Hermetis, vt vocant: cũ cucurbitæ vitreæ os in foramen furni inditum palmi, id eſt quatuor digitorũ longitudine, & ſi quid amplius circa ipſum patet eo argilla obſtructo, vbi incanduit forcipe ſimiliter candente cõprimatur.) Deſtillaturus ergo in hac fornace, cucurbitã C accipe de optima terra: ſin minus de cupro vel orichalco. hãc imple vſque ad tertiam partem materia deſtillãda, & include ei operculum D ferreum tenuiſsimum ex lamina ferrea. foraminibus paruis plenũ. Tũ inuertes, & impones os vaſis in fornacis foramen ad tres vſq; digitos inſerẽdo, & quicquid circunquaque patet, luto diligẽter explebis, ita vt nihil quicquam in hoc foramẽ decidere poſsit. In parte autem inferiore foraminis curcubitam E vitream ſubiicies (pro qua imponenda eximendaq́;, & vt videas quando materia tota deſtillarit, anterior fornacis pars debet eſſe aperta:) cui ſuperioris cucurbitę os inſer-

tum aptetur,) non lutando tamen. Tum ignis fiat ſuperius circa vas quod materiam continet circũquaque. Sed ignis primò exiguus eſſe debet, & à vaſe quãtum fieri poteſt remotus: deinde paulatim & maior & vaſi proprior excitari.

Sciẽdum eſt autem quòd à quauis materia, à principio aqua deſtillat, plus minus, ſecundum materiæ differentiam. Hæc cùm fluere deſierit, & iam oleum deſtillare cœperit, euacuabis cucurbitã è vitro ſubiectã, iterúmque ſubiicies: & ignem augere perges, & eũdem propiùs vas excitare, donec nihil amplius olei deſtillet. Tũc enim ignis mox longè remouendus eſt vt ſuperior cucurbita refrigeretur. Deinde inferiorem, id eſt excipientem auferes, & oleum ſeruabis. Cæterum ignis, vt dixi, in principio perexiguus requiritur: paulatim augendus ad quartum vſque gradum, duabus ex cauſis. Primũ ne nimij caloris ſubito exceſſu omnis humiditas, etiam oleoſa conſumatur: quod præcipuè cauẽdum eſt, cum ex vitellis ouorum & nucibus moſchatis oleũ deſideramus. Nam in aliis quibuſdã, vt ex lignis iuniperi, repẽtino etiã & magno igne excitato nihil deliqueris. Deinde quia lignũ accẽſum fortè, cucurbitam

bitam lædere, vreret, rūperet, aut oleum ingrato odore afficeret. Porrò in oleo Benedicto simplici, augebis ignem saltē in fine destillationis, & destillādi locum huiusmodi parare poteris. Foueā in terra fodito, longam, latam & profundam pro modo ollæ in eam imponendæ. Sit autem olla vitreata, aqua abluta: & super orificium eius ponatur lamina ferrea tenuis, multis foraminibus perforata, ita vt lamina infra summū ollæ marginem sit digiti trāsuersi latitudine. Supra hanc impones aliam ollam quæ materiam destillandā contineat, sic vt orificia coniungantur, & omnia optimè lutentur. Tum fiet ignis circa ollam superiorē, quæ tota sit extra foueam præter orificiū. Sed secundus hic modus incommodior primo est: quoniam aqua ab oleo separari nō potest: nec facilè cognosci quando tota materia sit destillata, nisi vsu & consuetudine id cognoscatur. Potest etiam fornax fieri in colle pręcipiti, vt idem Vlstadius docet: ego ne sim prolixior, omitto.

Oleum de foliis citri, arātię, aut limonis cùm destillatur, primò aqua elicitur: deinde oleum, quorū vtrunq; separatim seruari debet, oleum quidem imprimis suaue & bonū est. Fit autem hunc in mo

dum. Folia de quauis prædicta arbore, discissa contunde in mortario, & destillando aquam excipe: & cùm videris guttam aliquam diuersi coloris aquę innatantē, mutato recipiente ignem auge, & oleū collige, id modicè olebit adustionem, quod vitium emendatur, si diu Soli expositum relinquatur. Sunt qui iam dicta folia inter duo lintea siccent & conterant, adiiciantque alia multa odorata, vt zibetū, moschum, ambram, styracem cal. ladanum, cinnamomum, benzoum: non quidem substantiam eorum, sed fumum dūtaxat, hæc enim iniiciunt in aquam rosaceam super igne, & vapore eorū folia imbuūt. His ita diligēter imbutis, accipiūt aquā rosaceam in qua macerata sint aromata quædam vt charyophylli, galanga, nux moschata, &c. per vnum aut alterum diem: eaque madefactum puluerem foliorum in cineribus ignè lento destillant, donec aqueus liquor separatus fit: deinde aucto igne oleum excipiūt, quod longè gratissimi, & suauissimi odoris est, Furnerius.

Empiricus quidam mihi retulit, hoc modo commodè oleum separari ab herbis & radicibus. In terebinthina aut larigna resina lota (octies aut nouies) donec

albescat

albeſcat,herbas aut radices impone,& in arena calida relinquæ q.ſ.Deinde deſtilla igne lento.& profluet primò terebinthina,mox ab initio,aut ſi parum mouet cõferta ſeu vniuerſa deinde fluet, primũ lacteo ferè colore,deinde flaueſcens. Deprehendes autem guſtu quando liquor optatus fluere incipiat: colore mutato, vas recipiẽs quoque mutabis, vt ſeorſim excipias,poſtremus enim liquor ignobilior eſt,& extra corpus vſurpandus:prior verò intra corpus, Hæc ille. Ipſe mihi videor oleũ de baccis iuniperi vidiſſe hoc modo paratum.

Olea deſtillata quæ intra corpus dantur,omnia miſcenda ſunt cum licore aliquo;vino,apomelite, aut ſyrupo cum aqua deſtillata quapiam, alióue medicamento, vt infra etiam inter balſamelæa dicemus,hoc eſt quod empirici dicunt, oleis vt pote ſpiritibus, addendum eſſe aliquod corpus.

De oleis ex floribus.

OLeum ex croco paratur ſic. Aſperſa aqua vitæ digeritur materia,& abſtracta per deſtillationem aqua vitæ præ lo expreſſus liquor circulatus, vt ſupra ſcriptum eſt de aromatum deſtillatione in genere,ex Ryffio.

Oleum de ſpica, ex Gallico libro furnerij. Herbam (flores potius) ſpicę aut lauendulæ ad breue tempus inſolato: tum in alembico aquam extrahito. Hæc per æſtatem Soli loco quàm calidiſsimo expoſita, oleum in ſuperficiē effundit, quã ſubinde ab aqua ſeparatam ſeruabis. Nã & ſuauiſsimè olet, & aduerſus morbos varios, præſertim frigidos, vtile eſt: & dolores tollit.

Eiuſdem alter modus. In quanta volueris copia olei de amygdalis dulcibus, flores ſpicæ bene maturos macerabis in vaſe vitreo in fimo equino per dies quadraginta: deinde lento igne deſtilla: poſtremò in Sole rectifica vaſe diligenter obſtructo. Si tamen aduſtionis odor ſit, duo aut tria exigua foramina in cooperculo relinques. Sic in Sole purgatum, bonum & odoriferum remanebit.

Eiuſdem tertius modus. Floribus ſpicæ bene maturis vas vitreum imple, obſtrue, & quotidie quãtum poteris adiice. Hoc facere perges diebus octo: deinde vas obſtructum in fimo equino per tres menſes putrificato: tandem deſtillabis: in alembico magna diligentia, & extractum oleũ inſolabis, ita vt ſemper quicquid clarius eſt, ſepares & reſerues. Sunt

qui

qui materiam, vt primum ab igne (sic habet Gallicus liber, sed puto legendum à fimo, scilicet equino in quo macerata est per tres menses) extracta fuerit, Soli exponunt, & innatans aquæ oleum subinde remouent. Vbi verò flores oleum reddere iam desierint, quantum poteris exprimes, & succum expressum in Sole relinques vase inclinato, vt supernatans oleum facilius separetur. Sic oleũ perquã odorum habetur sine omni adustionis vitio, Hucusque Furnerius.

Idem oleum Ryffius fieri ait, vt oleũ de rosmarino, concisis floribus in vino vetere maceratis, destillatisq; ita vt alembici spiritus subinde refrigerentur, &c. Vide supra in Oleo de Rosmarino. Sunt qui hoc spicæ oleum publicè vendant, & balsamũ nominẽt, cum tabulis in quibus facultates eius descriptæ habẽtur. Valdè calidum & siccum est. Noui ego mulierem quæ vnam, & alteram guttam eius non sine periculo intra corpus sumpsit, sed lumbricos inde multos deiecit. Miscetur rebus quàm plurimis, odoris præcipuè gratia. Gutta eius cum multa aqua agitata, totam reddit odoratam. Medici etiam oleis vnguentísque calidis eã admiscẽt, tum odoris gratia, vt vel gratum

augeat & conseruet, vel celet ingratum: superat enim omnes odores:& fortè nullus liquor reperitur æque simul & vehemens & suauis odore. Ex spica certè longè odoratior quàm ex lauendula fieri videtur.

Oleum rorisinarini quod vicem balsami gerit. Ampulam floribus rorisinarini impletam sepelito in arena clausam panno duplicato serato,aut cum cera & coopertorio ita quòd nõ respiret, Arnoldus:duplici linteo,deinde etiã cera occlusam, Hollerius vsque ad mediã partẽ:& sic relinque per mensem aut amplius, donec flores in aquã cõuertatur.Hæc aqua separata & soli exposita per dies decẽ aut xx.(aliàs xl.)dẽsatur instar olei. Cor,cerebrum,neruos, & totũ corpus roborat. Pannos faciei & maculas delet, iuuentutem cõseruat.Gutta eius aquæ imposita, vt balsamum subsidit. Prodest ad telas & lachrymas (aliàs maculas & alios affectus) oculorum, si gutta vna imponatur in oculos, bis aut ter ad summum. Membra paralytica vt plurimum recalfacit,& sanat aliquando. Phlegmati salso resistit, fistulas & cancrum, quæ aliis non cedũt remediis,persanat.Ad eadem facit aqua vitæ ex vino in quo decoctus

sit

sit rosmarinus destillata, Lullus.
Ego rosmarinum non decoquerem, euaporat enim vis vini & quinta essentia: sed in vase obstructo macerarem aut putrificarem, deinde in Balneo Mariæ primū pòst in cineribus aqua super fæces rursus infusa destillarem. Mecum facit Arnoldus de Villa noua, qui in libro de vino, (vbi ille de rosmarini etiam oleo eadem scribit, quæ iam ex Lullo scripsimus, si modo Lulli ea sunt.) Sæpe (inquit) expertus sum quòd aqua vitæ facta de vino in quo remollitus fuerit rosmarinus, curat phlegma salsum, scabiem, cancrū, & fistulā, quæ aliter sanari non possunt. Sed hoc oleum rorismarini non aliter fit quàm è floribus verbasci oleum, non per destillationem.

Oleum rosmarini fieri debet ex floribus decerptis cū summis turionibus, seu ramulis quibus adnati sunt, contritis, & in optimo vino vetere maceratis seu putrificatis. Debent autem destillari lento igne, ita vt alēbici spiritus subinde refrigerentur: postea circulari, donec quoad eius fieri potest omnis crassa substantia à subtili separetur. Gualtherus Ryffius. Poterit autem destillari, vt coniicio, vel in cucarbita, præsertim breuiori, cum

alembico: vel in retorto cum recipiente diuersæ figuræ, vel potius in duobus retortis, quorum alterum ſit recipiens, vel in vaſis æneis, quæ veſicas vocant pharmacopolæ, vt aqua cinnamomi, aut aqua ardens.

Eodem modo deſtillantur olea, vt idẽ docet, de vernice ſeu gummi iuniperi, de ſpicæ aut lauendulæ floribus, aniſi ſemine, & multis aliis ſeminibus.

Chelidonij quarta eſſentia ſiue ignis qui eſt tanquam liquor olei, &c. quomodo paretur & in quẽ vſum, lege ſupra vbi de quinta eſſentia tractauimus. Licebit autem à pleriſque herbis & aliis medicamentis, oleum duplex, aëreum & igneũ, eodẽ modo quo in Chelidonio illic præſcriptum eſt, extrahere.

Oleum rutaceum. Cardanus lib. ſecũ. de ſubtilitate, venena quædã eſſe ſcribit, quæ ſolo tactu occidãt. Aduerſus hæc inquit, auxiliũ eſt, nõ hærere loco cuiquam donec incaleſcat manus: lotio frequens partiũ cũ aqua tepida, olei quoq; rutacei: nõ illius vulgaris, ſed eius quod eodẽ modo factũ ſit quo & ſpicatũ & caryophyllatũ apud pigmentarios fieri ſolet, inunctio, Hęc ille. De oleo ex ſeminibus rutę, paulò poſt ex Lullo ſcribem᷒: id verò cu-

ius hîc Cardanus meminit, ex ruta ipsa hoc est summis eius ramulis florentibus parandum existimo.

De oleis ex seminibus & fructibus.

OLeum de caryophyllis aliquando in Italia gustaui, supramodũ suaue & efficax. Id quo modo extrahatur, docuimus supra verbis Cardani. vbi de oleis extrahẽdis in genere scripsimus. Item alio modo ex Ryffio, eodẽ scilicet quo ex quibusuis aromatibus, quæ in aqua ardẽte macerata destillãtur, donec aqua ardens separetur, & cum primùm cœperit fluere oleum, materia ẽ cucurbita exempta exprimitur, &c. vt supra ex Riffio scriptum est: qui huius etiam olei vires particulatim describit.

Oleum de nuce moschata quomodo eliciatur, vide superius vbi in genere tractauimus de destillatione oleorum per descensum ex Vlstadio. Oleum de nuce moschata & inuolucro eius macis, eodẽ modo quo ex caryophyllis extrahitur, Ryffius qui vires vtriusque singulatim describit.

Anisi oleum extrahitur, (vt ex aliis sic

cis

cis quæ in plantarum genere ſunt,) ſeminibus contritis optimo vino maceratis; deinde paulatim per aſcẽſum deſtillatis, ita vt ſpiritus in alembico aſsiduè refrigerẽtur, &c. & liquore poſtea circulato. Vires eius Ryffius enumerat, nos omittimus vt & aliorũ ferè vbi nullus peculiaris effect⁹ aquis & oleis attribuitur, quin idem illis etiam à quibus detrahuntur remediis ante deſtillationem conueniat, niſi quod deſtillando ſubtilior & efficacior redditur.

Olea è baccis iuniperi, & è baccis lauri eodem modo fiunt: nempe contrita vino macerata, aut aqua pluuiali, deſtillantur eodem modo quo aqua ardens, vel in veſica ænea, vt pharmacopolæ nominãt, vel ita vt ex lignis & caryophyllis oleum trahi ſupra ſcripſimus ex Cardano, vel vt ex aromatibus ex Ryffio. Non multum enim referre puto, modo ſpiritus qui per alembicum feruntur, in ipſo roſtróque commodè refrigerari poſsint.

Vires oleorum iſtorum Ryſſius recẽſet. Solent & agyrtæ apud nos oleum de baccis iuniperi vendere, cum tabellis impreſsis quæ virium eius catalogum continent. Hoc inter cætera etiam tertiana laborantibus mederi audio.

Oleum

Oleum de frumento quidam faciunt exprimendo inter duas laminas ignitas: alij hoc pacto inutile fieri putant, & parari debere vt oleum de iunipero, nimirum ex lignis iuniperi per descensum. Mesue triticum excorticatum in vase sublimationis etiam destillari ait, vt oleum philosophorum. Curat impetigines, & cutis asperitates à siccitate natas lenit & humectat, & cæteras cutis infectiones emendat. A Rasi etiam in antidotario describitur. Vide infra inter olea non destillata. Posset etiam de hordeo & similibus fieri, tum per sublimationem, tum per descẽsionem, Monachi in Mesuen.

Oleum de ben (id est balano myrepsica) moschatum, quod Furnerius retrabã vel retrahan vocat, pretiosissimi odoris. E frũctibus ben (qui Genuæ satis copiose reperiuntur, eodem ferè pretio quo amygdalæ) exprimes oleum vt ex amygdalis, sines quiescere, & impones moschisatis bonam copiam: & sic in vase vitreo bene obstructo immittes in caccabum vt aliquandiu bulliat, deinde oleum per destillationẽ excipies, quod suauissimũ & odoratissimum erit.

Olea quædam ex ſeminibus, quæ reperi in libro de aquis Raymun di Lulli.

HAec olea ſeparatim cõſcribere volui, quòd dubitẽ an author per deſtillationẽ ea fieri voluerit, aut ſimpliciter per expreſsionem, in ſingulis quidem hæc verba adiicit, & extrahatur oleũ ad modum laicorum: quibus innuere videtur, ſimpliciter per expreſsionẽ ſeminũ in torculari, vt vulgus facere ſolet, colligendũ eſſe oleum, præſertim cum ab iiſdem in Sole ſiccatis extrahi velit. Non dubium eſt tamen quin eadẽ ritè deſtillata longé efficaciora eſſent: ſed ad deſtil landũ oporteret liquorem in quo ſemina trita macerantur cum eis relinqui, & putrificationem præcedere, &c.

Semina ſponſæ Solis macera in lactæ muliebri quadraginta diebus: & deinde fac oleum ad vſum (modum) laicorum. Vide ſupra inter liquores coſmeticos.

Oleum ex ſeminibus rutę. Rutæ ſemina trita miſce cum auro foliato, & pone in aceto per diem vnum. Deinde leuiter ad Solem deſicca, & extrahe oleum ad modum laicorum. Id pretioſum eſt

& ve

& venenis resistit, ita vt vomitu reddantur: quòd si quis secundò inde biberit, reliqui etiam humores ab eo infecti eiicientur: si tertiò, curabitur perfectè intra tres vel quatuor dies. Omnem dolorem oculorum curat ex quacunq; causa, dũmodo pupilla illæsa sit, si oculi bis die hoc oleo lauẽtur, & gutta vna in oculũ infundatur, curabitur enim oculus intra tres vel quatuor dies. Si à ieiuno bibatur, nõ sinet venenũ appropinquare ad hominẽ illo die. Quòd si quis etiam lætali vulnere saucius inde biberit ieiunus euadet, modo reliqua cura vulneris fiat vt par est. Item à ieiuno potũ, guttam omnem & scabiem depellit: & hydropem ex frigida causa natum, si vel biduo sumatur. Deniq; membra omnia dormientia (paralytica, inunctum scilicet,) excitat & restituit. Ruberta (si rectè legitur, forsan à colore: ego Sperma potius legerim) id est oleum nasturtij. Nasturtium (malim semina nasturtij, vt in reliquis ibidem, ante & post oleum) madefactũ acri aceto, sicca in Sole, & extrahe oleum ad modum laicorum.

Hoc mixtum cum aloë & oleo laurino curat omnẽ scabiem & guttam, locis inunctis. Cum aloë & carbonibus de vl-

mo potum tertianam & quartanam curat, & omnem rupturam in corpore. Cũ ptiſana coctum & potum, ſanguinis fluxum ſiſtit, & aluum aſtringit. Cum furfure coctum & potum omnem guttam depellit. Oleum de ſeminibus pimpinellæ. Pone ſemina in vino rubro per aliquod dies, deſicca, tere, & fac oleũ ad modum laicorum: Potum hoc oleum à ieiuno arenam & quemuis calculũ veſicæ, etiam conſummatum ex quacunque materia diſſoluit, frangit, expellit. Aggranata hominis mẽbra alleuiat, Hæc ille.

De oleo ex baccis iuniperi destillando, primùm per aſcenſum, deinde per deſcenſum vt ex amicis accepi.

R. Sextarium vel modium plenum baccis iuniperi, contuſas biduo macera in aqua fontana: deinde pone baccas illas vnà cum aqua in qua maceratæ ſunt in cucurbitam aut veſicam, vt vocant, ex cupro, quam replebis ita vt vacua remaneat menſura duorum aut triũ digitorum. Tum igne ſubiecto mediocri deſtillabis per omnia tanquam aquã arden-

ardentem, hoc est per fistulam siue cannã quæ transeat per vas aqua frigida plenũ.

Redditur autem aqua copiosa, ita vt vas recipiens vnum non sufficiat.

Tandem oleum sequitur, quod permittendum est in aquã defluere, cui innatabit: separabis autem vase, in quo est, angusti colli inuerso, ita vt aqua permittatur effluere, donec modicũ adhuc supersit, quod deinde oleo in aliud vas transfuso separabitur. Reddit autem baccarum sextarius, vt in Alsatia vocant, olei circiter quatuor vncias. Alij vt oleum ab aqua separent, imponunt in calicem vitreum cui pes sit ademptus arte per filum ferreum candens, aut casu, ita vt exiguum in imo foramen relinquatur. transit enim aqua, & cùm ad oleum peruentum est obturatur foramen, & effunditur oleum in vas vbi seruari debet. Sunt qui simpliciter destillantes, materiam in destillatorio sępe moueant, ne aduratur. Et similiter aiũt aromata trita, vt caryophyllos, cinnamomum, rectè destillari. Aliqui, vt audio, in retorto destillãt, non vitreo, sed ex cupro, stanno interius obducto, quod inseratur in cannam ex cupro oblongam, vt pro aqua ardente fit.

Alius eiusdem apparatus per descen-

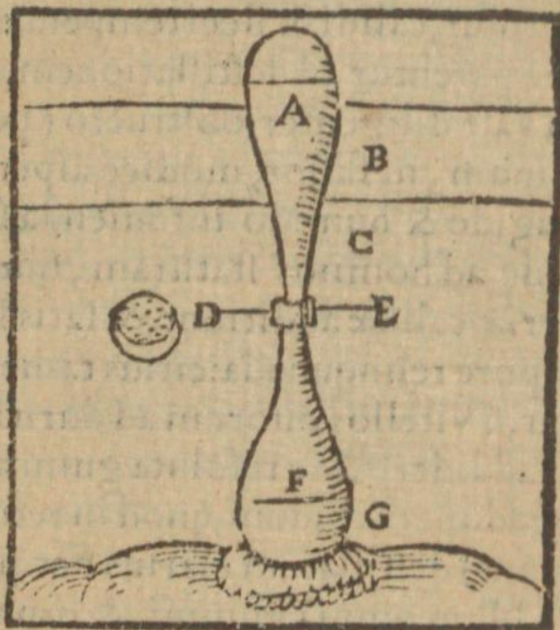
ſum,ab amico quodam qui ipſe parauit, tanquam res ſecreta nobis communicatus. Baccas iuniperi bene maturas & ſiccas per autumnum, vel ſub autumnum, inter duos, vt in faſtis aſsignantur, ſacros diuę Virgini dies colligito ante meridiẽ octaua vel nona hora, in magna copia, quæ circiter duos ſaccos impleat, tempore ſereno. Deinde bene contuſas in cilicio, quo piſtores vtuntur, pones non nimis multas vna vice, & ſub prelo exprimes, atque ſic per diem & noctem relinques ſub prelo, vt ſuccus aquoſus interim deſtillet. Hunc per ſe repones in vaſe aliquo, vt vtaris eo tum ad remedia quædã intra corpus, tum extra ad purgãdas partes, (cum aliquo vnguẽto & aqua vitæ,) præſertim arthriticas. Facilè autem conſeruatur, neq; facilè corrumpitur hic ſuccus, & ſuauis & efficax eſt. Aliqui humorẽ aquoſum non ſub prelo eximunt, ſed in communi fornace (Balneo Ma.) ſeparant. Reliquam materiam bene ſiccatã tritamq́; pone in cucurbita quatuor mẽſurarum capace, non prorſus tamen implebis. In ea luto ſapientiæ, ne quid expiret occluſa, putrificabis materiã per dies circiter vigintiocto in fimo equino: aut ſi hyems ſit in Germania, iuxta forna-
cem

cem. Ad putrificationē quidem in fimo equino ſcrobem fieri oportet duos pedes altã, & fimũ ac calcem alternis imponi: aſperges autem aquam calidam quotidie aut altero quoque die. Tandē cùm ſatis putrificata & mediocriter liquida apparebit materia, deſtillabis. Vas recipiens eiuſdem ferè magnitudinis eſto, & imponatur circulo ſtramineo. Vtrũque autem vitreũ, & filo cãdente ferreo ſectũ eſſe debet. Ea inter ſe cõmittes mediante lamina ex metallo, potiſsimum argento, frequentibus foraminibus, quæ nõ ſint maiora quàm ſi acu cõmuni pertuſa eſſent. Huius laminę circũferentia ſupra infráque eminere ſeu limum habere debet, vt vaſa in limbos illos immittantur. Primũ igitur vas ſuperius in quo materia eſt, cũ lamina cõmittes & luto firmabis: & foramen quoque fundi circunquaque luto explebis: deinde partem illam vaſis per foramen mediæ fornacis demittes tãtum, vt inferius quoque vas. i. recipiens, inter limbũ laminæ inferiorem inſeri ac luto muniri poſsit. Lutũ ſubactũ eſſe debet cũ aqua ſalſa & tomento: hoc aliqui lutũ ſapientiæ vocant. Fornacis ratio hęc eſt. In medio conſtrui fundum debet cũ foramine, vt diximus. Supra hoc fundum
 circa

circa cucurbitã arena ponitur, ferè vsque ad tertiam cucurbitæ partem: supra arenam verò pruna, plus quam tertia parte cucurbitæ, nec opus est remoueri cinerem, reliqua pars cucurbitæ, quarta fortassis, aut paulò minus quàm tertia, vacua & libera emineat. Quod si metueris, ne fortè cucurbita superior non satis vim ignis ferre possit, luto eam loricabis, ea saltem parte, qua pruna circum ponetur. sed si ignis paulatim, nec subitò augeatur, non opus erit hac incrustatione. Fundum in medio fornace ex lateribus construetur, qui ferramentis oblongis imponentur. quâ autem foramen orbiculare relinqui debet, lateres in orbem excisos esse oportet. Sic instructa fornace destilla, & effluet primũ liquor aquosus, in quo vt primùm olei gutta apparuerit, vas recipiens mutabis: & primum illum liquorem per se seruabis. Hoc sanè oleum per descensum in vase vitreo extractum, minus adustionis vitio affici posse mihi videtur. Hactenus etsi satis clarè rem mihi, vt dictauit amicus, descripsisse videor: adiiciam tamen figuram aliquam, vt quàm clarissimè possum, rem ob oculos ponam.

A. cucur

A. cucurbita continens grana.
B. pruna.
C. arena.
D. lamina foraminulenta.
E. fundus ſuper quo arena iacet.
F. cucurbita excipiens.
G. circulus ſtramineus cui recipiens imponitur.

OLeum ex pineis nucleis ad erugandam mulierum cutem deſtillatione per deſcenſum fit, vt oleum é ligno iuniperi, Syluius.

De oleis ex gummis, lachrymis seu liquoribus densatis, & resinis.

OLeum de myrrha. Vide supra inter aquas odoratas Furnerij, vbi vnam descripsimus quę fit cum myrrhæ parte vna, & rosarum succi parte dimidia, longè odoratissima.

Liquores natura densati & quæ gummi vocantur, calidi & sicci temperamenti, vt præparentur ad destillationem, contrita in vase diligenter obstructo (poterit & vinum, ni fallor, modicè aspergi) loco frigido & humido infodienda sunt profundè ad hominis staturam, sine vlla materiæ calidæ additione, & satis longo tempore relinquenda: citius tamen resoluētur, si vitellos ouorum ad duritiem coctos addideris. Sic resoluta gummi oleum reddunt turbidum, quod in retorto (vt vocant) destillatum clarius fiet ac purius. Nam omnia gummi, & caphura quoque cum pinguem liquorem album contineant, qui per destillationem eis detrahitur, facilè ignis iniuriam & adustionis vitium sentiunt: vt licet in vasis admodum humilibus destillentur, liquor tamen emanat fæculentus, crassius, adu-

stus

ſtus, & odoris ingrati cuius vſus ne extra quidem corpus placeret, nedum intra: viribus quoque non iiſdem. Sic reſolutam materiam colabis per pannum laneum aut ex pilis contextum, vt quicquid ineſt terreſtræ, arenæ & quiſquiliarum ſeparetur. Deinde quod colatum eſt denuò quot volueris diebus in loco mediocriter calido relinque, poſtremò deſtilla. Sunt autem olea huiuſmodi maximè ſubtilia & efficacia: cũ ipſa natura prius præcipuas ſtirpium facultates, illarum quæ gummi aut lachrymas fundunt, in eis quaſi collegerit. Hæc ferè Ryffius libro primo de deſtillatione. Idem Ryffius in eiuſdem operis tractatu de oleis nullã peculiarem ex gummi extrahendi olei rationem præſcribit: ſed ad librum primum remittit. Sigillatim autem deſcribit vires oleorum ex Ammoniaco, Belzoo, Camphora, Caryophyllis, Euphorbio, Galbano, Ladano, Myrrha, Opopanace, Sarcocolla, Sagapeno, Styrace liquido & calamita. In ſolo de Maſtiche oleo, tritam maſtichen cum vetere vino reſolui & digeri iubet, deinde deſtillari. Et gummi Iuniperi ſimiliter in vino reſolui ac macerari, propter ſubſtantię eius ſiccitatem: poſtea deſtillari.

Oleum belzoi. Libram belzoi aut amplius craſsiuſculè contuſam aqua ardente rigabis:& in retorto, ſuppoſito recipiente deſtillabis in cineribus, lento igne primùm, deinde magno. Oleum hoc odorem egregium & ſuauiſsimum ſpirat. Qui effluxerit aqueus liquor ſeorſim ſeruari debet, Furnerius.

Oleum de ſtyrace, ex eodem. Styracem calamiten ſucculentum & pinguem craſsiuſculè tundes, & aqua vitæ optima irrigabis, tũ deſtillabis in retorto vt pręcedens oleum, & aquam ſeorſim repones. Hoc oleum mira odoris fragrãtia excellit. Oleum camphoræ: Vide ſupra in Aqua camphoræ, inter aquas ſimplices deſtillatas.

De oleo terebinthinæ ſiue larignæ reſinæ.

RESinæ terebinthi aut laricis libras quatuor pone in capaci retorto ſiue cucurbita vitrea, & deſtillando elice oleum ita vt cucurbita aut retorta arenę imponatur: primò autem cum aqua exibit oleum tenue & clarum, ſecũdò aurei coloris, vltimò fuſcum & craſſum. horum vnum quodque per ſe auferto & reponito

ponito, Valerius Cordus.

Plura de oleo terebinthinæ eiúsque apparatu & viribus Ryffius scribit, quæ nos breuitatis causa omittimus.

Hoc imprimis cauendum, ne dum destillatur, ebulliat, vt in melle quoque. facilè enim turgent & inflantur liquores isti calefacti: quamobrem ignis primò perquam leuis fieri debet, ac paulatim augeri: & alembicum, vt artis est, refrigerari. Sunt qui lateres crassiusculè tritos addant, aut silices albos, aut arenam lotam resiccatamque, aut hederæ folia & modicum vitri crassiusculè contusi, huiusmodi quædam etiam melli destillando adduntur,) vt ebullitionem istam prohibeant.

Ego laterum silicúmue frustula minima oleo vetere, aut aliquo medicato perfusa adderem, vt in oleo Benedicto: vt eadem opera & ebullitio impediretur, & virtus olei augeretur. Mecum ferè facit sequēs descriptio, quam in libro quodam manu scripto reperi. R. Arenam puram, vel silices albos paruos, claros, & pone super ignem in vase donec cādescant, deinde extingue eos in terebinthina, vt bene imbibant, & arenam illam extinctam destilla in alembico.

Oleum

Oleum terebinahinæ aliqui ad lithiasin commendant. Item illa, Terebinthinum oleum è terebinthinæ libra, laterum antiquorum (vel, vt Albucasis, recentium, quia plus olei combibant,) vncia, & mastiches & styracis, vtriusque vncia. Lateres igniti extinguuntur oleo: extincti tritique cæteris commiscentur in alembico vitreo. Tres liquores effluunt, quorũ tertius est optimus, Iac. Hollerius inter olea anodyna ad dolores frigidos.

¶ Aliter ex libro manu scripto. In cucurbita semiplena terebinthinæ, pone vitri triti manipulum, & spongias duas quantitatis digitorum (deest numerus:) & pone secũdum artem alchymistarum tam circa ignem, quàm circa cucurbitas (videtur legendum, & pone secund. artic. alch. ignem circa cucurbitam.) & fiat ignis per xxiiij. horas. Perfecta prima destillatione, iterum destillato, renouando vitrum, cucurbitam & spongias.

Ad cicatrices delendas, vel potius remittendas & emolliendas, terebenthinum oleum summè proficit, his demptis quas varioli reliquêre. Nam qui ad variolorum quoque stigmata hoc oleum commendant, decipiuntur, Brassauolus.

Oleum

Oleum ex tartaro ſublimatum.

TArtarum(contritum) pone in vaſe (cucurbita vitrea luto inducta, aut fictili) & impoſito alembico vitreo deſtilla. Effluet autem primò aqua, deinde oleum, quod ſeorſim excipies igne paulatim aucto donec fluere deſinat, Codex Germanicus manu ſcriptus. Empirici quidam ſpiritum ſiue quintam eſſentiam tartari aduerſus apoſtemata interna, & morbum regium commendant.

Olea de corticibus.

OLeum cinannamomi fit vt ſupra ex Cardano docuimus, quomodo olea extrahuntur ex lignis & ſimilibus, vt caryophyllis, depictis etiam inſtrumentis, Vel vt ex Ryffio ſcripſimus de oleis ex omni genere aromatũ extrahẽdis. Cinnamomũ circiter dies octo in aqua ardente ſexies deſtillata macerari: tum deſtillari poteſt, vt ex amico audiui. ¶ Huc adſcribam aquæ etiam, vt vocant, cinnamomi parãdæ rationẽ: nam in huius etiã deſtillatione oleum tãdem ſequitur, quanquã paucum & propter aduſtionis vitiũ intra corpus inutile: aqua verò nobiliſsima vtiliſsimáq; eſt cuius deſcriptionem

nuperri

nuperrimè amicus quidē ad me trāſmiſit huiuſmodi. Fornax & inſtrumenta omninò eiuſmodi eſſe oportet, qualia pro aqua ardente habētur, canna per vas aqua frigida plenum tranſeunte, (quæ, niſi fallor, melior erit, ſi bene longa ſit, nēpe ad lōgitudinē quinque pedū Rom. quātam ſe vidiſſe aut etiam longiorē in huius aquæ deſtillatione alius quidā nobis retulit: ſed fortè minus longa opus eſt, cū nō magna aquæ copia deſtillatur.) Poſſet etiam deſtillari in cucurbita vitrea luto incruſtata, vt aqua fortis, eo modo fortaſſis melior futura. Cinnamomi optimi triti, non cribati librā, pone in fundo vaſis deſtillatorij cautè, ne puluis diſsipetur aut lateribus adhæreat, & mox ſeſquimēſurā aquæ recentis affundes, & operculo impoſito, & vaſe recipiēte ſubiecto, ignē ex carbonibus paruum facies. Quæ prima effluit aqua craſsiuſcula eſt, ferè inſtar olei. Curandum autem diligenter vt cū primùm color ſe mutauerit, vas recipiens quoque mutetur. Fluit autem aqua ſecūda albidior: tum rurſus mutatur, alio quoque vaſe excipiēda, & ſic deinceps donec fæces emanent. Quartæ mutationis aqua clariſsima eſt: quæ cum flaueſcere cœperit, illico auferendum eſt operculū

cum

cũ canna, quòd res iam perfecta sit, & omnis cinnamomi virtus extracta. Hoc totũ tribus aut quatuor horis fieri potest. Sed oportet huic destillationi duos homines adesse, quorum alter diligẽter obseruet liquorum mutationem, & ignem curet ne maior sit iusto néue liquor effluens nimis acceleret. Alter curabit vt vas aquæ frigidæ per quod aliquota pars cãnæ trãsit, rectè habeat, & ne canna nimiũ incalescat, quare subinde mutata aqua frigidiorẽ è vase aliquo proximo infundet, & lintea madida ex aqua frigida cannæ circumponet, & operculo similiter, si nimis caleat. Plurimum enim istarũ partium refrigeratio refert, vt & copiosior liquor & melior fluat. Hanc aquã cinnamomi ipse vidi gustauique, pergratam & suauem odore ac sapore. Erat autem liquor acris quem vidi, lacteo ferè turbido calore: cui ruffę aliquot olei guttę innatabant, quæ insuauiores erant quàm aqua & adustionẽ olebant. Idem ferè Cardanus scribit in genere, de liquoribus ex odoratis lignosis, vt caryophyllis, &c.

Vires hic liquor egregie reficit: reliquas eius facultates Ryffius describit sed ex ipsa cinnamomi natura cuiuis constare possunt.

Eodem

Eodē modo paratur etiā oleum de cortice nucis moſchatæ quē macis vocant, ipſum quoque à Riſſio deſcriptum.

Oleum mirificè odoratum, quo chirothecæ & alia quædā inunguntur, ex Furnerio. Menſe Maio accipies corticum arboris almon (ſic legi inquit Furnerius in libro à quo tranſcripſit, dubitat autem vlmūmne potius an limonem citri genus intelligi oporteat) ſecundorum partes tres, & eiuſdē arboris florum partes pinguiores, [les eſpis de la fleur qui ſont graſſes,] æquale pōdus. Exiccato in vmbra. Præfertur autem hæc arbor ſi locis non aquoſis naſcatur. His addes tertiam partem baccarum iuniperi recentium, & deſtillabis per deſcēſum, paruo igne primùm, deinde magis magisq́ue augendo donec oleum omne deſcenderit in receptorium vas quod vitreum & luto obſeptū eſſe debet. Poſtea inſolabis, orificio vaſis aperto aliquandiu, aut membrana foraminibus aliquot pertuſa, clauſo, donec aduſtionis odor exhalet. Sunt qui gratiæ odoris augendæ cauſa adiiciunt belzoum, ſpicā nardi, agallochū, ſcobem cypreſsi, ſtyracem, ambrā, moſchum & pariter omnia deſtillant, ſecundò etiā repetita deſtillatione.

De

De oleis quæ extrahuntur ex lignis.

OLea de lignis omnia per deſcenſum vt vocãt, deſtillantur. De oleo quidẽ ex ligno iuniperi parando, ſupra docuimus ex Vlſtadio, vbi de oleorum deſtillatione per deſcenſum in genere tractauimus. Qui plura cupit, præſertim quod ad vires, requirat ex libro Germanico Ryffij: qui eodem planè modo etiam de Guaiaco oleum elici ſcribit: nec non ex Roſmarini ligno. Aſcribam hîc quod in libro quodam Germanico reperi. Lignum iuniperi pro oleo inde parando, ſcindi debet initio Maij, vel autumni, quod viride ſeu recens ſit, cortice rubente. Decorticatum diligenter ſiccabis in furno ſtatim ab extractis panibus, deinde ſecuri diſſectũ in ollam impones cui fundum ſit foraminulentum, & in ollam ſubiectam aptè inſeratur. Ollam ſuperiorem replebis ſegmẽtis è ligno iuniperi, & etiã populi illius quam tremulã vocant, cum parte lapidum alborum è quibus calx paratur, deinde cum operculum diligẽter luto muniueris, inſeres inferiori, & ignem circunquaq; excitabis. Hoc oleum etiã ſolo iuniperi ligno paratum,

ferè extra corpus tantùm adhibetur: nam valde vehemens eſt, & aduſtionem admodum reſipit. Inquinat tamẽ cutim vt non facilè abluatur. Ego vim eius aduerſus ſcabiem & impetigines egregiã eſſe noui. Idem aduerſus peſtilentem morbũ Braſſauolus commendat. Frigidas cauſas remouet, & reprimit typum quartanæ. Inunctum ab vmbilico vſque ad muliebria & renes, matricem confirmat, & eius humiditatem deſiccat, & ad conceptionem præparat, Rogerius.

Oleum quod deſtillatur de lignis iuniperi ſiccisſimis, duorũ vaſorum fictilium orificiis intereſſe oppoſitis: aut etiam per alembicum vitreum, ſi retineatur ore, mirabiliter tollit dolorem dentium ex frigido catarrho natum: & ſimiliter prodeſt contra omnes alios dolores ex frigidis humoribus prouenientes, vt dolores neruorũ, articulorum, ſpaſmum, paralyſin, & ſimiles, Matthæolus. Oleum iuniperi (inquit Meſues) emendat cutis infectiones, ſerpiginẽ, cancrum, vlcera maligna, qualia quæ in tibiis & cruribus quorundam, malum mortuum recentiores vocant. Segmentis iuniperi tenuibus vas vitratum oris anguſti, reple laminam ferri tenuem foraminibus multis in cribri

triticei

triticei modum pertusam, ori toti applica, luta eandem cum ore tum dicti vasis, tum alterius minoris etiam vitrati oleũ excepturi: quod terræ vbi infoderis, igne luculento maius alterũ iuniperi frustula capiens, circunda horis duabus: sic oleũ in vas minus destillabit, Hæc Mesues interprete Syluio. Ibidẽ Syluius in commẽtariis, Hac arte (inquit) oleũ fit ex pineis nucleis ad erugandam mulierum cutẽ, ex ligno Guaiaci, & potẽtius ex ligno sancto ad morbi Hispanici dolores ac vlcera (quibus & oleũ iuniperi, & genistæ & fraxini, & similium prodest) & lignis aliis, præsertim pinguibus ac succulentis, vt fructibus, baccis seminibus. Vas autẽ maius esse possit metallicum, aut si vitreum est vel siliceum, probè totũ luto sapientum muniatur: figulinum autem: quia rarum est oleo foras exhalãti viam daret, ob id vitratum sit intus. Infernum autem vas ac receptorium vitreum esse potest, ambitu non lutatum modò sit paulo crassius. Potest & metallicũ, potest denique terreum esse modo sit vitratum: alioqui oleum tenuissimum hâc illâc per vasis poros difflueret, multò minus, fouea intra terram parietes terra figulari paratos habente

(quod Me. imperabat) recipi tutò id oleũ posſit. Adde quòd neque minus vas terrę infodere eſt neceſſe, ſi velut area aliqua poſsis carbones & ligna ſuſtinere: quibus vas maius eſt circundandum, Hęc Sylui.

Oleum fraxiniũ ſplenicos iuuat, præter id poteſt quæ oleum iuniperi, & eodẽ fit modo, Meſues. Vbi rurſum Syluius. Id oleum hypochõdrio ſiniſtro illitum, & potum, ſplenis obſtructiones potenter liberat, duritiãq; emollit ac digerit. Hoc oleum (inquit Rogerius) arthritidẽ frigidã reprimit, excoriatis cicatricem inducit: morpheam albam ſoluit, & denigrat eam.

Ioan. Manardus in Epiſtolis 16.4. conſulens valetitudini cardinalis Campegij articularij. Laudo (inquit) & modum & vſum ſpumæ decocti ligni ſancti ſeu Indici ad loca dolẽtia. Efficacius tamẽ eſſe puto, oleum ex eodẽ ligno modo quem chymiſtæ per deſcenſoriũ vocãt, deſtillatũ, inũctis videlicet ex eo locis dolẽtibus & tumidis. Soleo etiam ex ramẽtis igni crudi, in nobiliq; aliquo vino decoctis, addito antiquo oleo, linimẽtum parare, quod dolentibus locis vtiliter illinitur.

R. Lignum teſſeratim conciſum, hoc imple nouũ vas fictile, quod operculo

culo testaceo punctim pertuso obturetur, id diligenter lutatum excipiat altera testa vacua in terra defossa ad os vsque superiori desuper incumbente luto conglutinata, per operculum flammarum vi circumcirca æstuāte, in vacuam quatuor aut quinque horarum spacio defluet oleum. Vbi deferbuerit, aperi & offendes oleum aquæ innatans: quo si papulas, exulcerationes, tubera compagum & neruorum dolores inunxeris, iuuamentum non modicum pręstabis. Aqua etiam illa bibitur mane & sero, per se vel cum Syrupo sequente, &c. Andreas Matthæolus in libro de morbo Italico.

Potest etiā vt ex amico audiui, destillari guaiacum eo modo quo aqua fortis: optimè quidē in fictili vase vitrato quod igni resistat, qualia Haganoæ præsertim faciunt. Hoc oleum prodest articulorum vitiis ex Italico morbo, si cū optima aqua ardente inungatur.

¶ Oleum ex ligno Guaiaco, & potentius ex ligno sancto, ad morbi Hispanici dolores ac vlcera prodest, Syluius. Empiricus quidam aliquando mihi retulit, nō abiiciendum esse hoc lignum quāuis bis aut ter decoctum, nam sic quoque adhuc oleum optimum ex eo destillari.

Accipe ligna ſicca hæderæ, & grãna & gũmi ſi poteris habere. Fruſtatim conciſa ponãtur in vas terreum perforatum in fundo duob. vel tribus locis: & tũc ſuppo natur alia olla. Ponantur in terra: & coniungatur fundum ſuperioris cum orificio inferioris, cum argilla vel paſta, & olla ſuperior tota emineat ſuper terrã. Demũ excitato igne circũquaque deſtillabit oleũ nigrum in vas inferius. Hoc oleũ præ omnibus oleis ſanat arthritidẽ ex cauſa frigida, Rogerius.

Olei capniſti hoc eſt infumati apparatum, quoniam per deſcenſum fit, ſimiliter vt de lignis oleum, hoc loco adſcripſi ex Aetij lib. primo, vbi de oleis agit: vnde Nicolaus Alexandrinus etiam mutuatus eſt in tractatu de oleis. Vnguium aromaticorum nigreſcentium (melánon. Fuchſius Nicolai interpres legit megálon id eſt magnorum,) thuris maſculi, ſtyracis optimi, bdellij puri, coſti, ſingulorũ drachmas quinque, (ſing. vncias duas ſemis, Nicolaus, quod magis placet.)
Olei dulcis optimi ſextarios quinq; (ſextarios duos ſemis, Nicolaus.) Hipni quod ſatis eſt, Coſto in craſsiuſculas partes diſſecto, atq; itidẽ ſtyrace & bdellio, ſimul commixta in vas fictile (nouum,

Nicol.

Nicol.) sine ansulis conijcies, cuius orificium hipno obturabis, exteriúsque aspalathi surculis aut quapiam re odorata, aptè circummunibis, ne quid è fictili excidat. Inde vas aliud fictile sine ansulis quærito, collo procero: quod orificium habeat alterius vas aromata continentis orificio aptè conueniens, in quod coniicies olei dulcis sextarios quinque. Postea effosso solo fictile oleum continens vsque ad collum obrues, ne futuro igne excandescat: inde alterũ aromatum vas in caput resupinabis, & ita vtriusque orificia coaptabis: vt exquisitissimè cohæreant. Deinde vas totum luto circumlinies, vndecũque qua parte orificia conglutinantur, mox circa fictile subiectis carbonibus ignem ventilando accendes. Quo accenso finito aromata tabefieri, vt sensim ignita per fictilis osculum in subiectum oleum euaporent. Cuius rei causa capniston, id est infumatũ vocatur. Postridie oleũ amoueto, & in vitreo vase reponito. Vtuntur hoc mulieres, quibus menses detinentur, imum ventrẽ ac lumbos eo inungentes. Conuenit etiam his quæ à puerperio malè (nimis parum) purgantur, similiter illitum. Præterea vtile est ad thoracem refrigera-

tum,medeturq́; tenesmo,si exceptum lana (calida,vt addit Nicol.) cõplicata imo ventri,& lumbis apponatur. Idẽ videtur capnelæum dictum:sed Kiranidũ author naphtham interpretatur, lib.4.in Echeneidis mentione.

Vidi & ex papyro in cuculli formam conuoluto,accensóq́; supra discum stanneum,summa eius extremitate per forficem retenta olei nigricantis guttas aliquot defluere,quę ad oculorum maculas siue albugines laudantur.

De balsamo vero,& antibalsamis, id est arte compositis oleis,quæ ueri loco vsurpantur:tum intra, tum extra corpus.

BAlsamum vox est in omnibus propé linguis vsitata , Syriaca proculdubiò , nam in sola Syria & vno duntaxat horto olim nascebat̃. Panag.Hębraicam vocem Exechielis.27 Dauid Kimhi post nonnullos interpretatur locũ proprium Iudææ:alij apharsamon, id est balsamũ. Iudæi recentiores palsamon , scribunt. Græci balsamon , Pausanias palsamon. Nicãder blasamon propter carmẽ.Opobalsamon liquor⁹ est : carpobalsamon

semen

ſemen, quod & caſamum aliqui vocant, & ipſo liquore odoratius prædicant: xylobalſamon, rami ſeu ligna. Cogitaui ego aliquãdo balſamum ab excellentia dictum eſſe, quod precioſiſsimum nobiliſsimumque inter aromata eſſet, nam baal dominum & magiſtrum ſignificat Hebræis, ſam verò aroma. Balſamon, aromaticus flos. Varinus. Et ſane decet, vt res ipſa Syrię ꝓpria eſt, ita nominis eius etimologiã ex eadem lingua peti. Forſan & beluin, (alij beniuin, alij belzoum ſcribunt,) ſuauiſsimi odoris liquor eandem ſui nominis originem habet. Non autem ſam ſolùm Hebræis, ſed & boſem aroma ſignificat, vnde Germani moſchũ videri poſſunt appellaſſe [biſem.]

Balſamum noſtra ætate quidam interiiſſe exiſtimant, aureo colore ſuccus ille erat, vulnera ſanabat, & rugas tollebat, & mortuorum faciem à corruptione vindicabat, lapidemque renũ cõminuebat: delebat oculorum maculas venenis reſiſtẽs, maxime aconito, & rigoribꝰ febriũ ipſarum, atque in his omnibus vires bãlſami excellebant. Nunc verò ex Hiſpaniola genus aliud balſami defertur, colore rubro ad nigrum tendente, ponderoſum, olens exuſtum quiddam: & illicò ca

put ferit, linguam etiã acrius sed serius vt piper: vulnera & ipsum recẽtia celerrimè si quid aliud sanat, & rugas tollit. Crediderim, si non certè ad omnia, ad plurima saltẽ id olei genus esse efficax, atq; accedere balsamũ verũ. Arbos quæ oleum istud parit, Coacomax vocatur, Punicæ forma & magnitudine fermè similis: sed tamẽ folio paulò maiore, tenuioreq́; cortice quasi arido, ligno quod ardet vt tæda: fructu vt vuarum racemi, rarioribus tamen & paulò maioribus acinis, vinosi coloris, qui cum surculis aquæ diu incocti, id olei genus reddunt, Cardanus.

Sunt è mercatoribus qui adserũt hortos balsami interiisse, ex quo tempore Zelymus Turca, præcessor Solymãni occupauit Chayrum, quum Turcæ cultoribus hortorũ iugulatis, non statim subrogassent alios, anno à nato Christo. 1519. Porrò repositum aiunt non contemnendæ magnitudinis balsamũ multis millibus ducatorum conferendum apud celeberrimum virum seculi nostri Lucullum alterum D. Antonium Fuggerum, Ioan. Agricola in commentariis in Galenum de locis affectis 4.9.

Antibalsama. Balsami veri notas aliquot Dioscorides præscribit. In medi-

camento

camẽtorum quæ inuicem ſubſtitui poſſunt catalogo, qui cum Galeni operibus & in fine etiã librorum Aeginetæ habetur, legitimus. Pro balſami liquore ſtillatitia myrrha, hoc eſt myrrha liquida quę ſtacte dicitur, ibidem habetur. Pro opobalſamo liquor myrti, ſed rectius legendum videtur, liquor myrrhæ. Auicenna lib.2.cap.de oleo. Loco balſami (inquit) ponitur myrrha liquida: aut æquale pondus olei addij, ſeu aldadi, vel dadi, vt Bellunenſis tranſtulit, Raſis in calce Antidotarij ſeparati, in oleo Benedicto ſiue de lateribus. Valet (inquit) ſicut oleum balſami: ſed eſt ſubtilius, & calidius & maioris vtilitatis in affectibus frigidis. Monachi in Meſuen. Et paulò poſt. In tractatu quid pro quo qui imprimitur in libris filij Meſuæ, legitur.

Pro balſamo terebinthina deſtillata vel oleum laurinum, vel gummi hederæ ponitur. Cæterum quid ſit dadi non facilè dixerim, deſcribitur autem ab Auicenna capi.213. Bellunenſis quid ſit nec illic, nec in Gloſsis interpretatur. Granum eſt (inquit Auicenna) ſimile hordeo, longius, ſtrictius, ſolidius, amarum, frigidum eſt, ad caliditatem declinans, & ſic cum in ſecundo. Adſtringit ventrem

vene

venenis resistit, doloribus ani & hæmorrhoidibus prodest. Durities resoluit, &c. Ego cisthum siue ladanum esse cõiicio. nam id quoque frigidum est, ita modicè vt tepidam qualiditatem habeat, secũdũ Galenum: astringit, aluum sistit: item siccat in secundo gradu, calidius autem est quod in calidioribus locis nascitur: idẽque mollit mediocriter & dissoluit & cõcoquit. Iam in antiballomeatis Græcis legimus propolim loco tragopogoni, id est ladani poni, & Auicenna in resolutione (inquit) duritierum, ponuntur duæ tertiæ ponderis ipsius de kur, id est propoli, & medietas ponderis ipsius de abhel. Dioscorides anodynis medicamẽtis misceri ait ladanum. Auicenna ani doloribus & hæmorrhoidibus prodesse. Iam quòd Auicenna habet dadi hordeo simile esse, sed longius, stricti⁹, &c. plene suspicor corruptũ esse, ex Dioscoride, qui ladon (id est fruticem ladani) cistho similem facit, longioribus tantum nigrioribúsque foliis. Postremò ipsa nomina ladon & dadi non malè colludunt.

¶ Oleũ ex floribus rosmarini factũ (eo modo, vt ex floribus verbasci fit,) vicẽ balsami gerit, & gutta eius in aquam immissa similiter subsidit, Arnoldus de

Villa noua. Balſami veri inter cæteras notas hāc quoque ponūt. Lac ab eo coagulari: ego cum experiri vellem an idem fieret à balſamo artificiali ex terebinthina & gummis callidis compoſito, non coagulari, ſed neq; ſcīdi ab ipſo animaduerti. Vulgus apuod nos oleum de ſpica deſtillatum ſimpliciter balſamum nominat, propter excellentem nimiū odoris ſuauitatem. Sunt qui & alia quædam odorifera balſami nomine appellent, aut etiam viribus proxime accédere putent, vt Ryffius oleū de caryophyllis. In antiballomenis Græcis legitur pro xylobalſamo ſubſtitui poſſe radices albarū violarū. Antiballomena verò cū Meſ. operi, olim impreſſa, ſic habent. Pro xylobalſamo, lignū hederę vel leuco radix. Pro calpobalſamo, fructus hederę vel xylobalſamum æquali pondere. Eadem & pro ipſo balſamo gummi hederæ. Sed forſan in omnibus iſtis errauit interpres, cum nullus ſcriptor hedram vllo modo cum balſamo compararit, itaq; cogitaui vel interpretem qui ex Arabico tranſtulit lapſum eſſe, vel potius ipſos Arabes ciſſon, id eſt hederam & ciſthum confundēdo, labanum enim ciſthi ſuccus eſt, quē Auicenna pro balſamo ſubſtituit.

In

In Antibalomenis Galeno adſcriptis, hæc etiam reperio. Pro liquore balſami, liquor carpaſi: & pro liquore carpaſi, liquor myrti: & pro liquore ſalicis, liquor hederæ nigræ quæ Arabes, quibuſdã omiſsis aut mutatis in ſua tranſtulerunt, vt coniicio.

¶ Eſt & caſsia quædam balſamodes ab odore dicta. Siſymbrium genus ſylueſtris menthæ, aquaticam & plerunque rubens, recentiores multi balſamitam vocitant. Alia eſt balſamina vt Ligures Padani vocant. Hetruſci Hieroſolymitanum pomum, foliis vitis albæ, flore cucumeris, fructu vtrinque turbinato cucũmeris puſilli ſimilitudine, &c. Pomum maturitate diſsilit, inanitásque confracto patet, ſemina intus aliquot lenticulæ figura continens, ruberrima, ex quibus oleũ exprimitur ad vulnera præcipuum. Aliqui pomũ oleo prius imbutũ aliquot dies inſolãt, deinde vel fimo vel terra tantiſper obruunt dum prorſus intabuerit. Sic balſami vires glutinãdis vulneribus adſciſcere pollicentur, inde tractum balſamine vocabulum, Ruelius ex Hermolao. Braſſauolus hoc oleũ de cochiis vocat: & herbam, quæ frũctus illos in theca echinata gerit, cochiã aut momordicã.

Oleum

Oleum (inquit) variis modis paratur, & per infusionem & sub terra per multos annos defossum, & per cocturã: fitq; ex echino, foliis seorsum & seminibus. Quod sub terra cõdit, hæmorrhoidũ doloribus succurrit. In genere, id oleũ oẽs dolores sedat. Qui plures & plané mirabiles effectus huius olei & herbæ scire desiderat, legat Mattheoli Senensis in Dioscoridem cõmentarios lib. 4. ca. 184. tot quidem & tantos: vt si veri sint, balsamum ipsum præ eis contemni posit.

Balsamelæon, id est oleũ balsami, plantæ cubitalis, aut bicubitalis, rutæ agræsti similis: cortice cuius partem orientem spectante sacrificato & vulnerato lachrymæ pingues destillãt, ipsius scilicet balsami pinguedo. Alij plantæ huius surculos vere ineũtę in pila terunt, in aqua coquũt, torculari exprimũt, oleũq; balsami vocant. Sunt qui surculos tritos in oleo veteri dies quadraginta insolant, in vase duplici coquunt, exprimunt, surculos nouos tritos immittunt, secundo & tertio colant & recondunt. Mesues interprete Syluio, Vbi Syluius etiã in scoliis. Oleo vetere (inquit) die vno maceretur xylobalsamum & carpobalsamum recentissima. post arte chrymistarum oleum extrahatur,

trahatur, fuerit non ignobile, vel xylo balſamũ recens in oleo veteri diebus quadraginta inſoletur, vaſe duplici coquatur, vires huius olei ab omnibus tam laudati à meſue, taceri mirum eſt. Calfacit enim, humectat, tenuat, digerit, terget, glutinat. Glutinãdi hæc facultas veteribus indicta, facit ipſum hodie pretioſum. Opobalſamum rariſsimum, & ob id pretioſiſsimũ. Quapropter Petrus de Albano, Gulielmus Placentinus, Bartolomæus, Mõtagnana, oleum balſami cõpoſuerũt, viribus vero balſamo nihil ceſſurum. Alij folia, & ſemen & lignum huius plantæ oleo inſolant dies quadraginta, exprimunt, & ſeruant: ſed viribus opobalſamo id multò eſt inferius, Hæc Syluius.

Aegyptij factitiũ opobalſami genus faciunt ex cortice recenti odoratiſsimo, amygdalino oleo ſubferuefacientes, ſingularis odoris cùm recẽs miſcetur, Alexander Benedictus.

Excitat ſubitò comitialiter humi proſtratos, oleum quod balſaminum vulgus vocat, naribus ſubditum olfaciendum, Idem. Videtur autem oleum de ſpica deſtillatum intelligere: id enim multi hodie balſamum vocitant.

De

De balſamis arte compoſitis.

BAlſamis omnib. quod ad facultatem attinet, commune propoſitum eſſe videtur vt vulnera & vlcera glutinẽt, idque breui tempore, & mala eorum ſymptomata auertant: vt calfaciant, ſiccent, & partibus ſint tenuibus: hinc eſt quod omnia reſinam terebinthinam habent, quædam & alias reſinas: vt pineã, maſtichen: hinc & gummi adduntur, thus, elemi, gummi hederæ, bdellium, ſarcocolla, mumia, &c. Aliis odoris gratia adiunguntur etiam aromata diuerſa: vnde & polycreſtotera fiũt, & ad varios intra corpus quoque affectus idonea: vt in his magis etiam, quibus inſuper plantæ diuerſæ earúmue partes adiiciũtur. Deſtillantur pleraque, paucis exceptis, quæ extra corpus tantum vt ad vulnera adhibẽtur. Deſtillantur autem in cinerib. maximè omnia primũ lento igne, vt quod clarius, tenuius aut aquoſius eſt eliciatur, deinde paulatim aucto, vt oleum quod ruffi coloris eſt, excipiatur, deinde etiam maiori, vt oleum rubeat: & tandem ad nigrũ colorẽ vergat. Qui in medio effluxerit liquor, magis probat ad vſus intra corpus: poſtremus calidior, vehemẽtior & ingra

 tior eſt

tior eſt aptior forinſecus adhibeatur vt vbi maiore vi opus eſt: vt primus, vbi exigua. Primus liquor, à terebinthina pręcipuè reddi videtur, cui⁹ gratia ne ebulliat laterũ aut ſilicũ fruſtula miſceri poſſunt, &c. vt ſupra de terebinthina deſtillãda diximus. Omnia intra corpus ſumpta propter terebinthinam & gummi, ructus citant, nonnunquã moleſtos, & magis quidẽ medio & poſtremo liquore ſumptis. Vrinam omnia ſuo odore imbuunt. Debent omnia intra corpus ſumi cum aliquo liquore, vino præcipuè mixta, ita vt ad cochlearium liquoris, gutta olei vna aut duæ ad ſummum addantur. Fæces in fundo relictæ inutiles ſunt, niſi quod colophonię loco vſurpari poterunt. Deſtillantem nuper vidi empiricũ neſcio quod balſami genus in patella cum cineribus ſupra lateres impoſita, vt ſupra deſcripſi in mentione deſtillationis per cineres. cucurbita vitrea tã altè in cineres impoſita, vt non ſupra materiam in ea contentam aſcẽderet. Repleta erat ad mediũ capax fortè ſi tota repleta fuiſſet quatuor librarum. Occupabat eum hic labor per quatuor aut quinque dies noctesq́; nõ intermiſſo igne. Separabat autẽ tantũ duos liquores, primum album, qui copioſior
erat

erat:deinde ruffum, qui tertia parte paucior reddebatur. Lutum quo cucurbita, alembicũ & recipiens illinuntur, ne qua perſpirent, cum rimas agit, mox iterum illinendũ eſt:itaq; nocte etiam vigilandum, ne ignis intermittatur. Poſſunt etiã liquores omnes non mutato recipiẽte in vas vnũ excipi,& poſtea ſeparari,nã poſterior priori innatat, tãquam leuior. Hoc oleo ille vtebatur ad plurimos morbos, guttam vnam quotidie propinãdo, & per dies aliquot(vt quatuordecim)interdum continuando, ſic ad febres chronicas prodeſſe dicebat.plerũque aromatum aliquid,vt zinziberis,& ſacchari miſcebat cum vino & olei gutta, vt minus manifeſtum eſſet ægro ſe olei tantum guttam bibere: aliquando nihil miſceri volebat cum vino aliud præter huius olei guttam, præſertim ad emendandum anhelitus fœtentis vitium. Aliquando ex aqua dabat,aliâs offulæ panis inſtillabat. aliquando phlegmaticis & craſsis hominib. cum condimento ſinapi & piperis, iude ſudare iubens: ſæpe verò fieri dicebat vt plurimum pituitæ inde euomerent. Commendabat ad eadem omnia, in quibus thæriacæ vſus eſt: & contra venena etiam magis. item ad omnia

vulnera, & tumores quosuis pręterquam hydropicos: ad spasmum, ad dentes purgandos, ad confirmandas gingiuas, aduersus comitialem, & venena. Linteo inde madido inuolutum serpentem interimi aiebat. Alterũ liquorẽ, qui rubet, leprosis etiã remedio esse, si nondũ in eis obtinuisset malũ, necdũ anhelosi essent. Vterq; liquor in gustu acrimoniã habebat, resinosi odoris, & fumosi quodã modo, magis verò posterior. Semunciã diuitibus septem vel octo drachmis vendebat. Oleũ Gulielmi de Saliceto Placentini, quod in quinto suæ practicæ, cap. de oleis balsami vice supplere ait. Carpobalsami, mirrhę, nucis Indę, singulorum semuncia. Hyperici drachmæ duæ. Omnia crasiuscule contrita relinquantur in vnciis quatuor olei veteris vsque ad mẽses sex: & destillentur. Aliud nobilius quod loco balsami ponitur eiusdem.

Olei sesquilibra, myrrhæ, xylobalsami, opopanacis, bdellij aloës, carpapobalsami, ammoniaci, serapini, nucis Indę, hyperici, macis, gũmi Arabici, thuris, tragacanthæ, sin. vncia. Lateris triti, quẽ nunquam aqua tetitgerit, igniti, & in oleo cõmuni extincti vnciæ tres. Terebinthinæ mũdæ & clarę vnciæ septẽ. Trita singula

& simul

& simul subacta in mortario, destillentur vt aqua rosacea. Prodest hic liquor aduersus calculum, admixtus medicinis contra eundẽ. Durities & cicatrices cõplanat. Et ponitur vbiuis loco balsami.

Aliud eiusdem nobilius. Myrrhę, carpobalsami, nucis Indicæ, singul. semuncia, hyperici drachma (aliàs drachmæ duæ.) Trita crassiusculè misceantur cum quinque vnciis olei, & sescuncia terebinthinæ. In fine addantur grana quinque mochi, & tria ambræ, & vncia olei de lateribus. Et destillentur vt supra. Eadem quæ balsamum præstat, & vbique ei substitui potest. Hoc & Nicola. Stokkerus excellens in Germania medicus vtebatur, sed sine terebinthina, si rectè eius descriptionem amicus ad me misit. Relinquebat autem in infusione diebus decem ante quam exprimeret, expresso demum moschum & ambram addebat cum oleo de lateribus, nec destillabat vt puto. Descriptio superior habet in Luminari maiore, vt & sequẽs Montagnanæ. Balsamum compositum Bartolomæi Montagnanæ ex Antidotarij eius capite primo quod est de vnguentis. Terebinthinę libra. Thuris albi vnciæ quatuor, baccarum lauri tantundem. Gum-

mi elemi vnciæ ſex. Maſtiches, galãgæ caryophyllorum, cinnamomi zedoariç, nucis moſchatæ, cubebarum, ligni aloës benetriti ſin. vncia. Omnia ſimul deſtillentur, primò lento igne, & primò defluet aqua balſami dicta. Tum aucto igne aliam aquam ſeparatim colliges. Et ſic fac tertiò. Tunc emanabit balſamum in omni probatione. Erit autem tanto fortius, quanto ſæpius deſtillatum fuerit.

Balſamum Petri Aponenſis in additione eius in librum Meſue, in ſermone de vnctionibus (ad effectus cordis.)

Myrrhæ electæ, aloës hepaticç, ſpicæ nardi, ſanguinis draconis, thuris, mumiæ, opapanacis, bdellij, carpobalſami, ammoniaci, ſerapini, croci, maſtiches, gummi Arabici, ſtyracis liquidi, ſing. vnciæ duç. Ladani electi ſiue caſtorei vnciæ duæ ſemis. Moſchi drachma ſemis. Terebinthinæ ad pondus ſingularum rerum. Tere terenda, & omnia mixta cum terebinthina per alembicum ingenioſè deſtillabis. eſt enim hæc ars ſicut de aqua roſarum. Hæc Petrus, vt Monachi qui in Meſuen ſcripſerũt, ex manu ſcriptis codicib. ſe deſcripſiſſe profitentur, multò emendatius quã in excuſis codici. & Luminari maio

re

re habeatur. Mentionem inunctionis ſpinæ (inquit Aponenſis) apud veteres nullam reperimus, fortè non quòd illi rem adeò vtilem & laudabilem ignotauerint, ſed quod occultare voluerint: Eſt enim egregium hoc auxilium præſeruãs ſubiectum vitæ. Nam principiũ oſsium & neruorum eſt nucha, & oritur à cerebro, &c. Itaque hac inuncta confortabis ſubſtantiam velatiuam, (nimirum tunicas cerebri,) & ſubſtantiam ſpiritualem, & neruos, & oſſa vniuerſa, ſubueniens etiam paralyſi & omnibus neruorum affectibus, item ſaltui & tremori cordis, & laſsitudini manifeſtæ: & eſt medicamen omnium medicamentorum in celeri cordis confortatione. (Poſt hæc deſcriptione adiecta, ſubdit. (Hoc oleũ balſamo vicinum eſt: & ſecundum hãc viam ſubtiliſsimi ſophiſtarũ adulterant balſamum: eſt enim inter cæteros modos hic nobiliſsimus. Hoc oleo ſi vnguantur cadauera, non putreſcunt. Cum volueris confortare corpora extenuata, miſcebis aquam roſarum, & vnges ſuper baſis manſionibus, & à nucha vſque ad rens. Si eo modicè tepefacto ante horam paroxyſmorum, inungatur ſpina relinquẽdo ſuper ea veſtigium eius cũ pecia,

 repel

repelles rigores erraticarum febrium,& quarumlibet ſimplicium febrium. Sed quartanis & erraticis ſubuenit à principio periodi(locus hic cũ ſequentibus quibuſdam videtur corruptus in excuſis codicib.)in ſyncope quaſi extrema perũcta ſpina: vt eius organum voce loquatur, ſub lingua infirmi ex eo parum appones, poſtea in aurib.& naribus ſi neceſsitas vrget. Ex eodẽ dabis cũ poſtulat neceſsitas, in ſuffocatione matricis, & morbo caduco, & aliis plurimis paſsionibus. Datur pondere tr.(lego,grani) vnius cum vino odorifero. Sic animum & naturam confortat,& multis affectibus medetur. Præcipuè verò prodeſt melancholicis, triſtibus,& quorũ vires & mẽbra languent,ac ſi cõtuſi & per vim debilitati eſſent. Pro hecticis, admiſcebis oleum roſatum aut maſtichinum, & vnges ſpinam eorum apud balneum & ſine balneo, Hactenus Aponenſis. Idem hanc compoſitionem loco veri opobalſami miſcere ſuadet Theriacę, Mihtridatio, Diacurcumę, Aureæ Alexandrinæ. Hoc oleo, inquit Epiphanius Empiricus, tanquam matre omnium remediorum ad omnes neruorum paſsiones vtitur, nucham, dorſum & iuncturas bis die illinẽdo. experinẽtis enim

conſtat

constat, præcipuè in materia frigida. Idē in balneo Mariæ destillari iubet hoc oleum, quod non probo.

Est & alia Gulielmi Placentini compositio, quam reperio in Luminari maiori in Diacurcuma seu Diacrocu, huiusmodi. R. Terebinthinæ lib. 2. olei communis lib. 3. olei laurini vnc. 16. cinnamomi vnc. 3. euphorbij, caryophyllorū baccarum lauri, gummi hederę, serapini, galbani aromatici, oppopanacis, ana vnciam, thuris mastiches ana vncias duas: Terantur terenda, & destillentur.

Hæc & alia quædam balsama diuersa describit etiam Ryffius in suo de destillatione libro. Aqua viuificans & seni iuuentutem concilians, ex libro Lulli de aquis. Terebinthinæ libra. Mellis selibra. Aquæ vitæ terquatérue destillatæ vnciæ tres. Ligni aloës bene triti, sandali muscatelli, singul. drahmæ tres. Gummi Arabici vncia, (forte drachma.) Nucis moschatæ, ambræ, vtriusque drachmæ duæ. Omnia trita destilla igne lento, donec habeas primam aquam claram. Et cùm secunda inceperit manare, quæ erit similis carboni ignito, ignem auge continuò, & separatim serua. Tum rursus aucto igne, tertiam collige, quæ nigra est

 & densa

& densa instar mellis, donec liquor omnis effluxerit. Ex his aquis vltima calidior est, quàm prima & secunda. Prima vocater mater balsami, secunda oleum balsami, tertia balsamum artificiale.

Prima in potu datur cum vino tepido.

Secunda & tertia prosunt ad remouendum mala quę nouiter corrodunt carnes humani corporis. Prima cum vino tepido albo pota, purgat stomachum ab omni malo humore: & aquam prohibet, ne perueniat ad cor aut partes principales, vt frequenri experientia constat. Linteolum tenue madefactum hac aqua cum paruo digito in nares intrusum, cum æger ingreditur lectum, & intus relictũ, curat à rheumate. Mane & vesperi pota anhelitum fœtẽtem quacunque ex causa curat. Dentes inde abluti roborantur & dealbantur: & dolore liberantur: siue is ex humore, siue ex sanguine putrefacto proueniat. Quicquid ei impositũ fuerit integrũ & incorruptum conseruatur linteum ea madidum & vulneribus (inde prius ablutis,) aut fiistulæ & aliis impositum (malignis vlceribus.) Quartanæ resistit si spina dorsi per aliquot dies cum ea perfricetur. Scabies inde lota sanatur. Linteum ex ea madidum ad hæmorrhoides

rhoides vtiliter imponitur, lana xylina modicè in hanc aquam intincta, contra quamuis surditatem vtiliter immittitur. Iuncta curat faciei ruborem, paralysin linguæ, & omnes frigidos affectus.

Secunda & tertia aqua valent contra noli me tangere: contra regium morbũ, collique & gutturis affectus. Item contra fistulam, & malum morbum, præcipuè si recens fuerit: lauando enim & fouendo, & linteum inde madidum superponendo frequenter curatur. Iuuant etiã si quis collisus lapidibus vel fustibus, vel baculo fuerit. Nullum venenum eis appropinquare potest, & contacta inde aranea moritur. Inunguntur vtilissimè ad omnem paralysim. Omnes corporis partes lauando confirmant. Sciendum est autem quòd prima aqua ex his tribus quasi generalis cõtinet omnes virtutes. Ad corrodendũ verò secunda & tertia præferentur, magisq; hæc quã illa. In summa, medentur omnibus morbis qui ex sanguine aut phlegmate putrefacto proueniunt.

Apud eundem Lullum aqua mirabilis sic fit. Caryoph. nucis moschatæ, zinzib. zedoariæ, galangæ, piperis vtriusque, granorum iuniperi, corticum citri, saluiæ, basilici, rosmarini, maioranæ,

menthæ

mentę rotundę, baccarum lauri, pulegij, gentianæ, calaminthæ, florum ſambuci, roſarũ, ammeos, ſpicæ nardi, ligni aloës, cubebarũ † (hîc videtur aliquid deeſſe) tam ſylueſtris quàm domeſtici, cardamomi, cinnamomi, calami aromatici, ſtichados, chamædryos, chamępityos, meliſſę, maſtiches, olibani, aloës hepaticæ, ſeminis & florũ anethi, ſem. artemiſiæ, ſingu. vncia. His addes ficus ſiccas, vuas paſſas vltramarinas, nucleos dactylorum, amygdalarũ dulcium pinguiũ, ſingulorum vnciam. Mellis albi veteris ſelibrã. Deinde ſaccharum duplum ad omnia prædicta. Hæc omnia immites in aquam vitæ quinquies aut ſexies per alẽbicum vitreum deſtillatam, quæ pondere triplici ſpecies omnes ſuperet. Relicta per biduum deſtillabis lento igne. Aqua prima clariſsima eſt & pretioſa. Secunda colore differt, alio vaſe excipienda: eſt autem alba, vtilis ad dealbandum facies mulierum, quibus omnes maculas ſubito tollit, ſi vel triduò ſemel inde lauentur: & odoriferas redddit & claras. Hæc aqua balſami ſeu mater balſami, vocatur: debet autem cum aqua vitæ eiuſdem ponderis, & in alembico deſtillari per balneum igne lento. Et effluet primò

primò aqua odorifera & mirabilis,quam recipies per ſe: deinde alteram coloris crocei,poſtremò tertiam ſanguinei.

Virtutes primæ & ſecundæ aquæ ſunt hæ. Si altera ipſarum fundatur in vulnus recens non opus eſt alio remedio:ſed intra diem naturalẽ cum dimidio ad ſummum ſanabitur, modo non ſit mortale. Omne vlcus malignum,vetuſtum,putridum, cancroſum, fiſtula, lupus, noli me tangere, eiſque ſimilia, alterutra de iſtis aquis lauentur, & curabuntur intra paucos dies. Gutta duntaxat inſtillata carbunculum intra tres horas extinguit.

Si oculus laboret lippitudine, vel tela vel vngula,vel carnoſo aliquo tumore innato, tertio quoque die guttam de iſtis aquis inſtilles: & intra nouem dies ſanabitur,niſi omninò deſtructus fuerit. Gutta de eis cum pauco generoſò vino pota calculum in renibus aut veſica,aut in virga obſtructum,vel intra duas horas frangit,& dolore liberat. Carne mortua inde abluta,breui curatur locus.

Si mulier ex vtero laboret, parum de eis ex iure aliquo bibat. Si dolor ſit ex percuſsione vel caſu ſine vlcere, foueatur locus exigua earum portione,& recedet dolor intra tres horas.Simili auxilio

neruus contractus, induratus aut aliter malè affectus, restituitur. Reliquas earũ facultates medicus eruditus per se æstimabit. ¶ Tertia & sanguinea aqua, quę sancta & benedicta cognominatur, adeò excellit viribus, vt si quis de ea quindecim diebus medio cochelari vtatur, curetur à lepra, phthisi, asthmate, hydrope, paralysi, ischiade, syncope, morbo caduco, gutta arthririca, hectica, stranguria: aliisque multis morbis, idque intra duos menses. Senibus iuuentutem recuperat, hominem moribundum desperatumque à medicis, restituit, si vnica eius gutta in os instillata deglutiatur, ita vt ad cor perueniat. Quod si quis per annum (quotidie) quantitatem grani frumenti huius liquoris biberit cum cochelari aquę florum borraginis destillatę instar rosaceę, anno exacto carnibus, sanguine & toto corpore, tum forma, tum viribus, quasi renouatus videbitur. Aliud balsamum artificiale, ex eodem lib. Lulli de aquis.

Terebinthinæ sesquilibra, galbani vnciæ duæ, aloës cicotrinæ, mastiches, caryophyllorum, galangæ, cinnamomi, nucis mosch. cubebarum, singulorum vncia. gummi hederæ semuncia. Omnia bene trita misce & destilla per alembicum

vitreum, igne lento primum, & collige seorsum aquam primam: deinde aucto igne ruffam:& postea magis aucto, oleũ rubens, donec nihil amplius destillet, recipiente ter mutato. Habet hoc oleum omnes facultates veri balsami, ardet enim in aqua, & lac statim congelat: nam si in pinta (mensura) lactis ponatur gutta vna tepida, statim coagulabitur. Primus liquor vocatur aqua balsami, secundus oleum balsami, tertius balsamum artificiale. Vtilis est primus liquor contra fluxiones aurium, si duæ aut tres guttæ mane & vesperi immittantur. Oculis instillatus lipitudinem emendat, & lachrymas consumit. Superfluos in quauis parte corporis humores mirifice restringit. Dolorem dentium tollit, si lauentur inde, & vermes, si qui insunt, interficit.

Tertius liquor impatiens est veneni, araneis & serpentibus infestus. Duæ vel tres guttæ in morsum venenosum instillatæ, statim sanãt. Si hoc liquore circulũ descripseris in quo includas animal venenosum, immorietur id potius quã exeat, In summa, eadem cum theriaca facit, sed efficacius omnia. Omne genus apostematum infusus, intra nouem dies sanat. Et similiter fistulã vtcunque malignã, &

noli

noli me tãgere. Affectus omnes ex phlegmate & frigido humore natos, curat, linteo in eum intincto supra locum dolentem imposito. Exterminat paralysin & omnem tremorem membrorum, neruos mirum in modum confirmat. Calidior est primo & secundo. Si quis guttam eius in manum ponat, statim penetrat sine dolore. Denique alia multa efficit, & omnem affectum ex frigida causa obortum, sanat, si rectè vsurpetur. Aqua memoriã confirmans. Florum rorismarini, borraginis, chamæmeli, violarũ, rosarum, singulorum vncia. Stichadis, foliorum lauri, samsuchi, saluiæ, singulorũ vnciæ duæ. Omnia minuatim concisa in optimo vino macerabis & destillabis per alembicũ. Deinde liquori destillato miscebis terebinthinæ libram, olibani vncias octo, mastiches, bdelij, anacardorũ, sing. vnciam. singula trita admiscebis, & iteratò destillabis. Deinde rursus addes. Nucis moschatæ, macis, galgangæ, cubebarum cardamomi, singulorum vnciam. agallochi, ambræ, moschi, singulorum vncias duas (si rectè habet codex manuscriptus:) trita mixtaq; per quinque dies relinquito, ac tertiò destillato, aucto igne donec oleum manare desinat.

Aquas

Aquas vitæ quaſdam balſamis adnumerandas, reperies in cœlo philoſophorum Vlſtadij, capitibus 44. & 52.

Balſamum authoris incerti. Terebinthinæ ſelibra, thuris vnciæ duæ, ligni aloës, croci, vtriuſque vncia. Maſtiches, caryophillorum, macis, galãge, cinnamomi, zeduariæ, cubebarum, nucis moſchatæ, ſingulorum ſemuncia, gũmi hederæ vel elemi vnciæ ſex: tegularum extinctarum in oleo, vt decet, quas aqua nõ tetigerit, vnciæ tres. Terẽda tere, primò fluet aqua, ſecundò oleum balſami, tertiò balſamum artificiale.

Balſamum artificiale (inquit Matthęolus Senenſis) in Cõmentariis in Dioſcoridem, quod ad morbos quãplurimos mirè efficax reperi, ſæpe cõpoſui hũc in modũ. R. reſignæ larignæ, lachrymæ abietis puræ & liquidæ (alioqui oleum abietis vocant.) Germani [bulhartz] vtriuſq; libram mannæ thuris, ladani, vtriuſque vnc. octo. ſpicæ drachmã, maſtiches, galangæ, caryophil. caſiæ odoratæ, zedoariæ, nucis moſch. cubebarum, agallochi ana vnc. tres. gummi elemi. vnc. ſex. aloes hepaticæ, caſtorei, nucleorum dactylorum, ſtyracis calamitæ, myrrhæ, belzoi, ana vnciam. Tere terenda, & mixta

liquoribus destilla artificiosè. Manebit autẽ primò aqua clara subtilissima, quæ mirum in modũ ardet, aqua balsami dicta. Tum sequetur oleum flauum, subtile, quod vocant oleum balsami, postremò balsamum artificiale, rubens. Prima aqua, vt expertus sum, ventriculos frigidos mirificè iuuat, & phlegma cõsumit. Liquor secũdus excellenter medetur vulneribus, fistulis, doloribus neruorum & articulorum. Tertius non ad prædicta solùm vtilis est, sed insuper alia complura, quæ breuitatis causa relinquo. Aliud. R. Terebinthinæ libras duas Galbani, gummi hederæ ana libra.ſ. rosarum, bedegar, rorisma. viridium vnc.4. R. Gummina & tere grosso modo, infunde in aqua rosa. post recipe terebinthinã & funde simul, & sperge desuper aquam rosac. post adde flores, & coque omnia simul: & cũ aqua ferè fuerit consumpta, ponantur in alẽbico, & aquam primò destillantem proiice, tum sequetur oleum.

Aliud mater balsami dictum. R. Terebinthinę, li.j. olei laurini vnc.6. galbani, gummi elemi, ana vnc.6. gummi hederæ vnc.2. olibani vnc.2. Ligni aloës drac.1. masticis, myrrhæ, aloës, ladani, castorei, rasæ (resinæ) pini ana drac.2. gummi oli-

na

narum arborum lib.1. Garyoph.galangę,cymini,cinnamomi,nucis moſchatę, zedoariæ,cubebarum ana drach.3. Torm ētillę,dictamni albi,ana drach.6.Mixta omnia deſtillētur per alēbicū vitreū.

Aliud, Dornſtetteri excellentis apud Germanos medici. R. xylobalſami vnciā.Opopanacis,reſinæ pini,bdellij,galbani,ammoniaci maſtiches, ſarcocolæ, gūmi elemi,olibani,myrrhę,benzoi,ſingulorū ſemunciā. Olei benedicti,laurini,ladani puri ſingulorum ſeſcunciam. Carpobalſami,opobalſami (vel loco ci⁹ balſami ex diſcreptione Gulielmi Placētini,) vtriuſque ſemunciam. Sanguinis draconis drachmas duas. Caſtorei,ſpicæ nardi,galangæ, cubebarū, cinnamomi. cardamomi,granorum paradiſi,corticū citri,ſingu.drachmā.Olei terebinthinæ ad pondus omnium.Macerata ſimul per dies aliquot, deſtillentur in Balneo Mariæ(ego in cineribus malim.)

De balſamis quæ extra corpus vſurpantur.

SVperiora omnia tum intra tum extra corpus vſurpantur, ea verò quæ ſequuntur,extra tantum, aut præcipuè.

Balſamum breuiter ſic fit. Terebinthinę libra, maſtiches, ceræ nouæ, vtriuſque vncia, croci drachmæ duæ. Mixta deſtillentur.

Balſamum ſiue oleum benedictum ad vulnera paralyſin, &c. Olei terebinthinæ libra. Olei laurini vnciæ duæ. Galbani, gummi, elemi, vtriuſque drachmæ ſex. Gummi hederæ, thuris, maſtiches, ligni aloēs, olibani, ſingulorũ drach. duæ, Aloēs, myrrhæ, ladani, caſtorei, ſin. drac. tres. Omnia terantur & infundantur in terebintina & oleo ad tres dies. Poſtea recipe galãgæ, cinnamomi, nucis moſc. zedoariæ cubebarum, de ſing. ſemunciã. Dictamni, conſolidæ minoris, vtriuſque drachmas tres. Contrita hæc pone in aquæ vitæ vnciis quatuor ad tres dies. Miſce omnia & deſtilla in cinere cõtinuando ſemper ignẽ die noctúq; donec compleatur, & muta vas recipięns ſecundum mutationẽ coloris eius quod deſtillatur.

Balſamum ad cicatrices, &c. Si ratione percuſsionis (inquit Lullus circa finẽ libri ſecundi de quinta eſſentia) manſerit ſignum magnum in facie vel aliis partibus corporis, hoc remedio illud ſignum remouere poteris, non omninò, ſed vt multò minus appareat. Maſtiches

ches vnciæ quatuor. Corticis malorum granatornm dulcium, gummi, cyperi, carpobalſami, ſingulorum vnciæ duæ. Croci vncía. Terebinthinæ libræ duæ. Olei oliuarum antiquiſsimi vnciæ quatuor. Tere terenda & cribra, & miſce cũ terebinthina & carpobalſamo & vnà cũ oleo deſtilla igne lento. Deſtillatum liquorem pones in fimo vel vinaceis diebus quatuor, deinde vteris, ceu vero balſamo, cuius notas omnes præſtat, & pro eo vendi poteſt.

Aqua mirabilis vel oleum ad ſtrumas gntturis, vnde homines gutturoſi dicuntur. Olei laurini vnciæ ſex. Olibani, maſtiches, gummi Arabici, terebinthinę claræ, ſingulorum vnciæ tres. Miſce in mortario & deſtilla in alẽbico, deinde aquæ extractæ addes cinerem (de la cendre, Galicè: niſi legendum ſit de la cedre, vt cedriam intelligamus.) Tum rurſus deſtillato, & ſecundum iſtum liquorem inſtar balſami ſerua. Sæpiius die broncho celis inunctus, paulatim eas imminuit.

Balſamum artificiale, non deſtillandum, ſed coquendum tantùm, ex libello Gallico Andræ Furnerij. Olibani, galbani, olei de papauere albo, olei de amygdalis amaris, terebinthinæ clarę, ſingu-

lorum vncia Viridis æris in puluerē redacti vnciæ tres,(vn quarteron, Gallicè. sed nimia hæc quātitas videtur.) Olei oliuarum libræ duæ. Oleum in patella plūbata super igne calfacies, & cùm bulire cœperit, galbanum frustulatim immittito, & ad lentum ignem leniter subinde moueto: deinde mastichen & olibanum addito, & moue donec paulatim liquentur. Deinde picem terebinthinam (sed picis mentionem supra omisit,) igne lento ita ne ebulliant. Tum aufer ab igne, & reliqua duo olea adiicè, & mouendo cōmisce, & iterum modicè ad ignem pone. Tandem viride æris immitte, permisce, & cola per pannum nouum in vas alterū plumbatum. Cùm verò vti volueris oleo dicto, videndum est prius ne quis neruus aut vena propemodum dissecta sit. Tum vlcere diligenter purgato, modicum huius olei in vasculo aut cochleari ęneo calfacies, & tā calidum quàm ęger tollerare poterit, immittes, ea copia qua vulnus totum satis madefiat. Deinde lanam succidam nigram à genitalibus veruecis impones: aut è cānabi linteum ter aut quater complicatum, & ad horas quatuor illigatū relinques. Quòd si tum dolor non cessauerit, iterum infundes vt supra di-

ctum est,& semper curabis vt purum sit vlcus, sic paucis diebus mirabiliter sanescet.

Sunt qui terebinthinam & gũmi quædam in cucurbita vitrea commisceant, eámque luto clausam in arena positam modicè bullire sinant:deinde aliquandiu relinquant donec fæces in fundo subsidant,indurentúrq;,tum colant.

Balsamo à quibusdam cõparatur etiã oleum de hyperico,quod quia non destillatur infrà describam.

Aqua educens ossa,& ne putredo vulneribus accidat,præseruans.Terebinthinæ puræ & albæ sed illotæ,zopissæ,mellis,singulorum libra.Resinæ pineæ albę selibra,Destillentur.

Aqua Epiphanij ad fistulas composita cum terebinthina, gummis quibusdam & aromatibus &c.suprà à nobis posita est,secunda ordine inter aquas compositas ad externos quosdam vlcerosos affectus,& rursus alia similis ordine tertia.

De oleis ex animalium partibus, vel excrementis.

EX osibus & medullis potest sublimando trahi oleum,Syluius.

Oleum ex vitellis ouorum, alembico destillari potest, vt oleum philosophorũ Mesuæ, Syluius. Vide supra vbi de oleorum destillatione per descensum in genere tractauimus ex Vlstadio.

Oleum de stercore humano, vide supra in Aqua stercoris humani, De sanguinis humani liquore, vide supra in Quinta essentia.

De mellis destillatione, supra scripsimus inter aquas quæ destillantur in Rosariis, &c. Est autẽ huius qui postremus fluit liquor crassiusculus, vt oleũ, puto, nominari possit.

Olea destillata etiam inter se misceri possunt, vt in hoc Epiphanij Empirici remedio, ad lẽtigines & omnem scabritiẽ & maculas faciei commendato. Lactis virginei sesquuncia. Aquæ rosaceæ cum pauco sulphure vncia. Oleorum de tartaro, de frumento, de vitellis, singulorum semuncia, caphuræ scrupulus. Quamuis hæc olea non soleant per destillationem fieri, oleum tamen de frumento & de vitellis, meliora fiunt destillata.

De oleis ex metallis, lateribus, gagate, succino.

AQuæ & olea chymistarũ industria singulari secreta, maximarum sun

viriuum

virium,& essentię tam tenuis,vt olei cu-
iusdam gutta fortuitò illapsa in lectum,
stragula eius multiplica & culcitras mo-
mento penetrarit,asserésq; fundum lecti
sternētes vsserit,Syluius. Videtur autem
hæc penetrandi vis ad olea ex metallis
extracta præcipuè pertinere,quibus ma-
gis etiam vrendi vis inest.

Aceti destillati præcipuè vsum esse vi
deo pro extrahendis oleis de metallis,vt
antimonio,plumbo,cerussa. Alij aliis li-
quoribus acribus & calidissimis ad id
vtuntur,vt lixiuio acri,aqua ardente,vri
na destillata,aqua forti.

Lullus canone quinto libri primi de
quinta essentia,cùm docuisset extrahere
quatuor elementa à plantis,subdit. Et sic
quoque facies cum metallis,prius cū no
stro menstruo illa resoluere facies sub fi-
mo per hebdomadem,oportet autē men
struum esse acutum cum vegetabilibus
aliquibus quæ infra in Quęstionario di-
cemus. Postquam verò metalla fuerint
dissoluta, pone ad destillandum in igne
primi gradus, & exibit menstruum, &
manebit calx metalli fundo. Post hoc
verò reitera supra fæces metalli,de nouo
menstruo ad pondera metalli,& pone ad
putrefaciendum per mensem cùm dimi-

dio,& post hoc destilla sicut fecisti de vegetabilibus, sed qualibet vice addas nouum mẽstruum super fæces. Alias diuersas philosophorum opiniones in extractiones elementorum à mineralibus in lib.tertio explicabimus, Hæc ille.

Oleis metallicis oĩbus cõmune esse puto, quod cæteris oleis grauiora sint, vt Carda. insinuat, & alius quidam guttas olei de vitriolo ponderosas esse scribit.

Oleum destillatum ex auri pigmento aut mysi (seu vitriolo Ro.) arteriis & cordis regioni illitum, hominẽ veneno infectum, etiam acutissimo, & tactu dũtaxat occidẽte, seruare posse existimo, Cardanus. Et mox, At postquam in hos sermones incidimus, haud ab re esse puto illud quærere quonam pacto oleum parari possit, quod illitũ arteriis cogat venenum extẽdi vomitu, aut purgatione, vel sudore, vel vrina. Certũ est metallicum esse oportere, quod validissimum esse debet. Vidi ego quandoq; tale, & solo pondere quod esset metallicũ, haud dubié cõiectaui. Oportet & ex veneni natura illud esse, nam immodica cãliditate, vt dictum est, delet prius conceptam malam vim, & similitudine auocat exteri⁹ quod nocet, & contrarietate pellit. Oportet & disca

discutientem, illic non paruam esse vim, & rursus aduersus venena ipsa contrarietaté quandam, quæ duo laxeris succo cõueniũt. Igitur quæ propellere venenũ debẽt, oportet metallica esse venena, nõ tñ acerbissima, & calidissima, & discutiẽtia & venenis quodãmodo contraria. Horum igitur materia his constare potest, mysi & auri pigmento, & laxeris succo, & gentiana, & pinguedine serpentiũ venenosorũ, & aconito. Quod si cuipiã terræ ex his (prædictis viribus, vt sunt discutere, venenis resistere &c.) plura insint, detractum oleum vi ignis omnium erit præstantissimum. Et paulò post. Ceterũ oleum quod sola arteriarũ illitione venenum extrudat: non hoc sensu prꝫstantissimum dixerim, vt non etiã prꝫter id des in potu, theriacham, aut lac, aut aliud excellens remedium, quin etiã melius proficeret, illud bene ausim dicere, illitionẽ arteriarum, & admota exterius, esse his quæ bibuntur præstantiora ac validiora, hoc vino dũtaxat excepto quòd venenũ adhuc in ventriculo maneat. Nam his (venenis recenter sumptis, vt nondum è ventriculo egressa sint) quæ vomitum validum prouocant prꝫstantissima sunt, vt lac, lixiuium, oleum, aqua nucis vomicæ

micæ. Igitur in morſibus venenatis, in aculeorum ictibus, in vnguẽtis venenoſis, in potu veneni quod iam ad præcordia penetrauerit, exterius adhibita auxilia validiora ſunt, &c. Hæc ex Cardano pluribus deſcripſi, vt inde etiã magis ratio cõſtaret mirabilis illius de ſcorpionibus, &c. olei, quod quia abſque deſtillatione fit, inferius ſeparatim deſcribam.

Antimonij oleum vtiliſsimum eſt ad omnia vlcera maligna, vt ipſe feliciter experior. Purgatur autem antimonium prius, multoties fuſum & liquatũ igne.

Longè ab hoc differt oleũ de antimonio chymiſtarum, quo argentum illi colore aureo inſignire conantur. Matthæolus in Dioſcoridem.

Oleum de antimonio quomodo fiat, ad vlcera & fiſtulas, ſcripſi ſuperius ex Vlſtadio, in tractatione de quinta eſſen. Sed empirici quidam etiam ad diuerſas intra corpus affectiones oleum ex antimonio parant, quod miris & magnis laudibus extollunt. Parant autem hunc ferè in modum, vt audio. Antimonij ſelibra, tartari calcinati albi tantumdem, ſimul tundantur & in tigillo (crucibulo) aurifabri ſuper prunis ſimul liquentur, ſeu ſoluãtur: liquata effundantur in teſtã aliquam

quam

liquam, vbi agitentur miſcendo: & cũ in maſſam induruerint, iterum tundantur, & colẽtur per colum (id eſt ſacculum eius figuræ quæ eſt ſacci pro vino Hippocratico vt vocant) in loco humido (calido & humido) vt in cella vinaria, colo ſuſpenſo, ſic enim paulatim extillabit oleum, quod à nonnullis propter colorem ſanguineũ Rubedo antimonij vocatur, & ſimiliter ab aurifabris quibuſdam cõficitur ad neſcio quam tincturam. Ad remedia verò humani corporis cum quinta eſſentia vini vel aqua ardente præparari debet, ita vt duplum ferè eius affundatur ad prędictã antimonij rubedinẽ: & in cucurbita diligenter agitentur, miſceantur, ac ita deſtillentur in cineribus ter vel quater, donec ſpiritus omnẽ malum odorem amittat. Semper autem miſcendæ agitandæq; ſunt fæces cùm aquã deſtillatam ſuper eas refundis, aut cùm qnintã eſſentiam recentem ſuperinfundis, neq; enim ſatis certus ſum vtro modo fieri debeat. Sunt qui ab initio ſtatim acetum rubrum acerrimum (deſtillatũ) cum antimonio & tartaro calcinato ſimul liquandis miſceant. Sed hæc omnia ſcribo non tanquam certa, verum vt obiter ante annos aliquot ab empirico quo-

dam

dā excepta annotaui. Scio chymiſtas & aurifabros quoſdam oleum vel quintam eſſentiā antimonij tanquā theſaurū perfectiſsimum quærere. Hi primū lixiuiū acre cōpoſitū ex viua calce & cinere clauellato per filtrum deſtillant: & in hoc lixiuio per horas quinq; antimoniū ſubtiliter tritū coquunt:& rurſus refrigeratum hoc lixiuium per filtrum deſtillant, & quod de antimonio ſimul tranſierit, nēpe puluerē coloris lutei reſeruant. Deinde acetū acerrimum rubrum deſtillatum infundunt ſupra antimonium in cucurbita poſitum, ita vt digitis tribus aut quatuor emineat:in loco calido per dies aliquot ponūt,& quotidie decies aut vigeſies agitādo permiſcent, deinde acetū in aliud vas vitreum leniter defundunt, ita vt nihil perturbetur. Hoc quinquies aut ſexties repetunt,(nouum ſemper acetū ſuper antimoniū in cucurbita relictū fundendo,)demum acetum omne cōiungunt, & deſtillant per alembicum lento igne,donec oleum fluere incipiat. Eſt autem hoc oleum,ſiue quinta eſſentia antimonij,colore ſanguineo.Hoc Mercuriū tingunt, & incomparabilem theſaurum eſſe aiunt,ſummum chymiæ miſterium: vt ex libro quodam Germanico manu ſcrip

ſcripto tranſtulimus. Oleum ex antimonio elicitur rubrum, acutúmq; valdè ſulphur olet, & vim eius (antimonij) retinet: ob ſubſtantiæ craſsitudinem ad pauca vtile, Cardanus.

Calx integra oleo communi reſtinguatur, alembico vitreo deſtilletur, manabit oleum oſsi corrupto idoneum, Syluius. Calcis viuę fruſtum integrũ infundatur in oleo communi, donec calx in puluerem reducatur, tum deſtilletur in alembico vitreo, & emanabit oleum calcinum, quod primus deſcripſit Leonardus de Prædapalea Patauinus. Ioan. Iacobus de Manliis.

De ceruſſa oleum, vide ſupra vbi de quinta eſſentia egimus ex Vlſtadio.

Oleum ex gagate ſacratum dæmoniacis, epilepticis, paralyticis, ſpaſmicis, tetanicis, arthriticis ab vtero ſuffocatis ſaluberrimum conceptúmque adiuuat. Fit ex gagatis lapidibus, quomodo oleum iuniperi (per deſcenſum,) vel ſublimatione (vt oleum de lateribus,) Meſues interprete Iacobo Syluio: cuius ex ſcholiis verba hæc ſubiicimus. Cum bitumẽ gagatę multò vilius ſit, & viribus aut iiſdem aut validioribus, tentari poſſet ex ipſo oleũ quod largius fluet, præſertim

ſi re

ſi recẽs eſt bitumen, cùm ipſum ſit terræ velut adeps, & olei vice vtatur accolis locus Aſphaltitæ & locorum aliorum bituminoſorum. Deinde an epilepſiam iuuare poſsit dubitat, cum odore illo bituminis tetro epileſiam magis prodat. Mihi verò veriſimile videtur iuuari ab eo epilepſiam attenuando, digerendo, ſiccãdo quas vires cum & antea nõ ignauas obtineat tum multò, magis liquor eius deſtillatus hæc prę ſtat. Neque verò ideo nõ iuuat hunc morbum: quoniam eundem odoris eius bituminoſi ſuffitu prodi veriſimile ſit, vt myrrhæ, galbani, & cornuum, vngularũ pelliúmq; capræ & hirci ſuffitu. Nã & cornua & vngulas diuerſorum animalium, aduerſus hoc malum medici vſurpant, ſcobæ eorum intra corpus data: neque enim eadem ratio eſt ſiquid ſuffiatur, & ſi ſumatur ſimpliciter. Sed his de rebus non tam ex rationibus & coniecturis, quàm experimentis docere debebant medici. Ipſe ſuffitum contriti ſuccini (quod ipſum quoq; bituminis generi adſcribitur) pręſertim albi, narib. epileptici admoueri vidi, prunis in cochleari impoſitum, & mox ſedari paroxyſmum ꝙ & odore ſuo tantũ poma, vt vocãt, cũ moſcho vel ambra cõpoſita prę
ſtant

ſtant. Quòd verò de dæmoniacis ſcribit Meſue (inquit Syluius) ſuperſtitioſum eſt, à Chriſtianóque homine alienum.

Sulfur & gagates igni liquantur vt liquores omnes idem.

Oleum philoſophorũ (quod etiã oleũ ſapientiæ, & perfecti magiſterij, & bene dictum, & diuinum, & ſanctum quidam vocarunt,) veterum omnium cõſenſu effectibus ſecretis non paucis eſt efficaciſſimum. Nam calfacit, ſiccat, eſſentię tenuitate in altum penetrat, digerit, materiam omnem excrementoſam cõſumit.

Ob id epilepſiæ, paralyſi, vertigini, obliuioni, & lienis, renum, veſicę, vteri, neruorum, articulorum omninò, & reliquarum partium neruoſarum doloribus frigidis maiorem in modum cõfert. Eſt autẽ quoddam naturale ſiue minerale, & aliud marinum, quod ex inſulis ac ſcopulis fluit, (naphtha dictum:) in quo genere præfertur ſubalbum, mediæ bonitatis ſubrubrum eſt: ſubnigrum verò & craſſum, peſſimum. Cęterùm arte ſic fit. Lateres ex terra rubente multum antiquatos in fruſta comminutos carbonibus non fumantibus accẽde, donec igniti rubeant: tum concha, oleo roriſmarini (alchil) vel antiquo claro plena extin-

gue, & quoad eius fieri poteſt oleo imbue, ſicca per ſe in caſulis, (caczobis, Monachi in Meſuen: apud quos etiam caczola mox pro cucurbita legitur,) Pòſt minutiſsimè tere, & vaſi per ſublimationē deſtillandū trade, luto chymiſtarum capitello committe, carbonibus in fornace accenſis coque, donec oleū deſtillet in phialā vitreā naſo imo capitelli agglutinatam (argilla & pilo, Bulcaſis,) quod exactè obſtructū reconde & ſerua, quantò enim antiquius, tantò valentius fuerit, Meſue interprete Syluio, cuius hîc etiā ex Scholiis verba ſubſcripſi. Oleum (inquit) de lateribus tam tenue eſt vt momento latiſsimè ſpargatur: ſi manui infundatur, eā cito penetret. Oleo balſami eſt multò tenuius, calidius, & in affectibus frigidis efficacius, vrinam mouet, lapidē frangit: vermes enecat, auriū tinnitiui à flatu craſſo, paralyſi, ſpaſmo cynico, iſchiadi, gonagræ, podagrę, & cęterarum iuncturarū doloribus prodeſt potū aut inunctū: ſed praua eius portio aquæ affectui aptè miſta bibatur. Hoc oleum à Raſi etiā in Antidotario, & Bulcaſi in libro qui ſeruitor inſcribitur, paratū: vbi Bulcaſis lateres nouos qui aqua nondum ſenſerint, prefert, quia oleum melius imbibunt

bibunt:& eos in frusta vnciæ vnius diuidit, ac in vase vitreo aut vitrato, probeq́; lutato ita componit, vt eius pars tertia maneat vacua. Ignē primò leuiorem fieri oportet: sed qui fundū vasis attingat, paulatim augeri. Primò exibit aqua, deinde oleū rubēs, Bulcasis) per se colligendum. Sic terebinthinā, guaiacum, & alia multa destillamus. Oleū etiā chamæmelinū, & nardinū quoq;, benedictū dicitur Mesuę: sed hoc (de lateribus) præstatissimū est, & quibusdā petrelæum vocatur. Hæc Syluius. Fœtidum est hoc oleū, sed summè penetratiuum. Io. Iac. de Maliis.

Vide quædam supra, vbi de destillatione oleorum per descensum in genere egimus ex Vlstadio. Bulcasis frusta singula vnciæ (drachmæ, Rasis) magnitudine ignita, in oleum antiquissimum immergere iubet, & extincta ab oleo extrahere: & simul omnia crassiusculè trita, in vnum aut plura vasa destillatoria, quæ ventres nominat, ponere, vt duæ vasis partes vel amplius impleantur. Iubet etiam cauere ne ignis appropinquet huic oleo (dum destillatur) facilime enim accendi, & egrè extingui. Deinde iterum noua frusta laterum, præparata vt prius destillari, donec satis olei colle-

ctum ſit, quod in vaſe ſtricti orificij diligentiſsimè obſtructũ cũ cera (& terra) ſeruari iubet facilimè enim exhalare ꝓpter ſubtilitatem ſuę ſubſtantiæ. Hoc oleo (inquit) vtere in ęgritudinib. frigidis, vt epilepſia, apoplexia, grauitate auditus, & arthride frigida: reliquos eius effectus explicaui in lib. de oleis, eſt enim res ſecreta philoſophorum. Parandi modum Raſis eundem omninò deſcribit.

¶ Oleum quod balſaminũ vulgus vocat (è ſpica,) excitat ſubitò comitialiter humi proſtratos, naribus ſubditum olfaciendũ, aut quod ex lateritio lapide eximũt, à ſaxo nomen habet, Alexander Benedictus. ¶ Hoc oleum fit etiam aliis quibuſdã admixtis, vt in lib. quodam manu ſcripto reperi, cui⁹ hic verba adiiciã. Lateres rubeos vetuſtiſsimos, aut recentes quidem ſed ab aqua intactos in fruſtula confringes, eaq́; ignita extingue in oleo oliuarũ, vel quod melius eſt in laurino. Mox rurſus cãdefacies, & extingues vt prius, donec nigreſcant. Deinde fruſta hæc impones in alẽbicũ vnà cũ oleo in quo extinxiſti, ſi quid eius reliquum eſt: ſin minus: recens affunde ad menſuram digiti. Poſtea addes caſtorei, & ſpicę nardi, vel eius loco rutę: vtriuſq; partem

vnam

vnam:costi partes duas. Trita hęc misce cum lateribus in cucurbita: quam in fimo equino diebus circiter viginti defodies. Tādem destillabis, aucto paulatim igne. Primus liquor bonus est, secundus melior, sed optimus terti⁹ colore rubeo. Hoc oleum prodest aduersus omnes frigidos affectus vt balsamū, quo quidem subtilius est, & calidius, vtiliusq́; in morbis frigidis. Perforat enim manum cito, & spatio lato expāditur. Vesicę lapidem & frigidos affectus eiusdem curat. Vrinam prouocat. Aurium noxis frigidis medetur, & vermes earum interimit.

Vtilissimum est paralyticis, & cynico spasmo inunctum aut potū: item ischiadi, & dolori iuncturarum & dorsi. Emplastrum cum hoc oleo & sale Ammoniaco paratum, splenis apostemata & durities breui tempore dissoluit. Ad epilepsiam valet & narium obstructionem naribus iniectum. Calefacit cerebrum, memoriam cōfirmat, dolorem dentium sedat. Iniectum vtero menses prouocat, Embryon viuum aut mortuum educit. Ora venarum aperit, & sanguinem coagulatum dissoluit. Pulmonem purgat ab humoribus crassis. Guttę eius aliquot cum syropo rosarum potę, anhelos

iuuant, aquam ad oculos descendentem, id est suffusioné, miré cõsumit. Si piscatores inũxerint inde retia, pisces innumeros illicient. Ferrum eo madidum & igni admotum, statim ardebit. Vermes occidit vbicunque fuerint. In testa oui vel alio vase calefactum, loco dolenti vtiliter guttatim infunditur donec dolor remittat. Venenis frigidis resistit, vt ictui scorpionis & opio & hyoschyamo per os sumptis. Calculos vesicæ pellit, cortice petroselini aut fœniculi admixto, (decoctis nimirum corticibus radicũ in aqua, & modica huius decocti parte cum vna aut altera gutta in potu sumpta.) Sed hæc omnia fermè Rasis in Antidotario simplici oleo Benedicto, hoc est destillato è solis lateribus & oleo, attribuit. Præfertur, inquit Rasis, quod valde rubeum est, fortis odoris, subtilis substantiæ.

Oleum de plumbo: Vide supra vbi Vlstadij verba de quinta essentia recitauimus.

Succinum artificiosa coquendi ratione vertitur in oleũ sui coloris, Ge. Agricola. Fieri nimirum è succino oleum potest eodẽ modo quo è gagate, de quo supra scripsimus. Videntur enim naturæ

non

non dissimilis esse. Germani communi nomine vocant [aggstein:] nigri tantum differentiam addentes gagati. Cardanus camphoram quoque congenerem esse putat, hoc argumento quòd succini suffitus linteolo madido exceptus, camphorę odorem in eo postea reddat, quod tamē mihi experienti non ita visum est.

Sulfur illitum & potū, scabies, lepras, & Cardanicum morbum tollit, sed vehementiore vi oleum eius, quod quomodo fiat in libris de morbo nostro docuimus, Cardan. Sed libros eius de morbo Catholico suo nondum æditos puto.

Sal oleum in se continet, si bitumini immisceatur. Vnde Arrian⁹ refert, apud Ichthyophagos, in Indica historia, ex sale oleum illos excipere. Indicium quoq; quod oliuæ littoribus gaudeāt: nam salsum solum etiam nō leuiter pingue est. Sed, vt dixi, oleum omnia sic continent, quod vi ignis detrahi potest. At multum non potest cōtinere, nisi bitumen admixtum habeat, Cardanus.

Ad oleum de sulphure faciendum, eligendū est purum & ignem non expertū. (præcipuè viuū, & cinerei coloris,) Hoc oleum Romæ pluribus modis fit, per sublimationem & per descēsionem, &c.

Valet autem ad multa & prçcipuè ad fistulas,& ad curãda oris vlcera, quç gangrçnas appellant,in quibus curãdis maximè excellit. Madefacta enim pénç aut alicuius festucæ extremitate,ipsa vlcera semel aut bis tantum contacta,continuò mortificata sanãtur, Monachi in Mesuẽ.

Vitreum vas (vt scribit Matthæolus Senẽ.in libro de morbo Catholico) tintibunali non absimile, illutum figulari luto,à terra vnius cubiti mensura, çneo vel ferreo filo suspendes,sub quo metretam vitream maioris circunferentiç, in cuius medio inuersus fuerit cyathus statues. Porrò cyathi fundus ferream bracteam digitorum quatuor latitudinis ex igne candentem sustineat, ex qua sulfur accẽdatur. Hoc dum comburitur,recentius superaddatur. Inde fiet vt ex fumo ascendente suspensum vas breui temporis interuallo guttatim in inferiorem paropsidem destillet oleum, quod diligenter collectũ vitrea conseruabis ampula.

Sulfur ignem non expertum, vel flauissimum, inter vrendum fumum crassum remittit,excipiendum campana vitrea aut silicea. In qua ex vapore crasso oleum concretum destillat in vas planum capax,in cuius medio sulfur vasculo condi

lo condi

lo cōditum vritur. Aliis trito ſulfuri per aquam vitę incenſam ignea conſumitur ſubſtantia: poſt reliquum deſtillatur vt oleum philoſophorum. Alij ſulfuris flaui, terebinthinæ, vtriuſque vncias tres, olei roſati libram vnam, coquunt igne lento, cum vini odori vnciis duab. ad vini conſumptionē, (vt in Luminari maiori legitur,) Syluius. ¶ In duabus olei de ſemine lini partibus, partem vnā ſulfuris viui immitte, ſimul optimè tere, & relinque ſub fimo per duos dies in vaſe bene obturato, eritque clarum & pulchrum. Sed omnia hęc olea videntur in hoc ſolum parari vt extra corpus adhibeātur, ego empiricos quoſdā hodie eſſe audio qui etiam intra corpus oleū quoddam de ſulfure propinēt, aduerſus comitiales præcipuè: & forſan id cuius ignea ſubſtantia, vt Syluius meminit per aquā vitę accenſam prius conſumpta eſt: deinde per ſublimationem deſtillatum, tutius cęteris intra corpus exhiberi poſſet.

Vitrioli oleum à chymiſtis pariter & medicis expetitur, & tanquam res ſecretiſsima occultatur. Ego deſcriptiōes aliquas ponā quas ab amicis accepi, vel in libris manu ſcriptis inueni, & poſt cęteras efficaciſsimum quendam & mihi co-

gnitum huius olei modum declarabo, quo Empiricus quidã apud nos ad omne ferme genus morborum curandũ vtebatur, & in multis quidem feliciter, &c.

Vitriolum in calcem rediges, vt nosti: deinde aquã ardẽtem affundes, ita vt modicè excedat. Tum aquã ardẽtem per destillationẽ in phiala, aut retorto, aut cucurbita (in latus inclinata) separato. Ea detracta paulatim spiritus vitrioli vrgeto, ignem magis atq; magis augendo, donec spiritus omnes transierint. Hunc liquorem destillatum impone iterum in vas aliquod ex tribus prædictis, & in caccabo aqua pleno destilla, donec quicquid inest aquosum secernatur, id quod omni industria efficere conaberis, vt omninò aquositas tota separetur, siue per alembicum (rostratum,) siue cæcum, cuius interior margo limbũ habeat cauum instar alembici (s. rostrati.) Da operam vt aqua in caccabo leniter bulliat, (si modo bullire debet. Germanica vox [sieden] æquiuoca videtur:) vt aquositas sola ascendat, & oleum semper in fundo cucurbitę maneat ad hoc efficiẽdum, vt minimum biduo tibi opus est. Deinde relictum in cucurbita oleũ in cucurbitã aut aliud vas ex prædictis luto loricatum immittes & destil

destillabis, obseruabisq; nũ aqua aliqua ante spiritus transeat. Nam si quicquam aquosum adhuc permixtũ fuerit, necesse est vt postea in Sole aut loco calido ponas cũ alembico cæco, vt aquositas eleuata in limbo alẽbici remaneat. Hoc si aliquoties repetas, hãc insolationem dico, oleum semper suauius & melius euadet.

Quinetiam olei destillationem secundò aut tertiò repetere poteris, sic enim magis magisq; rectificatur oleũ. Huius olei duas trésve guttas aduersus omne genus morborũ ꝓpinare poteris per se, aut cũ aquis ad singulos affectus idonei. Hoc oleũ ipse gustaui suaue, gratum, & efficax est, colore (si memini) albicans.

Alius modus. Vitrioli Romani libras quatuor desicca in vase fictili ad rubedinem vsque, deinde contritum pone in cucurbita vitrea diligẽter luto inducta, (vt fit pro aqua forti:) & leni primum igne paulatim gradus ignis augendo destilla, donec fumi albi incipiãt exire de rostro cucurbitę, tunc pones vas receptorium magnum luto munitum: & ignem excitabis cum lignis per duodecim horas semper continuando: & exibunt (tandem) guttę rubeæ & ponderosæ. Cùm verò receptoriũ incipiet esse

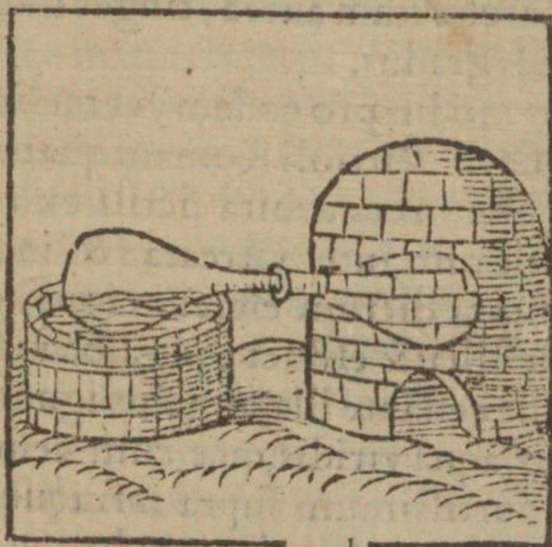
clarum

clarum, res perfecta eſt: quare deſines, vt vaſa refrigerentur. Poſtea pones in alembico paruo ad ſeparandum phlegma, & reſeruabis reliquũ, inſolabisque per dies nouem. Cùm volueris vti, da cum bono vino albo, vel Maluaſia, ſex vel ſeptẽ guttas, ita vt tribus aut quatuor horis poſtea nihil edatur. conuenit etiam ante ſomnum, ſi nihil ſuperbibatur. Vtilis eſt hic liquor dolẽti ſtomacho, leproſis, calculoſis, vrinę retentioni, febrientibus & in peſte cũ aqua acetoſæ, tepidius, adiecta ſemidrachma de ſpeciebus diamargariton frigidi ſi reperiri poſſunt.

Alius apparatus olei de vitriolo cõtra morbos innumeros. Vitrioli Romani quantum volueris pone in cucurbita ad rubificandum, cum igne qui adhibetur aquę forti per horas vigintiquatuor, quã diu aqua ſine ſpiritibus procedit, & amplius ſi nõ erit rubificatum, ſemper eundem ignem ſeruando. Cùm iam rubificatum fuerit, aufer capellum (alembicũ) & recipientem, & ſerua aquam ad ſecreta dicenda. Poſtea contere vitriolum, & in cucurbita pone cum quinque partibus quintæ eſſentiæ vini, vt vitriolum imbibatur. Debet autem cucurbita in furno tranſuerſa imponi, cui alte-

ram

ram(recepturã oleum) forinſecus oppones, cuius fundũ impoſitũ ſit in vaſe aquę frigidę. Tum ignẽ furno excitabis, non minus vehementẽ, quàm pro aqua forti fit. Sic effluet primũ aqua vitæ, & demũ aucto igne oleũ vitrioli ſequetur. Deinde aquam vitę ab oleo ſeparabis capello impoſito cucurbitę cõtinenti vtrunq;, & recipiẽte foris appoſito, cũ igne aquę fortis. Sed vt res clarior fiat figurã qualemcunq; deliniauimus fornacis in qua oleũ deſtillari debet, trãſuerſo cucurbitę ſitu, igne circunquaq; excitato, vt oleũ ema-

nans refrigeriũ præterquã in recipiente non inueniat. Vires huius olei innumerę ſunt quarũ aliquas hic recẽſebimus, vt reliquas medicus eruditus per ſe cõiiciat.

Illis

Illis qui morbum aliquẽ calidum aut frigidum magis tamen frigidũ sentiunt, dabis quatuor guttas è vino bono vel aqua ardenti ieiunis summo diluculo, & ne quid cibi ante quatuor horas sumant interdices. Aduersus febrim continuam da octo guttas cum semuncia aquæ rosatæ, diluculo, vt dictum est, & similiter etiam contra alios morbos cum liquoribus destillatis aut decoctionib' idoneis. Quod ad dosin, robustis hominibus octo guttas dare poteris, mediocribus quinque, debilibus quatuor &c. In hoc oleo si solueris marchasitam aureã, tinget Lunam ad omnes gradus.

Alius modus pro eodem, vt melius & purius fiat. Vitrioli Romani quantum voles pone in cucurbita fictili ex terra crucibulorum, intus vitreata: & in furno, vt supra dictum est, cum igne aquæ fortis destilla: & effluet aqua alba vitrioli, deinde cessante illa, augebis ignem, & sequetur aqua viridis, quæ cum desierit, ignem fortissimum supra infraque excitabis, & emanabit oleum rubrum.

Vas recipiẽs mutabis pro liquorũ mutationibus: vel tres illos liquores vase vno excipies, & aquas postea ab oleo separabis destillando, & remanabit in cu-

curbita oleum. Fit autem hęc separatio cucurbita erecta(cum capello & recipiẽte:)prima verò olei destillatio,cucurbita iacente transuersa,vt dictum est.

Si modicum lanæ xylinæ intingas in aqua vitrioli Romani,& cũ ea tãgas quęuis mala oris,facilè sanabis, Ex libro amici cuiusdam manu scripto. Videtur autem hîc aqua intelligi quę prior fluit, extra corpus tantum vsurpanda, non ipsum oleum vitrioli, quod pretiosius & purius, & aduersus intrinsecos morbos propinandum seruatur.

De viribus olei vitrioli, ex eodem codice manu scripto. Vinum Maluaticum cum modico olei vitrioli bibe,continuando per quinque vel octo dies,obstructionibus liberat, sanguinem purgat,calculum pellit.Malam scabiem curat,si bibatur cum aqua fumariæ & myrobalanis conditis. Renouat hominem cum aqua endiuiæ. Capitis quosuis dolores sanat cum aqua samsuschi, aut buglossi,aut melissę:item vertiginẽ,si modo cõtinuetur. Cum aqua agrestæ omne genus morborũ curat,purgato prius corpore. Restaurat memoriã cum aqua acori aut fœniculi. Somnũ cõciliat cũ semine lactucæ aut papaueris. Melencho-

licis

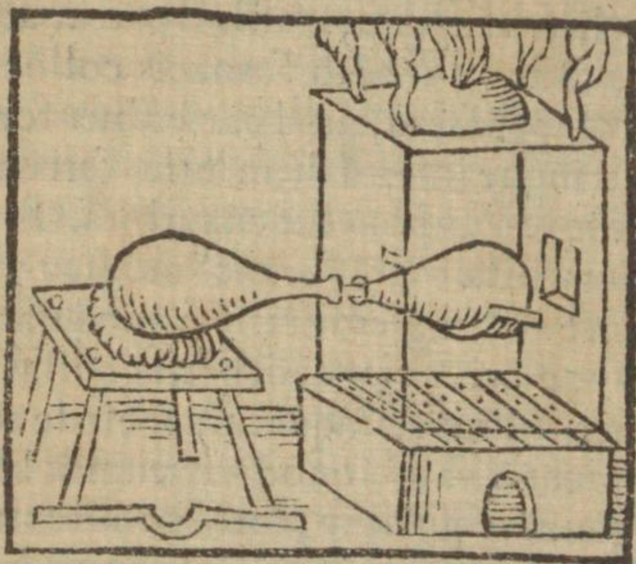
licis prodeſt cũ aqua bugloſsi aut borraginis. Rabidos(inſanos)curat cũ aqua nymphęæ,cõtinuãdo: itẽ apoſtemata calida,& lethargũ cum aqua rutæ agreſtis. Purgat corpus cũ aqua vitę,paralyſin ſanat cum aqua mẽtaſtri vel ſaluię & hyſſopi:ſpaſmũ cũ aqua ſaluię,tremulos cũ aqua baſilici: & diuerſos morbos internos cũ aqua trifolij:omnẽ debilitatẽ oculorum cũ aqua fœniculi,rheuma à capite lilij,catarrhũ cũ aqua adianti & hyſſopi,& tuſsim:ſimiliter morbum lateralẽ cum aqua plantaginis:pleureſin cũ aqua capillorũ Veneris,ſtomachi debilitatem cum aqua menthę.Cũ aqua cydoniorum vomitũ reſtringit:qđ ſi æger fuerit humidi tẽperamẽti,detur cũ aqua plantaginis vel burſę paſtoris,cum pauco diarhodon.Fluxũ ventris curat cũ aqua plantaginis,colicam cum aqua rutę.Cum aqua abſinthij morſibus venenatis reſiſtit. Sanat omnia apoſtemata,& hydropẽ,cõtinuãdo. Membris reſolutis prodeſt,ſi infricetur cum felle bouis.Cum tamarindis lieni medetur, cũ aqua raphani & tribuli marini,calculos pellit, & renum obſtructiões aperit. Febres omnes ſanat cũ aqua agreſti, & quaſdam ſpecies lepræ, continuando. Hoc verum eſt aurum potabile

tabile, & vera chelidonia, & amplius, pondere non cedit auro, & eaſdem totidémque facultates habet quas aurum potabile. Modicum eius cum pauca aqua roſacea potum, ſermonẽ amiſſum reſtituit, ſanguinem è naribus fluentem cum roſis ſiſtit.

Alius modus olei de vitriolo, quo ſenex quidã empiricus in Heluetia vtebatur, duas aut tres guttas cum theriaca miſcendo, & ſudorem ab hoc potu imperãdo in lecto per horas quatuor aut quinque, ita vt ne digitus quidẽ interim exereretur, quo remedio multos ab eo difficiles morbos curatos ſcio, &c. Eo mortuo oleũ vidi quod colore albicãte aut fuſco mihi videbatur, fortè propter argẽti fruſtula quæ immiſſa erãt. Guſtus erat acerrimus, ſupra omne acetum fortiſsimum: ita vt gutta vna linguam inſtar cauterij ſubito feriret, non læderet tamen: ſed neque fauces deglutita lędebat, ſapore alioqui non ingrato, odore ferè nullo, vel nõ nihil recipiente aduſtionem. Paratur autem hunc in modum. Vitrioli libras tres aut quatuor, aut quãtum libuerit, in amplum vas fictile vitreatũ quod foris vndiquaque luto munitum ſit diligenter, & rurſus ſiccatum, impone, s& ſuper foco

accensis prunis imposito vase, fumum omnem (à quo tãquam venenoso tibi cauebis) euaporari & exhalare diligenter curabis, agitãdo interim cum baculo & quid inferius est sursum semper mouendo: curãdo pariter ne ebulliendo redundet: & sic perges donec bullire desinat, & vapor fumusq; omnis cõsumptus videatur quàm maximè. Tum prunas vitriolo desuper in ipso vase impones satis multas, atque ita relinques, donec vitriolum planè in calcẽ redigatur, nec humiditatis aut vaporis quicquã in eo supersit, & iam rubrum aut flauescentẽ colorẽ contraxerit, nec vllus vapor aut spiritus amplius ab eo ascendere videatur. Nisi enim quàm aridissimũ fuerit vitriolũ, oleum non satis efficax extraheretur, sed albicante quodã phlegmate permixtũ. Cùm igitur satis in calcẽ redactũ fuerit, ignẽ amouebis, & vas paulatim refrigeratum: leniter eximes ne fortè frangatur. Inde vitriolum eximes vt poteris, cultro adacto, vel aliter, quanquã non difficulter à vase vitreato discedit. Exemptum vitriolum minutatim confringes, & frustula impones in cucurbitam terream, quę parata sit à figulo ex optima terra, & optimè cocta, tam valida vt tribus diebus & no

noctibus cõtinuis ignem vehemẽtem in fornace ſubſtinere poſsit. Nã ſi frãgeretur, oleum, & operam perderes: licet minima tantũ rima aut fiſſura ei accideret. Itaque vt facilius igni reſiſtat, loricanda eſt luto, eóq; duplici aut triplici, hoc eſt poſt primum ſiccatum alterum inducendum lutum, aut etiam tertium. Fornacis figura huiuſmodi fermé erit.

Hæc fornax cõſtruenda eſt quadrilatera, & in ſummo caminãda ſeu concameranda modicè, in medio ſummę fornacis faciendum eſt foramen, ſeu infumibulũ, ea amplitudine vt ſingulis horis vel quoties opus fuerit, carbones per id in fornacem cõmodè immittãtur, cũ oblõgo batillo

tillo ferreo, per quem carbones leuiter delabantur circa & infra cucurbitam, ne fortè cucurbita lædatur. In quatuor angulis etiam ſuperius relinquenda ſunt foramina, ſiue ventilia, vt vulgus vocat, in ſingulis ſingula: & totidem epiſtomia ex luto paranda. Carbonibus iam impoſitis & igne ardente, foramẽ fornacis impoſita ſcutella ferrea, aut ipſo batillo, claudendũ eſt, foramina angulorũ relinquenda ſunt aperta, vt aditus pateat aëri. Cucurbita in medio fornacis collocari debet ſuper ferro, quod parietibus fornacis vtrinque inſertũ ſit, in huius ferri medio cõcauo imponetur cucurbita. Os verò cucurbitæ extra fornacẽ modicè prominere debet, per foramen quod ſtatim luto oppleri & claudi debet, vt nullus illac aëri aditus relinquatur. Deinde cum recipientis vaſis (quod vitreum & bene magnum requiritur, fortè ne diſtentum ſpiritibus rumpatur, vel vt longius à fornace abſit) ore, cucurbitæ os cõmitti debet, vt alterum alteri inſeratur, hãc commiſſurã luto optimo cum albumine oui & linteis circundabis diligentiſsime, ne ſpiritus vſquam exhalẽt. Hoc lutum ſiccari permittendum eſt, antequam rem aggrediaris. Præterea, debent adhuc duo fora

foramina in duobus fornacis lateribus oppositis fieri, (non in illo per quod cucurbita prominet, nec illi opposito latere, sed reliquis duobus.) Hæc etiam suis epistomiis claudenda sunt, vt calor intus contineatur. Horum foraminum vsus est, vt carbones per summam fornacem demissi, ferramento per hæc foramina immisso ritè digerantur ac disponantur infra, supra, & circa cucurbitam, vt illa omnino in medio ignis sit. Per eadem foramina curabitur ne craticulę pauimentum carbonibus aut cinere nimium obstruatur, & excludatur aditus aëris, mouendo cum ferraméto. Quo facto, mox iterum epistomiis suis claudenda sunt foramina. Ab ima etiam parte fornacis hostiolum relinquendum est, mediocriter amplum, vt aër infernè adeat ne suffocetur ignis. Paulò supra hoc hostiolum bacilli ferrei transuersi ordine ponendi sunt, quibus induci oportet ex luto pauimentum, pollicis crassitudine, plurimis, & frequentibus foraminibus peruium, vt accessus aëri, foraminum ea capacitas erit, quæ pollicis in ambitu. Diligentissimè verò curandum vt ignis satis magnus per tres dies noctesque, vt est, continuetur, nec vlla intermissio fiat,

nam ſic quoque oleum, & opera perderentur. Sic rebus omnibus inſtructis & fornace, & cucurbita ſiccatis, incipies deſtillationem, validum cum carbonibus ignem continuando, vt dictum eſt. Tandem in fine tridui exacti, recipiens vas incipit clarum & album fieri igne adhuc in vigore ſuo ardente: atque hoc ſignum eſt perfectionis. Itaque ignem extingui patieris, & fornace refrigerata, deme vas recipiens, & in manibus huc illuc volutando inclinandóque omnes in eo guttas concretas collige, & oleum ſiue liquorem ſic collectum effunde in vaſculum ex optimo vitro Veneto confectum: periculum enim foret, ne vulgare vitrum ab eo exederetur, cōſumit enim & corrodit in ſtar aquæ fortis. Hunc liquorem Empiricus ille, celandi nimirum cauſa, oleum philoſophorum, lapidē philoſophorum & leprā nominabat, diſſolui in eo argentum dicebat ſi purum & tenue vel in laminam redactū iniiceretur, & ſimiliter numos argenteos, ego tamen poſt mortem eius integra in eo argenti fruſta reperi. Cucurbitam terream aliquando ei diſsiliiſſe audio, quare curandum eſt, vt habeat ex terra optima, accerſenda forte Ha

tè Haganoa, aut Colonia agrippina, aut Aquiſgrano, illic enim optima & validiſſima omnium teſtacea vaſa fieri aiunt. Aſſerebat pręterea hunc liquorem in vaſe, quo continetur, creſcere. Conficiendi modum ab aurifabro quodam primum acceperat.

De chalcãthi, id eſt vitrioli, & ſpecierum eius aduſtione ſiue toſtione, eadem ferè Bulcaſis ſcribit libro tertio de medicaminũ præparatione, quæ nos ſupra in præparatione eius ad oleum vitrioli parandum. Sed in quem vſum ita torreatur Bulcaſis nõ meminit. Pręparatur autem ſiue torretur eodem modo zimar quoq; apud eundem. Ipſe quidem inter diuerſos olei de vitriolo modos illum præfero, quẽ iam proximè deſcripſi. Eſt enim eo modo deſtillatus liquor acerrimus omnium, & ſimul acidiſsimus, vt acetum metallicum dici poſsit, quãtum mihi videtur, quã obrem à quibuſdã ſummoperè commendatur ad extinguẽdam ſitim per æſtatẽ, vnica eius gutta in hauſtum vini admixta, ſicut in Germanico quodam libro manu ſcripto reperi, vbi & hoc additur: Vitriolum in cucurbita tranſuerſa luto munita deſtillatur per flammas ignis, fluit autem vix tertio die,

& primum aqua.

Alius modus ex eodem libro. Vitriolum perfunde aqua forti, quæ pinguedinem eius extrahet, à qua si aquam fortem destillando separes, oleum remanebit. Sed forsan hic modus non satis tutus est, vt intra corpus sumatur liquor olei ita paratus: extra corpus verò & ad oris mala rectè adhibebitur.

Olei aut quintæ essentiæ vitrioli mentionem alicubi apud Lullum in opere de quinta essentia legisse memini. Qua ratione verò parari debeat in nullo hactenus publicato libro, adeò omnes hanc rem veluti secretissimam celarunt. Nam descriptio quam ex Nicolai Masse libro de morbo Neapolitano, subiiciam, intra corpus sumi non potest.

Exusto chalcantho, id est vitriolo, aut misy, id est vitreolo Romano, vi ignis per vitrea vasa oleũ detrahitur acutissimum & calidissimũ, quo si quis iam sauciatas verrucas tãgat, abscedẽt illę. Idem gustatum ferit linguã haud secus quàm candens ferrum. Est tamen illius vsus ad siccãda vlcera interiora deplorata, vbi non multum sordida fuerint, vt in quibusdam contingit phthoë laborantibus absque dolore, facit ad præscindendos

can

cancros & corrupta mẽbra, ligno oliuæ illito ex eo, Cardanus. Eiuſdem coniecturam ſupra ſcripſimus, quòd oleum ex myſi vel arſenico foris inunctum à venenis liberare videatur.

¶ Spiritus ſiue quinta eſſentia vitrioli laudatur à quibuſdam empiricis aduerſus comitialem morbũ & apoplexiam.

Atramentum ſutorium ſoluit aluum, cùm ipſum in melle & aqua mulſa drachmæ pondere potũ, tum in vino, maximè oleum inde cõfectum, Ge. Agricola lib. tertio de natura foſsilium.

Vitrioli oleum non ſolùm homines, ſed & arbores interficit: ideo in ſeceſſu parandum, vbi nullus habitet. Albucaſis & alij modum conficiendi oſtendunt. Braſſauolus. (Ego non ipſum oleum, ſed fumum vitrioli dũ igne torretur & præparatur ad deſtillationem adeò noxium eſſe dixerim.) Et rurſus, Ex chalcãtho .i. vitriolo oleum fit adeo vrens vt pro igne potentiali vtamur, eſt enim cauſticæ naturæ, & cũ pauco dolore incidit mẽbra, ſi ex oleo cultro inuncto tangatur. Dum oleum paratur, fumum cauere oportet, quoniam nõ ſolùm hominem interficit, ſed & vicinas arbores exiccari cogit. Cuius experimentum nouit Franciſcus de

Monte, fractorum ofsium & diſlocatorum reparator egregius: cui omnes arbores viridarij, per vitrioli fumum periêre dum eius oleum pararet.

Oleum de vitriolo mirabile eſt, ſine dolore cauterizãdo, & fit hoc modo. Vitrioli Romani ſiue Cyprini vnciæ triginta, ſalis nitri, aluminis rochæ vtriuſque vnciæ quatuor. Omnia trita calcinentur igne ſecundum artem. Poſtea pone hoc calcinatum in bocia curua lutata ad ignem fornacis alchymiſtarum, & per ignem auctum habebis in recipiente oleum: quod eſt cauterium mirabile, & ſine pari in quacunque operatione, & maximè in ſcrophilis, & verrucis magnis eleuandis. Sed recipiens ſit magnum, ſi vis facere prædictum oleum, Nicolaus Maſſa in lib. de morbo Neapolitano, & Thomas Philologus, qui vitrioli drach. xx. accipit, aluminis verò & ſalis ana xxiiij.

Aqua ex metallis diuerſis, (ex libro quodam Germanico) ad lepram, maculas, & oculorum caliginem. Limaturæ argenti, cupri, chalybis, auri, ana, quantum habere poteris, die primo pones in vrina calida pueri aut puellæ virginis: poſtridie verò in medullam panis

calidi

calidi, tertiò in albumen oui, quarto in lac mulieris puellam lactantis, quinto in vinum rubrum. Deinde hæc omnia impone in destillatorium & paruo igne destilla, & serua. Incomparabilis enim eius facultas est. Prodest aduersus lepram & omnes in facie maculas, & nitorem iuuenilem faciei conciliat, facit & visus claritatem. Hæc aliter leges in Additionibus in Breuiarium Arnoldi de Villa noua 1.18.

De aqua forti & similibus.

AQuæ forti similem quandam, ex vitriolo, sale nitri & alumine destillatã paulò ante descripsimus, aduersus magnas verrucas, &c. Sed & communis aqua fortis, & simplex oleum de vitriolo gutta immissa in verrucam prius resectam, tollunt eam, cuius rei in me ipse experientiam feci in verruca sessili in extremo digito, cui nouacula resectæ guttam aquæ fortis immisi: inde tamen non statim, seu post aliquot septimanas Verruca discessit.

¶ Aqua fortis vel separãdi metalla, sic fit. Halinitri pars vna, liquidi aluminis (quod rochæ vocãt) partes tres, arenę me

dia

dia, ſiccata diligēter & purgata igne deſtillantur vitreis vaſis. Colligitur autem ſeorſim quod prius effluit, cum crocea demum videtur vaſis facies, auctis ignibus alia ſuccedit, quæ priore excipitur plerunque: & tamen ſi aqua fontis excipias, adhuc adeò acris eſt, vt nihilominus argentum diſſoluat, & ipſum ab auro ſeparet. Separatur autem ſic. Aquę extractæ partem modicam accipe: cui argenti puriſsimi pondus oboli, id eſt duodecim granorum impone, ac impoſitam cineribus tam diu permitte donec diſſoluatur argentum. Hæc purgamenta calci tenui ſimilia in imū vaſis demittes, quibus ſublatis quod reliquum eſt aquæ purioris, toti aquæ à qua iam detraxeras, addes, quæ ſimili exemplo & ipſa purgamenta illis ſimilia in imū demittes, quibus ſublatis aquam totam puriſsimam, ac magis habebis ad argentum, ac cætera metalla prętér aurum (aurum quoque aqua forti à chymiſtis diſſolui puto, ſed alterius generis) diſſoluendum efficacem. Cùm verò facilé euaneſcat, vaſe vitreo diligenter occluſa tenetur. Vires autem æſtimanti quantas habeat equæ excepta, vt dixi, aqua putei, etiam ſine igne horis

horis vigintiquatuor, argentũ in aquam redigat, modico autẽ cinerum calore in duabus aut tribus horis, non eſt qui mirã vim vaporibus illis extremis, ac aquæ in quam vertuntur, imò incredibilẽ non tribuat. Eiuſdem generis eſt aqua quæ fit ſalibus, ammoniaco nitróque: tum chalcantho & alumine liquido æquis partibus, addita illis demum æruginis parte quarta, hæc eadẽ arte facta, nec ipſis parcit lapidibus. Si tamen aliquid oſtracitæ lapidis, ſmiridis vocati, quo gẽmas expoliunt, addideris, copioſiorem aquam & meliorem habebis, quia nõ vritur. His igitur experimento acceptis, videamus cur aqua hæc adeò potens euadat, nanque manifeſtum edocet experimentum, ſicciorem partem vt ignis attenuatam, vim igneam ac rodentem accipere. Sed cur non ardet aqua ſeparationis, vt ardens? Quia ardẽs calidior eſt ac tenuior, & minus ſicca: ideo ardere poteſt, non tamen erodere. Illa vero erodere poteſt, nõ ardere, parúmque calefacere. Simili igitur ratione quod é chalcantho oleum vi ignis excipitur, cùm ſiccisſimam partem in humorem vertat, acutisſimum eſt, atque linguam vt ignis ferit, Cardanus.

nus. Non eſt autē quòd aliquis putet hūc liquorem ad aurifabros ſolùm & chymiſtas pertinere. Nam ad remedia humani corporis quoque prodeſt. Verrucis prius ſectis inſtillatur, vt ſupra dixi. Sunt qui exiguum ligellum extremitate in ipſum intincta, dentis cauitati immittāt, quem ſenſu doloris priuare & mortificare voluerint. Audiui & oculorum ſuffuſionem in quibuſdam huius liquoris vi curatam. Per eundem argentum viuum figitur & præcipitatur, vt iam diximus: & oleum ex chalcantho extrahitur, vt diximus. R. Aquæ fortis ſemunciam. Roſaceæ ſeſcunciam miſce. Hoc liquore madido goſſypio alligato ſummitati radij bis die contingantur vlcera gutturis, palati, gingiuarum & labiorum. Thom. Philologus.

¶ Diuerſos quoſdam aquæ fortis modos leges inferius, vbi de mercurio ſublimato ſcribemus.

¶ Aqua ardens, vt candela etiam in aqua ardeat. In amphora ſuperius lata & inferius ſtricta pones ſextarium vini vetuſtiſsimi, cui addes vncias duas vtriuſque ſulphuris, hoc eſt viui & mortui, tantundem aluminis, & ſalis craſsi tantundem

tundem. Decoquantur simul donec pars tertia consumatur. Hoc liquore illita candela vel cereus ardebit in aqua, non minus quàm in aëre. Quòd si eo pilum vel pannum aspergas, apposita flamma ardebit manifestè sine detrimento. Ex li. manu scripto. Verisimile est autem destillatum, vi ignis ex hac materia liquorem ad eundem effectum longè efficaciorem futurum.

Aqua ad dealban los dentes, qua vtebatur Isabella de Arragonia, ducissa Mediolani. Salis purgati & cõtusi libra, aluminis glacialis vncia, destillentur in alembico. Huius aquæ vnciam misce cum vncia plantaginis: & intincta lana xylina dentes perfrica, eruntq; nitidissimi, Furnerius.

Alia similis, ex eodem. Salis ammoniaci, salis gemme, vtriusque vnciæ tres. Aluminis saccharini sescũcia. Salis communis vncia. Trita destillentur in alembico vitreo. Extracto inde liquore dẽtes cum petra fricentur: deinde abluatur os modico vino albo. Vide supra in fine aquarum cosmeticarum eandem descriptionem, sed absque sale cõmuni: cuius vsus etiam sine destillatione ostenditur.

Aqua angelica mirè facultatis ad lippi

tu

tudinem, cancrum, & vſtionem ignis.
Vnciæ tres calcis viuæ, & ſelibra aquæ pluuialis, ſimul in vitreo aut ſtanneo aliquo vaſe per tres dies quieſcāt. Tū miſcēdo agita, & iterum per viginti & tres horas aut amplius reſidere permitte, in vaſe bene operto. Poſtea per linteum leniter cola, donec clareſcat. Deĩde admiſcebis drachmas decem ſalis ammoniaci quàm poteris reperire albiſsimi, & minutiſsimè triti, & longa agitatione cum aqua prædicta liquati.

Deinde cum reſiderit, ſuperſtantem aquam claram colabis aliquoties, aut per filtrum deſtillabis. Hæc aqua curat pānum vel maculam (la toile Gallice, id eſt telam) oculorum, tribus guttis ter quotidie inſtillatis, continuando donec ſanetur oculus, lacrymas quoque oculorum & rubedinem ac lippitudinem tollit: item cancrum, & aduſtionem ſi rectè applicetur. Omnes panni tum ſerici tum lanei maculas aufert, ſi ea modicè tepida eluantur. Furnerius.

Vrina humana deſtillata ad reſoluendum aurum chymiſtæ vtuntur: typographi ad atramentum librarium.

Aquas diuerſas, vehementer ſiccantes, acres, erodentes, ad puſtulas morbi

Catholici abſque vnctione ſanandas: lege apud Nic. Maſſam libro 6. capit. 2. de morbo Catholico.

Aqua ardens quædã cum auripigmẽto, &c. deſtillata, deſcribitur à Rogerio chirurgo.

De liquoribus gemmarum.

CArdanus libro ſecundo de ſubtilitate, inquirens aquam quæ per cathetêrem immiſſa, calculos veſicæ frangere poſsit, ſuſpicatur ex tecolitho, aut lapidibus cancrorum talem excipi poſſe, &c. vt ſupra recitauimus, in tractatione de viribus liquorum deſtillatorum in genere. Ego vt coniecturam coniecturæ addam, ſiue hos ſiue alios lapides aut vitrũm cùm ſucco parietariȩ deſtillarem.

Spiritum ſiue quintam eſſentiam berylli, chymiſtæ quidam magnificant aduerſus renum aut veſicæ calculum.

De ſolidis quibuſdam vt argento viuo præcipitato, & eodem & arſenico ſublimatis.

ADiiciemus hîc ſolida quædam medicamenta, quæ & ipſa in vitreis vaſis ad ignẽ ſublimantur aut excoquuntur, & ſi ferè præter inſtitutum cum de ſecretis tantum, id eſt ſeparatis à ſubſtantia craſsiori liquoribus in hoc libro agere propoſitum ſit. Quoniã tamen & pauca ſunt hæc remedia, & ſublimãtur (hoc eſt, ſimilibus vt prædicti liquores inſtrumentis parantur,) & hactenus ferè ſecreta, hoc eſt à paucis nota & vſitata, & mirè efficacia, non omittenda duxi.

Argentum(viuum(præcipitatum ſic fit, vt ſcribit Cardanus libro quinto de Subtilitate. Alumen, chalcãthum, æquis partibus ſumito, quibus adde ſalis dimidio plus altero eorũ, deſtilla hoc totum cum vitreis vaſis. Huius aquæ (id eſt aquæ fortis vulgò dictæ) pondo vnum, argenti autẽ viui tria in vas vitreum pone, inde deſtilla: & auctis ignibus perſeuera couſque, donec fumus & vas rubeſcant, nec aquæ quicquam ſuperſit. Demùm fracto vaſe collige argentum viuum, quod coire iam videbis inſtar lapidis hoc tenuiſsimè terito in porphyritide tabula, & denuò exquoque ac deſtilla donec ſiccetur in vaſe vitreo. Rurſus fracto vaſe materiam quæ ſupereſt collige, ac de

ac denuò tere in tabula eandem subtilissime. Post ipsum in æneo vase repone, suppositoque igne valido, cum æneo baculo misce ac agita per spatium duarum horarum, donec splendorē fermè ac rubedinem minus acquirat, tuncq; exceptum serua vitreis vasis. Hoc inter omnia quæ citra dolorem carnes erodunt, & siccant putrescentia vlcera, si ritè factum fuerit, est præstantissimum: nec vlli alij vsui est quod sciam, Hæc ille.

¶ Dissoluuntur aceto forti, presertim destillato, vel succo limonum, margaritæ, &c. præcipitatum, & sublimatum, & cinnabrium, & in argentum viuum redeunt, Syluius.

Modus conficiendi pulueris rubri, id est argenti viui calcinati siue præcipitati, ex Mariano Chirurgo. Aquæ fortis vnciæ sex, argenti viui vnciæ quatuor: misceantur simul in cucurbita vitrea bene lutata, & imposito capello, cuius rostrum extremum in vas recipiens insinuetur, igne moderato (paulatim augendo) destillentur. Cæterùm aqua fortis, quæ aurum ab argento separat, sic fit. Salis nitri, aluminis rochæ, vitrioli Romani, singulorum libræ duæ, misceātur in mortario, molēdo cum pistillo tandiu

donec bene miſceantur. Deinde puluis craſsiuſculus iu cucurbita illutata ponatur,& orificiis omnibus obſtructis deſtilletur. Signum autem bonitatis eius eſt, ſi humus in quam parũ eius ceciderit, ſtatim ebulliat. Huius pulueris rubri virtus eſt mirabilis. Recipe lixiuij è tõſtrina vncias tres, præcipitati ſeſcunciam, mellis roſati vncias duas, miſce diligenter. Hoc remedio proculdubio deſiccabis & abſterges vlcus ſordidum & putridum (vnde carnis generatio ſequetur) vbi alia abſterſiua, vt de ſucco apij, de ſucco ſynogloſsi, fruſtra expertus fueris.

Nicolaus Maſſa in lib. de morbo Catholico, Mercurium pręcipitatũ puluerẽ angelicum vocat, propter mirabilem & quaſi diuinam eius in morbo Catholico operationem, quã ipſe nõ rarò expertus ſit, hæc medicina (inquit) exiccat, cum miti quadam & ſine dolore corroſione carnis mollis & ſuperfluę, remouendo ſimul malam qualitatem occultam vlcerum, & maximè morbi Neapolitani, digerit quamcunque ſaniem & purgat, & corroſionem & gangrenas prohibet, diſſoluit ſaniem craſſam, duram & crudam poſt apertionẽ gummarum. Et huic remedio nullum in hoc morbo comparari

poteſt

poteſt. Nam ſi eo vti pergas, vſq; ad perfectum, cutis generationem ducit, vt ego ſępe expertus ſum, & eſt nobilis in virgæ vlceribus malignis. Fit autem hoc modo. Argenti viui libra in cucurbita parua vitrea ponitur, & affunditur tantundem aquæ fortis, deinde cucurbitam in olla pones, & cineres in ſpatio inter cucurbitam & parietem ollæ, vt conſeruetur olla, ne ex immediato contactu ignis rumpatur. Tum ignis ſubiiciatur, lentus primùm, & paulatim augeatur modo quodam medio, & ſic cum forti igne dimittatur donec tota aqua cõſumpta ſit, quod cognoſcitur cum nihil amplius à cucurbita euaporat. Sic habebis Mercurium calcinatum rubrum.

Hunc tere, & ſi cum eo aliqua portio argenti viui remanſerit, pone dictũ puluerem in vaſe æreo puro ad ignem: & ſic miſcendo relinque donec tota argẽti viui pars ſit cõſumpta. Hoc puluere vteris ad omnia dicta, & maximè ad vlcera virgæ & aliorum locorum, vbi putredo & ſanies mala prohibet cõſolidationem & in fiſtulis diſſolue ipſum cũ vino, & iniice per æneam fiſtulam, quoniam mirabiliter operatur. Porrò aqua ſeparationis auri ab argento ſic fit.

Vitrioli Romani libr.duæ, aluminis rochæ vnciæ ſedecim, ſalis nitri libra:ponantur in cucurbita curua (retorto) lutata, vel in recta cum capello ſuo & recipiente. Deſtilla vt alchymiſtæ.

Hæc aqua mirabilis eſt ad remouendas verrucas in quacunque parte, & maximè in ano & vulua: cauterizat etiam vlcera maligna exedentia vbicunque, etiam in gutture: & prohibet vlcera ne ſerpant vbi ſunt, vt puta virgę & vuluæ.

Quòd ſi nimis ſit vehemens, cum aqua roſacea diluetur. Et ego ſæpe ſanaui vlcera mala gutturis tangendo bis in die cum aqua dicta, dimidio aquæ roſatæ admixto: & eſt de ſecretis noſtris, vide plura apud eundem libri ſexti ca.2.

Cæterùm puluerem iſtum angelicum habui à ſene quodam alchymiſta, & componebam eum antequam Ioan. de Vigo quicquam de eo prodidiſſet, Hucuſque Maſſa: & partim Tho. Philologus ab eo mutuatus.

¶ De apparatu & vtilitate pulueris huius rubri, lege Ioannem de Vigo libro 5. Additionum: vbi iubet vt vas recipiens triplò maius ſit quàm cucurbita, folio 38.b. Et quod album repertum cum iſto puluere, ſit argētum ſublimatū à rubro:

ſicut

ſicut eſt quid croceum eſt. Item in Copioſa eius, folio 163.a.

¶ Puluis è Mercurio (inquit Matthęolus Senenſis in libro de curandi morbi Italici ratione) cõflatur hoc pacto. R. aquæ qua aurum ab argẽto diuiditur lib. quatuor argẽti viui ſeſquilibrã. Hæc vaſe vitreo, ore anguſto, collo obtorto, vndique argilla pręmunito, quod ab altero recipiatur, imponãtur cõpages inde vaſorum luto figulino ſedulò obturetur. ad hæc ſubdatur ignis ex carbonibus cõflatus vt ſemper ingraueſcat, eouſq; quò tota defluxerit aqua. Poſt hæc phialam frangas, in cuius fundo reſidentẽ placentulam rubram, leniter extrahẽs quod album inheſerit proiicias: rubrum verò in puluerem redigas. Verũenim vero, quoniam ex puluere iſto plurimæ poſſent cõtingere noxæ ſumẽtib. ipſum, niſi prius ritè prępararet, cõmodum viſum eſt præparendi eius modũ hic ſubiicere, R. vncias duas prædicti pulueris, & macerẽtur per noctem in aqua plantaginis & acetoſæ, vtriuſq; vnciis duab. inde ſummo mane aquas exhauriẽs, & nouas ſuperinfundens, ad ignẽ in vaſe æneo ſiue teſtaceo colloces, feruẽtes ferrea vel lignea ſpatula nõ ceſſes agitare, quouſq; in puluerem

non difficulter omnia redigãtur, ex quo poteris cum libuerit in morbum Catholicũ tam pituitoſum, quàm melancholicum, catapotium tale componere. R. electuarij Cõciliatoris (cõſtat hoc ex variis remediis cordialibus vt vocant, & aromatibus, gemmis, margaritis, auro, argento, camphora, ambra, moſcho: & deſcribitur ab eo Differentia 169.) ſcrupulum ſemis, margaritarum, hyacinthorũ, ſingulorum grana quinq;, pulueris præcipitati grana quinque, pulueris diamuſci, diamargariton, vtriuſque ſcrupulum ſemis. Fiant catapotia quinque, (deaurẽtur. Thom. Philologus, qui & terræ ſigillatæ & boli Armeniæ ana grana iij. addit) quæ hora ante diluculũ ſumãtur. inde lecto ſe cõtineat ęger horas quinq;. Breui, mihi crede, Morbi catholici dolores hoc catapotio elidentur. Pituita etiã & atra bilis vomitu, nec nõ alui deiectio neeuaneſcẽt. Ad hæc ſunt plurima morborum genera quæ curauimus tali puluere, nam non ſolùm ſaniem carnemq́ue putridam dolet aſperſus, verũetiam non difficulter vlcera ad cicatricem deducit. peſtilentiam etiã pauxillo theriacæ addito, ſuccoq́ue tunecis herbæ, quam cardum benedictum vocant, ſiue electuario

de gem

de gemmis, ante eius confirmationem, mirum in modum fugat. Multos etiam lymphaticos, melancholicósue (quos à cacodæmonibus incursari vulgò credebāt) eodē curauimus. Quid pluribus immoror? Quartana confectos, saccharo buglossato, siue theriacha, Mithridatóue additis, facta digestione aliqua, hora ante accessionem, quinque vel septem granorum pondere, pro ætate & vi corporis affecti, hoc puluere liberauimus.

Quinetiam valet coli & iliorum doloribus adhibitus, nam quosdam stercus per os eiicientes sanauimus, Pauli Aeginetæ monimentis innixi, qui ait medicos quosdam argentum viuum extinctū dedisse in oleo. Fascino idē aduersatur: pluribus ad hæc virtutibus est insignis, quas cum plus otij nactus fuero, sigillatim tibi (ad collocutorem suum inquit) connumerabo: fortasse tunc iucundissimum fuerit etiam explicare, quonam pacto puluerem cum auro viuoque argento, sine aqua superius explantata possis conficere, Hæc ille. Ego non ita pridem audiui medicū aut chymistam quēdam apud Athesinos Mercurium præcipitatū cum auro præparare, auriq; pretio vendere, cui ea facultas sit vt absque

morsu erodat. Vide ea quæ circa finem eorum que hic proximè subiiciuntur, referemus.

¶ Quomodo fiat præcipitatum, quod est remedium contra omnes morbos ex humorum putredine nascentes, ex libro quodam manu scripto.

Ex partib. æqualibus vitrioli Rom. & salis nitri, fac aquam cum capello & recipiente, in quo pones sextam ponderis de Mercurio crudo, hoc est, si vitrioli & salis nitri tres libræ fuerint, pone sex vncias Mercurij. Postea permitte vt aqua cum suis spiritibus descēdat in recipientem. Deinde omnia quæ sunt in recipiente euacua in cucurbitam mundam & lutatam: super qua pone capellū cum recipiente, & iterum fac destillare, & cum aqua erit in recipiente, iterum pone in cucurbita in qua remansit Mercurius. Hoc repetes vsque ad Mercurij rubificationem.

Deinde rubefactum Mercurium ablue aquis cordialibus, vt borraginis & melissæ, & huiusmodi. Prius tamen ablues multoties in aqua fontis vel putei destillata. Mercurium sic præparatum dabis ægrotis intra corpus, hoc modo.

Si corpus fuerit robustissimum, da decem

cem grana:mediocri octo: debili, quinque. si puerile, diligenter considerabis quid facto sit opus. Sed omninò miscebis eum cum theriaca, sic dabis ei qui veneno infectus fuerit, hydrope, peste vel alia infirmitate correpto. Si homo sanus semel quot annis aut tertio quoque anno, prout opus videbitur, hoc præcipitato vtatur, cũ debita humorum digestione, id est pręparatione purgationis, morbos plurimos præueniet. Nota quòd loco Mercurij potes vti amagalma facto ex sex partibus argenti viui, & ex vna parte auri, & sic facies maiora mirabilia. (Hoc amalgama nimirum similiter vt Mercurius solus cum aqua forti rubificari debebit: & si Matthæolus Senẽsis, vt paulò ante recitauimus, ex tali mixtura puluerem illum Mercurialem etiam sine aqua forti fieri posse scribat.) Et aduerte quòd potes curare vulnera cũ primo vel secundo precipitato, quo vtere sic. Pone de ipso circa vulnera & intro. Et hoc est magnum secretũ. Et scias quòd in quatuor destillationibus hoc perficies: quo facto pone in cucurbita munda in igne, vt spiritus (nimirum hydrargyri sublimati cũ præcipitato permixti) quantum fieri potest recedant, deinde fac vt supra.

¶ De

¶ De sublimatione argenti viui, leges Bulcasin libro tertio, Operis quod Seruitorem nominãt. De vsu verò eius in cauteriis & ad morbũ catholicũ, Nico. Massam libro sexto ca. ij. & eiusdem libri capite quarto quomodo ad cauteria adhibeatur, tum alia, tum vt nullo vel pauco cum dolore fiat cauterium. Vtuntur eo hodie quidam ad scabiem malignam & impetigines, &c. tũ in hominibus tũ in equis. Argentum viuum (inquit Cardanus) sublimatur hoc modo. Argẽtum viuum & sutorium attramentum in mortarium pari pondere coniice, & aceto albo acerrimo eo vsque misce, donec argẽtum viuũ videri desierit: inde vitreo vase luto oblito excoque donec concrescat. Si quid subterfugerit ne coëat, iterum in mortario addito aceto terito, & denuò excoquito. Argento viuo sic excocto ad fucum vtuntur, dealbat enim & splendorem addit mulierum vultib. Sed dentes elidit, & fœtorẽ gignit oris. Cæterùm ad argenti vsum & aurifabrorum artem in non paucis conducit. De sublimatione Mercurij, marchasitæ, magnesiæ & tutiæ, vide Gebrum Summæ perfectionis primum quartum & quadragesimum quintũ, & deinceps. Item de sulfuris

furis & arſenici ſublimatiõe caput quadrageſimũ tertiũ. Sublimatum, præcipitatum & cinabrium, aceto forti, præſertim deſtillato, diſſoluuntur, & in argentum viuum redeunt, Syluius.

Arſenici ſublimati Auicenna meminit. Arſenicum ſiue auripigmẽtum, (inquit Albertus Magnus in libro de metallis) eſt de genere lapidum, citrinum & rubeum, quem lapidem vnũ de ſpiritibus vocãt chymici. natura ei ſulfuris in calefaciendo & deſiccãdo. Igne calcinatum nigreſcit, & ſtatim ſublimatione efficitur albiſsimũ. Ter quatérue ſublimatum tantam adurendi vim acquirit, vt æs perforet, & exurat vehementer omnia metalla præter aurum. Aëri appoſitum tranſmittat ipſum in album colorem: quamobrem vtuntur eo falſarij, vt æs ſimile argento reddant: in qua re plurimum poteſt.

Medicamenta quæ ad cancrum exulceratum adhibentur, valentis admodum facultatis eſſe debent. Inter cætera autẽ præſtantiſsimum ac tutiſsimum auxilium in hoc affectu Guidonis à Cauliaco prædicatur, arſenicum ſublimatum, cuius egregias dotes ſuprà iam crebrò cõmemorauimus, & in ſequentibus adhuc

cele

celebrabimus. Hoc (inquit Theodoricus) cancrum, lupum, esthiomenum (hoc est sphacelum, seu syderationem) noli me tangere, fistulam, & omnes tales pessimos morbos, prima die occidit & extirpat. Cæterùm magna locorum circunstantium, interim dum admouetur, cura semper habenda est, ne scilicet ea ipsa inflammatione, atque humorum cõfluxu, occupentur. Quod incommodum facilè deuitabis, si partes illas vicinas & carcinoma cingentes, bolo Armenia, & id genus aliis illeueris. Sed & modo legitimo seu iusta quantitate (quam coniectura tantum artificiali rationalis definit medicus) adhibendum est arsenicum ipsum sublimatum, &c. Io. Tagautius institut. chirurg. 3.19. Zinzifar, id est Cinnabrium quomodo fiat per sublimationem, vide apud Bulcasin & Cardanum libro 5. de Subtilitate.

Auripigmenti calcinatio, vt colorem rubrum trahat apud Io. de Vigo in Antidotario, folio 163.

Tartarum, id est fęx arida vini, quomosto acuatur, vt miras ad remedia quędam facultates habeat, (per destillationem aquæ ardentis,) docet Lullus lib. 2. de quinta essentia.

Lapidem

Lapidem cyaneum, id eſt lazuli, empiricus quidam mihi retulit ita ſe pręparare, vt & efficacius & tutius atram bilem educeret à melancholicis hominibus & inſanis. Et primò, ſi rectè memini, dicebat oportere illum calcinari, deinde ſublimari: aut prius aquam vitę optimam ſuper eo in cucurbita poſito deſtillari, deinde ſublimari, & aqua vitæ ſexies deſtillata rigari, ſiccarique.

Sal vt purior vel cibis vel remediis addatur: aqua permiſtus deſtillatur per filtrum, & rurſus ad aquę conſumptionem decoquitur. Idem purgatus in crucibulo aurifabrorũ magno igne liquatur & funditur. Sic liquatus miſcetur cum ſale alcali, (aut eius loco felle vitri albo [nam & nigrum habetur] quod aliqui ſagimẽ vitri vocant, alij zoza, vt audio,) & ſale gemmæ. His tritis vtuntur pro chryſocolla, aut etiam chryſocollæ partem admiſcent. Sed mixtura hæc nimium acrimoniæ habet, & aliquid auri conſumit: quare ad rudiora tantum opera eam adhibẽt: ad ſubtiliora verò borace ſolo vtũtur. Sunt qui boracem, ſalẽ cõmunem fuſum, & ſalẽ alcali miſcẽt, partibus æqualibus, & in ſecretis habent pro borace. Sed hæc extra rem medicam ſunt.

Fuligo

Fuligo ex pice & butyro quomodò colligatur, leges apud Dioſcoridem & Bulcaſin.

De aliis quibuſdam non alchymicis, hoc eſt non deſtillatis aut ſublimatis remediis, ſed per alios diuerſos modos ingenioſè præparatis.

QVæ hactenus deſcripta nobis ſunt remedia, omnia liquorũ nomine comprehendũtur, quod nihil terrenum ſibi admixtum habeãt, ſed vel aqueæ, vel aëreæ, vel igneæ ſunt naturæ, ſiue aquæ, ſiue olea, ſiue tertium quoddam genus liquorum. Omnia vaſis quibuſdam alchymicis, & vi caloris parantur. Sed quoniã ſcopus illorum (nempe vt quod in vnoquoque remedio optimum & præcipuũ eſt, id à terrena, craſsiore & impuriore materia abſtractum, purum liquidumq́; habeatur,) latius patere, & ad alias quoque nonnullas medicamentorum præparationes, apparatus, aut compoſitiones extendi videtur: viſum eſt Corollarij inſtar, hic quædam adiungere, quæ non

non omnino trita, nec paſsim obuia forent. Nemo autem plenam aut exactam & in genere componendi rationem à nobis hîc expectare debet: quum pauca tantum, & quę obiter occurrerint, atque hęc omnia tanquam parerga ſimus tradituri. Si qui verò plura & plenius de diuerſis parandi pręparandíque remedia generibus & modis deſiderat, is Iacobi Syluij & aliorum hac de re libros adeat. Olea odorata & pretioſa pleraque in vaſe duplici coqui video.

De oleis diuerſis.

OLeum odorem ac vires plantæ referens, in his que oleum abundè continent facilè exprimitur: aut fructibus eorum in aqua incoctis colligitur. At in quibus oleum non habundat, tribus modis odorẽ ac vires oleo exprimere ſolemus. Vulgatiore illo atque antiquiore Dioſcoridis, in purum oleũ flores quatriduo infundebãtur, exponebantúrque in Sole, inde expreſſo oleo diligẽtiſsimé, tantundem florum recentium addebatur, ac rurſus ſub torrente Sole exponebatur, totiéſque id facere licebat, donec odorem oleum combiberet, ad-

debantur & ſpiſſamenta pro vnguentis, vt ex melle tum aliis odoratis. Secundus modus expreſsione conſtat, in quibuſdam abſque artis auxilio, vt in myro balano, & in aliis quæ ſicca ſunt, & ſponte odorata, vt myriſtica nuce læui in vino macerata, & torculari expreſſa. Sic ex aromatibus oleum licet ſubſtrahere. At quæ odorata ſunt, ſed olei carent ſubſtantia, vt flores, hoc exemplo reddunt. Flores ſuper amygdalas conſpergito ac ſub ipſis, alternáque diſpone florum & amygdalarum folia, compreſſaq; tandiu tene donec florũ odor euaneſcat, quibus abiectis, pro eis alios flores ſuppone eadem ratione, & hoc toties repete (nam nõ vna eſt ratio in omnibus) donec amygdalæ maximum contraxerint odorem, inde illas torculari ſubiicito. Oportet autem prius cortice nudare eas, & paululum torrere. Hoc modo plus contrahit virium oleum, & minus corruptioni obnoxium fit, quòd ſucci (aquei) nihil in eo relinquatur.

Tertius modus deſtillatione fit, (de quo ſupra dictum,) Cardanus.

Oleis pleriſque ad ignem coquendis, vini nõnihil additur quo minus aduſtionem oleant, & ad eius conſumptionem

coquuntur. Sed flores & quæ tenuis substantiæ sunt, præstat non coqui in oleo, aut saltem non bullire in eo, &c. Plus autem vini addendum est, si multæ sint species quæ oleo miscentur, & diutius coquendæ: ita vt aliquando sub duplum sit vinum ad oleum. Quędam in vino prius macerantur, deinde succus expressus additur oleo, & simul incoquitur, vel per se, vel cum parte terebinthinæ: vt in oleo de hyperico fit.

Iasminum fit ex vnciis duabus florum iasmino dies quinque insolatis in libra olei, quod deinde lento igne coquitur.

¶ Oleum ex amygdalis dulcibus, caryophyllis integris additis per octo dies insoletur, mirè odoratum fiet. Cæterum exprimendi de amygdalis olei diuersos modos apud Mesuen leges, & in scholiis Syluij in eundem, qui ad alios etiam plerosque fructus & semina à quibus oleum exprimitur, accommodari poterunt.

¶ Oleo ex amygdalis amaris vtimur loco olei de nucleis persicorum: sed hoc quàm illud exiccat magis, Brassauolus.

Oleum ego parare soleo ex seminibus & siliquis rubẽtibus capsici, siue car-

damomi Arabici: aut ſiliquis eius ſolis, in oleum iniectis, quod pro oleo de piperibus, aut etiam de euphorbio ſubſtitui poteſt, ſi minore copia iniiciatur: pipere enim longè vehementius eſt. Apud nos (piper rubrum vocant, vulgò aliqui non rectè ſiliquaſtrum) paucæ ſiliquæ matureſcunt, proptar frigus autumni præproperum. Sed immaturę etiam ſiliquę in hypocauſtis aliquot diebus ſuſpēſæ ſiccatæq;, ad oleum rectè addentur. Satis enim acrimoniæ habent. Quam in tota planta nullam eſſe vſquam, cum & radicis fibræ minimæ & ſine ſapore ſint, & folia cauliſque incipida: in ſiliquis verò tam excellentē, res digna admiratione eſt. Sunt qui propter vehementē eius calorē venenis ferè adnumerent: vt Cardanus, quod ego non laudo. Neque ignē aliquis venenatum dixerit, quantumcunque vrat: cùm nullam præterea qualitatem venenoſam habeat. Capſici quidem huius tum ſeminibus, tum ſiliquis etiam ipſe ſine noxa vſus ſum in iuſculis, ſed perexigua quantitate.

E ceraſorum nucleis oleū, faciem abſtergit, maculas & lentigines aufert: vtile etiam arthritidi, & calculo renū & veſicæ. Fit autē vt ex amygdalis dulcibus,

Furnerius.

Oleum de fœno ſic fit. Accēdatur fœnum,& extinguatur:& pòſt ponatur ſuper carbones:& cũ reſoluitur in fumũ ſuperpone laminam ferream:& adhærebit quædam vnctuoſitas, que dicitur oleum de fœno. Hoc oleum per plumam illinatur impetigini & ſerpigini, Rogerius.

Oleum de frumento inter duas laminas ferreas mediocriter ignitas, (vel vt Raſis habet, inter marmor & laminam ferream craſſam) fit, ſed multò melius, vt audio per deſtillationem, commendatur ad aſperitatem cutis & impetigines, Furnerius & alij. Sunt qui etiam ad fiſtulas,& cutis fiſſuras ſeu rimas prodeſſe prę dicent, Matthæolus. Vide ſupra, inter olea deſtillata.

Oleum de baccis hederæ, ſimiliter vt è baccis lauri extractum, iuuat contra ar trhritidem ex frigida cauſa, vel obſtructione:& membra torpida ac paralytica reſtaurat, Rogerius.

Oleum de hyperico mirabile. Summitatum hyperici vnciæ tres infundantur triduo in vino odorifero quantum ſufficit, pòſt coque in vaſe duplici bene obſtructo, fortiter exprime. Hypericum nouum ſimiliter macera, coque, ex-

prime, adde terebinthinæ vncias tres, olei antiqui vncias sex. croci scrupulum. Coque ad vini consumptionem. Hoc oleum (inquit) Syluius incerti est authoris. Galenus tamen vinum austerum, in quo folia androsemi vel ascyri (quæ species sunt hyperici) cocta sint, vulnera etiam grandia glutinare scribit, & hypericum calidũ siccum tenuium partium ischiadicis vtiliter bibi quibusdam. Ex quibus & reliquorum hîc mistorum viribus collige id oleũ roborare, digerere, & tenuare. Ex substantiis enim contrariis componitur, Syluius in Mesuen.

Eandem descriptionem ponit Brassauolus in examine simplicium capite 519. Sunt (inquit) qui in vitreatum vas flores simpliciter ponant, vt per se vi Solis oleũ educatur, alij sub terra condunt, alij infundendo parant, siue ex solis floribus, siue pluribus admixtis, (vt iã verbis Syluij docuimus.) Sic paratum in vitreato aut vitreo vase seruant. Sed hæc à Mesue & recentioribus clarè exponuntur. Hæc Brassauolus. Sunt qui lumbricos addant & per mensem vel amplius in cella vinaria relinquant, in olla luto aut pasta obstructa, deinde paulatim in eadem circiter decem horas coquunt, per saccum

collant & exprimunt. Eſt autẽ optimum quod primò colatur. Color olei ferè puniceus, ſapor ſubacris. Vſus ad vulnera, puncturas, & quaſuis offenſiones, & natos inde tumores. Quidam & malignis crurum vlceribus adhibent.

Alia cõpoſitio olei de hyperico, quod vulnus quoduis, magnum aut paruum, intra vigintiquatuor horas curat, ex libro quodam Gallicè impreſſo ſine authore. Hyperici manipulum. Olei communis libras duas. Axungiæ colatæ purgatæ libram. Terebinthinæ Venetæ trientem. Croci drachmam,

Omnia ſubtiliter incides, & mixta in magna phiala vitrea, quam cera & aliter optimè obſtruxeris, fimo immerges ad pedes duos aut amplius: in loco quem Solis radij mane & veſperi maximè feriãt, Anno demum euoluto exime phialam, in qua reperies oleum balſamo ſimile. Eo vti oportet quàm tollerari poteſt calidiſsimum.

Oleum fit etiam è iuniperi baccis per expreſsionem, vt aliis ex ſeminibus Braſſauo.

Oleum è baccis lauri & iuniperi vino maceratis extenditur mola, coxariis & frigidis articulorum vitiis ac doloribus

vtile, Iac. Hollerius.

Oleum laurinum. Baccæ lauri virides tritæ decoquantur in oleo & colentur. Aliter: Baccas lauri maturas tere cum foliis, decoque & cola. Aliter: Baccæ tritæ infundantur in vino, & maceratę per triduum, exprimantur in torculari. Vel recentes, & maturæ contritæ ponantur in sacculo, & oleum extrahatur.

Vtile est contra colicam, iliacam, & ischiadem, Rogerius.

Oleũ è nuce myrepsica incude & candenti ferro pressa extringitur, Iacobus Hollerius.

Olea ad mitigãdos dolores ex herbis quibusdam cõquassatis & oleo incoctis fiunt, vt è calendula, roremarino, maiorana & aliis, Iac. Hollerius.

Oleũ ex nucibus myristicis siue moschatis, diuide eas in parua frusta, & triduo in cretico vino infusas siccato in vmbra per biduum, inde in sartagine calefacito moderate, inspergésque interim rosaceam aquam, atque sub torculari exprimito, Cardanus.

Audio aliquos non macerare in vino, sed ipsas per se nuces cõtusas calfactasq́; exprimere. Ipse nuper hoc modo paraui optimum, à Gallo quodam edoctus.

Nucum

Nucum moschatarum vncias ferè quinque per noctem in vino crassiusculè tritas posui in vase vitreo, ita vt vinũ mensura digiti emineret. Postridie hanc materiã in sacculo linteo inclusi, extremitate ligata ne possent excidere, deinde filis passim obductis cõstrinxi, ne possent simul in vnũ aceruari, sed in patella prius calfacienda est materia, non nimium, sed quantum adhuc tolerare digitus potest, atque ita in sacculum transfusa mox obliganda, exprimendáque est torculari ligneo paruo, cũ exiguo lacu ligneo fistulam habente quę deorsum vergat, imposito sacculo, &c. Exprimitur autem ferè octaua pars ponderis nucum, ita vt vncia nucum drachmam olei reddat, si modo nuces succulętę satis fuerint. Licebit etiam denuò eandem materiam calefactam, vt prius exprimere: sed perparum & minus bonum secũda vice oleum exprimetur. Prędstat igitur materiã istam relinquere, & in sacculo siccare: qui cùm opus fuerit ventriculo aut eius ori applicetur. Hoc oleum statim expressum soli diusculum est, & quasi per grumos separatum, qui omnes è vino diligenter colligendi sunt, & vino ab eis colato per linteum in vnam massam redigendi, digitis

comprimendo ipſam lanam in quam expreſſa eſt materia, vt vinum omne diligentiſsimè ſeparetur. Subſtãtia quidem & color ceræ ſimilis apparet.

Lentis aut piſi magnitudine ori ventriculi inunctum, mire eum corroborat.

Audio quoſdã inunctione eius ad Venerem excitandam vti. Deglutitum cale facit mediocriter ventriculum, & anhelitum commendat.

¶ Audio præterea quoſdam nuces contuſas aliquandiu coquere, (neſcio in vino an aqua,) & quod ſupernatat pingue colligere. Memini etiã aliquando videre ferreum inſtrumentum forcipis effigie, cuius ferramẽta duo extrema hemiſpheriis conſtabãt cauis, ita vt compreſſa nucem moſchatam caperẽt, vel paulo minus, vt cõpreſsionis occaſio eſſet. Hemiſpheriũ alterũ circiter quatuor aut quinque exiguis foraminibus pertuſum erat, vt oleũ poſſet effluere, ferramentis moderatè ignitis compreſsis. Inueni & hanc deſcriptionem in libro quodam manu ſcripto. ℞ nucis moſchatæ libras duas. Vini Maluatici vnc. tres, quibus nuces moſchatæ (craſsiuſculæ nimirum tritæ) torentur. Addatur olei cõmunis electi ſelibra. Mixta omnia calidè in torculari expriman-

tur. Sed noſter modus, quẽ ipſe expertus ſupra deſcripſi, præ cæteris mihi placet.

Roſaceum oleum parandi plures ſunt modi. Fit autẽ vel cum oleo & roſis maturis vel vtriſque immaturis, vel maturo altero, altero immaturo, & ſic quatuor ſunt differentiæ. Sunt qui pro oleo communi amygdalinum accipiant. Raſis in Antidotario ſeparato, ponit tres modos. Primum R. olei communis loti libram, cui impones quartam partem roſarum viridium in vaſe vitreato (vitreo potius) quod Soli expones per tres (imò quadraginta, vt Aegi. habet) dies. Deinde cola & in vitro repone. Hic modus cæteris præſtat. Secundum Roſaceum oleum & roſas vt ſupra, & vas ſuſpende in puteum, ita vt tangatur ab aqua, & poſt duos menſes exime, cola, ac reſerua. Tertium.

Oleum & roſas vt ſupra, pone in vaſe vitreo intus melle illito, quod obſtructum dimittes in profundo terræ, vbi non tangatur ab aqua nec alia humiditate, per duos menſes. Hoc oleum odoratius fit ſuperioribus. Hæc Raſis ex Aegineta vt apparet. Iubet autem Aegineta lib. ſeptimi capi. viceſimo: ad ſextarium olei omphacini, addi vncias tres roſarum rubrarum detractis vnguibus per ho-

ras

ras vigintiquatuor aëri expoſitarum, deinde oleum diebus quadraginta ſub dio inſolitum reponi non in pauimento, ſed aſſere. ¶ Meſue capite 411. quatuor modos deſcribit. Primum vt roſæ rubeæ recentes in oleo inſolentur per dies ſeptem: deinde in vaſe duplici coquantur per horas tres: deinde (expreſsis roſarum foliis) aliæ imponantur, & inſolentur & coquantur, vt ſupra. Quod cum tertiò factum fuerit, adde oleo aquam infuſionis roſarum (quam inquit, præſcripſimus in capite de ſyrupis,) ſicut quartam olei. (ſcilicet partem, vt habent Monachi. Syluius vertit, quantum eſt oleum, quod minus placet.) Ita per dies quadraginta inſolatum, cola, & iterum diu inſola. Secũdum, oleo loto admiſcẽdo ſuccum roſarum, & aquã infuſionis earum, & folia contuſa: tum inſolando & permutando vt ſupra, &c. Tertium vt cum amygdalis dulcibus purgatis exactiſsimè tritis in pila, folia roſarum iterum terantur, inde fac offas, eáſque in aëre calido horis vigintiquatuor ſerua. Deinde iterum tere & ſubige in mortario quàm exactiſsimè: affuſa pauca infuſionis roſarum calente.

Eandem torculari exprime oleum, va-

si vitreo impositum opercula, & insola. Quartum vt cum sesamo excorticato fiat eodem modo qualiter cum amygdalis. Sed rosis immaturis aptiora sunt amygdala, maturis, sesama. Hæc Mesue, apud quem Syluius, Prima (inquit) compositio ex quatuor iam dictis, multis est in vsu: Pariẽsibus autem compositio Nicolai, in ipsius Antidotario dicenda. Et rursus, Oleum rosatum audio fieri odoratissimum, putrefactis mense vno rosis sub fimo in vase bene operculato. Eadẽ ratione ex mastiche vulgari, & rosis incarnatis & moschatis, & similibus fieri posse confido odoratissimum sine vllius olei mistione.

¶ Rosas, absinthium, vel aliud odoratũ coque in aqua cum quarta parte olei, donec aqua tota absumatur, & oleum habebit vires illas. Sic ex tempore paraueris oleũ ex quaque re. Cardan⁹ ex Symeone.

¶ Sunt qui rosis cõtusis, & in aqua simplici decoctis, Spumã pinguem innatare dicãt, quę colari vel penna colligi possit.

¶ Alius quidam mihi retulit, folia rosarum recentia in aqua ad spissitudinẽ fere mellis coqui oportere, deinde cochleari comprimi vt oleum vel spuma in id ingrediatur, miscebitur autẽ simul etiam aquæ

aquæ aliquid, proinde in vitrea ampula collectus liquor Soli exponitur, & oleũ ſupernatans ſeparatur.

Oleum de floribus ſambuci, complanat & abſtergit cutim, neruos corroborat, & doloribus eorum ſuccurrit, Furnerius.

Oleum de ſpica podagricis vtiliſsimum, quod medicus quidam mihi nuper communicauit. Floribus ſpicæ nardi in vmbra torrefactis, vas vitreum imple, & ſuperfunde oleum oliuarum, ita vt digiti menſura excedat. Inſolatum triduo, ſex aut ſeptem ebullitionibus ad prunas in caccabo bullirefac, & cola fortiter exprimendo: tum alios flores ſiccatos ſuperinfunde, inſola diebus ſedecim vel amplius. Sic habebis (inquit ille) oleum anodynum auro dignum, vt frequenti experientia cognoui. Linteola in eo madefacta dolori appone, fallit rariſsimè etiam humore peccante non conſiderato. Vide plura in Antidotario Arnoldi de Villan.

Oleum è floribus verbaſci fit, inſolatis in vaſe vitreo (vt etiam é floribus roſmarini:) ad podagricos, & alios dolores præſertim calidos laudatiſsimum.

Oleum violatum fit quomodo roſa-

tum

tum, ſed ex oleo viridi vel amygdalino vel ſeſamino, Meſue. Paulo Aeginetæ fit hoc oleum ex violis purpureis, vel croceis, vel leucoio. inſolat autem exactè operculato vaſe, vt tranſpiret, tantùm dies decem, violis interea ter mutatis, additque demum violas ſiccas.

De oleo tartari.

OLeum tartari Petri Argillatę, ad faciem tergendã & erugandam. Tartarum dolij lateribus adherẽs, album potius quàm rubrum pulueriſatum, aceto maceretur, poſt inuoluatur panno lineo deinde ſtuppis aqua humectatis, ponatur ſub cineribus, deinde tribus diebus ſcutellæ imponatur decliui, deſtillabit humor quidam ſubrufus.

Nicolai oleum tartari lateribus doliorum adhærentis. Tartarum id ex vino generoſo tritum, linteolo inuolutum, aceto albo forti bene madefac: ſub cineribus calidis coque (vre) dum nigreſcat: iterum tere, in vaſe inclinato ſerua dies octo loco frigido, donec in oleum reſoluatur. Id ſi non fit, exprime & ſerua. Eodem modo facit Meſues oleum ouorum; Satius eſt calcinatum tartarum manicæ Hippocra. vt vocant, impoſitum, &

loco

loco frigido locatũ finere, donec in vas fubiectum fluxerit oleũ, Syluius. Alium quendam modum inuenio apud Furnerium in libro Gallico de decoratiõe, vbi tartarum vftum & calcinatum quantum duabus manibus capi poteft, in linteo ftrictè ligatum vri & calcinari iubet in camino vitri, calcis, aut laterum: deinde in bona copia aquæ infundi cum alumine ad magnitudinem nucis, & multum agitari: deinde cum quieuerit horis vigintiquatuor, colatã hanc aquã (eo quod in linteo remanet, abiecto) in patella coques: donec nihil quàm alba quædã crufta remaneat, &c. videtur hic locus mutilus, quam (in facculo fufpẽfam) prope terram, intra triduum videbis cõuerfam in liquorem: qui aliquoties colandus eft, donec clarus euadat.

¶ Sunt qui tartarum calcinandum in olla noua ponant in figuli fornace, & vafis demum omnibus coctis eximant. Sed melius, & purius calcinari puto in cineribus feruidis feu pruna, vt poma affari folent, obruendo etiam prunis. Satis autem vftum fuerit, quum album iam apparebit, nec amplius nigrum. fic vftum in facculo fufpendunt in acutum definente, fuprema parte à baculi fiffura

fiſſura, à quo pendet intercepta & compreſſa, ſuppoſita phiala vitrea cum infuudibulo. ¶ Alius modus. Tartari & ſalis nitri partes æquales tritas in olla ampla adure: tum ferro ignito teres, & pones in ſacculo in cella vinaria, vt deſtillentur.

¶ Alius. Tartari & nitri partes æquales tunde, miſce & accende vt nitrum conſumatur. Tartarum quod remanſit, in veſica poſitum ſuſpendes in aqua calida, & reſoluetur ſtatim in oleum.

Alius. Tartarum bene ablutum à fęcibus, & optimè deſiccatum, calcinabis donec albeſcat. Tum tritum cribratumq́; cum aqua pluuiali deſtillata calida ſolues, ſolutum deſtillabis per filtrum, deinde coagulabis, coagulatum rurſus calcinabis vt amplius albeſcat. Ita demum in ſacculo, qualis eſt Hippocratis manica, ſuſpendes loco humido: latū aliquid, pro operculo imponēdo, ne quid impuri incidat: & ollam vitreatam ſupponendo. ¶ Sunt qui in alembico vitreo deſtillent (in cineribus nimirum) vnde aqua primùm fluit: deinde aucto paulatim igne oleum. ¶ Vſus. Valet ad omnē ſcabiem & impetigines: cutim albam, claram & iuuenilem reddit. Vidi qui ad manantia capitis vlcera vterentur: ad quæ

vtilius puto id quo cum nitrum pariter exustum est. Cuprum quoque & argentum dealbat, & delet maculas in pannis lineis. Additur & coloribus, vt splendidiores reddat, ni fallor: vt scriptorio colori bresilici ligni, & alijs.

Oleum de tartaro parare docet etiam Rogerius. 4.9. Hoc (inquit) pãnos & maculas de causa melãcholica post partum remanentes abstergit, & faciẽ repurgat.

De oleis ex vitellis ouorum, lumbricis, scorpionibus.

OLeum ouorum, ex Rasi. Ouorũ vitellos pone in caldario ferreo super prunas donec comburãtur, & oleũ quod manat, serua in vitro. Vtile est dolori ani eius passioni, & dolori aurium & dentium. ¶ Hoc oleum (inquit Mesues) experientia plurima probatũ est cutim expurgare, impetiginem, serpiginem, & alia cutis vitia persanare, capillos regignere, vlcera maligna & fistulosa curare. Vitelli ouorum elixando duratorum triginta aut circiter manibus friati, in sartagine terrea plumbata fricantur igne mediocri, mouẽdo cochleari ligneo aut terreo, donec rubescant, & oleum ab

his

his resoluatur, quod presi cochleari largius remittent.

Vel ijdem vitelli elixando indurati, mola frangantur, deinde in offas tundantur, & torculari exprimantur quale in oleo amygdalino explicuimus, & oleum destillabit. Vel ipsi vitelli in cucurbitam positi cum alembico destillentur ignis vi, vt de oleo philosophorum dicetur, Hæc Mesues. Vbi Syluius in Scholiis, Cutis fœditatem mirè aufert, ac cicatrices, præcipuè in ambustis relictas, ferè autem grauiter olet, minus tamen postremum sublimando destillatum. Pilos auget Serapioni in antidotario.

¶ Oleum ouorum Nicolai. Vitellos ouorum elixorum frige igni lento prunarum in patella ferrea, semper mouendo rude ferrea, donec probè assentur, calidissimo linteo forti, oleo amygd. dul. madefacto exprime. Sed Satius est (inquit Syluius) vitellos crudos frigere, cochleari assiduè mouere, donec assati, & cochleari pressi, vase inclinato reddant oleum quod phiala conditum etiam diu integrum seruatur. Ex viginti vitellis extrahes horis duabus vncias quatuor aut circiter. ¶ Mathæolus in dioscoridem scribens hoc oleũ commendat ad a-

ſperitatem cutis,ad impetigines, ad fiſſu
ras labiorum, manuum, pedum & ani
item ad dolores vlcerum,articulorum &
omnium locorum neruoſorum:denique
ad dolores & vlcera auriū. Præterea vti-
le eſt(inquit)locis aduſtis igne, & in mē
branis cerebri partes contuſas à ſanis m
rabiliter ſeparat: quod non ſine magno
honore meo & vtilitate ægrorū ſæpe ex
pertus ſum in chirurgia. ¶ In vulnere ſu
per pericraneo infundito oleū ouorum,
quod faciet ad ſedationem dolorum, vt
docet Abhomeron Abinzoar, quod nos
quoque experti ſumus & bene ſucceſsit,
Marianus Sanctus. ¶ Oleum ad puero-
rum vlcera. Ouorum lutea elixa ſede-
cim, myrrhæ vnciam, ellebori nigri gra
na quatuor, in patella ferrea coniuncta
leui pruna commiſcentur ferrea ligula,
tum lutea comprimito, & oleum eximi-
to, donec deſpumeſcere incipiat: in vas
vitreum oleū coniicito, & ad vſus ſerua-
to, bis die vlcera illinito, & cruſtæ ſpon-
te cadent, Alexander Benedictus lib. tri-
ceſimo qui experimentorum eſt.

¶ Ego hoc oleum duobus modis fieri
vidi: primò, vitello in ſartagine frigēdo
donec rubeſcant, & oleum remittant: ſe-
cundo, multò diutius coquendò, donec
nig

nigri appareant, & planè iam omni humiditate exhausti, tandem enim subitò oleum reddunt: quod statim amota ab igne sartagine & vitellis cochleari compressis, separatur: hoc aliqui efficacius putant ad loca igne vsta: videtur sanè magis siccare. ¶ Hoc oleum subtiles cicatrices facit, serpiginem & impetiginem soluit, Rogerius. Sed Brassauolus scribit pharmacopolas falsò huic oleo cicatrices delendi vim tribuere, vt oua à fatuis detrahant. Plura de viribus eius leges in Antidotario Arnoldi, Aliqui frixos sic vitellos in linteo includunt, & sub prelo exprimunt.

¶ Oleum de lumbricis siue intestinis terræ, laudatur ad mittigandos dolores, pręsertim neruorū & articulorum quosuis etiam morbo Catholico ortos. Fit autem lumbricis repurgatis ab excrementis terreis, siue digitis leniter exprimenda excrementa illa, siue potius sinendo eos viuentes in aliquo vase, vbi fœnum sit, repete: deinde cum modico vino coctis in oleo & colatis: aut antequam coquantur insolatis. Sunt qui eos in aqua coquant, & innatantem pinguedinem colligant.

¶ Aliqui cannis eduli maioribus & fir-

mioribus medullam eximunt, & lumbricos affuso oleo imponunt. sic obstructas in furno per horam circiter dimidiam relinquunt. deinde oleum auferunt & seruant.

Oleum ex scorpionibus (inquit Mesues) lapidem renum & vesicæ frangit & expellit: lumbis, pubi, perinæo illitum, aut per meatum vrinarium iniectum. Fit ex scorpionibus viginti vel paulò pluribus, aut paucioribus in olei amygdal. amararum libris duabus insolatis mēse vno in vase vitreo probè obstructo. Vel aristolochiæ rotundæ, gentianæ, cyperi, corticum radi. capparis, singulorum vncia. in olei amygdal. amararum sextario diebus viginti insolentur in vase vitreo operculato: deinde scorpiones à decem ad quindecim oleo iniice: obtura, insola iterum mense vno. Egressus è balneo aut in sessu calculosus, illo vngatur in tribus dictis partibus, & in meatum vrinarium iniicitur portio eius exigua horis singulis. Est mirabile. Quidam priore: alij posteriore ceu efficaciore vti malunt, Hæc Mesues. Syluius verò in Scholijs, Paratur etiam nunc (inquit) oleo antiquo additis simplicibus medicamentis contra venena laudatis: sitq;

sitque oleum mirandarum virium cōtra venena omnia & pestilentiā. Scio hominem hoc solo munitum quantūuis sæuā pestilentiam nihili facere, sed cū te seruos suos vnà secum visentes pestillentia affectos, incolumes seruari: & sola vnctione quosdā à sęuissimis venenis potis liberatos. Prius ob scorpiones frigidum est: posterius ob aromata calidū & efficacius, non ob horum calorem & essentiæ tenuitatem (quib. aperit, incidit, tenuat, terget, perrumpit,) sed etiam totius substantiæ scorpionū proprietate, & (vt loquuntur) forma specifica, qua vtrunque calculū renum & vesicæ frangit illitum tantum lūbis, si in renibus est: si verò in vesica, pubi, perinæo, & iniecta etiā tum pauca in meatum vrinarium, Hucusque Syluius. In Secretis Varignanæ legimus, oleo de scorpionibus inūctos quosdam à quotidiana febri mox liberatos.

Oleum de scorpionibus, cuius mirabilis effectus est contra venena pręcipuè serpentium & aliorum animalium, & peculiariter cōtra napellum, scriptum à Matthæolo Senensi lib. 6. commentariorū eius in Dioscoridem Italicè æditorū, vnde nos in Latinum sermonem cōuertimus. Hoc oleū (inquit) inunctum pul-

ſatilibus venis vbi maximè apparent, vt temporum, manuum & pedum, & in loco cordis, ita vt tertia quaque hora vnctio repetatur, ſecurè liberat ab omnibus venenis intra corpus ſumptis, quibus corrodendi vis non ineſt: & ſimiliter à morſibus viperarum, aſpidum, & cuiuſuis alterius animalis venenoſi. Huius compoſitio talis eſt, quam quidem euulgo, vt totus orbis liberalem animi mei candorem agnoſcat. Initio Maij accipe òleum commune centum annorum, aut certe antiquiſsimi omnium quod reperiri poteſt, libras tres. Hyperici recentis (cum herba & floribus) manipulos tres. Oleum pone in cucurbitam vitream duplò capaciorem quàm pro eius menſura, & hypericum modice contuſum ſuperiice. Deinde vas obſtructum, in ſubtiliſsimam arenam parte dimidia immittes, vbi toto die calefiat à Sole per dies decem aut duodecim. Poſtea pones in Balneo Mariæ horis vigintiquatuor. Tum exprimes oleum ab herba: & addes, hyperici, chamędryos, calaminthæ, cardui ſancti, ſingulorum manipulum, modicè contuſorum: ac rurſus pones in Balneum per tres dies. Deinde excolabis & exprimes: & adiectis tribus

manipulis florum hyperici, qui à cauliculis bene purgati ſunt, & bene contuſi, iterum per tres dies in balneo Mariæ pone, & exprime vt prius. Idem hoc repetes ter aut quater, donec oleum colorem ſanguinis inſtar rubentem traxerit.

Poſtea accipe cymarũ hyperici ſemina, ſiue vaſcula generis hordei ſimilia, in quibus ſemina latent, ea copia quæ tres manipulos abunde æquet. hæc contunde, aſpergendo aliquantulum vini albi, & infunde in oleum prædictum. Deinde in ſole ſepelies in arena per octo dies, & mox in balneũ per dies tres. Cola & exprime vt prius. Et hoc ter aut quater nouas hyperici cymas infundendo repete, donec omnino ſanguinis obſcuri color in eo relinquatur. Poſt hæc accipe ſcordium recens, calamintham, centaurium minus, carduum ſanctum, verbenam, dictamnum Creticũ, ſingulorum manipulum ſemis. Contuſa immitte in oleum: & pone in balneum per biduum. Cola & exprime vt prius. Deinde accipe zedoariæ, radicis dictãni albi, gentianæ, tormentillæ, ariſtolochię rotũdæ ſingulorũ drachmas tres: ſcordij recentis manipulum. Cõtuſa infunde, & tribus diebus in Balneo relinque, cola, exprime.

Ac iterum inijce oleo, styracis calamitæ, belzoi vel laserpitij, vtriusque drachmas sex. baccarum iuniperi drachmas quatuor, nigellæ drachmas tres: casiæ odoratæ drachmas nouem. santalorum alborum drach. quatuor. schœnoanthi, cyperi, vtriusque sesquidrachmam. Con tusa infunde, & pone in Balneum per tres dies. cola, exprime. Postea trecentos scorpiones viuos, in diebus canicularibus collectos, in cucurbita vitrea super cinere calido pone, & quum videris eos præ calore sudare, & humorem emittere, infunde supra eos totum oleum supradictum calidum (non tamen ita feruidum vt vas ab eo rumpi posit,) & subito obstrue os vasis, & pone in Balneo per triduum. Deinde cola, exprime, & abijce scorpiones iam coctos. Et in oleum inijce rhabarbari electißimi, myrrhæ communis, aloës hepaticæ, singulorum drachmas tres: spicæ nardi drachmas duas. croci drachmam. theriacæ electæ, Mithridatij perfecti, vtriusque semunciam. Trita infunde & pone in balneo per triduum: nec amplius deinde colabis, sed repones, & balsami instar seruabis. Est enim summæ admirationis remedium contra venena supra dicta, &

maxi

maximè contra napellum, quo infecti fuerunt duo illi Corsici latrones, quorum historiã recitauimus lib.4. in mentione Aconiti, ad quem locum lectorem remitto, Hæc Matthæolus.

❡ Cardanus putat oleum quod foris aduersus venena illinatur pulsibus & cordis regioni, metallicum esse oportere, vt ex auripigméto aut mysi detractum, vide supra ab initio tractationis de oleis destillatis metallicis. De oleo ex serpentibus ceu viperis nigris, item de oleo ex ranis, lege Mesuen, &c. Oleum de castoreo componitur cum multis aliis aromatib. & gummis calidis, &c. vt Syluius in Mesué describit, potest & simplex cõponi, & pro solida castorei parte pinguitudo adhærẽs addi, vel potius vtrunque, vt ipse consulo. Sulfur in œnostagmate (aquam ardentem intelligo) feruefit, dum enatet lentor quidam (oleum appellant) quem concha excipere oportet, aliquoties commutanda aqua, dum satis olei collectũ sit, quo demersum corpore hydrargyron foras elici voluerunt, statim illito à balneis, Iac. Hollerius. Vide supra inter olea destillata.

De fomen

De fomentis & suffitibus.

FOmenta nominantur, pyriamata Græcis, quæcunq; corpori foris applicantur calida, vel ad mitigandũ doloré, vel ad materiam euocandam tum aliâs tum ad discutiendos tumores: hoc fortè sicca fomẽta magis præstant, illud humida. Est quãdo sicca & humida alternare velim, vt in podagricis & arthriticis doloribus, & aliis, vbi periculum est ne tenuiori materia extracta crassior relinquatur indureturq́; magis. Videntur autem humida fomenta materiam præparare siccis, attenuare, molire, digerere, euaporare, quædã fortè nihil horum pro materię diuersitate. Arida verò siccare & euocare & calefacere magis. Humida sunt, vel liquida. Vt aqua simplex aut salsa, oleum lac per se, vel cum melle: herbę & flores in aqua aut vino alióue liquore coctæ, & in linteo aut sacculo superpositi, aut in vesicam immissæ, aut spongia inde madida, aut linteum, aut lana, aut filtrũ. Vesicę vel vtriculi calida vel oleo pleni. Possunt & cataplasmata hîc adnumerari quæ calida adhibentur, nempe herbæ decoctæ, & contusæ, super linteo

teo appositæ. Sicca sunt, vt milium, sal, harena, furfur, auena, calefacta illa in caccabo, & agitata, in linteũ vel sacculũ induntur. Celsus alicubi salis calidi succum commendat: & sale humido fouere alibi vtilissimũ esse ait. Oportet autẽ, vt ipse interpretatur, sacculum cum sale in aquã calidã immittere, & loco affecto calidũ imponere, immittẽdo subinde spatulam ferreã ignitã in sacculũ, dũ super loco dolẽte positus est, & aquã leuiter aspergẽdo, itaque spatulas duas in prõptu habere oportet, vt dum altera spatula in sacculum immittitur, altera igniatur: in tetano ceruicis morbo (inquit Celsus) opus est fomẽto humido & calido. Itaq; pleriq; calida multa ceruices subinde perfundunt. Id in presentia leuat, sed opportuniores neruos frigori reddit, quod vtiq; vitãdũ est. Vtilius igitur est cerato liquido primùm ceruices perũgere: deinde admouere vesicas bubulas, vel vtriculos oleo calido repletos, vel ex farina calidum cataplasma, vel piper rotũdum cum fico cõtusum: Vtilissimũ tamen est humido sale fouere. Apud eundẽ mirabile fomentũ ad dentem legimus. Menstrum in peluim ponitur, & aqua affunditur vt modicè emineat: deinde silices

canden

candentes immittuntur, æger ore hiante vaporem excipit. Ego nuper à dentiū dolore diuturno liberatam audiui mulierculam, quę vaporē silices nigri (quo vici sternuntur) vino perfusi hians exceperat.

Idem Celsus nares vlceratas foueri iubet solius aquę vapore è vase oris angusti. Hic vapor etiā ad hæmorrhoides calidas dolentesq; adhibetur. Mulier quędam cū diu laborasset ex paronychia vel maligno vlcere erodēte in digitis pedis, iam ossiculis quibusdā exemptis & multis remedijs frustra tētatis, fomentū adhibuit è musco iuglādis decocto in vino ita vt locū affectū in vapore illo aliquandiu teneret: deinde musci partē calidā super illigaret, & mox curata est. Est & titio exustus pāniculo (madēti) inuolutus, loco calidi fomēti apud Celsum. Nos cari aut cumini semē contritum in sacculo aqua ardēte calida madefacto, colicorū vmbilico frequēte successu imposuimus. Ex eadē ardēte & accensa in loco balnei seu sudatorio angusto vndiq; clauso, aër calescit, in quo nerui, articuli, & aliæ partes refrigeratę vtiliter fouentur, & si fieri potest, & sudant. Ad sudorem mouendum & locū balnei calefaciendū vapore aquæ calidę, vulgus in sudatoria sua cacabos

cabos

cabos magnos aqua feruente plenos imponit, vnà cũ paleis (quæ calorem diu cõseruãt) & aliquãdo herbis odoratis. Alij ollam feruẽtem extra balneũ habent, cũ aqua & impositis herbis aut medicamẽtis aliis, inde vapor per canalem balneũ ingreditur ab inferiore parte, hoc alij aliis instrumentis & vasis efficiunt, vt veteres in Italia suas zetas calfaciebãt. Balneo iam calefacto pruna in ollam indi posset, & sicca medicamẽta inspergi quorum suffitus desideraretur, cũ aliàs tum præcipuè ad mulicbrem vsum ad diuersa vteri vitia, suffitu per canalem admisso.

Hipocrates ad hoc peculiare quoddam vas describit. Caput interim exerant, quibus id imbecillius est, aut de quibus timetur ne in syncopen aut nimiam sitim incidant, &c. Aliqui in balneis lateres ignitos, aut ferri scoriam, aut lapides perfundunt aqua aut vino, simplici medicatóue. Sudor in lecto prouocatur, lateribus ignitis inuolutis in lintea humida; & appositis: aut lagenis stanneis aqua calida plenis: aut sacculis in quibus herbæ decoctæ adhuc feruentes imponantur, & melius quidem latere etiam feruente immisso. Leniter simul & reprimũt & moliũt, lana succida ex aceto, vel

vino

vino, cui oleum adiectum eſt, contritæ palmulæ, furfures in ſalſa aqua vel aceto decocti. Simul reprimunt & refrigerãt, vinum, acetum: & ex horum aliquo magis, madẽs vel panis vel farina, vel ſpongia, vel cinis, vel lana ſuccida, vel etiam linteolum, Celſus. Aliqui cinerem feruentem vel prunas potius in vaſe ligneo ponunt, ad dimidium replentes reliquũ eius implent quibus viſum fuerit herbis, vt abſynthio, mentha, ad confortandum ventriculum, vel per ſe, vel modico vino aſperſis: deinde ſuperilligato linteo imponunt parti affectæ: præſertim vbi calefacere, ſiccare, diſcutere, & validius extrahere opus eſt. Cõuenit partibus refrigeratis, & arthriticis cum artemiſia tantum vel etiã chamæmelo: & vteri vitiis cum matricaria. Poterit autem hoc fomentum fieri cum duobus vaſis alternatim applicandis. Celſus alicubi lanam ſulfuratam, hoc eſt ſurfuris fumo imbutam partibus affectis circundari iubet.

Huc referri poſſunt, quæcunque recẽtiores, Fuchſius & alij, de fomẽtis, epithematis, embrochis, ſacculis, & inſeſsionibus ſcribunt. Græcis æonein ſignificat deſuper irrigare & ſuperfundere, ſiue id fouendi gratia fiat, nimirùm cum calo-

re:siue alia de causa. Galenus ad scirrhos tollendos suffitum pyritis lapidis aut molaris aceto perfusi commendat.

Suffitus varios ad morbum Gallicum qui omnes fiunt cum cinabrio quod fit ex argento viuo, aliqui etiam cum auri pigméto & marchasita,&c. reperies apud Nicolaum Massam, & alios quosdam qui huius morbi curationem tradiderunt. Tussilaginis folia sicca suffita, ita vt fumus aperto ore hauriatur, aridam tussim & orthopnœam iuuant, & abscessus in pectore rumpunt. Idem & radix suffita præstat, Dioscorides.

De succis quibusdam.

SVcci herbarum quarundam expressi coquuntur ad ignem, vel in Sole desiccatur, vt Bulcasis docet singulatim de succo ex hamsig, plantagine, lactuca, semperuiuo, portulaca rostro porcino, scariola, fœniculo, apio volubili, lapatho & aliis.

Mirabilis modus extrahendi succum ex elleboro nigro, quo quidē tanquam mysterio vtuntur, cuius vtilitatem ipse etiā expertus cęlare nolui, ne quid egre-

gium videar inuidisse posteritati. Hunc modum quis primus inuenerit nescio, ego ab intimis quibusdam amicis accepi. Elleborum nigrum intelligo illum quem vulgò omnes in Germania sic vocant cõsigilini similem, plerique in hortis alunt: sed præstat montanus ex Heluetia nostra petendus. Licebit autem eundem modum experiri in colocynthide, esula, laureola, &c. Ellebori nigri radices puræ & lotæ bulliant leuissime in aqua infusæ prius in ea per noctem aut amplius, concisæ minutatim. Curabis autẽ vt & in hac & cæteris decoctionibus, spumam omnem innatantem, tanquam venenatum, diligenter abstergas, hanc aquam seruabis, & rursus aliam affundes tepidam, & modicè aliquandiu feruefacies mutando aquã toties, donec nihil aut perparum amplius amaritudinis radices retineãt: quod fiet vbi septies aut nouies mutaris aquam. Interea verò dum mutas aquas priores semper destilla per filtrum, & tandem omnes pariter decoque lento igne, vel prunis potius, ita ne bulliant, semper tamen prope bullitionem sint, vsque ad spissitudinem mellis in olla terrea vitreata, aut ærea stannata, vase tecto, aut parum aperto.

Cùm

Cùm verò pauca iam aqua superest, circa finē coctionis, rude leniter subinde agitabis, ne succus aduratur, & eodem tempore pro libra radicū ellebori, mastichês tritę duas drachmas adiicies, nec desines agitare, vel cōtinuò: vel per breuissima interualla, donec omninò succus iam satis densatus videatur, id quod subito fortè continget: & quò minus aduratur materia, quo propior fini & densationi est succus eo minori igne vrgebis, nec te pigeat temporis, habebis enim præstātissimum & exquisitum remediū ad diuersos morbos præcipuè melancholicos. Colore euadit ruffo obscuro, sapore amarissimo, cū acrimonia penetrante, qualis assari & caryophillorum est, sed efficaciore, imò caustico vt gustanti videretur: re vera tamen causticus non est, nimirum propter tenuitatem partium: vt ipse experiri volui. Datur ciceris magnitudine hora vna: post cœnam, in omnib. morbis quibus elleborus niger conuenit, & vbi aluum citari vtile est. Catapotiū vnum qua dixi magnitudine, quater plerunq; aluum deiicere aiunt. Sed audio quosdam cùm pluscuium sumpsissent, magnitudine forsan fabæ, per aluum vomitumque sæpius inanitos & valde debilitatos esse.

Quod ego vt cauerem, in consilium erudito quodã medico adhibito, non ipsum elleborum solùm, sed cum aliis diuersis medicamentis, vt mox ostendam, infusum decoctumque, ad succum redigere volui. Radices virides an aridæ sumantur, parum referre video. Debet autẽ vt minimum libra radicum accipi. Lullus & alij (Cardanus) meminerunt quintæ essentiæ ellebori, qua ego hunc succum nihilo ferè inferiorem esse puto. Hoc equidem admiratione dignum est, quomodo succus tandiu decoctus, nõ modo nihilo inferior fiat, sed etiam multis modis efficacior. Videtur enim, vt ex coniectura dicam, pars vna huius succi decuplo & amplius validior quàm elleborus ipse esset, nec tamen nocentior, sed vis sine noxa augetur. Et quanquam ipse medicamentis pluribus additis vim eius remittere volui, simplicem tamen istum iam descriptum modum, vbi nihil pręter exiguam mastichen postremò adiicitur, magis laudarim in difficiliorib⁹ morbis, vbi remediis etiam extremis opus est: & pro maniacis aliisque insanis aut deliris, qui cum ad nulla medicamenta sumenda cogi possint, tam parua dosi, vt vnius ciceris, facilius decipiuntur

tur. Quinetiam extra corpus ad morſus venenatos, & neruos læſos, præſtantiſsimam vim eius eſſe crediderim. Apud authores nullum hoc modo paratum reperio ſuccum, aliquid cum eo ſimilitudinis habet ſuccus de acacia & de berberi apud Bulcaſin. Colatura enim tãtum decoquitur non expreſſa, item galbani ſuccus & liquiritiæ, ſed aqua in illis non mutatur. Reliqui verò ſucci omnes per expreſsioně fiunt, & coquũtur donec coagulẽtur, vt chelidonij, papaueris, abſynthij, ſolani, vuæ acerbę, memithæ, eupatorij, hæpociſthidis, corticũ radicum mandragoræ. Idem Bulcaſis aliis etiam quibuſdam ſuccis expreſsis, qui per ſe ad ignem coquuntur, addere iubet parum gummi, vt partes eorum melius cohæreant, vt ſucco abſynthij & gaſi, id eſt eupatorij: item centaurij, & gentianæ (qui ex decocto collato fit.) Verum maſtiche ellebori ſucco, non hac tantum gratia, ſed etiam vim eius venenoſam & ſtomacho contrariam emendandi, admiſcetur. Iam in cæteris quibuſdam remediis, vbi medicamẽti alicuius vim in liquore aliquo deponendam augere libet, non liquorem, ſed medicamentum mutamus: priore ſcilicet colato nouũ ſemper me-

dicamentum in eundem liquorem infun dentes, vt in decoctionibus nonnullis & oleis, hic verò (in succo ellebori) cõtra facimus: iisdem enim ellebori seruatis radicibus liquorẽ subinde mutamus. Caussam dixerim, quoniam ellebori radix, si qua alia, validissimas habet vires, non in superficie tantum, sed in tota substantia vehemẽter ac tenaciter impressas, quamobrem diutissimè etiam omnium seruari potest, ipse quidem post decennium vsus sum adhuc vigente. Et vulgares quidam empirici vinum in qua eius portio per noctem maduerit, postridie colatum bibi iubent ad aluum mouẽdam, radices iterum siccari: nihilò enim aut parum infirmiores fieri: etsi sæpius ad eundem vsum repetantur resiccenturque. Sed de ipso elleboro, & quæ de eo experiẽtiæ nostræ sint, alias fortè aliquando dabitur scribendi locus. ¶ Catapotia ex elleboro nigro, vel succo eius potius septimo quoque die sumẽda in curatione morbi Gallici melancholici, vt Matthęolus Senẽsis cõsulit. Radicum nigri veratri recẽtis drachmæ tres, dauci, anisi, piperis, singulorum drachma: florum buglosi semidrachma, moschi grana sex, epithymi scrupuli duo, cõ-
tum

tundantur hæc omnia leniter, inde dieḿ noctemq́ue ex vini Cretici lib. quinque (erratum librarij videtur: nimia enim hæc mensura est) macerata, potenter exprimantur. Huius expreſsionis drachmas tres, pulueris pilularum fumariæ, cōchiarum, aurearum, singulorum drach. duas semis, simul subigas, inde permittas exiccari. Porrò siccas & iterũ in puluerem redactas: ex eodẽ vino Cretico macerabis, vt supra, & hoc quater, Catapotia autẽ singillatim sumenda sunt drachmæ pondere.

Succus ellebori noster compositus. Radicum ellebori nigri recentium incisarum libras duas, liquiritiæ rasæ & conquassatæ pistillo libram, macera per noctem in aqua satis copiosa.

Postridie lento igne coque ad sesquihoram, aut duas horas, defunde colando, & affunde aliam aquam tepidam: (quę in vase iuxta ignem in hunc vsum seruetur.) Hoc septies vel amplius repetẽ. Tum abiectis radicibus aquã vniuersam colatam, aut filtro destillatã, paulatim coque, & vbi pauca adhuc superfuerit, affunde hoc decoctum: Betonicæ manipu. septem, agrimoniæ manipulos duos: anisi vncias tres, macera in aqua,

& decoque ad consumptionem tertiæ partis. exprime, cola bis aut ter, tandem adde Agarici electi minutatim concisi vncias quinque: iridis vncias duas semis: cinamomi drachmas sex. zinziberis semunciam, quoque ad dimidias, exprime, & cola vt supra. Deinde affundito hoc decoctum, ellebori decocto bullienti modice: & simul ad spissitudinem mellis coquatur. Paulo ante finem, adde pulueris masticheS drachmas quatuor, scammonij drachmas duas: hæc simul dissoluta in pauco decocta ellebori, vt fiant mellis consistentia, non multò ante finem decoctionis affundes (cum succus iam mediocriter densatus fuerit, aut densari cœperit,) agitabisque donec consumetur succus. Experieris autem subinde guttam succi instillando in orbem stanneum: & cùm ita densus fuerit, vt ferè non amplius defluat orbe inclinato vel erecto, perfectus erit succus. Sed per horam aut amplius ante finem subinde ad lentum ignem agitabis, ne aduratur. Ex hoc decocto vncias succi ferè vndecim habui: vix quartam partem puto habiturus si elleborum solum decoxissem. Hoc succo iam aliquoties vsus sum: nam & epilepti

epileptico iuueni feciliter dedi, qui multo iam tempore, Deo gratia, bene habet, multis tamen etiam aliis remediis, venæ sectione, sudoribus adhibitis, &c. Et alter quidam per triennium ascaridibus infestatus, multis remediis frustra tentatis, hoc succo semel sumpto, & per dies aliquot postea cornu ceruino vsto, restitutus est. Catapotia ciceris magnitudine à duobus ad quinque exhiberi possunt à cœna: hoc est à scrupulo dimidio circiter ad scrupulum vnũ. Sed hæc progressu temporis experiri melius licebit. Hoc monuerim medicos parum exercitatos, ne temere eo vtantur, sed diligenti consideratione adhibita, est enim vehemens remedium. Videtur & febri quartanæ non amplius crudæ, & aliis diuersis morbis magnis aut diuturnis conuenire, & præcipue scabiei ex bile atra. Quartanario cuidam nuper quinque catapotia cicerum magnitudine dedi, vnde ille magnam percepit angustiam, & vomitu tantùm purgatus est, nihil deiecit, neq; leuatus est morbo. Causam in hominis intemperentiam reiicio. Ipse catapotiis duobus cicerum instar à cœna sumptis, postridie non parum angustię circa

ſtomachum ſenſi, aliquoties deieci, non vomui. Tutius dabitur iis qui ſatis carnoſi vel obeſi ſunt, ventriculo humido, & ſtomacho non exquiſiti ſenſus.

Iterum de ſucco ellebori nigri: deque extrahendis uiribus ex medicamentis purgantibus: & aliis quibuſdam vt ab amico quodam accepi.

EXcogitata eſt hæc extractio pro delicatis & nauſeabundis, & illis qui magnam ſoluentis pharmaci doſim non ferentes, minimo pondere ſoluuntur.

Extractio ellebori nigri. Radicum ellebori nigri veri recentium libræ quatuor, lauentur cito, deinde minutatim inciſis ſuperinfunde colaturam huiuſmodi ſucci bugloſſæ, borraginis, vtriuſq; libræ duæ, depurentur & collentur diligentiſsimè vt auri claritatem acquirant, & reponantur ad tempus. Tum recipe radicum

radicum fœniculi, cichorij, asparagi petroselini singulorum vncias quatuor. iuiubarum, sebesten, vtriusque vncias duas. Seminum melonum, cucumerum, cucurbitæ, citruli: singulorum vnciam: decoque secundum artem in aquæ pluuialis libris sedecim. Colaturæ infunde quatuor prædictas libras succorum, sine ebullire paululum ad ignem: postea incisi & contusi ellebori radices iniice: & coque leniter paulatim vsquequo radices emineant. Deinde exprime rursus per filtrum, cola, colaturam coque vsque ad mellis spissitudinem lento igne, adhibita continuè cura ne aduratur. Postea depone, & vtere, faciendo periculum in dosi à scrupulo medio vsque ad integrum aut vltra.

Datur autem ad mouendam aluum, madefacto azymo inuolutum, vna aut altera olei anisi gutta mistum.

Extractio rhabarbari. Rhabarbari electi fragmentorũ libram minutim incide, & crassiusculè tere, & affunde succi depurati borraginis & buglossi, vtriusq; libras duas, relinque per horas 24. Postea coque ad lentum ignem, donec extet & emineat rhabar. Exprime deinde fortiter

&

& expreſſam decoctionē per laneum colatorium tranſmitte,& exprime,vt ſubſtantia in colatorio maneat. Colaturam coque ad mellis cōſiſtentiam,adiecta ſacchari optimi vncia. Quidam in Balneo Mariæ ad ſpiſsitudinem coquunt,ne aduratur quod præſtat, quemadmodum & in duplici vaſe. Purgando ad deglutiendum cum gutta olei cinnamomi & aniſi mixtum,& azimo inuolutum, faciendo in doſi periculum à ſcrupulo vſque ad duos. Quidam,quoniam rhabarbarum per ſe non valde purgat, acuunt totam extractionem cũ modico dacrydij optimi,quod nihil obeſt.

Extractio pilularum.

REc.quancũque volueris pilularum maſſam, diligentiſsimè & ex optimis medicamētis cōpoſitā, confracta in minutas partes macera per dies octo in aquę pluuialis,ſucci borraginis,ſucci fœniculi æqualibus partibus.ſ.q. Deinde coque in vitreo duplici vaſe per integrũ diem,deinde exprime per laneum pannũ mũdiſsimum, qui nullos pilos remittat, & iterum in balneo & duplici vaſe ad iuſtam ſpiſsitudinem diligenter coquito, & forma pilulas minutas, quarum dabis

ſcru

ſcrupulos duos, aut circiter. Hoc modo extracta materia puriſsima eſt, admodũ tenera, & facilè in manu liqueſcit. Similiter poſſunt etiam reliquorum medicaminũ purgantium vires extrahi. Sed animaduertendum, vt ſemper admiſceantur in decoctione leniẽtes & lũbrici ſucci, quales prædicti ſunt, & melius multò fuerit, ſi omnia in duplici vaſe coquãtur.

Deſcriptio electuarij extracti purgantis, quo eximius quidã medicus Norimbergæ vtebatur. Colocynthidis drachmas tredecim, veratri nigri, ſenæ Alexãdrinæ, vtriuſque ſemunciam, agarici albiſsimi vnciam, rhabarbari electi ſemũciã, aut ſi minus præſtans fuerit rhabarbarum vnciam, diacrydij drachm. quatuordecim, turbith (ſi rectè lego) ſtichados Arabi. vtriuſque vncias duas ſemis. Cinnamomi drachmas duas, roſarum rubearum, ligni aloës, maſtiches, myrrhæ rubeæ, aſari, ſpicæ nardi, ſtyracis liquidi ſingulorum ſcrupulos quinque. Omnia infunde & digere vel putrefac, vt loquuntur per dies decem, aut quatuordecim in aqua vitæ ter deſtillata calida. Succus inde expreſſus vniatur cum tribus vnciis aloẽs præparatæ. Cæterum alb[illegible]n hoc modo præparabat. Aloẽs

libr

libra, plus minus in peluim, caccabum vel ollam immittitur, addendo aceti rosacei, & aquæ rosatæ quantum sufficit, ita tamen vt aceti rosarum plus sit quàm aquæ rosarum. Bulliant simul lento igne duabus vel tribus ebullitionibus: dein colato fortiter exprimendo. Colatum iterum bulliat lento igne ad consistentiam aloës cum spatula agitando continuè. Vbi refrixerit, seruetur ad vsum. Species supra commemoratæ primum tenuiter inciduntur, deinde tritæ, infusæ in aqua vitæ, quantum sufficit relinquuntur in infusione calida in Balneo Mariæ vel arena, diebus xiiij. frequenter interea agitando quotidie, deinde fortiter exprimuntur per pannum lineum grossum, deinde ponuntur in alembico, & cum igne extrahitur humiditas aquea, vsque ad consistentiam diacydonion dicti medicamenti. Quòd si adhuc supersit aliqua humiditas, ponatur super carbones ardentes in vase aliquo quantum sufficit.

De succo iridis & rapi &c.

IRis nostra in hydrope efficacior mihi videtur quàm Florentina: in qua sen-

tentia

tentia etiam amicus quidam noster est, medicus perquàm eruditus qui nuper experimenta hæc sua de iridis radicis & rapi succo ad me misit. Recipe, Ouum gallinæ, & effuso liquore albo, succum iridis infunde, & misce cum vitello diligenter: & cum modicum ad cineres calefeceris, pro haustu matutino exhibe, qui per secessum supramodum aquam intercutaneam euacuabit.

Hoc etiam (inquit) inter secreta habeo pro hydropicis qui sudare nequeunt. Succum e rapo rotundo in pila cõtuso & expresso, conditum saccharo vel cinnamomo, vt aliud quippiam quàm rapum gustanti referat, mane exhibebis ægro bene operto, & sudabit.

Portulacæ, sedi, cotyledonis, & aliorum similiter glutinosorum succus, præ lentore nimio per se non potest exprimi. Cum omphacio probè trita herba exprimitur. Alij tritas igni lento calfaciunt, alij tritas loco frigido, vt cella vinaria, vimineo vasi impositas in catinum subiectum destillare permittunt, Syluius, apud quem plura leges de parandis & seruandis succis, in libro de præparatione simplicium.

Ex ligno sancto & alio quocunque la

 chry

chrymam extrahimus quę preciosior est ipso ligno, hoc modo. Secatur lignum in frusta digiti crassitudine, quę igni exponuntur. inde colligitur quicquid inest lachrymæ in ligno, Cardanus.

¶ Lac ex esula & chelidonio colligitur summis ramulis incisis & super vas aliquot inclinatis, exprimendo (emulgendo) ramulos singulatim. Sic collectum liquorem in Sole siccabis. Succus verò colligitur herbis tritis & expressis, Bulcasis.

¶ Gummi purgantia & alia, si quis recuset catapotiorum forma deglutire, infunde in aquam bullientē, dissoluantur, cola: & infunde oleum amygd. dulcium & da in potu cum Rob.

¶ Pone in aqua vel vino medicamentum aliquod purgās forte, deinde in eodem liquore macera pruna sicca, caricas, vuas passas, donec turgeant, tū ablue vino. Hi fructus intra corpus sumpti mirabiliter sine molestia aluum soluunt, Arnoldus in libro de vino.

Passularum vncias quatuor coque cū aqua violarum per mediam horam, cola per cribrum: deinde insperge drachmas duas scammonij, exiccentur. Inde triginta cū volueris, aut quadraginta dabis,

nec plures, cum panatella, Epiphanius Empiricus.

Aliqui anſerem pinguem medicamentis, felibus paruis bonæ habitudinis, minutatim conciſis, farciũt, cũ ſale & paulatim in veru aſſantes, deſtillantem inde liquorem colligunt, vt membra arthritica inungant, Ioã. Goëurotus. Empiricũ quendam nuper audiui murib. minutatim inciſis farctum anſerem aſſauiſſe, & collectum inde liquorem ad inunctionem gibberis in dorſo dediſſe.

De decoctis.

DEcocta vocamus liquores, aquam, vinum, aut acetum: in quibus medicamenta aliqua ad ignem coquuntur: deinde colantur, &c. de quibus breuitatis ſtudio in pręſentia nihil dicemus, niſi quod admonebimus cõciſa aut trita per aliquod tempus macerari prius debere, quę decoquenda ſunt, in vaſe diligenter clauſo. Ex viridibus quidẽ plantis gratior fit decoctio quã aridis: quamobrem arida cõtuſa macerataq; diutius quam recentia colari & exprimi poſſunt, deinde per ſe, vel cum melle aut ſaccharo decoqui, &c.

Decoctio in aceto cõtra peſtem. Chelido

lidonij maioris manipulos duos cum herba & radicibus coques in aceti optimi libris quatuor ſemis, ſuper prunas, in olla vitreata cum operculo cuius ore luto ſint munitæ, per ſeſquihoram, ad tertiæ partis conſumptionem. Deinde colatum acetum in phiala vitrea repones. Huius tria cochlearia plena dabis correpto peſte, & ſi reuomuerit, iterum da, & ſudorem præcipe, Innominatus in libro Germanico manu ſcripto. Alij cum chelidonio tantundem rutæ ſumunt, & parant vt ſupra & peſte deprehenſo cochlearium dant bibendum cum modico theriacæ, cuius auxilij ſalutarem experientiam tum ipſe habeo, tum ab aliis plurimum cōmendari audiui. Et nuper in libro quodam Gallicè ſcripto empirici cuiuſdam idem fermè remedium legi:& ſuperioribus annis cùm peſtis hic præluderet, amicus quidam ſimilem deſcriptionem ad nos miſit. Plerique chelidonium in aceto coqui volunt, ſed alij alia addunt: quidam vt dixi, rutam tantam: alij etiam ſaluiam nobilem, roriſmarinum, iridis folia nō radicem, zedoariam, & in olla bene operculata coquūt: inde paucas guttas ad præſeruandum dant: correpto autem cochleare cum

the-

theriaca,& iubent ſudare. Aliqui eadem ferè in vino macerant in phiala bene obſtructa,agitant aliquoties, deinde deſtillant, dant ad præſeruandum, vel correpto, vt ſupra: & eo ſumpto non ſudare, ſed ambulare iubent quàm fieri poteſt longiſsimè, & ſi opus ſit, duci à duobus hominibus.

Aliter. R. Abſynthij, rutæ, turionum rubi ana partem vnam. chelidonij partes tres. Decoque in aceto albo q.ſ. in olla lutata, ad cōſumptionem tertiæ partis, detur quàm primum homo infectus fuerit, pòſt ſudet.

Aliter. R. Radicum chelidonij libram ſulfuris, croci, tormentillæ, vnciam, theriacæ vnc. duas. pimpinellæ, gentianæ, ana ſeſcunciam, piloſellæ cum radicibus rutę vtriuſque manipulum, ſaluiæ pugillum. Coque in olla noua bene lutata, cum ij. menſuris aceti albi, ad conſumptionem tertiæ partis. In hoc decocto diſſolue electuarium de ouo (vel theriacum) ad quantitatem fabæ, detur patienti vt ſcis.

De vinis factitiis & medicatis.

POstremo hîc quędā de vinis factitiis docebimus, non omnibus tamen ex professo, quod prolixū foret. Qui plura vinorum genera factitia, eorùmque compositiones & vires desiderat, Dioscoridē adeat, & Aetium libro vltimo, & Arnoldi Villanouani librum de vinis.

¶ Vina medicata diuersis modis fiunt. Primo, decoquendo medicamenta cum musto, plerunque ad tertiæ partis cōsumptionem, despumando interim, & colando postea. Sunt qui vinum per se decoquunt, alij donec tertia pars cōsumatur, alij multò minus: deinde in sacculo medicamenta in eo suspendūt crassiusculè contusa. Et amara quidem medicamenta pręcipuè in vino decocto (sic enim dulcescit) immitti debent in sacculo, vel vnà coqui, vel vtrūque. Sic fiunt vina cū absinthio, cum zedoaria, cū inula, item cum borragine & melissa apud Arnoldum. Aliqui mustum recens aliquantulū decoquunt, & refrigeratum infundunt super herbis in vase. Secundo herbas ipsas vel medicamenta arida ponendo in musto antequam ferueat, vt per eius feruo-

uo

uorem in vaſe,medicamenti vis ei commiſceatur:ſic plerique vinum de abſynthio apud nos parant, & per hyemem in vaſe relinquunt, ſemper implendo iterũ vaſa, ſi quid inde hauſerint: veris initio herbas eximunt,alij per æſtatem quoque relinquunt, ſed tamen facile corrumpitur, mucet, aceſsit, præſertim vaſe non pleno. Quidam epiſtomijs vaſorum intus laminam ex ferro ſtannato multis foraminibus per viam opponunt,ne medicamentis impoſitis obſtrui poſsit. Licet & quauis anni parte abſynthium aliáſue herbas, in vino vetere in vaſcula põnere præſertim in cellis frigidioribus : aut in amplo vaſe vitreo bene obſtructo. qđ ſi caryophyllata radix arida addatur, diutius conſeruabitur vinum. Aliqui ſimpliciter medicamentum cuius vim in vinum tranſire voluerint , cum vino coquunt,quouis anni tempore : ſed vina cocta pleraque exhalant prorſus & ſubacida fiunt.ergo magis probarim medicamenta contrita in vino vnà cum melle deſpumato aut ſaccharo aliquot horis macerari: deinde aliquoties per manicam Hippocratis collari. Sic ex iridis radice vinum hydropicis vtile aliquando paraui,anhelis ex inula, &c. Poterit &

cum ſuccis herbarum depuratis miſceri percolariq́; vinum: vel ex iis quæ in ſacculo arida trita in eo ſuſpenſa fuerint per aliquot dies, exprimi ſuccus, & percolatus admiſceri: & in ſacculum recentia addi, &c. Nam ſi ita ſæpius exprimatur materia, & addatur recens, efficacius erit vinum, & vaſculũ ſubinde implebimus in locum exhauſti, quod ſi aliter faceres, vinum ſubinde infirmius fieret.

Vina medicata (vt diximus) fieri poſſunt, medicamẽtis in ſacculo, aut ſimpliciter in muſto impoſitis, vt ſimul ferueant, relinquendo: aut in vino ad ignem bulliendo. Sed prior modus præfertur, quòd per eum non reſoluatur vis medicamentorum, nec alteretur aut infirmetur. Debet autem foramen vaſis ſeu vegetis ſcutella parua tegi, vt feruor modicè exhalare poſsit, nec odor tamen nimium euaporet. Si tamen in vino ad ignem coquere viſum fuerit, fiat ignis lentiſsimus & cõtinuatus ſine fumo, vaſe operto ne exhalet, & ad certum tẽpus decoquatur (maiori minoríue igne, prout cuiuſque rei ſubſtantia requirit, Arnoldus in libro de vino,) præſtaret quæ coquere libuerit, in duplici vaſe vel in balneo Mariæ coqui.

Aromati

Aromatica vina factitia per tres aut quatuor dies clara seruari possunt, postea turbantur. Vinorum e medicamentis simplicibus diuersis confectiones docet Plinius. 14. 16.

¶ Vinum de absynthio quomodo fiat, iam supra dixi. Sunt qui cum solo absynthio parent: alij alias diuersas herbas, presertim calidas, admiscent: vt hyssopum, rutam, saluiam, carduum benedictum, pulegium, costum hortensem, phyllitidem, flores sambuci, cortices fraxini. Ego interdum in phiala vitrea ex tempore paro, absinthij comis aridis superinfusis pari mensura vino Cretico, & aqua ardente ter destillata, hoc diu seruari potest, exigua eius mensura vino multo addita, totum in absinthij qualitate imbuit. Stomacho frigido prodest, flatus discutit, colicam phlegmaticam & ex flatibus natam sanat, scabiem curat illitum. Arnoldus in libro de vinis. Melior modus conficiendi est, inquit, quod contundatur absinthium viride vel siccum, & coletur vinum calidum aut frigidum super ipsum aliquoties, donec saporem & vim eius recipiat, & saccharo vel melle condiatur. Præstat autem hic modus conficiendi hoc vinum, quoniam

vis omnis absynthij in superficie est, quę hoc modo optimè extrahitur. Deinde prolixus est in recensendis eius viribus, poterit simul etiam addi galanga & anisum, aut siquid aliud videbitur.

¶ Artemisites vinũ fit vt absinthites. Vinũ de alkekengi seu halicaccabi granis eodẽ modo fit, super ijs contritis vinum colãdo pro dosi vna accipies à quinque ad decem, educit materiam calculosam à renibus & vesica manifestè, & vrinam retentam ducit, (vide Arnoldum in libro de vino) cuius & ipse nuper periculum feci, colato simul aniso, radice carlinæ. persicorum nucleis, & lapillis cancrorum, vnde vrina iã diu retenta intra horam secuta est. Sunt qui (integra) halicaccabi grana in mustum ponant vase paruo, vt simul bulliat, & ad vsũ seruant.

Vinum ex betonica ad stomachi dolores prodest, Alex. Benedictus.

Vinum buglossatum, è radicibus buglossi in vino maceratis, mirè commendatur ab Arnoldo contra atribillarios affectus, cũ historia mulieris cuiusdam eius potu curatæ, quæ per iracundiam sæpe fatua reddebatur.

Vinum buglossatum, in quo radices buglossi bene lotæ extiterint per diem

ac noctem: vel syrupus eius, affert lætitiam, & melancholicis prodest.

Vsu eius (vini) curati sunt quidam ab amentia. & permixtione & alienatione rationis, Arnoldus de conseruanda iuuentute, cap. 3.

¶ Aliud vinum compositum cum radicibus & floribus buglossi, cum sena aut absque ea, leges apud Arnoldũ in libro de vino, hac inscriptione: Vinum mirabile pro melancholicis, cardiacis, &c.

Vinum borraginatum fit, si in musto nouo ponantur borraginis flores, vsque ad perfectam depurationem, vel si in vino nouo diaborraginatum aut conserua dissoluatur, & reseruetur ad vsum, Arnoldus in libro de conseru. iuuentute.

Vini compositio contra humores adustos, & pro colericis & maniacis, conferens lætitiam. R. radicum buglossi mundatarum libram. Rosarum rub. florum violarũ, borraginis & buglossi, ana. lib. semis, been albi, & rubri vtriusque vnciam. Conquassata pone in sacculo, & sacculum in vase continente tres sarcinas boni vini (musti puto) recẽs expressi albi & clari quam reperiri potest maximè. Huius vini pars dimidia cum dictis speciebus bulliat, & altera dimidia

per se bene despumando. Deinde cola illud vbi species sunt, in vas: imple de altero, donec recesserit feruor, & satis clarum fiat. Debet autem eius vsus esse assiduus, Arnoldus de conser. sanit.

Vinum inulatum. Inulæ radices tessellatim incisas in olla fictili noua vitreata coques in musti sextariis duobus aut amplius, donec partes aliquot consumantur. Deinde musti optimi dulcis sextarios viginti quatuor aut amplius, in caccabo decoques donec dulcescat: postea inulæ radices vnà cum musto in quo deferbuerunt, affundes, & cũ adhuc aliquantulum simul bullierint, depones ac seruabis.

¶ Aliter. In musto dulci despumato & ad tertiæ partis consumptioné decocto, cùm iam ferè satis coctum fuerit inulæ radices iniicies, (pro cõgiis viginti quinq;, vel circiter, vncias nouem :) & cùm modicé adhuc bullierit mustum, depositum & refrigeratum serua : & inulæ radices (easdem scilicet, colando separatas) in sacculo intra vas suspéde. Debent autem radices colligi mése Octobri crescente Luna, aut ineunte æstate, & siccari in Sole, Hæc ex manu scripto quodam libro Germanico transtuli. Vide Dioscori

ſcoridem, qui hoc vinum Nectarite nuncupat.

Vinum arceuthites. Pro muſti congiis viginti aut circiter, iuniperi baccarum dimidium quadrantem (quadrantem vocamus modij Heluetici, ſed is quoq; variat, quartam partem) accipe: Fundum vaſis primò conſternes tenuibus ſegmentis è fraxini ligno dolato, ne baccæ epiſtomij aditum obſtruere poſsint, deinde dimidiam partē baccarū ſuperinſternes: tertiò reliqua ſegmenta, quartò reliquas baccas, vna cum manipulo artemiſiæ, & linguæ ceruinæ vulgò dictæ dimidio: poſtremò vas replebis optimo & dulci muſto, vt ſimul ferueat. Huius vini vſus vt cōtra venena & multos morbos hominē preſeruet, debet autē bibi hauſtus eius vnus aut alter ab initio prandij: & vnus poſt cœnā ante ſomnum, Innominatus.

Noſtri vinum cōficiunt per æſtatem, nigra ceraſa acida, quæ viſula vocant, integra imponendo in vas, quartā partem relinquendo vacuam, ſuperfuſo vetere vino albo, quod breui rubeum colorem trahit, citius quidem, ſi pediculi omninò adempti fuerint: tardius, ſi ita reſecti vt pars adhuc hæreat, ſed ita diutius ſeruant colorē. Solēt autem cū aliquid inde

hauſerint. mox iterũ vas implere. Cor & ſtomachũ roborat, ſitim mitigat, refrigerat, ſiccat, aſtringit. Alij non integra, ſed trita imponũt, aut in ſacculo ſuſpendunt, vnde odoratius vinum ſit, nucleorũ ratione, minusq; aſtringit, & magis ducit vrinam. Poteſt & quouis anni tempore ex aridis fieri, Aliqui ſuccum ex his ceraſis per ſe in vaſe ponunt, & cum deferbuerit, obſtruunt, ac pro vino vtuntur: vel per ſe, vel modicum eius copioſo vino miſcentes. Idem ſuccus coquando denſatur: & ceraſa ipſa ſaccharo condiuntur.

Vinum è prunis ſylueſtribus ijſdem modis fit per autumnum, vbi iam ſatis mollia & bene matura fuerint.

Vinum raſpatitium (noſtri vocant) [rappis] id eſt linguam quadam acuta ſtypticitate mordens, prouocat appetitum villos ſtomachi aſtringendo. Medetur corpori ob calorem diſſoluto, potiſſimum æſtate, cholericis, & ſanguineis vtile. fit autem ſic. Ponantur aliquæ vuæ acerbæ cum maturis in torculari vt ſimul exprimantur. Vel quod melius eſt, reſeruentur vuæ & conterantur vnà cum raſpacijs ſuis, & immittãtur vaſi cum muſto. contrahet autem muſtum illud à ſuc-

co raſpaciorum (ſcāporum, Galli grappes vocant, noſtri [rappen,] vnde vino nomen) illorum. & vinaceorum in vuis, que ſunt acetoſa, ponticitatem quandam & aſtrictionem, Arnoldus de villa noua. Noſtri aliter parant. racemis integris bene maturis dolia implent, & vinum vetus ſuperinfundunt, & quotieſcunq; vinum inde hauſerint, rurſus implēt. Sunt qui alternis racemos, & folia ſaluiæ imponant. Stomachum recreat, ſitim remittit. Dyſentericam potionē quandā Nic. Myrepſus in D. litera ca. 85. parari iubet cū rhaſpe bono aut marathrato aut eleliſphacato puro vino. Fuchſius pro rhaſpe forte, inquit, legendum rhoites vel rhodites. Apud eundem antidotus quingenteſima fit cum vino bono rubeo aut raſpe: & ſimiliter vltima antidotus. Ego vinum raſpatitiū intelligo, quod plerūq; ſemper cum ſaluia fit, &c. & rubeum ſemper.

Sunt qui raſpatitio vino etiam aromata addant: qualia ſunt: R. galangæ vncias quinque. cinnamomi, caryophyllorum. ana drach. duas zedoariæ ſemunciam: coriandri vncias tres. fiat puluis craſsiuſculus. Vinum paſſulatum, quod mellitum vocat Arnoldus, fit caſſulis in vino

(vel

(vel musto) decoctis donec dulcescat: quod mox in vase conditur:& passulę cõtusæ in idem coniiciuntur, subsidunt autem illæ in fæces.

Sed idem Arnoldus aliud quoque describit egregium, quod passulatum vocat, passulis cum cinnamomo decoctis in musto non multo: quod deinde reliquo musto in vase condito affunditur.

De vinis aromaticis.

ARomatica vina fieri solent dupliciter, vel aromatibus tantum in sacculo suspensis, in vase quod in cella vinaria relinquitur: vel melle etiã addito, vt ex tempore tantum fiat quantum desideramus, & specieb. cõtritis simul per colatorium vel manicã Hippocratis laneam, vt vocant, aliquoties colatis, hoc vinum mulsum, vel mellitum vocari potest, vulgò claretum & nectar nominãt, & melicratum impropriè, cũ vino albo. Quòd si pro melle saccharum addant, cum vino rubro, Hippocraticum vocant. Fient autem in pharmacopolis vina hæc aromatica plerunque ea proportione, vt ad aromatum siue specierum drach. septem mellis vnciæ tredecim addantur, & vini

albi:

albi odoriferi libræ quatuor. Vel ad drachmas sex specierum, sacchari purissimi selibra, vini rubri libræ quatuor, aut minus. alij multò plus sacchari admiscent, vt specierum quoque. Aliquãdo croci semidrachma vel multò minus additur, tingẽdi causa, pręcipuè mulsis. Antequã verò coletur vinum, per horas aliquot, viginti quatuor ad summum, loco calido vel in hypocausto relinqui debet cum speciebus infusum.

Vinum hippocraticum factitij generis est, facili ratione. Galliis maximè transalpinis gratissimum. Cinnamomũ, saccharum, & carpesium terũtur in fiscum, ex eo vinũ linquatur, vt transeundo qualitates eas combibat. Datur hoc epulis principalibus cum escharite pane bellariorum vice, qui mos, sed in alio vino, peculiaris Atheniensibus fuisse legitur.

Hermolaus Barbarus Corollarij libr. quinto capite de vua œnanthe.

Aliud. Corticum cinnamomi interiorum drachm. sex. zinziberis albi integri semunciam, nucum moschatarũ electarum drach. duas. Caryophyllorum, granorum paradisi, vtrorũq; drach. cardamomi, piperis, calami arom. coriãdri præp. singulorũ scrupulum, misce & tere

crass

crafsiufculè. Vini libras octo, mellis despumati vncias viginti fex, mifce omnia, & cola fecundum artem. Sunt qui vina hęc aromatica cum lacte amygdalarum clarificent.

Aliud, ad cardiacos, defcriptum Alexãdro Benedicto lib. de com. ℞. vini aufteri odorati fextarium. facchari albi felibrã. cinnamomi, zinziberis ana femunciam, galangæ drachmam.

Aliud eiufdem ad imbecillitatem ftomachi. ℞. Cinnamomi femunciam. zinziberis albi drachmas duas. Caryophyllorum. piperis longi, glandis mofchatæ ana obolos quatuor. Bene tufa cum albi facchari felibra, in meri albi congio cõmifceto, ac percolabis, fummum enim diffolutis ftomacho remedium eft.

Aliud. ℞. cinnamomi vnciã. zinziberis femunciam. galangæ drach. duas. caryophyllorum drachmam. granorũ paradifi drachmas duas. facchari albi vncias octo. vini optimi q. f.

Aliud Cinnamomi fecunciam. zinziberis femunc. caryophyllorum drachm. duas. granorum paradifi, galangæ, vtriufque drachmã. Sacchari fefquilibram. Vini rubri menfuras duas, (id eft libras quatuor) mifce, fiat Hippocraticum.

Aliud

Aliud. Interioris cinnamomi vncia, zinziber.al.ſemuncia. granorum parad. drachmæ tres, caryophyl.moſchocaryi. vtriuſque drachm.duæ, macis, galangæ, vtriuſque ſeſquidrach.piperis lõgi drachma, ſpicę nardi, folij, vtriuſq; ſemidrachma, fiat puluis. Huius ſingulas vncias ſingulis vini menſuris addes, cum libra ſacchari, & torneſolo, (ſic dicto genere lanæ purpureo) ad colorandum q.ſ.

Aliud quod ad thoracis & pulmonis vitia accõmodatum videtur.

Recip. cinnamomi optimi à craſſo cortice abraſi vnciam, caryophyllorum ſeſquidrachmam, aniſi, fœniculi, vtriuſque drachmam, glycyrrhizæ drachmas tres, macis, cardamomi, ireos, ana drachmam ſemis. Sacchari albiſsimi vncias tres.

Singula diligenter trita infundantur cum ſequentibus. Recipe Vini maluatici vncias nouem, aquæ borraginis libram. roſaceæ, ſeſcunciam. aquæ meliſſæ, vncias tres. Per tres horas iuxta fornacem relicta, tandem ſæpius per ſaccũ filtri colato. fiat Hippocraticum vinum clarum.

Hippocraticum laxatiuum. Vinum quod quartanam, quotidianam, & tertianam notham concoquit, & præparat

humores, & eosdem mox per aluum educit. Recipe esulæ libram, epithymi drachmas sex, polypodij, cinnamomi, passularum, ana drachmas quatuor, mastichæ, zinziberis, zedoariæ, caryophyllo. singulorum vnciam. Sacchari quantum sufficit, Arnoldus.

Nectar apud Arnoldum. Pro sextario vini accipe zinziberis electi excoriati, cariophylla. cinnamomi excoriati, ana drachmas duas, granorum paradisi drachmam. Fiat cum optimo vino, vel Græco, quod melius est, & loco mellis ponatur saccharum cum grano moschi, & est nobilissimum. Sirupus vel iuleb de vino ad conseruandam valetudinem & iuuentutẽ fit, in tribus libris boni vini ponendo duas libras sacchari, fiat syrupus, cuius vsus est cũ aqua. Gerit autem vicem cibi & potus, & recreat naturam, Arnoldus in libro de conseruanda iuuentute.

Vinum saccharatum decoctum, senibus, frigidis & debilibus cõuenit, & quibus humor natiuus & calor naturalis imminuuntur, nutrit enim, & sanguinem generat, & replet partes principales spiritibus. R. Vini optimi de Vernacia, vel Græci, aut similis libras tres, sacchari

albi

albi Caffetini libram. Coquantur ad lentum ignem more syrupi. serua & vtere cum duabus partibus aquæ, vel aliter vt vsus postulabit. Hoc vinum (siue potius ex vino syrupum) Rabi Moyses in libro de victus ratione senum & conualescentium approbat.

De vinis mulsis aromaticis.

DE saccharatis vinis aromaticis iam supra dictũ est, & simul in genere de mulsis quoque siue mellitis aromaticis. Licet autem & in superioribus compositiõibus omnibus loco sacchari mel ponere, & pro rubro vino album, in sequẽtibus verò contra. Sic ex Hippocratico vino claretum siue clarum feceris, & ex claro Hippocraticum. Sunt qui coloris vini differentiam non faciant. Mel quidem semper cum modica aqua prius decoqui, & despumari debet diligenter. Sunt qui illis etiam vinis quæ cum multo saccharo fiunt, modicum mellis addant, ad maiorem dulcedinem: alij multum. Vide aromatites vinũ in Dioscoride, Alchandicum est vinum decoctum cum aromatibus, & zuccaro aut melle. apud quosdam Italicos dicitur Clarea,

cuius deſcriptio habetur in libro ſimplicium Ebeneſis.

Species clareti. Zinziberis, galangæ: vtriuſque vnciam, cinnamomi vncias duas, caryophyllorum drachmas duas, granorum paradiſi, piperis longi, vtriuſque drachmam. Mellis ſeſquilibram. Sacchari libras duas. Vini albi menſuras quatuor, (libras ſedecim.) Alij cum ſolo melle parant, & aliquid ſpicæ, & nucis moſchatæ addunt, & cum albumine oui clarificant.

Claretũ quod Philippus Vlſtadius in Cœlo philoſophorum deſcribit, cap. 57. Rec. Vini albi optimi libras quatuor, ſacchari albi duri vncias quatuor, cinnamomi vnciam, coriandri præpar. drachmas tres, caryophyllorum drachm. duas, granorum paradiſi, zinziberis albi ana ſeſquidrachm. piperis longi ſcrupul. duos. zedoariæ drachmam ſemis. Omnia trita ſubtiliſsimè & colata, reſeruentur in vaſe ſtanneo.

Vinum ſeneſcentium, hyemali tempore vtile melancholicis, & plegmaticis: renes & totum corpus calefacit, tumorem hæmorrhoidum tollit, concoctionem iuuat, bonum colorem facit, lumen clarificat, ingenium acuit, canitiem

tiem retardat:& eadem præstat quæ hiera picra, nisi quòd amaritudine caret, & ventrem non soluit. Recipe Spicæ, cinnamomi, carpobalsami, xylobalsami, zinziberis, galãgæ, calami aromatici, asari, myrtillorum, ana drachmã, mastiches drachmas duas, liquiritiæ, passularum, singulorũ semuncia, sacchari pro arbitrio. Fieri potest per decoctionem, vel sine ea instar clareti, ponendo species in sacculo largo, & sacculum in colatorio, & toties colando: donec vis specierum tota in vinum transiuerit, quod per gustum cognoscetur, Arnoldus in libro de vino.

Aliud. Recipe zinziberis drachmas duas, cinnamomi semunciam, caryophyllorum drachmam. Vini albi mensuras tres. Mellis vnciam, sacchari albi selibram. Fiat claretum secundum artem.

Aliud laxatiuum. R. Galangæ drachmas sex, cinnamomi vnciam, turbith, esulæ, catapotiæ; hermodactylorum, ana drachmam semis. Tere, fiat claretum cum melle & saccharo.

Aliud. R. zinziber. vncias duas, cinnamomi quatuor, caryophyllorũ duas, galangæ tantundem, granorum paradisi

vnam. Singula ſubtiliter trita cribrataque miſceantur. Deinde croci orientalis vnciam bene tritam ſeorſim ſeruabis. Claretum facturus, mellis libras duas ad ignem in fictili nouo feruefacies, & quũ bullire cœperit, aufer ab igne, & parua mora interpoſita deſpumato.

Deinde menſuras duas (circiter octo libras vini) accipies, quod eo melius erit quò dulcius & clarius fuerit, & admiſcebis ei de ſpeciebus prędictis vncias duas, & croci drachmam aut amplius; deinde per ſacculũ colabis, cuius pars ſuperior (ferè ad duas tertias totius lõgitudinis) linea ſit, inferior lanea per vnã tertiam totius ſacci aut paulo plus. Cùm vinum ſatis colatum fuerit, fæces infundere poteris in hydromeli ſiue apomeli vt vulgò paratur, vt quod reliquum viriũ eſt, in id deponat. Hoc vino ſi mulier vti debeat, vt delicatus aliquis, pro melle ſaccharum pones. Ex Germanico libro manuſcripto.

Aliud tempore peſtilenti præſeruans. Recipe vini optimi menſuram, angelicę ſemunciam, Boli Armeniæ drachmam. nucis moſchatæ drachmas duas, galãgæ, piperis longi, coriandri, ana drachmam ſemis, zinziberis ſeſquidrachmã, cinnamo

momi drachmas sex, sacchari selibram.

Ex libro quodam manu scripto Latinè compositiones aliquot nectaris siue clareti, quum maiorem eius copiam in barili aut vase ligneo, seruandam in cella vinaria desideramus.

Lotum, vt videtur, certæ mensuræ vini apud Belgas quæ duas continet pintas.

CLaretum vel nectar bonũ sic facies. Cinnamomi libram, galangæ, zinziberis. carda. granorum para. caryoph. cubeba. macis singulorũ vnciã. Piperis longi, & nigri si volueris, vtriusq; semunciam. Spicę nardi, nucis mosc. schœnoanthi, sin. drac. tres. Croci drach. Terantur omnia minutissimè, & misceãtur. Sic habes species pro medietate oneris vnius equi, id est pro barili vno, (libris fortè centũ viginti octo.) Nectar autem sic facies. Pone vinũ totũ in vasis, deinde species pone in aliquo pãno lineo satis amplo: & in barili, in quo nectar facere volueris, pannum intromitte cũ speciebus,

ita quòd latera panni ſuper emineāt aliquantulum ſupra os barilis. Poſtea in aliquo vaſe pone quatuor libras mellis & fortiter cum vino miſce, ita vt totum ſatis clarum ſit. Tum vinum ſuper ſpecies colando infunde, & poſtremo Vinū cum melle. Demum clauſo barili ſpecies in eo relinque cū panno per biduū. Tandem aufer fortiter comprimendo: & habebis nectar optimum.

Si vero pro principe aut prædiuite aliquo parare volueris: adde ſupradictis ligni aloës optimi, folij, vtriuſque ſemunciā, moſchi drachmā ſemis, & loco mellis pone ſaccharū minutiſsimè tritum in mortario: deinde ſolutum in vino.

Aliud nectar optimum, cum eiſdem ſpeciebus, ſed ponderibus diuerſis.

Recipe Cinnamomi vncias duodecim ſemis. Zinziberis, galangæ, granorū paradiſi, caryophyllorum, cubeb. macis, cardamomi, ana drachmas duas, piperis longi ſcrupulum, ſpicæ nardi, ſchœnoanthi, nucis moſchatæ, ana ſcrupulum ſemis, croci ad pondus (denarij) Turonenſis, vel paulo plus. Hæc omnia minutiſsimé trita miſce, & habebis ſpecies abundè pro loto nectaris ciuitatis, Burgenſis.

Deinde accipe libram mellis cum pinta aquæ fontanæ decocti vſque ad conſumptionem aquæ: & refrigerandam ſepone. Tunc accipe circiter lotum boni vini, & ſacco cum prædictis ſpeciebus in vas immiſſo, vinum percolando, infundito paulatim, vel etiam cum vini parte prius mixtum paulatim infundendo, ita vt ſuccus non comprimatur. Quod ſi precioſius facere voles, ſaccharum pro melle pones in vino diſſolutũ, ſimiliter pondere libræ aut amplius. Percolabis autem ter vel quater, vt fortius & melius euadat vinum. Addes etiam prædictis agallochi optimi, folij, ana grana duo, & & moſchi aliquantulũ. ¶ Aliter. ſuſpende ſpecies in ſacculo in vino mixto cum melle vel ſaccharo, & poſt duos aut tres dies extrahe bene comprimendo, ſed ſuperior modus melior, & pulchrior eſt.

Ad faciendum nectar, modi tres, quorum duo priores. Gratia Dei vocantur, tertius manus Dei, ex codice manu ſcripto.

R.Cinnamomi drachmas nouẽ.zinziberis drachmas quatuor, nucis moſchatæ, piperis longi ana drachmas tres,galangæ,granorum paradiſi,macis vel folij, cubebarũ ana drachmas duas, caryophyllorum drachmam,ſpicę nardi ſcrupulum integrũ,croci dimidium,ſacchari librã,vel mellis pintam quod bullierit in pauca aqua ad conſumptionem aquæ, bene deſpumati. Miſce in ſeſquilotum vini. Aliqui addunt cardamomi & carui,ana drachmas duas. Et hoc eſt melius claretum.

Ad idem. R. Ariſtolochiæ rotundæ, cinnamomi, vtriuſque vnciam,zinziberis ſemunciam, galangæ, granorũ paradiſi.caryophyllorũ, cubebarum, macis, nucis moſchatę,ana drachmas duas,piperis longi drachmas tres,ſpicæ nardi ſcrupulũ,croci dimidiũ, ſacchari libram,vini lotum.Quòd ſi pro diuite fuerit,adde agallochi optimi grana duo, & moſchi dimidium granum. Vel,ſecũdum alios. R.Cinnamomi electi vncias duas,zinziberis vnam, granorum paradiſi, piperis longi,vtriuſq; ſemunciã, nucis moſchatæ,caryoph.macis,ana drach.duas,cubebarũ cardamomi, ana drachmam.ſpicæ nardi, ſchœnoanthi, calami aromatici,

ana

ana ſcrupulũ. Trita cõmiſce cum tribus libris mellis, & loto vini, vt dictum eſt.

Potus qui dicitur Manus Dei. R. Cinnamomi ſeſcũciã, zinziberis drach. tres, cardamomi drach. duas, folij, galangę, ana ſemidrachmam, piperis longi vel nigri drachmas quatuor. Si fiat pro diuitibus, adde caryoph. nucis moſchatæ, macis, granorum paradiſi, ana drach. duas, Mellis deſpumati pintã. Vini boni lotũ burgenſe. Et ſi potes, loco mellis pone ſacchari librã. Si rectè paretur hic potus vtilis erit aduerſus multos affectus præcipuè frigidos, & in ſenibus, ac illis qui imbecilliores ſunt ad Venerem.

Conueniet phlegmaticis, & melancholicis mirificè, vt meritò Manus Dei vocetur. Triſtitiam ſoluit, lætitiam confert. Splenis & hepatis obſtructiones aperit. Hydropem curat: & lapidem de renibus potenter educit, ſi addatur parum ſaxifragæ & lapidis lyncis.

Species pro vino zedoartico. R. Zedoariæ, cinnamomi, vtriuſque ſemunciam, galangæ drachm. duas, miſce fiat puluis.

Ad vinum quod à ſcapis denominatur [zú einem rappis.] R. zædoariæ ſe-

munciam

munciam, coriandri vncias tres, galangæ vncias quinque, cinnamomi, caryophyllor. ana drachmas duas, fiat puluis crassiusculus.

Aliter, pro zedoartico vino species, quæ sufficiunt pro mēsura vini quę oma vulgò Argentinæ vocatur.

Cinnamomi vncias tres, caryophyllorum nucis moschatæ, granorum paradisi, cardamomi, ana semunciam, zedoarię drachm. sex. cubebarum, piperis longi ana drachmas duas. Contunde crassiusculè, misce pro sacculo.

Ad idem. Cinnamomi vnci. duas, zinziberis semunciam, caryophill. piperis longi. cardamomi, cubebarū, zodoariæ, ana drachm. vnam, galangæ, granorum paradisi, ana drachmam semis. Trita crassiusculè misce pro sacculo.

De vinis aromaticis cum aqua ardente.

AQuam ardentem facilè cum aliorum medicamētorum tum aromatum odorem & vim omnem imbibere si paucis horis trita in ea maduerint, & exiguum eius deinde vino simplici affundatur, & posse hoc modo varia odore & sapore vina ex tempore parari, supra scripsimus

psimus ex Arnoldo in aquę ardentis simplicis descriptione.

Apparatus vini quod Hippocraticum vulgò vocāt. In aquæ ardētis ter quaterue aut amplius destillatæ vncias duas cinnamomi iniicito, & gingiberis dimidiā: granorū paradisi, piperis, ana sesquidrachmam caryoph. drac. nucē moschatam dimidiam. Trita omnia in vas bene clausum per quatuor dies indito, & bis aut ter quotidie agitato: demū colato & reseruato, potest autē longo tēpore seruari, huius mediocre cochleare plenum immittes in generosi vini rubei mēsurā: & sacchari librā addes. Si tamē vinū dulce sit, saccharo opus non est, Furnerius.

Maluatici modus. R. galangę optimę caryoph. zinziberis, macis, ana drachm. Hæc omnia crassiuscule trita in vase ligneo bene operculato infusa in aqua ardente relinques horis vigintiquatuor. Deinde in linteo suspēdes à filo in vas capax summę, vt vocant, aut dimidiæ summæ vini clari per tres dies. Et habebis vinum tam bonū & forte quàm ipsum natiuū Maluaticum aut Traminiū est. Liber manu scriptus Germanicus.

Vinum sapore Rhætici, in vase vitreo vel fictili vitreato, linteolum aromatibus,

bus iam dicendis plenum suspende,& reple aqua ardēte, diligenter obstrue:& relinque, saltem per horas duodecim. Cùm vti volueris, linteolum exprime in magnum aliquod poculum vitreum, cui infundendum est vinum, ita vt latera poculi aromatica illa aqua ardēte conspergātur: aut liquor in fundum expressus, inclinato poculo latera vndiq; madefaciat, deinde vinum infunde quod habebit saporem Rhætici. Aromata hæc sunt. Cinnamomi, zinziberis, caryophyllorum, de singulis semidrachma. crassiusculè trita misceantur, linteolo illiganda.

Eodē modo fit sapor moschati vel muscatelli vini, accipe nucem moschatam cum pauco macis, trita misce vt supra.

Caryophyllatum. Caryophyllorum semidrachmam cum pauco cinnamomo tere,& in linteolo liga, vt supra.

Alsatici sapor, Saccharum candi in linteolo liga vt supra. Aut mel diligēter despumatum cum aqua ardente misce in vasculo bene obstructo:& cùm vti volueris, linteolum hoc liquore intinctum in poculum exprime.

Hæc omnia ex libro quodam Germanico manu scripto mutuati sumus.

De

De aliis quibusdam vinis aromaticis præsertim quæ fiunt sacculo in vase suspenso.

VInum caryophyllatum fit caryophyllis in sacculo suspensis in vase cum musto. Multum desiccat, dissoluit, consumit, attrahit, iuuat asthma antiquum, & tussim, in senibus cum humorũ corruptione: vtile etiam in epilepsia & syncope, concoquendi & retinẽdi vim confirmat, anhelitum reddit odoriferũ. Multum autem de siccitate eius remittunt saccharum & glycyrrhiza, Arnoldus in libro de vino.

Eodem modo quælibet aromata (& remedia) tum frigida tum sicca in sacculo suspendi possunt, & vino vel musto immitti, quod eorum vi & qualitate imbui volumus, Ibidem.

Aromaticum vinum fit ad iuuentutis conseruationem, si in sacculo lineo immittantur species non tritæ, sed particulatim scisçæ, ita quòd substantia specierũ sit in sacculo vaga, & ponatur in vino ore vasis diligenter obstructo, Arnoldus de conseruanda iuuentute.

Alius aromatici vini modus, ad cõfirma

matiorem temperamenti, & iuuentutis. Cubebarum, caryoph. nucis mosch. passularum, de singulis drachmę tres, in sacculo bulliant in boni vini libris tribus vsque ad tertiæ partis consumptionem, adde saccharum, & inde mane ac vesperi propina vncias singulas, plus minus. Vel fiat sicut claretum, Arnoldus ibidem.

Vinum crocatum lætitiam affert, & aufert melancholiam, Arnoldus de conseruanda iuuentute ca. 3. Eius verò componendi modũ docet eiusdẽ libri tractatu secundo, his verbis. Pone modicũ croci bene siccum in sacculo amplo de panno ligni subtilissimi rari, & sacculus ponatur in collatorio de staminea vel panno lineo, & superfundatur vinum (vel etiam oleum pro oleo crocato) ad modũ lixiuij. & repetatur donec placeat color & sapor. Possunt & aliæ species admisceri pro arbitrio.

De vinis artificiosis quæ saporem peregrinorum referunt, propter aromata, & species in sacculo intra vas suspensas.

VAria aromatica vina quomodo fiant, & peregrinorũ quorundam sa-

por

por fictitius cum aqua ardente & aromatib. ſuperius oſtenſum eſt: hic addemus quomodo peregrina quædam vina homines induſtrij abſq; aqua ardente imitentur: non vt impoſturas inde addiſcant homines auari, ſed vt medici ægrotis præſertim delicatioribus, ſimul & gratificari interdum & prodeſſe poſsint. Decerpſimus autem quæ ſequuntur omnia, ex Germanico libro manu ſcripto.

Græcum vinum ſic fit. Zinziberis, Galangæ, vtriuſque ſelibram. granorum paradiſi, caryophyllorum, ana vnc. tres. in ſacculo ſuſpende in dolio vini mediocri, [in ein fuder.]

Vinũ maluaticũ. R. Moſchi, agallochi vtriuſq; drach. Cinnamomi, cardamomi (ſi rectè lego) caryophyllorum, ana dra. duas. ſacchari candi ſemunciam.

Vinum de Romania.

Recipe, ſucci glicyrrhizæ cinnamomi, vtriuſque drachmas duas. aniſi drachmam. macis drachmã ſemis, ſacchari drachmas tres.

Vinum muſchatellum. R. polypodij, liquiritiæ, aniſi, ſingulorum drach. duas. nucis moſchatæ drach. tres calami ar. drachmam.

Muſcatellum rubrum ſic facies. Florum ſambuci vnciæ quatuor, cinnamomi ſemuncia, bulliant in muſto rubeo. Muſcatelli odorem facere putantur quæcunque moſchum referunt odore ſuo, & quæ à moſcho denominantur, vt nux moſchata, & cortex eius qui macis vocatur. item flores ſambuci præcipuè, & coriandrum.

Multi & ſclaream herbam in vino ſuſpendunt, nimirum folia cum floribus: cuius odor vehemens & nō ingratus eſt. aliqui tamen inſalubrem eſſe, & caput grauare putant. Sed compoſitiones huiuſmodi infinitę fieri poſſunt: & ſatis eſt homini induſtrio, & ſimplicium medicamentorum aromatum, & condimentorū naturæ gnaro, paucas aliquot veluti formas pręſcriptas habere, quas ipſe multis modis pro occaſione & variis circunſtantijs variabit. Nos Deo immortali gratias agentes, à quo omnis remediorum ſucceſſus pendet, huic libro in præſentia finem imponimus.

FINIS.

INDEX EORVM

quæ in Thesauro Philiatri nota- tu digna tractantur, litera r. remedium signi- ficat.

Argen

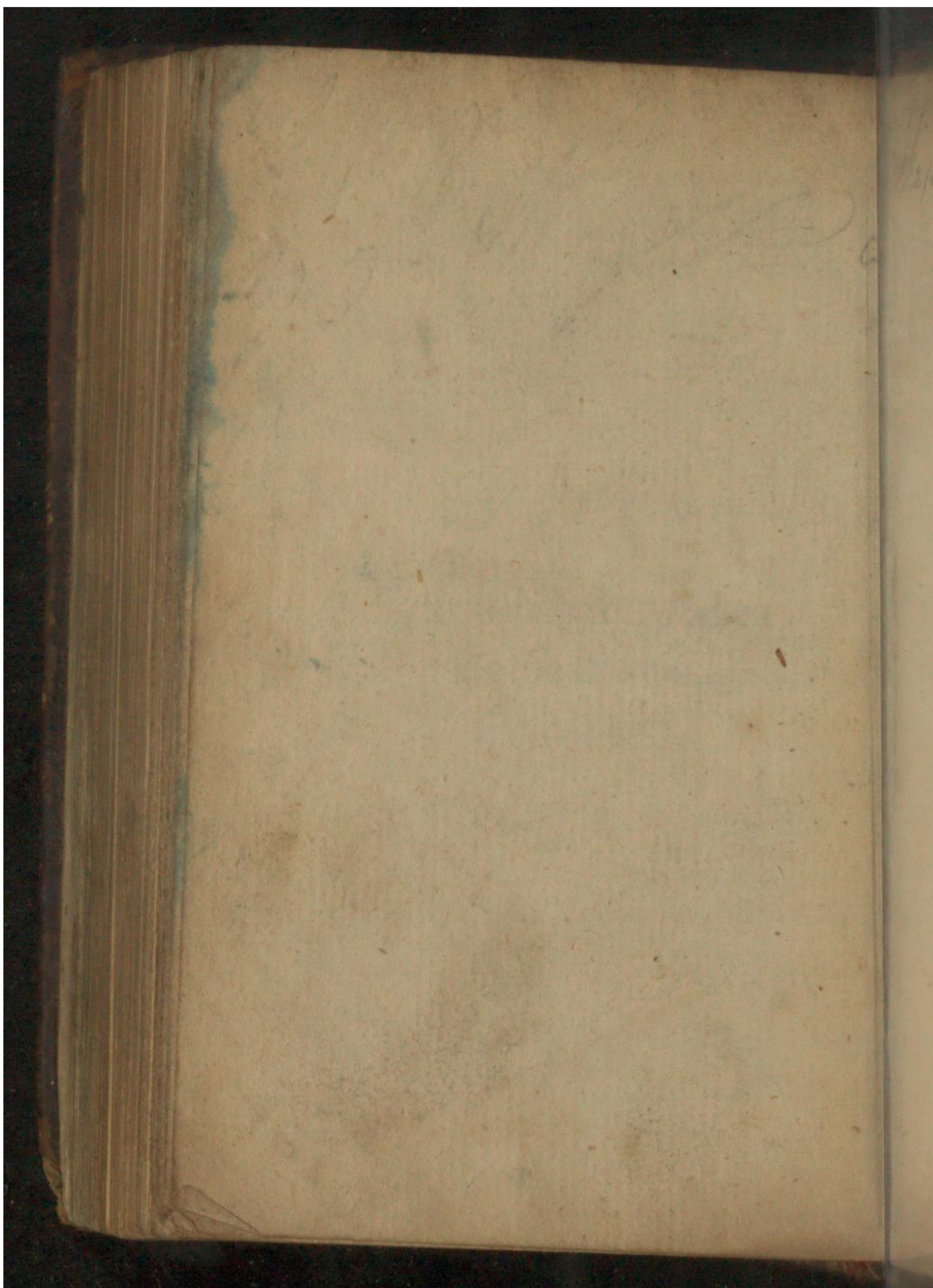
Cosme

Ad

FINIS.

LVGDVNI,

Excudebat Vidua
Balthazaris,
Arnolleti.

A/.
19/2/38.

M